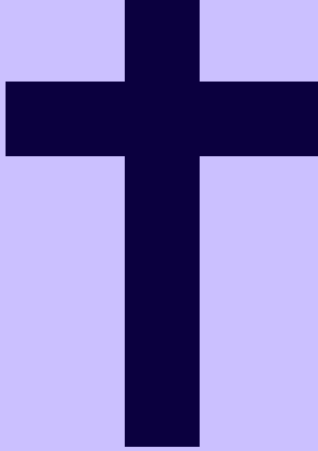

Buk Baibel long
Kaninuwa

Portions of the Holy Bible in the Kaninuwa language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Kaninuwa
Portions of the Holy Bible in the Kaninuwa language of Papua
New Guinea
Buk Baibel long tokples Kaninuwa long Niugini

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaninuwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
4bd5ff25-b536-53c8-9426-bc0ecd08c86d

Contents

Maka	1
Bunanige	44

Maka

Givimayeta

Nufunufu nofe o miki viginiwina Yeisu yana mudadava keta yana visawavenena fasisiyai. Nufunufu nofe kana toviginiwa o muka kana wava ita iyaveita atu nauna tovitumaḡana kasi toviketanuneina si vivisawavenena o Maka i viginiwiya. Maka o muka tanake Yeisu yana tonowana sinesiyai, atu tonuwatasuyasuya si vitumaḡana Maka Fita nukusi Noma si fakwa keta Fita i nusifufuwiya Yeisu yana mudadava keta yana visawavenena fasisiyai. Eketa Maka nusifufusima i viginiwiya me Noma tovitumaḡana nenesiyai i ovivitsiya be sina sanamaniya Yeisu aitevana.

Bwadubwadu naumokena viginiwa nofe sinenei i iyavita o biga dewadewana Yeisu Togifafafana Gigibokeinana Guyau Natuna fasinei. Nufunufu nofe sinenei tana kitiya Yeisu na yana fiwana be iba matatafuna ina savivinisiya. Noko nenei tana kitiya yana visawavenena namoḡa nenesiyai, kanunu goyosi i vikikinomanisiya, kasi katona i givibwina eketa yasi fufunagoyo i vinuwateweina. Maka i viginiwa nakasina Yeisu yana savivina fasinei atu muka ita viginiwa nakasina yana visawavenena fasinei. I visawavenita namaise Yeisu yana mate ogonaḡanaḡai be namoḡa matatafusi i gifafafanisiya keta namaise Guyau mateyai i sinaviyawasasavaviniya.

Biga dewadewana kana kafa viuḡu. (1:1-13)

Yeisu yana mudadava Ganini sinenei. (1:14—9:50)

Ganini nenei tu i niya Yenusanema. (10:1-52)

Wiki kana kafa nusafu Yenusanema sinenei. (11:1—15:47)

Yeisu yana misini-savavineina. (16:1-18)

Yeisu i nikikinomana keta i vaneya abamai. (16:9-20)

Yoni Togivibutabuta Ke'ta I Gidewadewiya Yeisu Fasinei

Madiu 3:1-12, Nuke 3:1-18, Yoni 1:19-28

¹ Nofe biga dewadewana kana kafa viuḡu Guyau natuna fasinei, tanake Yeisu Togifafafana Gigibokeinana.

² Tova manatuwaina Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya maise,

“Guyau i bwaduwa, ‘Nauna yaku tomatakawa ana visimeiya kunauḡu be ya ke'ta ina menaniya.’

³ *Tanake kayona i bwaubwauwa wanakikaoḡowai i bwadubwaduwa, ‘Ke'ta kwa menaniya Tuveka yana nemi fasinei, yana ke'ta kwa nudawaniniyei.’*”

⁴ Eketa nofe tomatakawanama Yoni i nemiya namoḡa i givibutibutisiya wanakikaoḡowai yota Guyau sifufuna namoḡa nenesiyai i numamaniya, “Kwa ugevinaimi yami go'yona nenesiyai be Guyau ina vinuwateweimiya. Ana givibutibutimiya be ita visawavenena, kwami naki i kavinimiya yami go'yona nenesiyai.” ⁵ Eketa namoḡa matatafusi si fakwafakwa Yudiya kawakawana sinenei be Yenusanema menana nakasina sinenei, si kikinomana Yoni sina vaneneiya. Tovanama yasi go'yona si fonayauwa,

Yonidani ukowai i givibutibutisiya. ⁶ Yoni kana nuya kameni utuutuna i kotoniya, yota kana wakina niniwasininei kikimetanina o kikifufunina yomuyomu kwafinina nenei. Kana kabwaga o gonofa keta makawa.

⁷ Namoga i iyavisiya i bwaduwa, “Munikuwai namoga tamokağa i nenemiya o fifiwanamokena yo iyau. Iyau muka kaku nufota be ana okodu kana kaevatakutakuna kasi unava ana yausi.

⁸ A givibutibutimiya ukowa nenei atu tanake ina givibutibutimiya Kanunu Tafutafuna nenei.”

Yoni Yeisu I Givibutabutiya

Madiu 3:13-17, Nuke 3:21-22

⁹ Noko tovanama nenei Ganini kawakawana sinenei menana Nasaneti nenei Yeisu i misiniya eketa i nemiya Yoni nenei, eketa Yoni Yeisu i givibutabutiya Yonidani ukowai. ¹⁰ Tovanama Yeisu i kakanakasiya ukowa sinenei, muka mwanenena i kitiya abama i kawiya eketa Guyau Kanununa vitana bunebune maise i sobunemiya nenei. ¹¹ Eketa kayokayo abamei i nusufufuwa i bwaduwa, “Kwaga o Iyau natukatekateku. Yaku sebobo nakatamokena neneweu.”

Seitani Yeisu I Anuvanubiya

Madiu 4:1-11, Nuke 4:1-13

¹² Muka mwanenena Guyau Kanununa Yeisu i noğokawawiya wanakikaoğowai. ¹³ Eketa kuyadayada 40 nokomai i fakwa eatu Seitani i anuvanubiya Yeisu be ita go'yona. Yomuyomu-wanawanaki nukusi si fakwa kabağanama nenei atu Guyau kana kaetoga abamei si kitavikaviniya.

Yeisu Kana Tomuniyeina Naumokena

Madiu 4:12-22, Nuke 4:14-15, 5:1-11

¹⁴ Tufomu Enoda Anitifasi deniyai Yoni i tenefotiya muninei, Yeisu i niya kawakawana Ganini nenei Guyau yana biga dewadewana i yageyaniya namoga nenesiyai. ¹⁵ I bwaduwa, “Nofe tova Guyau yana kawasasa vivinuwadadaneinana i nemiya! Guyau yana kafa visime i niketamwakufwa. Yami go'yona nenesiyai kwa ugevinaimi be biga dewadewana kuya vitumağanei.”

¹⁶ Eketa kuyadayada tamokağa Yeisu Ganini tobu nenei kwadewai i fanafana atu tofanufa nasi nuwa i kitisiya, Saimoni keta taina Anideneya, tobu nenei kanevatu si neneneiya. ¹⁷ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa muniyeiku be ana visawavenimiya namoga kasi tofanufa.”

¹⁸ Muka mwanenena yasi kanevatu si dawana atu si muniya.

¹⁹ Simokağamoka ifana i niya, Sebedi natunatuna Yemesa keta Yoni i kitisiya yasi waka sinenei yasi kanevatu si nunubwatabwatata. ²⁰ Tovanama i weniya kana muniyeina fasinei, amasi Sebedi yana tobunanige na fatasi nukusi waka sinenei si venumakanovisiya atu si muniya.

Yeisu Kanunu Goyona I Nukakiya Namoga Nenei

Nuke 4:31-37

²¹ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya Kafenaumi menana nakasinei. Tovanama kuyadayada Sabati nenei i kanasuna numa kafa yokoyoko

sinenei, eketa i vibutuwa Guyau fonana i visawavenena namoḡa nene-siyai. ²² I vivisawavenena naki maisemoka tamo aitevana fakinina muka maise Mosese yana visime kana tovisawavenena, na nenei keta namoḡa si mayaḡa yana visawavenena nenei.

²³ Yeisu i vivisawavenena numa kafa yokoyoko sinenei eatu tovanama nenei namoḡa tamokaḡa kanunu goyona i nuwafiya, i fina i bwaduwa, ²⁴ “Aviyavana tamo ya nuwanuwa kima fasikiyai Yeisu tene Nasaneti? Omasi ku nemiya kima kuna nuyaunikiya? Iyau a sanamaniya kwaḡa aitevana, kwaḡa o Guyau yana Namoḡa Tafutafuu!”

²⁵ Yeisu i kanamaifata atu i bwaduwa, “I kanoveu! Namoḡa ku gionovei.” ²⁶ Eketa kanunu goyona i tatakwayana, namoḡa i sinanewanewiya keta i gionoviya.

²⁷ Namoḡa matatafusi si mayaḡa venemokena eketa si vikanunutoniya si bwaduwa, “Ava o nofe! Nofe visawavenena kiouna yota fakinina. Tumadama yo kanunu goyosi i vivisimeisiya eketa fonana si munimuniyai!”

²⁸ Kakimokimokima tu Yeisu bigana i geyana eketa i venutamatamana Ganini kawakawana kana matatafu i gikafufuya.

Yeisu Namoḡa Yagwanisi I Givibwina

Madiu 8:14-17, Nuke 4:38-41

²⁹ Tovanama numa kafa yokoyoko si teweiya, Yemesa keta Yoni nukusi si niya Saimoni na taina Anideneya yasi numai. ³⁰ Saimoni nawana gumayogu si vinafeyana keta kiviya si matamataveya eketa fasisiyai muka mwanenena atu si iyavefotefotiya. ³¹ Eketa i kanasuna i niya nenesiyai, nimasiyai i ova eketa i sinatowamisiniisiya. Na tovanama nenei nafeyana tofwasiyai i kaniniya eketa gumayogusima kabwaga si suniniya Yeisu kana tomuniyena nukusi fasisiyai.

³² Eketa kana navinavi vanavanasonu muninei,* namoḡa yasi tovisafwavinaga keta yota tasike aviyaonana kanunu goyosi i nuwafisiya, si nemiina Yeisu nenei. ³³ Menana noko kana matatafu si yokowa numanama wasiketanei. ³⁴ Eketa sabu kasi visafwavinaga tunisitunisi nenesiyai i givibwina keta yota namoḡa yagwanisi sininisiyai kanunu goyosi i nukakisiya. Atu kanunu goyosi o sanasanamanisi tanake Guyau Natuna na fasinei muka ita sawateweyeisi be sina nusifufu.†

Yeisu Ganini I Numamana

Nuke 4:42-44

³⁵ Tovawedanai Yeisu i towamisiniya, numa i teweiya keta i niya kabaḡa nunukamumunina nenei eketa nokomai i kawakawanunukuwa. ³⁶ Atu Saimoni unaunana nukusi si niya si nunuwasiya. ³⁷ Tovanama si nisaiya, si iyaviya si bwaduwa, “Namoḡa matatafusi si nunuwasiwa.”

³⁸ I bwaduviyewa i bwaduwa, “Ta nai namai tunisi menana ketamwakufwai ebe Guyau fonana yota a yaugeyaniya nenesiyai. Nofe yaku uḡunama fasinei a nemiya.” ³⁹ Nofe fasinei, Ganini kana matatafu i fanakwaniwiya eketa Guyau fonana i yaugeyaniya yasi numa kafa

1:22 Madiu 7:28,29 * **1:32** Vanavanasonu muninei kana givina vitana Sabati naki i kakaviya. Fiyao Diu yasi Sabati i vibutuwa Fanaidei vanavanasonuwai keta i kakaviya Satadei vanavanasonuwai. † **1:34** Yeisu naki i sanamaniya taki kanunu goyosi ina sawateweisiya be sina bwadukikinomana vitana Yeisu tanake Togifafafana Gigibokeinana, nao namoḡa sina kamanemaniya be ina vikaimatana tonuaviya fasisiyai, namaise yawane i kitakitafota kasi togifafafana fasinei, e maise Yoni 6:15. **1:39** Madiu 4:23, 9:35

yokoyoko sinesiyai yota namoḡa yagwanisi sininisiyai kanunu goyosi i nukakisiya.

Yeisu Namoḡa Gosagosawina I Givibwiniya

Madiu 8:1-4, Nuke 5:12-16

⁴⁰ Tova tamokaḡa namoḡa kwafinina gosagosawina i nemiya Yeisu nenei i fekuwa kaetutunei eketa i kamanemaniya i bwaduwa, “Ae, taki nuwanuwau maise, kuta givibwinikuwa be ata eyaeya.”[‡]

⁴¹ Yeisu na yana sineganigani nimana i tuniya keta namoḡa tofwanei i teniya eketa i bwaduwa, “Ika, Iyau nuwanuwaku. Ku eyaeya!” ⁴² Eketa kakimokimokima tu kwafinina kana gosawa i kakaviya eketa i eyaeya-savaviniya. ⁴³⁻⁴⁴ Eketa Yeisu bwadu fifiwanina nenei i iyaviya i bwaduwa, “Nofe tova ku nai eatu muka tamo aitevana kuna iyavei nofe ibanama fasinei. Dawaniniina kuna niya eketa tauḡu kuna visawaveniwa tovb-wanaose nenei. Eketa ku bwina fasinei Mosese yana visime maise, vib-wanaose kana ketaketai kuna saviviniya ebe ita vikafakita sabu nenesiyai vitana naki ku eyaeya.”[§]

⁴⁵ Atu Yeisu yana bwadu muka ita muniyei keta i kikinomana namoḡa nenesiyai i eyowiya aviyavana i kikinomana tauna nenei fasinei. Yeisu na yana uḡunama fasinei muka kana nufota be namoḡa matasiyai ina kanasuna menana nakasina sinenei, atu i fakwa kabaḡa nunukamunisi nenesiyai. Eatu menana matatafuna nenesiyai namoḡa si nemiya nenei.

2

Yeisu Namoḡa Tanaina Matematena I Gidewadewiya

Madiu 9:1-8, Nuke 5:17-26

¹ Kuyadayada muka yagwanina muninei Yeisu kana tomuniyeina nukusi si makavinisiya Kafenaumi. Namoḡa si biganowana vitana i nemiya tauna yana menanai, ² eketa yagwanisi si yokowa nokomai. Na fasinei muka tamo kawasasa numa sinenei o ketakawana kafakainei. Eatu Yeisu Guyau fonana i numamaniya nenesiyai. ³ Namoḡa nasi nufunina, namoḡa tanaina matematena na sitana si uniya keta si nemiya nenei. ⁴ Yoko nakasina si tenefotifotisiya eketa muka kasi fata namoḡanama sina nemiyei Yeisu nenei. Na fasinei menanai kaevaavaḡa nenei si vaneiya kudukuduwai keta si tananabuya namai Yeisu i fakwafakwa nenei. Eketa tovanama kudukudu si tananabuya muninei, na sitana si otanowiya unava nenei eketa i sobuwa Yeisu naunei. ⁵ Tovanama Yeisu i kitiya namoḡa nasi nufunina yasi vitumaḡana, namoḡa tanaina matematena i iyaviya i bwaduwa, “Natuku, ya go'yona a vinuwatewisiya.”

[‡] **1:40** Fiyao Diu yasi visime nenei, namoḡa kwafinina gosagosawina tanake muka eyaeyana eketa nunuteweyeinana. Fiyao Diu muka kasi sawateweyeina be nofe visafwavinaganama sina givikaviniya. Namoḡa gosagosawisi muka kasi sawateweyeina be sina kodukodu Numa Kodukodu nenei yota muka menana sinenei sina fakwa. Na fasinei taki namoḡa gosagosawina ina bwina, nao tanake naki i eyaeya-savaviniya. Yota Guyau ina visawadewedewiya eketa kana nufota be namoḡa nukusi sina fakwa keta sina kodukoduwa Numa Kodukodu sinenei.

[§] **1:43-44** Tovibwanaose namoḡa yasi kavenenakaḡo ina vibwanaoseiya fasisiyai Guyau nenei, nofe ina visawavenena naki venemokena namoḡa kana gosawa i kakaviya. (Visime Tafu 14:1-32)

⁶ Tunisi Diu yasi visime kana tovisawavenena nokomai si nunuvitoḡa. Tututausi nuwasinesiyai si bwaduwa, ⁷ “Au, naki Guyauḡa kana nufota go'yona ina vinuwateweina. Ava uḡuna nofe namoḡa nokomaise i nunusifufu eyo i bwadubwadu-tafakaikokona Guyau nenei!”

⁸ Eatu yasi vinuwadadanasi Yaisu waniya i venusanamaniya eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei nanemaise kwa vivinuwadadana nuwafoumiyai? ⁹ Avi bwadubwadu o meyameyanina namoḡa tanaina matematena nenei, ‘Ya go'yona a vinuwateweisiya’ o ‘Ku misini ka sita ku uni be ku nidadana?’ ¹⁰ Eatu kwata sanamaniya vitana Iyau Namoḡa Natuna na yaku visime fakinina kana fata go'yona ana vinuwateweina fwayafwaya etanei yota namoḡa ana givibwina.” Eketa namoḡa tanaina matematena i iyaviya i bwaduwa, ¹¹ “Neneweu a bwadubwaduwa, ku misini! Ka sita ku uni be ku nai numai!”

¹² Tovanama nenei namoḡa i misiniya, kana sita i uniya keta namoḡa sabu matasiyai i niya. Matatafusi si mayaḡa eketa Guyau si daviya si bwaduwa, “Mukamokena tamo tova ibanama maise tata kitai!”

Yeisu Nebi I Bwauwiya

Madiu 9:9-13, Nuke 5:27-32

¹³ Yaisu kana tomuniyeina nukusi yota menana Kafenaumi si teweiya atu si niya Ganini tobu kafakaini. Sabu nakasina si nemiya nenei eketa Guyau fonana i visawavenena nenesiyai. ¹⁴ Kabegona i vaniya, Anafasi natuna kana wava Nebi i kitiya i nunuvitoḡa yana kafa savivina nenei gabana i nunuvemumuwa Noma gabemani fasisiyai. Eketa Yaisu i iyaviya i bwaduwa, “Ku muniyeiku be ku vitomuniya.” Nebi i misiniya keta i muniya.

¹⁵ Noko muninei, Yaisu Nebi yana numai i vivianonaviya atu tonuvemumu keta togo'yona yagwanisi aviyaonana si munimuniye-dadaniya, yota kana tomuniyeina nukusi si kakawa.* ¹⁶ Eatu tunisi visime kana tovisawavenena atu yota Fanasi kunumina nenei si kitiya tonuvemumu be togo'yona nukusi si kakawa eketa Yaisu kana tomuniyeina si iyavisiya si bwaduwa, “Ava fasinei i kaka tonuvemumu keta togo'yona nukusi?”

¹⁷ Tovanama Yaisu i nowaniya, i iyavisiya i bwaduwa, “Aviyaonana muka vivisafwavinaisi o muka ita nufotaisi sina nai togivibwina nenei. Vivisafwavinaisiḡa kasi nufota sina niya togivibwina nenei. Iyau a nemiya o muka aviyaonana si vivinuwadadana tasike toeyaeyana fasisiyai eatu aviyaonana si sanamaniya tasike togo'yona fasisiyai.”

Nutoninuveveina Vikokowana Fasinei

Madiu 9:14-17, Nuke 5:33-39

¹⁸ Tova tamokaḡa Yoni Togivibutabuta kana tomuniyeina keta tunisi Fanasi si vivikokowana atu namoḡa tunisi si nemiya Yaisu nenei eketa si bwaduwa, “Yoni kana tomuniyeina keta Fanasi si vivikokowana eatu ava fasinei yo ka tomuniyeina muka sita vivikokowana?”

¹⁹ Eketa nenesiyai i nufata i bwaduwa, “Tovanama vikawana kana kasebobo kana tovai, muka ita nufotai be tovivikawana kana wagawaga sina vikokowana taki tovivikawana tauna noko nukusi. Muka kana nufota uḡuna tauna o nukusi si sesebobowa. ²⁰ Eatu tamoka tova kana kaniyabina sina nemiya keta unaunana nenesiyai sina oviya keta sina niya. Noko tovanama nenei yo sina vikokowana uḡuna nuwatasi ina dauna.”

* **2:15** Mosese Guyau yana visime i viginiwisiya keta Fanasi noko visimesima si muniye-dewadewisiya. Diu fiyaosi kasi sanu yagwanina yota maise si muniye-dewadewisiya. Si bwaduwa, namoḡa aviyaonana muka visimesima keta sanusima sita munimuniyeisi nao tasike togo'yona.

²¹ Yota i bwaduwa, “Iba kiouna a nemiiya atu muka kami sanu manatuwaina nukusi ita ovivikawaniya. Muka tamo aitevana nuya bidim-ina kiouna ina vai be nuya manatuwaina kana kabwasasa nenei ina suyakafukafuya. Taki ina fufuniya, kigona muninei nuya bidim-ina kiouna ina gogomiya nenei, nuya manatuwaina kana kaganini ina nakatadewadewa.

²² Muka tamo aitevana kana fata be waini kiouna kikitani kana nogona fasinei waini kana koni manatuwaina nenei ina vininiwiya. Taki ina fufuniya, noko waininama tovanama buḡobuḡo ina kawanakana eketa kawasiveina ina vaneya nenei, koninama manatuwaina ina nuyavayavaniya uḡuna muka kana fata koninama ina fata. Mwavinana nenei koni keta waini sina goyowa. Atu koni kiouna nenei, waini kiouna ina vininiwatotoiya.”

Yeisu I Nusifufuwa Kuyadayada Sabati Fasinei

Madiu 12:1-8, Nuke 6:1-5

²³ Sabati tamokaḡa nenei Yeisu kana tomuniyeina nukusi witi bwibwiyaguna sinenei si niniya eatu tomuniyeina witi sisina si gigimumuta sina kawa fasinei. ²⁴ Tunisi Fanasi tomuniyeina si kitisiya eketa Yeisu si iyaviya si bwaduwa, “Ku kitai! Ava fasinei yo Sabati kana visime si yakweyakweniya?”

²⁵ Eketa i bwaduviyewa nenesiyai i bwaduwa, “O tamo tova Guyau fonakituna sinenei viviginiweinana kwa ginaḡanaiya aviyavana Devida i fufuniya tovanama yana namonamoḡa nukusi vitanona si kikanata! Ava fasinei yo muka kana givina kwata vinuwadadanei? ²⁶ Tovanama Abiata tanake tovibwanaose kasi toviketanuneina yana tovai, Devida i kanasuna Guyau yana Vada Tafutafuna sinenei keta i vikokoniya maneka fasinei. Eketa i veniya eatu noko manekanama o gigivitaḡuna eketa tovibwanaoseḡa kasi nufota sina kaniya. Eatu Devida tunina i kaniya yota aviyaonana si kwafuya tunina maneka i venisiya.”

²⁷ Yota i iyavisiya i bwaduwa, “Guyau Sabati i fufuniya be namoḡa ina ovivitiya fasinei eatu muka namoḡa ita fufuniya be Sabati kana dauna ina uniya fasinei. ²⁸ Na fasinei Namoḡa Natuna o Sabatinama kana Tuveka!”

3

Yeisu Namoḡa Nimana Matematena I Gidewadewiya

Madiu 12:9-14, Nuke 6:6-11

¹ Tova tamokaḡa nenei Yeisu yota i makaviniya eketa i kanasuna numa kafa yokoyoko sinenei keta nokomai namoḡa nimana matematena i kitiya i nunuvitoḡa. ² Namoḡa tunisi nuwanuwasi be Yeisu sina vinoiya fasinei, matasi si vikanaoḡosiya si tonetoneiya taki namoḡa noko ina gidewadewiya kuyadayada Sabati nenei o muka.

³ Yeisu namoḡa nimana matematena i iyaviya i bwaduwa, “Ku nemai be namoḡa nausiyai ku misini.” ⁴ Eketa namoḡasima i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Avamasi yata visime i sawateweyeita tata fufuniya kuyadayada Sabati nenei? Kita dewadewana tana fufuniya o goyona tana fufuniya? O kita yawasi tana gifafaniya o taki tana nuvmatiya?” Eatu matatafusi si numananava.

⁵ Na yana kayokuḡa i kitadadana nenesiyai. Atu katekatesi yana gua fasinei i nuwatadauna venemokena keta namoḡa nimana matematenai i iyaviya i bwaduwa, “Nimau ku tunei.” Namoḡa nimana i tuniya eketa i dewadewa. ⁶ Tovanama nenei Fanasi si venukikinomana keta si niya tu-fomu Enoda kana tomuniyeina nenesiyai eketa tamo nenei Yeisu waina si fufuniya kana nuvimate fasinei.

⁷ Eketa Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya tobu nenei eatu Ganiniyei sabuvekamoka si muniya. ⁸ Yeisu kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya bigana si nowaniya eketa biga si yauniya i niya Yudiya, Yenu-sanema, Idumiya yota menanasima Yonidani ukowa fafaninei be i fanakwaniḡa Taya eketa Saidoni nenesiyai namoḡa si nemiya.

⁹⁻¹⁰ Noko kuyadayadanama nenei namoḡa yagwanisi i givibwiniya. Na fasinei tovisafwavinaga matatafusi kunausi si ketoketowiya be nuwanuwasi Yeisu sina gisikoniya. Eatu sabu nakasina fasinei kana tomuniyeina i iyavisiya be waka sina gidewadewiya fasinei be namoḡa muka sina nibwatabwatavinai. ¹¹ Kanunu goyosi aviyaonana namoḡa si nuwafisiya tovanama Yeisu si kitakitiya, si fekufekuwa tafakaini eketa si buaubauwa, “Kwaḡa o Guyau Natuna!” ¹² Atu kanunu goyosi i viketofotisiya be muka wakakana sina sai tanake aitevana.

Yeisu Yana Tonowana 12 I Gibokisiya

Madiu 10:1-4, Nuke 6:12-16

¹³ Yeisu i vaneya koya nenei keta namoḡasima yana nuwanuwa i wenisiya si nemiya nenei. ¹⁴ Namoḡa nasi 12 i gibokisiya keta i wenisiya tonowana. Tasike o tanake nukusi eketa ina visimeisiya sina kikinomana be sina numamana, ¹⁵ eketa yota visime i wenisiya be namoḡa nenesiyai kanunu goyosi sina nukakisiya. ¹⁶ Nasi 12 i gibokisiya kasi wava o nofemaise.

Saimoni (i weniya Fita *),

¹⁷ Sebedi natunatuna, Yemesa eketa taina Yoni (i wenisiya *Bowanegesi* kana givina o kanitana natunatuna),

¹⁸ Anideneya,

Finifi,

Batonomiu,

Madiu,

Tomasi,

Yemesa Anafasi natuna,

Tadiusi,

Saimoni Senoti† yokonama nenei,

¹⁹ eketa Yudasa Isikaniyoti, tanake o Yeisu kana towiwaifufuna.

Namoḡa Si Bwaduwa Kanunu Goyona Yeisu I Vivisimeiya

Madiu 12:22-32, Nuke 11:14-23, 12:10

²⁰ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si kanasuna numa sinenei, atu yota sabu si yoko-savaviniya eketa muka kasi fata be sina ka. ²¹ Tovanama ugunina kana sifufu noko si nowaniya keta si bwaduwa, “Namoḡa noko debabouna i goyowa.” Eketa si niya be sina oviya.

²² Tunisi visime kana tovisawavenena Yenusanemei si sobunemiya

3:9-10 Maka 4:1, Nuke 5:1-3 * **3:16** Giniki fonasiyai, Fita kana givina maise gabana. † **3:18** Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona. Tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumuwa. **3:22** Madiu 9:34, 10:25

keta si bwaduwa, “Seitani tauna kanunu goyosi kasi toviketanuneina, Yeisu i vivisimeiya. Tanake yana fiwana nenei eketa kanunu goyosi i vivikikinomanisiya.”

²³ Yeisu i wenisiya keta nenesiyai i bwadusobusobuwa i bwaduwa, “Namaise yo Seitani atu yota Seitani tauna ina kwaviniya? ²⁴ Taki kafa visime tauna ina sinatakatakiya be sina vikamunumuwa, na kafa visimenama muka ina fakwa nubwayouna. ²⁵ Taki yota namoḡa ugunina ina sinatakatakiya be sina vikamunumuwa, noko uguninama ina kayakweniya. ²⁶ Eketa taki Seitani yana yoko ina sinatakatakiya be sina vikamunumuwa nao muka kana fata ina misini, yawane ina kakaviya. ²⁷ Muka tamo aitevana kana fata be namoḡa fifiwanina yana numa ina kanasunei be yana nogonogo ina gikuma. Kana nivaniva tamo namoḡa fifiwanamokena ina yoniya, yo muniyai yana numai ina gikuma.

²⁸ A iyaiyavimiya venemokena. Namoḡa yasi go'yona matatafuna be yasi bwadu-tafakaikokona Guyau nenei o ina vinuwatewesiya. ²⁹ Atu taki kwaḡa aitevana Kanunu Tafutafuna kuna bwadu-tafakaikokoniya Guyau mukamokena ina vinuwateweyeu atu ya go'yona ina fakwawaḡata.” ³⁰ Yeisu i bwaduwa nofemaise uḡuna visime kana tovisawavenena si bwaduwa, “Kanunu goyona i nuwafiya.”

Yeisu Ugunina Venemokena

Madiu 12:46-50, Nuke 8:19-21

³¹ Tovanama nenei Yeisu ayona eketa sisitaina si nemiya menanai si misimisiniya, atu kana matakawa si teweiya i niya be ina nemiya ina kitisiya. ³² Sabu Yeisu si toḡafifiniya eketa tasike fiyaosima o si iyaviya si bwaduwa, “Ayou keta sisitaiu menanai, nuwanuwasi kwaḡa.”

³³ Nenesiyai i nufata i bwaduwa, “Avi ayoku o avi sisitaiku?” ³⁴ Eketa namoḡasima si toḡafifiniya i kitanainisiya eketa i bwaduwa, “Kwa kitai! Nofe o ayoku eketa unaunaku. ³⁵ Aitevana Guyau yana nuwanuwa ina fufuniya, tanake unaku, nouku eketa ayoku.”

4

Fwayafwaya Nufunina Kasi Bwadusobusobu

Madiu 13:1-9, Nuke 8:4-8

¹ Yeisu yana visawavenena i kakina-savaviniya Ganini tobu kafakainei eketa sabuvekamoka si niya yana sifufu sina vaneneiya. Eatu si yokokwafuya na uḡuna wakai i toḡa atu namoḡa o tobu kafakainei si fakwa. ² Eketa iba yagwanina fasisiyai bwadusobusobuwai i visawavenena. I iyavisiya i bwaduwa,

³ “Kwa nowaniya! Namoḡa tamokaḡa kana bwibwiyaguwai fwayafwaya matatafuna i fonoyauyauniya eketa nugi etanei i giyauniya. ⁴ Tunisi ketai si fekuwa eketa manuwa si nemiya si kawa. ⁵ Atu tunisi gabaganinei si fekuwa atu muka fwayafwaya badobadona na uḡuna si venuketovitakana, ⁶ atu kikwanakwanamisi muka sita sobu venemokena keta vanavana i vaneya nenei o i taoyayanisiya. ⁷ Nugi tunisi si fekuwa bubu kikikwanekwanena nenesiyai si tafwa atu bubusima si tunatautauniya keta muka sita vikabwaga. ⁸ Eatu tunisi nugi si fekuwa fwayafwaya

dewadewanei keta si tafwadewadewa. Tunisi si sakuna 30 na kana vifofo, 60 na kana vifofo, eketa 100 na kana vifofo.”

⁹ Eketa i iyavisia i bwaduwa, “Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya.”

Yeisu Yana Bwadosobusobu Na Kana Ugu

Madiu 13:10-17, Nuke 8:9-10

¹⁰ Tovanama Yeisu kana kisina, yana tonowana kasi 12 yota namoḡa tunisi si nemiya Yeisu nenei keta si nutoninuvenuviya yana bwadosobusobusima fasinei.

¹¹ I nufata i bwaduwa, “Kwami fiyaomima a gibokimiya be Guyau yana kafa visime kana nuwasisikona ana nusifufuwimiya. Atu mani namoḡa nenesiyai o muka ana givimayetadewadewai, naki bwadosobusobuḡa nenei ana nusifufuwisiya. ¹² Nokomaise ana fufuniya ebe avana manatuwaina Guyau yana tomatakawa tamokaḡa i viginiwiya fasisiyai ina vivenemokena.

Naki sina kitakitiya,

atu muka sina kitakinanei.

Naki sina nowanowaniya,

atu muka sina nuwatanamananei.

Taki yasi fufunagoyo sina kitakinaniya keta sina nuwatanamaniya ebe sita ugevinisiya nenekuwai nao ata vinuwateweisiya.”

Fwayafwaya Nufunina Kasi Tunina Kana Sanamana Fasinei

Madiu 13:18-23, Nuke 8:11-15

¹³ Yeisu i iyavisia i bwaduwa, “Nofe bwadosobusobunama tamo kana sanamana nenemiyai? Avi bwadosobusobu yoke kwana sanamanei?”

¹⁴ Nugi kana toyauyauneina nao Guyau fonana kana toyauyauneina namoḡa yagwanisi nenesiyai. ¹⁵ Namoḡa tunisi yasi fakina maise ke'ta bwadusima si nowanowanisiya atu muka mwanenena Seitani i nenemiya keta i viviteweisiya. ¹⁶ Namoḡa tunisi o maise fwayafwaya gabagabanina, bwadu si nowanowaniya eketa muka mwanenena si katukatuviya na yasi sebobo, ¹⁷ atu muka na kikwanakwanamisi, na nenei keta yasi fakwa muka nubwayouna. Tovanama biga dewadewana fasinei dauna keta kuvavana i kikikinomanisiya, si venuvenudibutoyoḡa. ¹⁸ Namoḡa tunisi o maise bubu sakasakanununa. Nofe namoisima o biga si nowanowaniya, ¹⁹ atu yasi nuwanuwa o kimoki fwayafwaya kana fakwafakwa ibasima nenesiyai, gabana keta iba tunisi kasi nisaḡa si nuwagabubuwiya. Eketa noko ibasima biga dewadewana si tunatunatautauniya eketa muka ita viviuwa. ²⁰ Fwayafwaya dewadewana o maise namoḡa tasike biga dewadewana si nowaniya keta si katuviya. Eketa tunisi si sakuna 30 na kana vifofo, 60 na kana vifofo, eketa 100 na kana vifofo.”

Kimayeta Yana Kafa Misini Etanei

Nuke 8:16-18

²¹ Yeisu yota i iyavisia i bwaduwa, “Muka tamo aitevana kana fata kimayeta ina kanasunei keta kabomai ina kabwaniya o kivi sifunei ina tenei. Atu naki kana nufota be yana kafa misiniyai ina teniya. ²² Aviyavana makamakaviuneinasi o naki maise be ana tene-kikinomanisiya, eatu

aviyavana kikikabwanisi o naki maise be ana vitanadadisiya. ²³ Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya.”

²⁴ Keta yota i kanakakina, “I kanoveimi be kwa vaneneḡa-dewadewa, yami nowanautuutunama nenei yami sanamana ina givinakasiya yota ina vifofwiya. ²⁵ Tasike aviyaonana simo nenesiyai ina vevifofwiya. Eatu tasike aviyaonana muka nenesiyai atu kabegona, naki nenesiyai ina viteweiya.”

Guyau Yana Kafa Visime

Yana Tafwatafwa Kana Bwadosobusobu

Madiu 13:31-32,34, Nuke 13:18-19

²⁶ Yeisu yota i bwaduwa, “Guyau yana kafa visime o nofemaise. Namōḡa tamokaḡa yana bagunai nugi i giyauyauniya. ²⁷ Nuwabuna i banubanuwa keta kuyadayada i misimisiniya, atu nugi o si tafwatafwa eatu muka ita sanamane namaise. ²⁸ Fwayafwaya o nugi i gigivitaḡwiya, nauna ina ketovitakana, ina tafwa ina vaneya, eyo ina vikabwaga. ²⁹ Tovanama kabwagamokena ina gumaiya keta kiyana kana tova, namōḡanama ina vibutuwa ina totuya.”

³⁰ Eketa Yeisu yota i iyavisiya i bwaduwa, “Avi bwadosobusobu tamo ebe nenei Guyau yana kafa visime ata sawanuvenuveyei? ³¹ Naki maise kayawana nugini musumusumokena namōḡa si bagubaguniya, ³² atu tovanama ina tunakutuva o kaiuwauwa matatafusi i tufutufuteweisiya, naḡanina o si nakanakata keta bayawinei kana nufota be manuwa kasi giki sina kiyona.”

³³ Nofemaise bwadosobusobusima yagwanina nenesiyai i nusifufuwisiya kana nivaniva si nowana kasi fata na yasi sanamana. ³⁴ Yana kikitana namōḡa nenesiyai matatafuna o bwadosobusobu nenei, eatu kana tomuniyeinaḡa nenesiyai o matatafuna i gigivimayesiya.

Yeisu Fonimanabutu I Sawataniya

Madiu 8:23-27, Nuke 8:22-25

³⁵ Noko kuyadayadanama kana navinavi, Yeisu kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Tana tamana fafaninei.” ³⁶ Tanake o wakai atu kana tomuniyeinaḡa si toḡa eketa tanake nukusi yoko si teweisiya atu waka tunisi nukusi si tamana. ³⁷ Muka mwanenena atu fonimana i towa eketa nefo waka i siwatotoiya, eketa ukowa i vibutuwa i maamaḡa wakai.

³⁸ Yeisu waka kunenei i videbaboununakata keta i banubanuwa. Atu kana tomuniyeina si nuvauniya keta si bwaduwa, “Aiye, muka kuta vinuwana tana mateya fasinei!”

³⁹ I misiniya keta fonimana i dageiya i bwaduwa, “I katanai!” Yota nefo i iyaviya, “Ku nigwana!” Muka mwanenena fonimana i kataniya eketa manokutukutu i teweiya. ⁴⁰ Eketa kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei yo kwa matutamoka? Yawane muka yami vitumaḡana?”

⁴¹ Naki kawasi si yaowa eketa tututausi si vikatonitoniya, “Nofe avi namōḡa yo fonimana keta nefo fonana si nowaniya!”

5

Yeisu Kanunu Goyosi I Nukakisiya Namōḡa Tamokaḡa Nenei

Madiu 8:28-34, Nuke 8:26-39

¹ Yeisu keta kana tomuniyeina si nemiya Ganini tobu fafaninei fiyao Genasa yasi fafaniyai. ² Tovanama Yeisu i sobuwa wakai, namoḡa tamokaḡa kanunu goyona i nuwafiya matematesi kasi vatunuma nenesiyai i kikinomana-nemiya nenei. ³⁻⁵ I fakwafakwa vatunumai. Muka tamo aitevana ffiwanamokena be ina vanetanai. Tova matatafuna kaena keta nimana seni nenesiyai si yonayoniya atu unavasima i kikionota eketa muka tamo aitevana kana fata be ina yona-savavinei. Kuyadayada keta nuwabuna tamokatamokaḡa vatunuma keta koya nenesiyai i ninikaokaoḡowa keta i bwaubwauwa yota tauna gabanai i nunugisagisasiya.

⁶ Tovanama Yeisu kedawanauwai i kitiya i dibwana i niya eketa naunei kaetutuna i viketogunisiya, ⁷ eketa kayona nakasinei i tatakwayana i bwaduwa, “Yeisu, Guyau Etanemokenei Natuna! Ava ya nuwanuwa nenekuwai? Guyau kana wawai a vivikokona-sineganiganiya muka kuna givikuvakuvavaneiku.” ⁸ Nofemaise i bwaduwiya uḡuna o Yeisu kanunu goyona nauna i miki-iyaviya, “Kanunu goyou namoḡa nofe ku gionovei!”

⁹ Yeisu i nutoniiya i bwaduwa, “Namaise ka wawa?”

I nufata i bwaduwa, “Kaku wawa Sagisagigi uḡuna kima yagwaniki namoḡa nofe sinenei.” ¹⁰ Eketa kanunu goyosi Yeisu si kamanemane-yeweyewiya be muka sina nai tamo fafani nenei.

¹¹ Niniusiyai o fonoyauwa si kakabubuna koya kafakainei, ¹² eketa kanunu goyosi Yeisu si kamanemaniya si bwaduwa, “Ku sawateweyeiki be ku teweyeiki ka nai fono sinesiyai.”

¹³ Eketa sawateweyeina i venisiya keta namoḡa sinenei si kikinomana atu si niya fono nenesiyai si kanasuna. Fonoyauwasima kasi yagwana 2,000 maise, tefai si sinowa eketa tobuwai si gavivina.

¹⁴ Fonosima kasi tokitavikavina si dibwana si niya menana nakasinei eketa yota menana tamokatamokaḡa nenesiyai matakawa si venutamatamaniya. Namoḡa si niya eketa aviyavana i kikinomana si kitiya. ¹⁵ Tovanama si nemiya Yeisu nenei, namoḡanama manatuwaina kanunu goyosi si nuwafiya si kitiya na kana nuya keta yana nuwanuwa dawaniniina nenei i nuvitoḡa eketa matatafusi si matuta. ¹⁶ Aviyaonana si kitiya avana i kikinomana namoḡanama keta fono nenesiyai namoḡa si iyavisiya. ¹⁷ Eketa Yeisu si kamanemaniya be vitana yasi fafani ina teweiya.

¹⁸ Tovanama Yeisu wakai i toḡatoḡa, namoḡa nauna kanunu goyosi si nuwafiya i kamanemaniya be nukusi sita niya.

¹⁹ Atu Yeisu i sawataniya eketa nenei i bwaduwa, “Ku makavinau ya menanai be ya sabu kuna iyavisiya avana iba nakasina Tuveka i saviviniya fasiweu, eketa namaise yota yana sineganigani neneweu.”

²⁰ Namoḡanama i makaviniya eketa Dekafonisi* nenesiyai i nusifufuwa avana Yeisu i saviviniya nenei. Namoḡa matatafusi si nowaniya keta si mayaḡa.

Yainusi Natuna Gumayogu Matematena

Keta Gumayogu Visafwavinaina

Madiu 9:18-26, Nuke 8:40-56

²¹ Yeisu i tamana-savaviniya tobu fafaninei. Yawane tobu kafakainei atu sabuveka si nemiya keta si yokokwafuya. ²² Eatu namoḡa tamokaḡa kana wawa Yainusi, tanake tamo numa kafa yokoyoko kana toviketaneineina, i nemiya Yeisu nenei. Tovanama Yainusi Yeisu

* 5:20 Giniki fonasiyai, Dekafonisi kana givina menana 10 nakanakasisi.

i kitiya i fekuwa kaeyafayafanei, ²³ eketa nenei i vikokona-sineganiganiya i bwaduwa, “Natuku gumayogu kabegona, kabegomokena ina mateya. Kuta nemiya nimau tofwanei kuta teniya be kuta givibwiniya keta ita faka na yawasina.” ²⁴ Tovanama si noḡokawawa, namoḡa sabuveka si yokokwafukwafuya keta nukusi si niya.

²⁵ Gumayogu kana katona ufaufa i toatoḡateweteweiya manamana 12 o nukusi sinesiyai. ²⁶ Yana nogonogo matatafuna tokwenikweni nenesiyai i teweiya ebe vitana ita bwina eatu katonanama i nakatamoka. ²⁷⁻²⁸ Yeisu fasinei i biganowana keta nuwasinenei i bwaduwa, “Taki kana nuyaḡa ana gisikoninya nao ana dewadewa.” Eketa namoḡa sabuveka kasi sinefouwai i niya Yeisu kumunina keta kana nuya i gisikoninya. ²⁹ Muka mwanenena ufaufana dibwadibwana i kaonosiya eketa tauna i kamukoniya vitana kana katona naki i kakaviya.

³⁰ Noko tovanama nenei Yeisu i sanamaniya yana fiwana naki i kikinomana eketa namoḡa kasi sinefouwai i saḡabwataviniya keta i bwaduwa, “Aitevana kaku nuya i gisikoninya?”

³¹ Kana tomuniyeina si iyaviya si bwaduwa, “Ku kitai! Namoḡa sabuveka si yokokwafuwa atu namaise yo ku bwadubwadu, ‘Aitevana i gisikoniku?’ ”

³² Atu Yeisu i kitakitadadana be nuwanuwana ina kitiya aitevana i gisikoninya. ³³ Atu gumayogu i nuwatanamaniya aviyaana i kikinomana nenei eketa na yana matuta yota na yana kinikuna i niya Yeisu naunei kaeyafayafanei i fekuwa, keta i iyaviya iba matatafuna kana venemokena nenei. ³⁴ Keta Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Natuku, ya vitumaḡanai ku dewadewa. Ka katona naki i kakaviya. Keiya nenei ku nai.”

³⁵ Yawane i nunusifufuwa atu namoḡa tunisi Yainusi yana numei si nemiya keta si iyaviya si bwaduwa, “Natuu gumayogu naki i mateya. Ava fasinei tovisawavenena kuna visinatamatamane-kaḡowe?”

³⁶ Yeisu yasi bwadunama i nowanateweiya eatu i iyaviya i bwaduwa, “Muka kuna matuta, naki ku vitumaḡanamoka.”

³⁷ Muka tamo aitevana ita sawateweyei ebe yo nukusi sina nai naki Fita, Yemesa eketa kana tufunuwa Yoni nukusi sina niya. ³⁸ Tovanama Yainusi yana numai si kikinomana Yeisu namoḡa yagwanisi i kitisiya si bwedibwedi-bwaubwauwa, ³⁹ eketa i kanasuna sinenei keta i iyavisiya i bwaduwa, “Ava uḡuna yo kwa bwedibwedi-nukwae. Gwadimonamona nai muka ita mate atu i banubanuwa.”

⁴⁰ Namoḡa si kawanaviya fasinei matatafusi i vikikinomanisiya eatu gwadimonamona ayona keta amana yota kana tomuniyeina kasi tonu nukusi si kanasuna totomuwai namai gwadimonamona i matamataveya nenei. ⁴¹ Nimanei i ova keta i bwaduwa, “*Tanita kumi,*” kana givina, “Gumayogu kabegou a iyaiyaviwa ku misini.”

⁴² I venuotowamisiniya keta i fanakwanikwaniuḡa. (Tanake kana manamana 12.) Eketa si mayaḡamatatafuwa. ⁴³ Eketa Yeisu visime fifiwanamokena i venisiya ebe muka tamo aitevana sina iyavei. Eyo i bwaduwa, “Ava tamo kwa venei be i kawa.”

6

Fiyao Nasaneti Yeisu Si Dibutoyoiya
Madiu 13:53-58, Nuke 4:16-30

¹ Yeisu kana tomuniyeina nukusi menana noko si teweiya keta si makavinisiya Nasaneti tauna yana menana nenei. ² Sabati kana

kuyadayada nenei i vibutuwa visawavenena numa kafa yokoyoko sinenei. Namoga yagwanisi si nowaniya keta si mayağa. Tututausi nenesiyai si vikatonitoniya si bwaduwa, “Namasimo nofe nuwanuwasi i vaisi, avi nuwatasuyasiya nenei eyo kafa nuwatabau fifiwani si gigikikinomaneisi? ³ Namoga nofe o naki tokabitamomoka. Ayona o Meni eketa sisitaina o Yemesa, Yosefa, Yudasa keta Saimoni, yota nounouna nukusi nofemai ta fakwafakwa.” Eketa si dibutoyoemokiya.

⁴ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Namoga Guyau yana tomatakawa si vivifotuwisiya, eatu tututausi yasi menana namoisi be yasi sabu eketa yasi fasekwa o muka sita vivifotuweisi.” ⁵⁻⁶ Eketa Yeisu i mayağa uguna namoga muka sita vitumağana, na fasinei muka kana fata be tamo iba fifiwanina nokomai ita fufuniya eatu nimana i dawana nasi viyamoka tofwasiyai eketa si bwina.

Yeisu Yana Tonowana I Visimeisiya Si Niya Menana Nenesiyai
Madiu 10:5-15, Nuke 9:1-6

Eketa i fanakwaniuga menana nenesiyai i vivisawavenena. ⁷ Yeisu yana tonowana i wenevakukusisiya eketa nuwesinuwesi i visimeisiya menana nenesiyai. Eketa visime i venisiya ebe kanunu goyosi sina vatanisiya, ⁸ eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Yami nainama nenei muka tamo aviya-vana kwana uniya, muka kabwaga, kautu o gabana, naki kiwanağa tamokağa. ⁹ Kami kaevatakutakuna kwana kikotonina eatu muka tamo nuya kana vinuwa kwana uniya. ¹⁰ Taki avi menana nenei kwana niya, tamaka numanama nenei kwana fakwa kana nivaniva na menaninama kwana teweiya. ¹¹ Taki kwana nemiya tamo menana nenei atu namoga muka sina katuvaimi o sina nowanimi, kaeyafayafami kasi kafusisima kwana nubutusiya eatu kwana niya. Noko ina visawavenena vitana matasi ina kanakasiya.”

¹² Eketa si niya namoga si iyaiyavisiya, “Yami fufunagoyo nenesiyai kwana ugevinimiya ebe kwana makavinimiya Guyau nenei.” ¹³ Kanunu goyosi yagwanisi si vikikinomanisiya eketa onive bubunei namoga tovisafwavinaga tofwasiyai si kisiwaga eketa si givibwinisiya.

Tufomu Enoda Anitifasi Keta Yoni Togivibutabuta Yana Mate
Madiu 14:1-12, Nuke 9:7-9

¹⁴⁻¹⁶ Yeisu bigana i kewa eketa namoga matatafusi kana wava si sanamaniya. Tunisi namoga si bwadubwaduwa, “Kana fata be iba fifiwanisi ina saviviniya uguna tanake Yoni togivibutabuta matematesi nenesiyai i misini-saviviniya.” Tunisi namoga si bwaduwa, “Tanake o Inaitiya i makaviniya.” Tunisi namoga yota si bwaduwa, “Tanake maise tomatakawa manatuwaina.”

Nofe ibasima fasisiyai, tufomu Enoda Anitifasi i biganowana eketa i bwaduwa, “Yoni togivibutabuta kayona a nuonotateweiya eatu mateyai i misini-saviviniya.”

¹⁷⁻²⁰ Kana sifufumokena nofemaise. Muniyai yo Yeisu i vibutuwa visawavenena, Enoda taina Finifi kawana Enodiyasi i vikawanisiya. Muni-fotai Yoni Enoda i iyaviya i bwaduwa, “Yata visime nenei muka tamo ka sawateweyeina be taiu kawana ku vikawanisi.” Na fasinei Enoda yana tonuaviya i visimeisiya si niya. Yoni si givikaviniya, si yoniya eketa deniyai

si teniya. Enoda keta Yoni yasi vikanunusifufu nenei Enoda nuwanuwa yaona venemokena i viya, eatu naki nuwanuwana be ina vanevaneneiya. Enodiyasi o si kayokayokuḡa nuwanuwasi be Yoni sina nuvimatiya atu Enoda i sanamaniya Yoni o namoḡa dewadewana keta tafutafuna na uḡuna i matuta eketa i ofafafiya. Na nenei Enodiyasi muka kasi fata Yoni sita nuvimatei.

²¹ Enodiyasi yasi kuyadayada dewadewana i kikinomana, Enoda yana kafa tufuwa kana tuku kana tovai. Enoda ka nakasina i fufuniya tovisime nakanakasisi be tonuaviya kasi toviketanuneina keta Ganini kasi toviketaneina fasisiyai. ²² Enodiyasi natusi gumayogu i kanasunanemiya keta yana vaḡai Enoda kana yokoyoko nukusi i givisemwanisiya. Eketa tufomu gumayogu kakaabana i iyaviya i bwaduwa, “Aviyavana ya nuwanuwa kuna bwaduwia, ana veniwa.” ²³ Eketa bwadudabadaba fifiwanina nenei i iyaviya i bwaduwa, “Aviyavana ya nuwanuwa kuna vikokonikuwa, maise yaku kafa visime tunina ana veniwa.”

²⁴ Gumayogu i kikinomana keta ayona i iyavisiya i bwaduwa, “Avamasi fasinei ata vikokona?”

Ayona si nufata si bwaduwa, “Yoni togivibutabuta debabouna fasinei kuna vikokona.”

²⁵ Dibwadibwanina nenei i venumakaviniya tufomu nenei eketa i bwaduwa, “Nuwanuwaku nofe tova Yoni togivibutabuta debabouna kuna nuonosiya keta kanusana nenei kuna totoiya keta kuna venikuwa.”

²⁶ Nofe bwadunama tufomu nuwatana i gividauniya venemokena, eatu naki kana yokoyoko matasiyai i bwadudabadaba na fasinei yana vikokona muka ita dibutoyoḡei. ²⁷ Eketa muka mwanenena tonuaviya i visimeiya be Yoni debabouna ina nemiiya. Namoganama i niya deni nenei eketa Yoni kayona i nuonosiya, ²⁸ kanusana nenei debabouna i nemiiya gumayogu i veniya eketa gumayogu i viya ayona i venisiya.

²⁹ Tovanama Yoni kana tomuniyeina bigana si nowaniya, si nemiya eketa tofwana si viya keta vatunuma nenei si odewadewiya.

Yeisu Namoḡa 5,000 I Vikanisiya

Madiu 14:13-21, Nuke 9:10-17, Yoni 6:1-14

³⁰ Tonowana si makaviniya eketa iba matatafuna avana si fufuniya yota si visawavenena, si bwaduwe-kikinomaniya Yeisu nenei. ³¹ Na tovanama nenei, namoḡa yagwanisi Yeisu si venuvenuyewewiya eketa muka tamo yasi kawasasa be sina biyawasa. Na fasinei Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Kwamiḡa kwa nemai. Sabu nofe ta teweyei be ta nai kabaḡa nunukamumunina nenei ebe ta viyawasi.”

³² Eketa tasikeḡa wakai si niya kabaḡa nunukamumunina nenei. ³³ Atu yasi noḡokawawanama nenei, namoḡa menana kana matatafu nenesiyai si kitakinaniya eketa si venufana noko kabaḡanama nenei muniyai yo Yeisu kana tomuniyeina nukusi si saniniya. ³⁴ Tovanama Yeisu wakai i sobuwa, sabuveka i kitisiya. I kitasinegananiisiya uḡuna tasike maise sifi muka na kasi tokitavikavina, na uḡuna i vibutuwa i visawavenena iba yagwanisi nenesiyai.

³⁵ Navinavimokeyai kana tomuniyeina si nemiya nenei eketa si bwaduwa, “Nofe wanakikavai eatu vanavana naki i sonusuwa. ³⁶ Na fasinei namoḡa ku teweyei be si nai menana ketamwakufwai, tututausi kasi kabwaga simo si vikimwane ebe si kawa.”

³⁷ Eatu i nufata i bwaduwa, “Kwami tututaumi tamo aviyavana kwa veneisi be si kawa.”

Eketa si iyaviya si bwaduwa, “Omasi 200 siniva* nenei maneka kana kimwanisiya keta kana vikanisiya?”

³⁸ Eketa i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Aviyesi maneka nenemiyai? Kwa nai be kwa dadana.”

Tovanama si nisaiya, si bwaduwa, “Maneka 5 eketa iyana nuwesi weka.”

³⁹ Yeisu sabuveka i iyavisiya i bwaduwa, “Bubuwai kwana fakwasiotoḡa yoko nenesiyai.” ⁴⁰ Eketa yoko nenesiyai si fakwasiotoḡa. Tunisi kasi yagwana 50 atu tunisi o 100.

⁴¹ Tovanama Yeisu maneka 5 keta iyana nuwesi i visiya, i kitavaneya abamai ibasima fasisiyai Guyau i viagigikuwiya. Maneka i gisinesiniya eketa kana tomuniyeina i venisiya keta si vitukuwa namoḡa nenesiyai. Keta yota iyana nuwesi i gikotokotova keta i vitukuwa matatafusi nenesiyai. ⁴² Eketa matatafusi si kasiyuwa venemokena, ⁴³ munifotai Yeisu kana tomuniyeina maneka keta iyana tufotufu si kwakwiya keta feyawa 12 si vimaisiya. ⁴⁴ Namoḡa kasi yagwana 5,000 na yasi susu kabwaginama si kaniya.

Yeisu Ukowa Etanei I Niya

Madiu 14:22-33, Yoni 6:15-21

⁴⁵ Muka mwanenena Yeisu kana tomuniyeina i iyavisiya be wakai sina venuviketanuna menana Betisaida nenei tobu fafaninei, eatu noko sabusima i tewesiya si niya. ⁴⁶ I vioiyoowisiya muninei i vaneya koyai kawannunuku fasinei.

⁴⁷ Navinavinama nenei Yeisu kana tomuniyeina yasi wakai tobu sinefounei si kikinomana, eatu tanake kana kisina si sinanoviya. ⁴⁸ Eketa i kitisiya kana tomuniyeina si oioiya na yasi fiwana uḡuna fonimana keta yoyo si viketosoganiya. Eketa tovawedanai Yeisu ukowa etanei i niya kuweyaisi be vitana ina tutuunisiya. ⁴⁹ Atu tovanama si kitiya si bwaduwa vitana mayamayau ukowa etanei ita nenemai eketa si tatakwayaniya. ⁵⁰ Matatafusi si kitiya si matuta.

Eketa Yeisu i venubwadufotafota i iyavisiya, “Muka kwana matuta. Kwa katevatu. Iyau weka.” ⁵¹ Yeisu i toḡa wakai eketa fonimana i onoviya. Kawasi i yaowa, ⁵² uḡuna avana i saviviniya maneka nenesiyai si kitiya eatu muka sita nuwatanamanani yana fiwana keta katekatesi si fakina.

Yeisu Tovisafwavinaga Yagwanisi

I Givibwinisiya Menana Genasaneti Nenei

Madiu 14:34-36

⁵³ Tobu si witamaniya keta Genasaneti si saniniya. Nokomai waka si nusifiwiya. ⁵⁴ Tovanama wakai si sobuwa, namoḡa Yeisu si venukitakinaniya. ⁵⁵ Namoḡa si venusavaneneḡa fafaninama nenei. Avi kabaḡa nenei sina nowaniya Yeisu nokomai, tovisafwavinaga na sitasi si nenemiisiya nenei. ⁵⁶ Yeisu i niya menana-sifunu yota menana nakanakasisi eketa numa-sifunu nenesiyai. Noko kabaḡasima nenesiyai namoḡa tovisafwavinaga si nenemiisiya eketa kabaḡa kafa vivitamaneina nenesiyai si dawadawana, eatu Yeisu si vivikokoniya be kana kwame matakafafanaḡa sita gisikoniya. Eketa aviyaonana si gisikoniya si dewadewa.

* 6:37 200 siniva o yamayamana 8 tobananige fatana maise.

7

Guyau Yana Visime, Waḡawaḡasi Kasi Sanu I Vanetaniya

Madiu 15:1-9

¹⁻⁴ Fanasi keta Diu fiyaosi yagwanisi waḡawaḡasi nenesiyai kasi sanu i donanisiya eketa si munimuniya. Kasi owa be tukwawa eketa taga si nunutamata kana ketaketai venemokena ebe si vitumaḡaniya noko kukuwasima eyaeyasi Guyau matanei. Tovanama kafa vivitamaneina nenei sina makavinisiya, nauna nimasi sina kigona kana ketaketai muniyai yo sina kawa. Tova tamokaḡa Fanasi keta yota tunisi Mosese yana visime kana tovisawavenena Yenusanemei si nemiya nukusi Yeisu si yokokwafuya be sina vaneneiya fasinei. Si kitisiya tunisi tomuniyeina muka nimasi nauna sita kigona eatu kasi kabwaga si kakawa.

⁵ Eketa si iyaviya si bwaduwa, “Ka tomuniyeina nimasi gavigavisi atu si kakawa. Ava uḡuna yo waḡawaḡata kasi sanu muka sita munimuniyei?”

⁶ I nufata i bwaduwa, “Kwami meyami vinavinasi avage vitana dewadewami! Tova manatuwaina Guyau yana tomatakawa Aiseya venemokena i viginwiya kwami fasimiyai. Nofemaise i viginwiya,

Guyau i bwaduwa, ‘Namoḡa nofe kawagebunasiyaḡa si vivifotuwikuwa eatu katekatesi i fakwa sasanei.

⁷ *Tututausi kasi sanu si vivisawavenena yo muniyai si bwadubwaduwa vitana noko Guyau yana visime, eketa kaku kodukodu nenesiyai o i viibakaokaḡowa.’ ”*

⁸ Eketa Yeisu i bwaduwa, “Guyau yana visime kwa dibudibutoyoia atu kwami tututaumi kami sanu kwa munimuniya. ⁹ Kwa vivinuwadadana vitana dewadewana kwata fufufuniya atu Guyau yana visime kwa visaḡaketuketuwisiya eatu waḡawaḡami kasi sanu kwa viya o kwa munimuniye-dewadewamokisiya. ¹⁰ Nofe yota tamo kafa kita kwa fufufuniya. Mosese i viginwiya i bwaduwa, ‘Amau keta ayau kuna vifotuwisiya,’ keta ‘Taki tamo aitevana ina vikanatafutafuwa amana o ayona nenesiyai, na gwadinama kwana nuvimatiya.’ ¹¹ Atu nofemaise kwa vivisawavenena. ‘Taki tamo aitevana ibanama nenei, kana nufota be amana o ayona ina ovitisiya eatu ita iyavisiya, “Iba nofe kaku nufota be nenei ata ovitimiya eatu a tenesiniya be Guyau ana veniya, na fasinei muka kaku nufota be ana venemi.”’ ¹² Taki nokomaise ina fufuniya nao kwana bwaduwa, ‘Naki dewadewana.’ Na nenei kwa viviketofotiya eketa muka ayona be amana ina oviviteisi. ¹³ Tovanama nofemaise kwana fufuniya, nao waḡawaḡami kasi sanuḡa kwa munimuniya eatu Guyau yana visime kwa viiibakaokaḡowiya keta yota ketaketa yagwanisi nenesiyai nofemaise kwa fufunisiya.”

Avi Fufuna Namoḡa I Givigavigavisi Guyau Matanei

Madiu 15:10-20

¹⁴ Yeisu namoḡa i wene-savavinisiya si nemiya nenei eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Matatafumi yaku sifufu kwana nowanautuutuya be kana sanamana kwana viya. ¹⁵ Aviyavana tamo namoḡa kawanei ina kanasuna

o muka ina givigavigiya. Eatu avana kawanei ina kikinomana, enao ina givigavigiya Guyau matanei.”*

¹⁷ Namoga i teweisiya eatu i kanasuna numai, keta kana tomuniyeina si nutoninuveveiya bwadusobusobu i nusifufuwiya kana sanamana fasinei.

¹⁸⁻¹⁹ I nufata nenesiyai i bwaduwa, “O kwami yota yawane muka kwata sanamanei yaku sifufu kana givina! Muka kwana nuwatanamanei tovanama namoga kabwaga ina kaniya, noko kabwaganama muka ina kanasuna nuwafounei, eatu ina niya kamokamonei eketa ina kikinomana. Muka kana fata be ina givigavigiya.” Tovanama Yeisu noko i bwaduwiya, i visawavenena vitana kabwaga matatafuna o eyaeyana Guyau matanei.

²⁰ Yota i bwaduwa, “Avana namoga sinenei ina kikinomana noko ibanama ina givigavigiya. ²¹ Nofe ibasima o namoga nuwafounei si kikikinomana — vinuwadadana goyosi, vimomona-kaokaogo, gikuma, nuvimate, kudo, ²² kanufafa, fufuna goyosi, bwadu-vikanonono, matayaiyaina, vikumaigi, sawanuketu, nuwavane, akwawakwava. ²³ Nofe ibasima matatafuna goyosi nuwafounei si kikikinomana eketa namoga si givigavigiya.”

Ne Foenisiya Yasi Vitumaḡana Yeisu Nenei

Madiu 15:21-28

²⁴ Eketa Yeisu menana noko i teweiya eatu i niya menana tamokaḡa nenei Taya keta Saidoni niniusiyai eketa i niya numa tamokaḡa nenei. Muka nuwanuwana be namoga sina sanamanei tanake o noko menanamana nenei, eatu muka kana fata ina makaviuna. ²⁵⁻²⁶ Gumayogu tamokaḡa si nowaniya vitana Yeisu o nokomai eketa muka mwanenena si nemiya nenei. Gumayogu nofe o muka ne Diu, tasike ne yauyauna. Si tufuwa menana Foenisiya nenei fafari Siniya sinenei. Kanunu goyona natusi gumayogu i vivisimeiya fasinei keta si nemiya Yeisu nenei. Eketa si fekuwa kaeyafayafanei eketa si kamanemaniya be natusi nenei kanunu goyona ita vikikinomaniya.

²⁷ I sanamaniya tasike muka ne Diu eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Fiyagenagena nauna sita mikikawa, muka kana nufota be fiyagenagena kasi kabwaga ana vai keta ana teweyei anuketa nenesiyai.”†

²⁸ Eatu si nufata si bwaduwa, “Tuveka yo, ava ku bwaduwiya o venemokena, eatu anuketa sonama sifunei fiyagenagena kasi kawamusumusu i fekufekuwa, si kanikaniya.”

²⁹ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Yami bwadunama dewadewana na fasinei kwa nai yami ketai, eatu kanunu goyona o natumi gumayogu naki i gionoviya.” ³⁰ Tovanama si kikinomana numai, natusi si kitiya i matamataveya kana kiviya eketa si sanamaniya vitana kanunu goyona naki natusi i gionoviya.

Yeisu Namoga Taniyana Kweuna Yota Meyana Danuna

I Gidewadewiya

* **7:15** Tunisi viginiwa manatuwaisi nenesiyai o kana nukisi 16 si nunatuya. “Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya.” † **7:27** Fiyagenagena bwadusobusobu nofe sinenei o Diu fiyaosi. Si vivinuwadadana vitana tasike dewadewamokesi yo yauyauna namoisi. Na fasinei tamo tova namogasima si weniwenisiya anuketa.

³¹ Yeisu fafani Taya i teweiya eketa i vaonota Saidoni sinefounei. Eketa i niya Ganini tobuwai Dekafonisi yana fafani sinesiyai. ³² Nokomai namoḡa tamokaḡa taniyana kweuna yota meyana danuna si nemiya. Eketa Yeisu si vikokona-sineganiganiya be nimana ita teniya tofwane be ita dewadewa.

³³ Namogānana i oviya eketa kasi nuwa si niya si misinikafasina eketa namogānana taniyane nimatafwana i katukanasunisiya, muniyai yo i nufuniya eketa meyana i gisikoniya. ³⁴ Eyo i kitavaneya abamai, yawasina i tuniya eketa namogānana nenei i bwaduwa, “*Efata!*” Kana givina o “I kagegeu!” ³⁵ Tovanama nenei namoḡa taniyana i kanabuya yota meyana i savivina keta i nusifufudewadewa.

³⁶ Yeisu i sawasawatanisiya be muka tamo aitevana sina iyavei aviyavana i kikinomana fasinei. Eatu namoḡa yagwanisi nenesiyai si nusifufuwedadaniya. ³⁷ Tovanama namoḡa biga noko si nowaniya, si sabanutuḡa eketa si bwaduwa, “Iba matatafuna i savivinisiya o dewadewana. Namoḡa taniyasi kweusi i gigidewidewisiya keta si nowanowana, yota meyasi danusi i gigidewidewisiya keta si nunusifufuwa.”

8

Yeisu 4,000 Namoḡa I Vikanisiya

Madiu 15:32-38

¹ Noko tovanama nenei namoḡa yagwanisi yota si yokowa. Sabu kabwaga muka, na fasinei Yeisu kana tomuniyeina i wenevakukusisiya eketa i iyavisiya i bwaduwa, ² “Namoḡa a kitasineganiganiisiya uḡuna kasi kabwaga muka, eatu kuyadayada tonusi naki ka fakwafakwa. ³ Taki na vitanonisi ana teweisiya be sina niya yasi numai ketai sina sasana. Yota tunisi kedawanauwai si nemiya.”

⁴ Kana tomuniyeina si nufata si bwaduwa, “Nofe o wanakikavai, keta namao kabwaga tana vai yo namoḡa tana vikanisi?”

⁵ Keta Yeisu i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Aviyesi maneka nene-miyai?”

Si bwaduwa, “Naki 7moka.”

⁶ Yeisu namoḡa i iyavisiya keta fwayafwayai si fakwasioḡa. Maneka 7 i visiya, Guyau nenei i viagigikuwa eketa maneka i gisinesiniya. Kana tomuniyeina i venisiya eketa namoḡa nenesiyai si vitukuwa. ⁷ Yota iyana tonusi musumususi tomuniyeina nenesiyai i visiya, Guyau nenei i viagigikuwa eyo i iyavisiya keta namoḡa nenesiyai sina vitukuwa.

⁸ Namoḡa matatafusi si kasiyuwa venemokena eatu yota gisinesine yagwanina i tufowa. Munifotai tomuniyeina feyawa 7 si vimaisiya gisinesinesima nenesiyai. ⁹ Namoḡa kasi yagwana 4,000 maise Yeisu i vikanisiya, muniyai yo i visimeisiya si niya yasi menanai.

Fanasi Guyau Nenei Kiyakiyaya Fasinei Si Vikokoniya

Madiu 12:38-42, 15:39—16:4

¹⁰ Muka mwanenena Yeisu kana tomuniyeina nukusi wakai si toḡa eketa si niya Danumanuta kawakawana nenei. ¹¹ Fanasi tunisi si nemiya keta si vibutuwa Yeisu nukusi si vikawabwadubwaduwa be Yeisu sina anuvanuyiya, na fasinei si vikokoniya be tamo kiyakiyaya abamei ita visawavenisiya.

¹² Yeisu yawasina i tununoviya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei yo kwami nofe tovasima kasi namoḡa kiyakiyaya fasinei kwa vivikokona

Guyau nenei? A iyaiyavimiya venemokena, muka tamo kiyakiyaya ana visawaveneimi.”

*Fanasi Keta Enoda Yasi Nutuva
Madiu 16:5-12*

13 Eketa Yeisu Fanasi i venumakanovisiya eatu i toḡa-savaviniya wakai keta kana tomuniyeina nukusi sitamana Ganini tobu fafaninei.

14 Tomuniyeina nuwatasi i unuwa eketa muka tamo maneka sita niyei, eatu naki tamokaḡamoka waka sinenei. 15 Yeisu i bwaduwa, “Matami i nakata ebe muka Fanasi eketa Enoda yasi nutuvai sina vikonaimi.”

16 Tomuniyeina tututausiḡa si vikanusifusifufuwa yana bwadunama fasinei keta si bwaduwa, “Muka tamo maneka tata nemiyei na uḡuna nutuva fasinei i bwadubwaduwa.”

17 Yasi vikanusifusifunama Yeisu naki i sanamaniya eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei kwa bwadubwadu vitana muka tamo maneka nenemiyai! O yawane muka kwata kitanisaḡai o kwata nuwatanamane! Kwami gewa katekatemi guasi. 18-19 Na matami atu muka kwata kitakitadewadewa eketa na taniyami atu muka kwata nowanowanadewadewa! Kwana tukuya tovanama maneka 5 a gisinesinisiya namoḡa 5,000 fasisiyai, aviyesi tufotufu feyawa?”

Si bwaduwa, “Feyawa 12 si tufowa.”

20 “Eatu maneka 7 a gisinesinisiya namoḡa 4,000 fasisiyai, nao aviyesi feyawa tufotufu kwa vimaḡaisi.”

Si bwaduwa, “Feyawa 7.”

21 Eketa i bwaduwa, “O atu yawane muka kwata nuwatanamane?”

Menana Betisaida Nenei Yeisu Tomatagoyo I Gidewadewiya

22 Tovanama si kikinomana menana Betisaida nenei, nokomai namoḡa tunisi tomatagoyo tamokaḡa si nemiya eketa Yeisu si kamanemaniya ita givikaviniya be ita dewadewa. 23 Eketa tomatagoyo nimanei i givikaviniya eketa i kikinomaniya menana kukwauna. Matana i nufunatanisiya eketa nimana i dawana tofwanei eatu i iyaviya i bwaduwa, “Tamo aviyavana ku kitakitiya?”

24 Matana i kabwasasiya eketa i bwaduwa, “Ika, namoḡa a kitikitiya eatu vitana kai sita ninidadana.”

25 Yota Yeisu nimana i tene-savaviniya namoḡa matanei. Matana i katototuya eketa iba matatafuna i kitadewidewisiya.

26 Eketa Yeisu i bwaduwa, “Muka kuna makavineu menanai, naki dawaniniina kuna niya a numai.”

*Fita Yana Bwadukikinomana Togifafafana Gigibokeinana Fasinei
Madiu 16:13-20, Nuke 9:18-21*

27 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya menana Sisaniya Finifai nini-unei keta si niniya atu ke'ta tofwanei i nutoniisiya i bwaduwa, “Namaise namoḡa si bwadubwadu fasikuwai, Iyau aitevana?”

28 Eketa si nufata si bwaduwa, “Tunisi namoḡa si bwadubwaduwa avage kwaḡa o Yoni Togivibutabuta, eatu tunisi o si bwadu avage Inaitiya. Eatu tunisi o si bwadubwaduwa kwaḡa tamo Guyau yana tomatakawa.”

29 Eketa i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Eatu kwami o namaise kwata bwadu fasikuwai?”

Eketa Fita i nufata i bwaduwa, “Kwaḡa o Togifafafana Gigibokeinau.”

³⁰ Eatu Yeisu tauna i viketofotisiya ebe muka wakakana sina sai tanake aitevana.

Yeisu Yana Mate I Bwadvioḡoniya

Madiu 16:21-23, Nuke 9:22

³¹ Eketa Yeisu i vibutuwa tomuniyeina i gisawakedanisiya aviyavana yawane ina kikinomana tauna nenei. I iyavisiya i bwaduwa, “Namoga Natuna yawane ina kuvavana iba yagwanina nenesiyai. Tokawakawa be tovibwanaose nakanakasisi keta yota visime kana tovisawavenena sina utuvifwayafwaiya. Nifanifaina sina nuvimatiya eatu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-savaviniya.” ³² Tovanama nofemaise i givimayetamokiya nenesiyai, Fita Yeisu i oviya i niya kuniniusi eketa i dageiya.

³³ Atu Yeisu i saḡaviniya kana tomuniyeina i toneisiya eketa Fita i dageiya i bwaduwa, “Seitani, ku nai sasanei! Ya vinuwadadana muka Guyau yana vinuwadadana maise, eatu maise namoga.”

Vitomuniyeina Kana Ketaketa

Madiu 16:24-28, Nuke 9:23-27

³⁴ Yeisu sabu i wenevakukusisiya kana tomuniyeina nukusi eketa i nusifufuwisiya i bwaduwa, “Taki kwaḡa aitevana nuwanuwau be kuna muniikuwa, ya nuwanuwa kuna tenemuniukwanisiya eatu tauḡu ka ogonaḡanaḡa kuna uniya keta kuna muniikuwa.* ³⁵ Taki kwaḡa aitevana nuwanuwau yawasiu kuna gifafaniya, nao kuna niteweiya. Eatu taki fasikuwai keta yota biga dewadewana fasinei yawasiu kuna niteweiya, nao kuna gifafaniya. ³⁶ Taki aitevana tamo fwayafwaya kana matatafu kana kaikaiwabu ina viya eatu yawasi muka, nao ava tamo kana dewadewana? ³⁷ Na fasinei taki namoga yawasina venemokena ina niteweiya, muka kana fata be tamo avana nenei ina fatai be yo ina visavavinei. ³⁸ Nofe tovasima kasi namoga o tokudo keta tofufunakaokaogō maise eketa taki aitevana ina sinemumuwikiwa maise yota yaku bwadu ina sinemumuwiya nofe namoisima yasi tovai, yawane Namoga Natuna yota ina sinemumuwiya tovanama ina makaviniya fwayafwayai amana yana kaiwabu keta yota kana kaetoga tafutafusi abamei nukusi.”

9

¹ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, namoga tunimi nofemai kwa misimisiniya Guyau yana kafa visime ina nemiya na yana fiwana kwana mikikitiya muniyai yo kwana mateya.”

Yeisu I Dawanavinavina

Madiu 17:1-13, Nuke 9:28-36

² Kuyadayada 6 muninei Yeisu kasi tonuḡa, Fita, Yemesa yota Yoni i ovisiya eketa tasikeḡa si vaneya koya etanei. Nokomai tututausi matasiyai si kitiya Yeisu i dawanavinavina. ³ Kana nuya si kwaya eketa si nukawanamanamanina. Muka tamo aitevana fwayafwayai kana fata ina gonaisi nokomaise. ⁴ Munifotai Inaitiya keta Mosese si kenokikinomana keta Yeisu nukusi si nusifufuwa.

* **8:34** Nofe bwadusobusobu kana givina Yeisu kana tomuniyeina sina katuviya tamo kafa sinemumu o kuvavana sina viya na fasinei si munimuniya. Muka ita bwadubwadu vitana kana tomuniyeina sina mate ogonaḡanaḡai maise tanake. (Madiu 10:38, Nuke 14:27) **8:35** Madiu 10:39, Nuke 17:33, Yoni 12:25 **9:2** 2 Fita 1:17,18

⁵ Fita i bwaduwa, “Tovisawavenena, naki dewadewamokena kima nukusi nofemai eketa vada tonusi kana yonisiya, tamokağa kwağa fasiweu, tamokağa Mosese eketa tamo o Inaitiya.” ⁶ Fita bwaduna i bauwiya uguna kasi tonu si matutamoka, na fasinei nofemaise i bwaduwa.

⁷ Munifotai busibusi i nemiya i kabwanisiya eketa busibusi sinenei Guyau fonana i kikinomana i bwaduwa, “Natuku nofe a nuwagabubuwiya, fonana kwana nowaniya.” ⁸ Tomuniyeina si kitadadana eatu muka tamo aitevana sita kitai naki Yeisu kana kisina si kitiya.

⁹ Tovanama koyai si sobunemiya, i viketofotisiya be muka tamo aitevana sina iyavei avana si kitiya kana nivaniva Namoga Natuna mateyai ina misini-savaviniya.

¹⁰ Yana sawatana si muniya, atu tututausiga si vibutuwa si vivikanunusifufuwa, “Ava nofe misini-savavineina mateyai kana nuwanuwa?”

¹¹ Eketa Yeisu si nutoniya si bwaduwa, “Ava fasinei yo visime kana tovisawavenena si bwadubwadu Inaitiya ina mikinimai muniyai yo Togifafafana Gigibokeinana ina nemiya?”

¹² I nufata i bwaduwa, “Inaitiya ina mikinemiya ebe iba matatafuna ina omanafufuniya. Eatu Guyau fonakituna yota i bwadubwaduwa vitana Namoga Natuna o ina kuvavana nakasina eketa namoga sina utuvifwayafwaiya. ¹³ A iyaiyavimiya venemokena, Inaitiya naki i nemiya atu namoga si fufunakaokaogowa nenei. Naki maise Guyau fonakituna i bwaduviogoniya.”*

*Yeisu Kanunu Goyona I Nukakiya
Gwadimonamona Namoga Nenei*

Madiu 17:14-21, Nuke 9:37-43a

¹⁴ Tovanama si savavinisiya tomuniyeina tunisi nenesiyai, si kitisiya visime kana tovisawavenena nukusi si vivikawabwadubwaduwa namoga yagwanisi sinesiyai. ¹⁵ Tovanama sabuveka Yeisu si kitiya si sabanutuga eketa si venufotefotiya.

¹⁶ I nutoniisiya i bwaduwa, “Avamasi kwa oovigwavigwaegei?”

¹⁷ Namoga tamokağa sabuveka sinesiyai i bwaduwa, “Tovisawavenena, kanunu goyona natuku i nuwafiya eketa muka ita nunusifufu, na fasinei a nemiiya neneweu be kuna givibwiniya. ¹⁸ Tovanama kanunu goyona i gigivikaviniya, na kawatefufunina i tugatugaiya fwayafwayai. Nigona i kikitavikavikavina keta i fatofatokiya. Ka tomuniyeina a vikokonisiya be kanunu goyona sita nukakiya atu si vibaiwayosa.”

¹⁹ Yeisu i nufata i bwaduwa, “Kwami namoga avi tovai masi kwana vitumaganeiku! Nukusi tana fakwakoogo? Ana kunuwanekaogoweimi? Gwadimonamona kwa nemiyai nenekuwai.”

²⁰ Eketa gwadimonamona si nemiiya Yeisu nenei. Tovanama kanunu goyona Yeisu i kitiya, gwadimonamona i nikuniya fifiwanina eketa i fekuwa fwayafwayai. Keta i vikenobwatabwataviniya na kawatefufunina.

²¹ Yeisu gwadimonamona amana i nutoniya i bwaduwa, “Namaise kana nubwayou nofemaise i fufufuna?”

9:7 Madiu 3:17, Maka 1:11, Nuke 3:22 **9:11** Manakai 4:5, Madiu 11:14 * **9:13** Yeisu nofe i nunusifufuwa Yoni Togivibutabuta vitana tanake maise Inaitiya. (Madiu 11:13-14, 17:10-13)

Amana i nufata i bwaduwa, “Fwefweyane i vibutuwa. ²² Kanunu goyona nuwanuwana be ina nuvimateya na fasinei tamo tova i tuḡatuḡaiya kikanakanatai yota ukowai. Taki ka fata maise, kuta sineganiganiikiya be kuta oovitikiya.”

²³ Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ava uḡuna yo ku iyaiyaveiku taki kaku fata maise? Tanake aitevana Guyau ina vitumaḡaniya, Guyau iba matatafuna ina fufunisiya fasinei.”

²⁴ Muka mwanenena eatu gwadimonamonanama amana i fina i bwaduwa, “Na yaku vitumaḡana eatu muka nakasina, ku oviviteiku be ku givinakasiya.”

²⁵ Eatu Yeisu i kitisiya sabu si yokoyokwiya eketa kanunu goyona i visimeiya i bwaduwa, “Taniyakweu keta meyadanu kana kanunu goyona, a vivisimeywa namoḡa kuna teweiya keta muka yota kuna kanasuna-savavineu.”

²⁶ Kanunu goyona i tatakwayana eketa gwadimonamona i nikuniya fi-fiwanina keta i gionoviya. Gwadimonamonamokena kana fusa vitana namoḡa matemateni, eketa namoḡa yagwanisi nokomai si bwaduwa, “Naki i mateya!” ²⁷ Eatu Yeisu nimanei i ova i sinanakasiya eketa gwadimonamona i otowamisiniya.

²⁸ Muḡineyi Yeisu i kanasuna numai eketa kana kisina nenei kana tomuniyeina si nutoninuvenuviya si bwaduwa, “Ava uḡuna muka kama fata kanunu goyona kata nukakiya?”

²⁹ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Naki kawanunukuḡa nenei kana fata nofe kanunusima goyosi tana nukakisiya.”

Yeisu I Bwadu-savaviniya Yana Mate Fasinei

Madiu 17:22-23, Nuke 9:43b-45

³⁰ Yeisu tomuniyeina nukusi noko kabaḡanama si teweiya eketa si vaonota Ganiniyei. Yeisu muka nuwanuwana tamo aitevana ina sanamanei tanake namai, ³¹ be vitana nuwanuwana simo yana tova matanubwayouna ita viya be kana tomuniyeina nenesiyai ita visawavenisiya. I iyavisiya i bwaduwa, “Namoḡa Natuna sina viwaifufuniya keta nifanifaina nimasiyai sina teniya keta sina nuvimateya, eatu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-savaviniya.” ³² Nofemaise i nusifufuwisiya eatu muka nuwatasi ita mayesiya, si matuta eketa yana bwadunama fasinei muka sita nutonikuyekuyei.

Tomuniyeina Si Vikawabwadubwaduwa

Aitevana Nakatamokena Fasinei

Madiu 18:1-5, Nuke 9:46-48

³³ Si kikinomana menana Kafenaumi nenei keta numa tamokaḡa sinenei si kanasuna eyo Yeisu i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Avamasi ketai kwa vikanusifusifufuwei?”

³⁴ Atu matatafusi si manava uḡuna ketai si vikawabwadubwaduwa aitevana sinesiyai nakatamokena.

³⁵ I fakwasiotoga eyo yana tonowana kasi 12 i wenisiya si nemiya eketa i bwaduwa, “Taki aitevana nuwanuwana ina viketanuna nao tauna ina tenemuniukwaniya eketa ina vitovikaetoga namoḡa matatafusi fasisiyai.”

³⁶ Gwadimonamona i viya kasi kawasasai i vimisiniya eyo i nutaviya eketa i iyavisiya i bwaduwa, ³⁷ “Taki aitevana tamo nofe gwadimonamonama maise ina katuviya kaku wavai, nao ina katuvikuwa. Yota aitevana ina katuvikuwa nao muka Iyauḡa ita katukatuvaikeu eatu yota kaku tovininita i katukatuviya.”

*Taki Aitevana Muka Ita Vinifaineita,
Tanake O Kita Kata Sabu
Nuke 9:49-50*

³⁸ Yoni Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Tovisawavenena, namoḡa ka kitiya kanunu goyosi i nunukakisiya ka wavai. Atu tanake o muka kata sabu, na fasinei ka iyaviya be ina onoviya.”

³⁹ Atu Yeisu i bwaduwa, “Muka kwana sawatanai uḡuna muka kana fata be tamo aitevana kaku wavai iba fifiwanina ina savivinei eatu kakimokimokima tu yota iba goyosi ina bwaduweisi fasikuwai. ⁴⁰ Taki aitevana muka ina vinifaineita nao tana kata sabu. ⁴¹ A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana ukowa ina venimiya uḡuna kwami kaku tomuniyeina, nao naki maisemoka fatana ina nisaiya.”

*Vimatasayasaya Fasinei
Madiu 18:6-9, Nuke 17:1-2*

⁴² I tenesaviya i bwaduwa, “Nofe fiyagenagenasima kaku tovitumaḡana, eatu taki aitevana go'yona nenei ina weifekusiya, nao Guyau vimatadawana nakatamokena ina veniya. Muka maise gabana nakasina kayonei sina nusifwiya yo gibowai sina viganomoniya. ⁴³ Taki nimau go'yona nenei ina teniwa, nao ku dabateweyei. Kana nufota be nima fafariuḡa nenei kuna kanasuna yawasivaḡata nenei muniyai yo nimau nuwesi nukusi kuna kanasuna kikanakanata muka yana kweunuvanua kana kabaḡai.† ⁴⁵ Taki kaeu go'yona nenei ina teniwa, nao ku dabateweyei. Kana nufota be kae fafariuḡa nenei kuna kanasuna yawasivaḡata nenei muniyai yo kaeu nuwesi nukusi sina tewesobuwiwa kabaḡanama nenei.† ⁴⁷ Taki matau go'yona nenei ina teniwa, nao ku mwamwateweyei. Kana nufota be mata fafana tamokaḡa nenei kuna kanasuna Guyau yana kafa visime nenei muniyai yo matau nuwesi nukusi sina tewesobuwiwa kabaḡanama nenei. ⁴⁸ Noko kabaḡanama nenei, ‘Mwatamwata muka simo yasi matenuvanua namoḡa si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.’

⁴⁹ Kaku tomuniyeina matatafusi dauna sina nisaisiya kikanakanata maise, eatu mwavinana o Guyau ina givieyaaisiya.

⁵⁰ Gibo o iba dewadewana, atu tovanama kana onaona ina kakaviya, nao namaise tana nuvionaona-savivinei. Kwana fufuna maise kabwaga na gibona ina tava. Kwana fakwa na yami viyao.”

9:37 Madiu 10:40, Nuke 10:16, Yoni 13:20 **9:40** Madiu 12:30, Nuke 11:23 **9:41** Madiu 10:42 **9:43** Madiu 5:30 † **9:43** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 44 si nunatuya. Noko kabaḡanama nenei, ‘Mwatamwata muka simo yasi matenuvanua namoḡa si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.’ † **9:45** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 46 si nunatuya. Noko kabaḡanama nenei, ‘Mwatamwata muka simo yasi matenuvanua namoḡa si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.’ **9:47** Madiu 5:29 **9:48** Aiseya 66:24 **9:50** Madiu 5:13, Nuke 14:34,35

10

*Yeisu I Givisawakedana Visobu Fasinei
Madiu 19:1-12, Nuke 16:18*

¹ Yeisu kabaḡa noko i teweiya eatu i niya kawakawana Yudiya nenei eketa i tamana ukowa Yonidani fafaninei. Sabuveka si nemi-savavinisiya nenei eketa naki kana iduwa maise i vibutuwa nenesiyai i gisawakedana.

² Fanasi tunisi nuwanuwasi be Yeisu sina anuvanuyiya na fasinei si nemiya nenei eketa si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, “Namaise, yata visime namoḡa i sawateweiya be kawana ina visobuwiya o muka?”

³ Eketa i nufata i bwaduwa, “Atu Mosese visime i venimiya o namaise i bwadu?”

⁴ Eketa si iyaviya si bwaduwa, “Mosese yana visime o namoḡa i sawateweiya ebe visobu kana nufunufu ina viginiwiya eketa kawana ina veniya, muniyai yo gumayogu ina teweiya ina niya.”

⁵ Atu Yeisu i nufata keta i iyavisiya i bwaduwa, “Katekatemi yasi gua fasinei Mosese visime nofe i viginiwiya fasimiyai. ⁶ Eatu kwana tukuya kafa viuḡuwai tovanama Guyau i kifufunavauvauwa, ‘Namoḡa keta gumayogu i fufunisiya.’ ⁷ ‘Na fasinei namoḡa amana keta ayona ina teweisiya eatu kawana nukusi sina saviya tamo nenei, ⁸ eketa kasi nuwa sina vitamokaḡa.’ Eketa muka nuwesi eatu naki tamokaḡa. ⁹ Na fasinei keta avana Guyau i viketosaviya muka tamo aitevana ina nutakai.”

¹⁰ Tovanama si makavinisiya numai, Yeisu kana tomuniyeina si nutoninuvenuve-savavinisiya nofe ibanama fasinei. ¹¹ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Taki namoḡa kawana ina visobuwiya eatu tamo gumayogu ina vikawaniya nao naki i kudowa kawana nenei. ¹² Maise yota taki gumayogu kawana ina visobuwiya, eatu tamo namoḡa ina vikawaniya nao naki i kudowa.”

*Yeisu Fiyagenagena I Sawanuwaḡabubuwiya
Madiu 19:13-15, Nuke 18:15-17*

¹³ Tunisi namoḡa fiyagenagena si nemiisiya Yeisu nenei ebe nimana ina dawana nenesiyai. Eatu kana tomuniyeina fiyagenagena amamasi keta ayoayosi si dageisiya ebe muka Yeisu sina visinatamatamanei.

¹⁴ Tovanama Yeisu i kitiya avana i kikikinomana, i nuwaḡoyowa eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Fiyagenagena kwana gionovisiya sina nemiya nenekuwai. Muka kwana sawatanaisi. Uḡuna Guyau yana kafa visime o tasike aviyaonana maisemoka fiyagenagena nofe. ¹⁵ A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana Guyau yana kafa visime muka tamo ina katuvai maise gwadimonamona, muka kana fata ina kanasuna Guyau yana kafa visime nenei.” ¹⁶ Fiyagenagena i nutavisiya kavaunei eketa nimana i dawana debabousiyai, eketa i sawanuwaḡabubuwiya.

Namoḡa Tufunakasina Kaikaiwabuna Yeisu

I Nutoninuvenuveiya Yawasivaḡata Fasinei

Madiu 19:16-30, Nuke 18:18-30

¹⁷ Yeisu i noḡokawawa keta yana ketai i niniya, eatu namoḡa tamokaḡa i dibwana iniya kaetutuna i viketogunisiya eketa i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Tovisawavenena dewadewau, aviyavana ana fufuniya be yawasivaḡata ana nisaḡai?”

18 Eketa Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ava uḡuna yo ku visawa-dewadewaiku? Naki Guyauḡa kana kisimokena dewadewana. 19 Kwaḡa naki ku sanamaniya Guyau yana visime. ‘Muka kuna nuvimate, muka kuna kudo, muka kuna gikuma, muka kuna meyanono tamo aitevana nenei, muka yasi nogonogomokeyai kuna nonoisi, yota amau keta ayou kuna vifotuwisiya.’”

20 Eatu namoḡanama i bwaduwa, “Tovisawavenena, kabegokuwai kana nivaniva kimoki visimesima matatafuna a muniye-koḡoisiya.”

21 Yeisu i kitanuwagabubuwiya keta i iyaviya i bwaduwa, “Iba tamokaḡamoka yawane muka kuta fufuniya. Kuna makaviniwa ya nogonogo matatafuna kuna vikimwaneisiya eyo gabanina goyogoyo kuna venisiya, eketa Guyau kaikaiwabu abamai ina veniwa. Eyo kuna nemiya kuna muniikuwa.”

22 Namoḡanama o kaikaiwabuna eketa tovanama nofemaise bwadubwadunama i nowaniya, tafakaina i kanawenonowa eketa i misiniya na nuwatadaunina i niya.

23 Yeisu i kitadana eketa kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Aviyaonana kaikaiwabusi nao yasi kanasuna Guyau yana kafa visime nenei daunamokena.”

24 Yana bwadunama fasinei kana tomuniyeina si mayaḡa eketa i iyave-savaviniya i bwaduwa, “Natunatuku, Guyau yana kafa visime kana kanasuna daunamokena. 25 Yomuyomu nakasina kameni o muka kana fata aima matana ina kanasunei. Naki maisemoka namoḡa kaikaiwabuna o muka kana fata Guyau yana kafa visime ina kanasunei.”

26 Kawasi i yaowa keta tututausiḡa nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, “Taki nanemaise nao aitevana gifafafana ina nisaḡai?”

27 Yeisu i toneisiya keta i bwaduwa, “Namoḡa muka kasi fata be tututausi sina gifafaneisi. Naki Guyauḡa kana fata, uḡuna iba matatafuna Guyau nenei meyameyanina.”

28 Eketa Fita i iyaviya i bwaduwa, “Ku nowaniya, atu kima namaise? Yama nogonogo matatafuna naki ka venuteweisiya munikiyai eatu ka munimuniya.”

29 Yeisu i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana yana numa be unaunana, nounouna, ayona, amana, natunatuna eketa yana baguna ina venuteweisiya eatu ina muniikuwa be biga dewadewana ina yauniya fasikuwai, 30 nao fatana nakasina Guyau ina vifofwiya 100 na kana vifofo keta ina veniya nofe tovanama. Yana numa be unau-nana keta nounouna yota ayoayona be natunatuna eketa yana baguna ina nisaisiya keta yota namoḡa sina givikuvavaniya, eatu tova i nenemiya nenei yawasivaḡata ina nisaiya. 31 Atu yagwanisi aviyaonana nofe tova si viviketanuna nao sina vimunifota keta yagwanisi nofe tova si vivimunifota nao sina viketanuna.”

*Yeisu Yana Bwadu Kana Vitonu Yana Mate Fasinei
Madiu 20:17-19, Nuke 18:31-33*

32 Yeisu ke'ta i nuniya eketa kana tomuniyeina nukusi si vanevaneya Yenusanema, kana tomuniyeina o si wagavana yota namoḡa tunisi si munimuniya o si matuta. Yana tonowana kasi 12 i katuvisiya eketa i vibtuwa inusifufuwisiya iba matatafuna yawane ina kikinomana nenei fasinei. 33 Yeisu i bwaduwa, “Kwa nowaniya, nofe naki ta niniya

Yenusanema eketa nokomai tamo aitevana Namoga Natuna ina katuweiya tovbwanaose nakanakasisi eketa visime kana tovisawavenena nenesiyai. Sina sawavimatiya eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya. ³⁴ Sina sawaviniya yota sina nufunataniya. Sina nafanafasiya eketa sina nuvimatiya. Atu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-savaviniya.”

Yemesa Keta Yoni Yasi Vikokona

Madiu 20:20-28

³⁵ Tamo tova nenei Sebedi natunatuna Yemesa keta Yoni si nemiya Yeisu nenei eketa si bwaduwa, “Tovisawavenena, aviyavana kata vikokoniwa nuwanuwaki kuta fufuniya fasikiyai.”

³⁶ Eketa i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Avana nuwanuwami ata fufuniya fasimiyai?”

³⁷ Eketa si bwaduwa, “Tovanama ka kwabudoga na kana kaiwabu nenei kuna nuvitoğa kuta sawateweikiya be nukusi tata nuvitoğa. Tamo kikikataiweu eatu tamo o kikumawaweu.”

³⁸ Atu Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwata sanamanei ava fasinei kwa vivikokoneiku. Kuvavana owana ana yumiya, kami fata maise yota kwana yumiya? O kami fata givibutabuta kwana viya maise sina givibutibutikuwa?”

³⁹ Si iyaviya si bwaduwa, “Kama fata.”

Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Owanama ana yuuiya nenei kwana yuwa, yota sina givibutibutikuwa maisemoka yota sina givibutibutimiya. ⁴⁰ Eatu muka kaku sawateweyena ebe ana gibokeisi aviyaonana kukikikataiku o kukikimawaku sina nuvitoğa. Guyau noko kivisima i gidewidewisiya aviyaonana naki i gibokisiya fasisiyai.”

⁴¹ Tovanama tonowana kasi 10 si nowaniya Yemesa eketa Yoni yasi vikokona Yeisu nenei si kayokuğa nenesiyai. ⁴² Yeisu yana tonowana matatafusi i wenevakukusisiya eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwami naki kwa sanamaniya. Aviyaonana Kani Kwauna kasi tovisime nuwanuwasi be yasi namonamoga sina vivisimeisiya, keta yota yasi namoga nakanakasisi visime daudaunisi nenesiyai si viviketanunisiya. ⁴³ Atu kwami o muka noko ketaketanama nenei kwana fufuna. Taki aitevana tamo sinemiyai nuwanuwana ina vikainakata, nao ina vitovikaetoga fasimiyai. ⁴⁴ Taki sinemiyai aitevana tamo nuwanuwana ina viketanuna, nao tanake ina vitovikaetoga matatafumi fasimiyai. ⁴⁵ Maisemoka Namoga Natuna muka ita nemai ebe namoga sina vikaetoei, eatu i nemiya be namoga ina vikaetoiisiya eketa tauna yana nuwanuwai yawasina ina kaveneniya be namoga yagwanisi ina tutuvisobusiya.”

Yeisu Batimiyosi Matana I Gidewidewisiya

Madiu 20:29-34, Nuke 18:35-43

⁴⁶ Yeisu kana tomuniyena nukusi si kikinomana Yeniko eketa tovanama noko menaninama si teweiya, namoga sagisagigi si muniisiya. Namoga tomatagoyo kana wava Batimiyosi, Timiyosi natuna, ke'ta kafakainei i nuvitoğa atu gabana fasinei i vivikokona. ⁴⁷ Tovanama i nowaniya namoga si bwaduwa Yeisu tene Nasaneti i niniya eketa i bwauwa i bwaduwa, “Yeisu, Deivida natuna, kuta kitasinegananiikuwa.”

⁴⁸ Namoga yagwanisi si dageiya keta si iyaviya be ina kanoviya.

Eatu i tenegwaeiya kayona nakasinei i bwaubwauwa, “Yeisu, Deivida natuna, kuta kitasineganiganiikuwa.”

⁴⁹ Yeisu i nigwana eketa i bwaduwa, “Kwa iyavei be i nemai nofemai.”

Eketa tomatagoyo si weniya si bwaduwa, “Katekateu i vatu be ku otowamisini! Yeisu i weweniwa.” ⁵⁰ Batimiyosi kana kwame i nukasibibiya eatu i venuotowamisiniya eketa i nemiya Yeisu nenei.

⁵¹ Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ava ya nuwanuwa ata fufuniya fasiweu?”

Eketa tomatagoyo i nufata i bwaduwa, “Tovisawavenena, nuwanuwaku ana toneya.”

⁵² Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ku nai, ya vitumaḡana i givibwiniwa.” Muka mwanenena atu matana si kabwasasa eketa i vibutuwa Yeisu i muniya ketai.

11

Yeisu I Kanasuna Yenusanema

Madiu 21:1-11, Nuke 19:28-40, Yoni 12:12-19

¹ Tovanama Yeisu kana tomuniyeina nukusi Yenusanema si vevenukitekitiya, si nemiya menana Betifegi keta Bedani nenesiyai koya Onive nenei. Yeisu kana tomuniyeina nasi nuwa i visimeisiya keta si venuviketanuna. ² I iyavisiya i bwaduwa, “Kwana niya menana kutafakaita. Tovanama kwana kikikinomana nokomai, kwana nisaiya doniki mwanavauna si nusikwaniya muka tamo aitevana ita toḡa-nuvanuvai. Kwana giyauya eketa kwana nemiiya. ³ Taki aitevana ina bwaduwa, ‘Ava uḡuna kwa gigyauya?’ Nao kwana iyaviya kwana bwaduwa, ‘Tuveka nuwanuwana fasinei, eyo ina venuviyewiya nofemai.’”

⁴ Tonowana kasi nuwa si kanasuna menana sinenei, eketa doniki mwanavauna si kitiya ketai i misimisiniya nunusikwanina numa kana ketakawana niniunei. Tovanama si gigyauya, ⁵ namoḡa tunisi niniunei si misimisiniya si nutoninuvenuveisiya si bwaduwa, “Ava fasinei yo doniki mwanavauna kwa gigyauya?” ⁶ Eatu namoḡa nenesiyai si nufata naki maisemoka Yeisu i iyavisiya, na uḡuna si sawateweisiya. ⁷ Tovanama doniki mwanavauna si nemiiya Yeisu nenei, kasi kwame si tewevanevaneina doniki kwaunei eketa i toḡatakutakunisiya.

⁸ Namoḡa yagwanisi kasi kwame ketai si kiyavena eatu tunisi o kai naḡanisi na dadasi si nuonota eketa si kiyavena. ⁹ Eketa namoḡa si viketanuna kunauna yota muni si fotiya, si vibutuwa si bwaubwauwa,

“Osana!”*

Tuveka kana wavai i nenemiya tana daviya.

¹⁰ *Tana daviya waḡata Deivida natuna tanake i nenemiya ina visimeita, Osana etanemokenei abamai!”*

¹¹ Yeisu i kanasuna Yenusanema eketa i niya Numa Kodukodu nenei. Iba matatafuna i dadaniya eatu naki i vinavinavimoka, na fasinei yana tonowana kasi 12 nukusi si kikinomana eketa si niya Bedani.

Yeisu Kai Nugweda I Ituya

Madiu 21:18-19

11:9 Same 118:25,26 * **11:9** Osana o Aneimiki fonasi, naumokena nenei bwadunama kana givina nofe tova ku gifafafaneiki, eatu munifotai namoḡa kasi okatuyuna keta yota namoḡa sina davisia kana tovai nofe bwadunama si kinakinaniya.

12 Kuyadayada venuwanei Yeisu kana tomuniyeina nukusi tovanama Bedani si teweiya, Yeisu vitanona i kanasiya. 13 Kedawanauwai kai nugweda i vidada i kitiya eketa i niya vitana tamo uwana ina nisaiya, eatu kainama o muka kana tutuya ebe ina viuwa na fasinei dadanaḡa i kitiya. 14 Eketa Yeisu kai i iyaviya i bwaduwa, “Mukamokena tamo aitevana uwau nenei ina ka-savavinei.” Eketa bwadunama kana tomuniyeina si nowaniya.

Yeisu Numa Kodukodu I Givieyaeya

Madiu 21:12-17, Nuke 19:45-48, Yoni 2:13-22

15 Tovanama si nemiya Yenusanema, Yeisu i kanasuna Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai keta tovikimwane i nukwavikwavina si kikinomana. Gabana kana todawanatamatamaneina yasi sonama yota bunebune kasi tovikimwane yasi kafa nunuvitoḡa i nubwatabwatavina, 16 eketa i iviketofotisiya be muka tamo aitevana aviyavana tamo ina kanasunei ina vaonota Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai. 17 Eketa i gisawakedanisiya i bwaduwa, “Kwa sanamaniya Guyau fonakituna i bwaduwa,

‘Yaku numa sina weniya

kawanunuku kana numa kunuma matatafusi fasisiyai.’

Atu kwa fufuniya maise ‘togikuma yasi kafa makaviuna.’ ”

18 Tovibwanaose nakanakasisi eketa visime kana tovisawavenena nofe bwadunama si nowaniya. Eketa ketaketa si nuwasa ebe sina nuvimatiya. Si matutiya uḡuna yana gisawakedana nenei sabuveka si mayaḡa.

19 Tovanama i vivinaviniya, Yeisu kana tomuniyeina nukusi Yenusanema si teweiya.

Kai Nugweda I Tewayaniya

Madiu 21:20-22

20 Nuwabuniniya si makamakavinisiya eatu si kitiya kai nugweda kikanakwanamini tu i vaneya dadanei naki i tewayaniya. 21 Fita Yeisu yana bwadu i tukuya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Tovisawavenena, ku kitai! Kaima ku ituya naki i tewayaniya!”

22 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Guyau kwa vitumaḡanei. 23 A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana tamo nofe koya ina iyaviya, ‘Ku sinanakasiu be ku tewesobuweu gibowai,’ eketa muka katekatenei ina vinuwana eatu ina vitumaḡaniya avana i bwaduwiya naki maisemoka ina kikinomana, nao Guyau ina fufuniya fasinei. 24 Na uḡuna a iyaiyavimiya, taki aviyavana tamo fasinei kwana kawakawanunukuwa eketa kwana vitumaḡaniya vitana naki kwa nisaiya, nao ina venimiya. 25 Tovanama kwana kawakawanunukuwa, nauna aitevana yana fufunagoyo nenemiyai kwana vinuwateweiya eyo muniyai, amami abamai yami go'yona yota ina vinuwateweina.”†

Yeisu Yana Visime Kana Nutoninuvenuveyeina

Madiu 21:23-27, Nuke 20:1-8

27 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si makavina-savavinisiya Yenusanema eketa tovanama i wanewaneba Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai, tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena yota tokawakawa si nemiya nenei, 28 eketa si nutoninuvenuveyeina

11:17 Aiseya 56:7, Yenemaiya 7:11 11:23 Madiu 17:20, 1 Kononita 13:2 11:25 Madiu 6:14,15 † 11:25 Tunisi viginawa nenesiyai o kana nukisi 26 si nunatuya. Eatu taki kuna dibutoyoḡa be muka kuna vinuwateweyi nao Amau abamai ya go'yona muka ina vinuwateweyeisi.

si bwaduwa, “Aitevana ya visime i veneu yo nofemaise ku savivinei? Namai ya visime ku vai?”

²⁹ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Nutoninuvenuveyeina tamokağa ana venimiya ebe taki kwana fatiya maise, nao ana iyavimiya avi visime nenei nofe ibasima a savisavivineisi. ³⁰ Kwa iyaveiku, Yoni namai yana visime i vai yo i givibutabuta, abamei o namoğa nenesiyai?”

³¹ Tututausiga si vikanunutoniya si bwaduwa, “Taki tana bwaduwa, ‘Abamei,’ nao ina bwaduwa, ‘Ava fasinei yo Yoni muka kwata vitumağane?’ ³² Yota muka kata fata be tana bwadu, ‘Namoğa nenesiyai.’” Sabuveka si matutisiya uğuna namoğa si sanamaniya vitana Yoni o Guyau yana tomatakawa. ³³ Eketa si nufata Yeisu nenei si bwaduwa, “Muka kata sanamanei.”

Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Muka yota ana iyaveimi avi visime nenei nofe ibasima a savisavivineisi.”

12

Tobaguna Kasi Bwadosobusobu

Madiu 21:33-46, Nuke 20:9-19

¹ Eketa Yeisu bwadosobusobuwai i iyavisiya i bwaduwa, “Namoğa tamokağa genefi i baguniya eketa i kaniffiniya. Genefi kana kafa vatanitani kana doko i yaniya yota kafa vimatagewagewaya kana numa i yoniya. Genefi bwibwiyaguna i tenetaniya keta tobaguna nimasiyai i teniya, atu i niya tamo fafani nenei. ² Oyuna kana tovai kaetoğa tamokağa i visimeiya i niya tobagunasima nenesiyai be kana tuku ina viya. ³ Eatu tobagunasima kaetoğa si tabiya eketa si munuya eyo si viyewiya makaekaena. ⁴ Kaetoğa kana vinuwa i teweye-savaviniya nenesiyai, eatu debabounei si munuya eketa si givisinemumuya. ⁵ Tonibaguna kaetoğa kana vitonu i visimeiya eatu si nuvimateiya. Yota yagwanisi i teweyisiya atu tamokağa fufuninama si fufuniya, tunisi si munusiya atu tunisi o si nuvimateisiya.

⁶ Naki tamokağamoka i tufowa o tauna natukatekatena. Tovanama i visimeiya tobagunasima nenesiyai, nuwasinenei i bwaduwa, ‘Nofe o natuku eketa sina vifotuwaiya.’

⁷ Tobagunasima tututausi si vikanunutoniya si bwaduwa, ‘Ake, tonibaguna natuna i nenemiya. Kwa dibwana, ta nuvimatei ebe yana baguna tana vitoniwagiya.’

⁸ Gwadinama si givikaviniya si nuvimateiya eyo genefi baguna nenei si tewekikinomaniya.”

⁹ Eketa Yeisu i nutoninuvenuveysiya i bwaduwa, “Namaise yami vinuwadadana? Tonibaguna ava ina fufuniya nenesiyai? A iyaiyavimiya, ina nemiya eketa ina nuvimateisiya. Eatu bagunanama ina tenetamaniya tamo yota tobaguna nimasiyai. ¹⁰ Guyau fonakituna i bwaduwa,

‘Kogonanama tokiyona si dibutoyiya

i visabuova.

¹¹ *Tuveka nofemaise i saviviniya*

keta kana kita dewabauna matatiyai.’ ”

¹² Diu toviketaneina si sanamanemokiya Yeisu fasisiyai i nusifufuwa na fasinei ketaketa si nuwasa be sita givikaviniya, eatu sabuveka si matutisiya eketa si kitamokiya i fakwa atu si kafiyaayauna.

*Takesi Kana Nufata Sisa Nenei**Madiu 22:15-22, Nuke 20:20-26*

¹³ Munifotai, Diu toviketanuneina tunisi Fanasi eketa Enoda kana tomu-niyeina si visimeisiya Yesu nenei vitana sina tonisebiya be tamo aviyavana ina bwaduwe-goyowiya. ¹⁴ Si nemiya nenei eketa si bwaduwa, “Tovisawavenena, ka sanamaniya kwaḡa namoḡa venemokena. Muka tamo aitevana yana nusuyai kuta ninai yota Guyau yana ketaketa venemokena nenei ku vivisawavenena. Yamasi ku iyaveiki, takesi kata nufata Sisa nenei o muka?”

¹⁵ Yesu naki i sanamanemokiya vitana si aanuvanuva be sina nonuya na fasinei i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei kwa aanuvanuva be kwana vikonaiku? Yamasi tamo gabana kwa nemiyei be a kitai.”

¹⁶ Tovanama si nemiya nenei i iyavisiya i bwaduwa, “Aitevana mayamayauna eketa kana wava nofe gabana nenei?”

Si bwaduwa, “Sisa.”

¹⁷ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Make nao Sisa yana nogonogo kwa venei, eatu aviyavana Guyau fasinei nao Guyau kwa venei.”

Yana nusifufu nenei si mayaḡa.

*Sadusi Tunisi Yesu Si Nutoninuvenuveiya**Misini-savavineina Fasinei**Madiu 22:23-33, Nuke 20:27-40*

¹⁸ Sadusi si vitumaḡana vitana mate nenei muka tamo misini-savavineina. Eketa tunisi si nemiya Yesu nenei eketa si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, ¹⁹ “Tovisawavenena, Guyau yana visime Mosese nofemaise i viginwiya fasikiyai. Taki namoḡa kawana ina matemakanoviya eatu muka tamo natunatuna, nao kwafunina kana tufunuwa ina vikawaniya. Eketa tovanama ina vinatuna, nao tomate natunatuna. ²⁰ Tova tamokaḡa namoḡa tufudenideni kasi 7 nenesiyai, kotokikinuna i vikawana eketa muka tamo natunatuna eatu i mateya. ²¹ Eketa gwadiyei yota nekwafunanama i vikawaniya eketa muka tamo natunatuna eatu i mateya. Yota taisi kotokinenena i vikawaniya eketa muka tamo natunatuna eatu i mateya. ²² Tufudenidenisi kasi 7 nekwafuna si vikawaniya. Eatu muka tamo natunatusi atu si mateya. Munifotamokeyai nekwafunanama i mateya. ²³ Kasi 7 nekwafunanama si vikawaniya eketa misini-savavineina kana tovai, aitevana o kawana venemokena?”

²⁴ Yesu i nufata i bwaduwa, “Kwa sinatamaniya uḡuna muka kwata sanamanei Guyau fonakituna keta yota muka kwata sanamanei Guyau yana fiwana. ²⁵ Tovanama mateyai sina misini-savavinisiya, muka sina vikawana atu sina fakwa naki maise Guyau kana kaetoḡa abamai.

²⁶ Atu mateyai yasi misini-savavineina fasinei, muka kwata ginaḡanaḡai Mosese yana nufunufu kisisiku nununuina fasinei? Noko viginwanama sinenei Guyau i nusifufuwiya i bwaduwa, ‘Iyau o Ebenaamu yana Guyau, Aisake yana Guyau, eketa Yakobo yana Guyau.’

²⁷ Eketa tanake o yawayawasisi yasi Guyau atu muka matematesi.* Naki kwa sinatamaniya venemokena.”

12:18 Bunanige 23:8 **12:19** Visime Nuvinavinana 25:5 **12:26** Yauna 3:6 * **12:27** Yesu yana uḡu noko vitana Guyau taki ita givimayesiya tauna fasinei waḡawaḡana tonusi yasi Guyau, eketa naki tasike yawane na yawasisi Guyau i nusifufuwa Mosese nenei eketa tasike naki sina misini-savavinisiya.

Visime Nakatamataina
Madiu 22:34-40, Nuke 10:25-28

²⁸ Visime kana tovisawavenena tamokaḡa i nemiya keta i nowanisiya Yeisu keta Sadusi si vivikawabwadubwaduwa. Tovanama i nowaniya Yeisu yana nufata kana dewadewana, i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Guyau yana visime nenei, avi visime o nakatamataina?”

²⁹ Yeisu i nufata i bwaduwa, “Visime nakatamataina o nofe, ‘Isineni kwa vanenega! Tuveka o yata Guyau eketa kana kisimokena Tuveka.

³⁰ Eketa Tuveka ya Guyau kuna nuwagabubuwiya katekateu matatafunei, yawasiu matatafunei be ya nuwanuwa matatafunei yota ya fiwana matatafunei.’ ³¹ Eyota visime kana vinuwa nao, ‘Unafafaniu kuna nuwagabubuwiya maise tauḡu ka nuwagabubu.’ Nofe nuwesi o nakatamataisi yo muniyai visime yagwanina.”

³² Eketa visime kana tovisawavenena i bwaduwa, “Tovisawavenena, ku bwaduwa dawaniniina. Bwadu venemokena tanake kana kisimokena yata Guyau eketa muka tamo yota aitevana. ³³ Yata Guyau tana nuwagabubuwiya katekateta matatafunei yota yata nuwanuwa matatafunei be yota yata fiwana matatafunei. Eketa unafafanita tana nuwagabubuwiya maise tututauta kata nuwagabubu. Nofe visime nuwesi kasi muniyaina o nakatamokena muniyai yo yata vibwanaose keta yomuyomu kasi gumatatafu Guyau nenei.”

³⁴ Tovanama Yeisu i kitiya namoḡa i nusifufuwa na yana nuwatasana-mana, i iyaviya i bwaduwa, “Kwaḡa o muka ka kedawanau Guyau yana kafa visime nenei.” Noko muninei muka tamo aitevana ita katevatu be tamo nutoninuvenuveiyena Yeisu ita venei.

Aitevana Natuna o Togifafafana Gigibokeinana?

Madiu 22:41—23:36, Nuke 20:41-47

³⁵ Yeisu i gigisawakedana Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai eatu i bwaduwa, “Namaise yo visime kana tovisawavenena si bwadubwadu vitana Togifafafana Gigibokeinana o Deivida natuna? ³⁶ Kanunu Tafutafuna Deivida i viketiiya keta nofemaise i bwaduwa,

‘Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,

‘Kukikikataiku ku nuvitoḡa vifotu kabaina nenei

kana nivaniva nifanifaiu ana vatanisiya keta kaeyafayafaweu ana tenisiya.’’

³⁷ Deivida tauna o Togifafafana Gigibokeinana nenei i visawatuveka eketa namaise yo nenei yota ita visawanatuna?” Yana nusifufuwai sabuveka nuwatasi i oviya.

³⁸ Yeisu yana gisawakedana nenei yota i bwaduwa, “Matami ina kanakasiya visime kana tovisawavenena nenesiyai. Yasi waneba nenesiyai, nuwanuwasi nuya dewabausi sina kotokotonisiya. Nuwanuwasi sabu namoḡa vifotuwai sina venuvenuyofiyofisiya kabaḡa kafa vivitamaneina nenesiyai. ³⁹ Yota nuwanuwasi kivi dewadewasiḡa numa kafa yokoyoko sinesiyai, maise yota ka kana tovai nuwanuwasi kawakawa kasi kivi nenesiyai sina nunuvitoḡa. ⁴⁰ Yasi kawanunuku o nubwanubwayousi ebe namoḡa sina davisiya, eatu tasike namoisima

o vivinekwafukwafuna yasi numa kasi nogonogo si kakanema. Guyau ina vimatadawanisiya nakatamokena.”

Nekwafuna Yasi Kavenenakaogo

Nuke 21:1-4

⁴¹ Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai Yeisu kavenenakaogo kana koni kutafakainai i fakwasiotoga eatu sabu i vivinanusiya yasi gabana si kikivitotoga. Namoga yagwanisi kaikaiwabusi yasi gabana nakanakasisi si dawana. ⁴² Eatu negoyogoyo nekwafuna si nemiya keta gabana nuwesi musumususi si totoisiya.

⁴³ Eketa kana tomuniyeina i wenisiya si nemiya keta i iyavisiya i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, negoyogoyo nekwafuna o yasi kavene-nakaogo nakatamataina muniyai yo namoga matatafusi. ⁴⁴ Uguna namoga kaikaiwabusi o yasi gabana matatafumokena i fakwa atu kasim-inağa si teniya yasi kavenenakaogo fasinei, eatu noko negoyogoyomoka o yasi kinofe tausi kasi ovivita fasinei, matatafumokena si nubutuya.”

13

Yeisu I Nusifufuwa Numa Kodukodu Kana Kiyakwena Fasinei

Madiu 24:1-2, Nuke 21:5-6

¹ Tovanama Yeisu Numa Kodukodu sinenei i kikinomana, kana tomuniyeina tamokağa i iyaviya i bwaduwa, “Tovisawavenena, numa nofe dewabausi ku kitaisi keta yota gabana kitagoyosi nenesiyai si kiyona.”

² Eketa Yeisu i bwaduwa, “Numasima nofe kitagoyosi ku kitikitsiya o yawane matatafusi sina yakwena-koğoiya. Muka tamo gabana ina tufu naki matatafuna sina tewesobuwe-koğoiya.”

Dauna Keta Kuvavana

Madiu 24:3-14, Nuke 21:7-19

³ Yeisu koya Onive nenei i nuvitoiya eketa ikitatamana Numa Kodukodu kuweyaina. Tovanama nenei, Fita, Yemesa, Yoni eketa Anideneya tasikeğa si nemiya si nutoninuvenuveyiya si bwaduwa, ⁴ “Yamasi kuta iyavikiya, nofe ibasima ku iyaiyavikiya o avi tovai sina kikinomana. Avi kiyakiyaya nenei kana sanamanei vitana nofe ibasima o kabegomokena sina kikinomana?”

⁵ Eketa Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Matami ina fekuwa ebe muka tamo aitevana ina nonoimi. ⁶ Yawane namoga yagwanisi sina nemiya eketa kaku wavai sina bwaduwa, ‘Make iyau togifafafanamokeku.’ Nofe nenei yawane namoga yagwanisi sina nonusiya. ⁷ Muka kwana kate-kuvavana taki aviya bigana kwana nowaniya ketamwakufwai o kedawanauwai. Nofe ibasima o sina mikikikinomana eatu nai o muka vitana tova kana kafa nusafu. ⁸ Tamo kunuma ina misiniya keta tamo kunuma ina vikaniyabiniya. Yota tamo kafa visime ina misiniya keta tamo kafa visime ina vikaniyabiniya. Yawane nikuniku ina kikinomana kabağa tunisitunisi nenesiyai. Yota noga ina kikinomana. Nofe ibasima nao maise vinatuna kana kuvavana kana kafa viuğu.

⁹ Tututaumi kwana kitavikavina-dewidewimiya. Namoga sina givikavinimiya keta menana kasi toviketaneineina nimasiyai sina tenimiya. Yota numa kafa yokoyoko nenesiyai sina munumiya. Yawane kasi tovisime keta tufomu nausiya sina vimisiniimiya eatu sina vinuesanimiya uguna kwami kaku tomuniyeina. Nokomai wakakaku

kwana siya nenesiyai. ¹⁰ Muniyai yo kafa nusafu, nauna biga dewadewana kaku tomuniyeina sina yauniya kunuma matatafusi nenesiyai.

¹¹ Tovanama sina givikavinimiya eketa sina vinuesanimiya, muka kwana nuwanuwa aviyavana kwana nusifufuwiya fasikuwai uguna kwami muka tututaumi yami nuwanuwai kwana nusifufu. Eatu Kanunu Tafutafuna yami nusifufu ina gidawadawaniniya. Na fasinei keta avana Guyau ina venimiya maise, naki kwana bwaduwe-kikinomaniya.

¹² Namoga tauna kana tufunuwa ina viwaifufuniya eketa nifanifaisi sina nuvimatiya. Ama naki maisemoka tamoka fufuninama nenei natuna ina dewiya. Natunatu sina misiniya ayoayosi be amamasi nenesiyai sina maniniya eketa sina viwaifufunisiya kasi nuvimate fasinei. ¹³ Namoga matatafusi sina adibutoyotoyoimiya uguna Iyau kwa munimuniikuwa. Eatu taki aitevana ina kunuwaniya be ina muniikuwa kana nivaniva kafa nusafu, nao tanake Guyau ina gifafafaniya.”

Kuvavana Nakasina Kana Tova
Madiu 24:15-28, Nuke 21:20-24

¹⁴ “Tovanama iba goyomokena kwana kitiya kabaḡa vivikanatafuna nenei namai muka kana nufota nenei ina misini atu nenei i misimisiniya, (Nufunufu nofe kana toginaḡanaḡa kwata nuwatanamananiya avana a bwadubwaduwiya.) enao aviyaonana fafari Yudiya nenei si fakwafakwa sina dibwana koyai. ¹⁵ Eatu taki aitevana yana numa kana kudukudu etanei ina fakwafakwa, nao muka ina kanasuna numa sinenei yana nogonogo ina vaisi, ¹⁶ maisemoka yota aitevana yana bagunai ina bagubaguna, muka ina makavinai numai kana kwame fasinei. ¹⁷ Noko tovanama nenei vivisifuḡa keta tovisusu sina vimainuwiniwiya venemokena. ¹⁸ Eatu Guyau nenei kwana kawakawanunukuwa be nofe ibasima muka tutuya goyonei sina kikinomana. ¹⁹ Noko tovasima nenesiyai kuvavana nakasina ina kikinomana, muka tamo maise kuvavananama ita kikinomana tovanama Guyau fwayafwaya i fufunavauvauya kana nivaniva kimoki. Yawane nofemaise kuvavananama muka yota ina kikinomana-savavinei. ²⁰ Eatu noko tovasima o Tuveka naki i givibwatisiya. Taki muka, nao namoga matatafusi sita matekooḡa. Eatu i givibwatisiya ebe nuwanuwana aviyaonana i gibokisiya tauna fasinei ina gifafafanisiya.

²¹⁻²² Yawane togifafafana gigibokeinana keta tomatakawa vikanonono sina nemiya keta kiyakiyaya kafa nuwatabau sina saviviniya. Ebe taki kasi fata maise Guyau yana namonamoga gigibokeinasi nuwatasi sina kaniya. Taki tamo aitevana ina iyavimiya ina bwaduwa, ‘Ei, nofe Togifafafana Gigibokeinamokena,’ o taki ina bwaduwa, ‘Ake, noko namogaḡamokena.’ Nao muka bwadunama kwana vitumaḡanei. ²³ Eketa matami ina fekuwa. Eatu a matamatakawe-vaḡasimiya ebe yo na yami gidewadewa tovanama ibasima sina kikinomana.”

Namoga Natuna Yana Makavina
Madiu 24:29-31, Nuke 21:25-28

²⁴ “Noko tovasima nenesiyai tovanama kuvavana nakasina ina kakaviya.

*‘Vanavana ina vikumanovana
keta yota yamayamana muka ina tafa.*

²⁵ *Abamei kinavinavi sina kafifekufekuwa
keta yota iba fifiwanisi abamai ina kayufeyufisiya.’*

²⁶ Tovanama nenei Namoga Natuna sina kitiya busibusi nenei ina nenemiya na yana fiwana nukusi keta na yana kaiwabu. ²⁷ Eyo Guyau kana kaetoga abamei ina visimeisiya sina niya. Bomatuwei, gagasei, nanakoyei keta yavanatei, fwayafwaya be abama bwatanei tu bwatanei yana namonamoga gigibokeinasi sina katuvivisiya tamokağa.”

Kai Nugweda Kana Bwadosobusobu

Madiu 24:32-35, Nuke 21:29-33

²⁸ “Kafa kita o kai nugweda nenei kwana kitanamaniya. Tovanama nağanina mwanavauna sina vikiviyavena nao kwa sanamaniya nugutabo kana tova i niketamwakufwa. ²⁹ Naki maisemoka tovanama nofemaise ibasima kwana kitisiya sina savisavivina nao kwa sanamaniya Namoga Natuna yana nemi naki i niketamwakufwamoka. ³⁰ A iyaiyavimiya venemokena, nofe susunama yasi tovai nofe ibasima sina mikisavivina muniyai yo sina kafimatemateya. ³¹ Abama keta fwayafwaya sina kaoğoniya atu fonaku muka ina kaoğoniya.”

Muka Tamo Aitevana Ina Sanamanei

Kana Kuyadayada O Kana Kawasasa

Madiu 24:36-44

³² “Muka tamo aitevana ita sanamanei kana kuyadayada o kana kawasasa avi tovai ibasima nofe sina savivina, mukamokena Guyau kana kaetoga abamai o taki Natuna tauna. Naki Amanaga i sanamaniya. ³³ Kuna tonetoneya keta kuna gigidewadewa uguna muka kuta sanamanei kana tovamokena.

³⁴ Naki maisemoka tovanama namoga tamo yana numa ina venuteweiya eatu ina niya kedawanauwai, kana kaetoga tamokatamokağa yasi mudadava ina kavenena yota kawa kana tokitavikavina ina iyaviya be ina kitakitanufota. ³⁵ Kwami yota naki maisemoka kwana kitakitanufota, uguna muka kwata sanamanei toninuma yana makavina. Taki ina nemiya navinaviyai o kamo nuwabuna sinefouna o kamo kamukamu yasi kwae kana tovai o taki tovakatakiyai. ³⁶ Kwana gigidewadewa ebe tovanama ina nikinomana muka ina nisağaimi kwana banubanu. ³⁷ Avana a iyaiyavimiya, naki maisemoka yota namoga matatafusi a iyaiyavisiya, ‘Kwana tonetoneya!’ ”

14

Diu Toviketanuneina Si Viwaifufuna Be Yeisu Sina Nuvimatiya

Madiu 26:1-5, Nuke 22:1-2, Yoni 11:45-53

¹ Naki kuyadayada nuwesimoka muniyai yo Venuvisinatana keta Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka ina nisaiya. Tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena ketaketa si nuwasa be Yeisu sita givikavina-samwagauwiya ebe sita nuvimatiya. ² Si bwaduwa, “Muka ka kana tovai tana givikaviniya, akata namoga sina nuwagoyowa keta vigwaeğa sina vibutuya.”

*Gumayogu Bubu Mamadina I Siwaiya
Yeisu Debabounei Menana Bedani Nenei
Madiu 26:6-16, Nuke 22:3-6, Yoni 12:1-8*

³ Yeisu i niya Bedani namoḡa kana wawa Saimoni yana numai. Namogānana o nauna kwafinina gosagosawina. Nokomai si kakawa atu gumayogu tamokaḡa bubu mamadina yota fatana kitagoyona kana wawa nadi na konina i kanasunanemiya. Kana koni si fufuniya anabasita nenei. Kayona i gikotoviya keta bubunama Yeisu debabounei i siwaiya.

⁴ Aviyaonana namoḡa nokomai si kayokuḡa keta tututausi si vikagigigamana keta si bwaduwa, “Ava uḡuna yo bubu noko mamadina i vivinuwateweteweyei?” ⁵ Kana nufota be manamana tamokaḡa tobunanige fatana 300 siniva maise nenei ita vikimwaneiia keta gabaninama goyogoyo ita venisiya.” Eketa si dageiya.

⁶ Atu Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa tenei nuwatane i be ava i fufuniya o i fufuniya. Nofe o iba dewadewana i fufuniya nenekuwai. Atu ava fasinei yo kwa visinatamatamane i?” ⁷ Kwami tova matatafuna goyogoyo nukusi kwa fakwafakwa eketa avi tovai nuwanuwami maise enao kwana ovivitiisiya. Eatu Iyau o muka tova matatafuna nukusi tana fakwafakwa. ⁸ Avana kana nufotai maise naki i fufuniya. Bubu mamadina tofwakuwai i siwaiya be tofwaku i gidewadewawaḡasiya kaku odewadewa fasinei. ⁹ A iyaiyavimiya venemokena, tovanama biga dewadewana fasikuwai fwayafwaya kana matatafu sina yauniya, avana gumayogu nofe i fufuniya nenekuwai yota kana kafa tuku fasinei sina numamaniya.”

¹⁰ Noko tovanama nenei Yudasa Isikaniyoti tanake tamokaḡa tonowana kasi 12 sinesiyai i niya tovibwanaose nakanakasisi nenesiyai Yeisu kana viwaifufuna fasinei. ¹¹ Tovanama si nowaniya sebobo i tewesafusiya eketa yasi bwadudabadaba si veniya si bwaduwa, “Gabana kana veniwa” eketa Yudasa ketaketa i nuwasa be nimasiyai ina teniya.

*Yeisu Yana Tonowana Nukusi
Venuvisinatana Kana Ka Si Fufuniya*

Madiu 26:17-25, Nuke 22:7-14,21-23, Yoni 13:21-30

¹² Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana kuyadayada kafa viuḡu nenei, sifi mwanavausi si munumunuwa Venuvisinatana Kana Ka fasinei. Na kuyadayadanama nenei Yeisu kana tomuniyeina si nutoninuveveiya si bwaduwa, “Namao nuwanuwau Venuvisinatana Kana Ka kata gidewadewai fasiweu?”

¹³ Eketa kana tomuniyeina nasi nuwa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwana kanasuna Yenusanema keta namoḡa tamokaḡa tukwava na ukowina i niuniya ina nisaimiya. Na gwadinama kwana muniya, ¹⁴ eketa avi numai ina kanasuna, toninuma kwana iyaviya kwana bwaduwa, “Tovisawavenena i bwaduwa, “Nama totomonama nenei kaku tomuniyeina nukusi Venuvisinatana Kana Ka kata kawiyei?”” ¹⁵ Eketa totomu nakasina gidewadewana kuetana ina visawavenimiya. Nokomai iba matatafuna kwana gidewadewiya fasitiyai.”

¹⁶ Yeisu kana tomuniyeina si noḡokawawa eketa si niya Yenusanema avana Yeisu i iyavisiya maisemoka i kikinomana keta si gidewadewa Venuvisinatana Kana Ka fasinei.

¹⁷Tovanama i vimatasisinovanovana Yeisu yana tonowana kasi 12 nukusi si kikinomana. ¹⁸Sonamai si kakawa atu Yeisu i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, namoḡa tamokaḡa sinemiyai ina viwaifufunikuwa, namoḡanama nukusi ta kakawa.”

¹⁹Nuwatasi i dauna eketa tamokatamokaḡa si iyaviya, “A sanamanikuwa iyau muka.”

²⁰I iyavisiya i bwaduwa, “Kami 12 sinemiyai aitevana kana maneka Iyau nukusi kabomai ina kutuviya, na tana namoḡanama. ²¹Namoḡa Natuna ina mateya naki Guyau fonakituna i bwaduwa maisemoka, eatu aitevana Namoḡa Natuna i viwaifufuniya nao daunina venemokena ina nisaiya. Kana nufotamoka be ayona muka sita vinatunei.”

²²Tovanama si kakawa nenei, Yeisu maneka i viya eketa i kawanunukuviagigikuwa. Eketa i gisiniya eyo kana tomuniyeina i venisiya keta i bwaduwa, “Kwa vai, nofe o tofwaku.”

²³Yota owa i viya keta Guyau nenei i viagigikuwa eyo i venisiya eketa owanama nenei si yuwa. ²⁴Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Nofe o ufaufaku, yawane ina ketosiwaḡa namoḡa yagwanisi fasisiyai keta Guyau yana dedeni kwami nukusi ina givifakiniya. ²⁵A iyaiyavimiya venemokena, muka tamo nofemaise waininama ana yunuvanuvai kana nivaniva Guyau yana kafa visime nenei waini kiouna ana yumiya.”

²⁶Eyo si osedavadava muniyai yo si kikinomana keta si niya koya Onive nenei.

Yeisu I Bwaduviogḡoniya Fita Yana Vikewa

Madiu 26:31-35, Nuke 22:31-34, Yoni 13:36-38

²⁷Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Matatafumokemi kwana butuwa atu kwana sinanovikuwa uḡuna Guyau fonakituna viviginiwina i bwaduwa,

*‘Tokitavikavina ana nuvimatiya
keta sifi sina venusavaneneḡa.’*

²⁸Atu tovanama mateyai ana misini-savavinikuwa, ana viketanuna Ganini.”

²⁹Atu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Yawane sabu matatafusi sina butuwa atu iyau o muka.”

³⁰Eketa Yeisu Fita i iyaviya i bwaduwa, “A iyaiyaviwa venemokena, kimoki nuwabunanama nenei kuna vikeweikuwa kawa tonu muniyai yo kamukamu yana kwae ina vinuwiya.”

³¹Atu Fita i kawafafata i bwaduwa, “Na namaise taki fasiweu sina nuvimatikuwa, eatu muka tamo kana fata be ana bwadu, ‘Muka ata sanamanei.’” Eketa tomuniyeina matatafusi tamoka bwadunama yota si bwaduwiya.

Yeisu I Kawanunukuwa Getesemani Nenei

Madiu 26:36-46, Nuke 22:39-46

³²Yeisu kana tomuniyeina nukusi si nemiya kabaḡa kana wava Getesemani nenei keta i iyavisiya i bwaduwa, “Nofemai kwana fakwafakwa eatu ana kawanunukuwa.” ³³Eketa Fita, Yemesa keta Yoni i ovisiya keta nukusi si niya. Tovanama nenei kana nutoḡona i weifanufanuya, ³⁴eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Nuwatadauna nakatamokena i munumunukuwa keta

katekateku i nunubudabudaniya maise mate. Nofemai kwana fakwafakwa eatu kwana tonetoneya.”

³⁵ Kabegomokena i vaniya, eyo i fekuwa fwayafwayai keta i kawanunukuwa be taki kana fata maise kuvavana kana kawasasa ita niuniya. ³⁶ I bwaduwa, “Amaku, iba matatafuna ka fata, na fasinei kuvavana nofe owana ku viteweyei nenekuwai. Eatu muka yaku nuwanuwa atu avana ku nuwenuwiya maise kuna fufuniya.”

³⁷ I makaviniya kana tomuniyeina kasi tonu nenesiyai atu i nisaisiya si banubanuwa eketa Fita i iyaviya i bwaduwa, “Saimoni, omasi ku banubanuwa. Muka kana fata be matau ina fakina kawasasa bwatanaḡa?” ³⁸ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwana tonetoneya keta kwana kawakanunukuwa ebe kami anuvanwa nenei muka kwana feku. Yami vinuwadadana avana dewadewasi katekatemiyai kwana saviviniya o fifiwanisi atu tofwami i seḡakamekameya.”

³⁹ I makaviniya i kawanunukuwa keta tamoka bwadubwadusima nenesiyai i kawanunukuwa. ⁴⁰ I makavina-savaviniya nenesiyai eatu i nisaisiya yota si banubanuwa, uḡuna matasi naki i goyomoka. Eketa bwadusi si bauwiya.

⁴¹ Tovanama kana vitonu i makavina-savaviniya nenesiyai, i iyavisiya i bwaduwa, “Omasi yawane kwa banubanuwa keta kwa viviyawasiya. Nakiyai. Tova naki i nuvifotiya. Toviwaifufuna Namoga Natuna kabegomokena be togo'yona nimasiyai ina teniya. ⁴² Ake, kaku toviwaifufunamokena naki i kikinomana. Kwa misini be ta nai.”

Yeisu Si Givikaviniya

Madiu 26:47-56, Nuke 22:47-53, Yoni 18:3-12

⁴³ Yeisu yawane i nunusifufuwa atu Yudasa tanake tamokaḡa tonowana kasi 12 i venukikinomana. Tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena yota tokawakawa sabuveka si visimeisiya, keta na fetosi yota na funumisi Yudasa si vinuwiya keta nukusi si nemiya. ⁴⁴ Toviwaifufunanama kiyakiyaya tamokaḡa i mikigisawakedanisiya, “Namoganama ana viyuiya na tanake kwana givikaviniya eketa kwana niya.”

⁴⁵ Tovanama si kikinomana Yudasa i niya Yeisu nenei keta i bwaduwa, “Tovisawavenena!” Eyo navanavanei i viyuiya. ⁴⁶ Eketa Yeisu tofwanei si ova keta si givikaviniya. ⁴⁷ Atu namoga tamokaḡa nokomai i misimisiniya yana fetu i soniyaginiya keta tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kaetoḡa taniyana i nuonosiya.

⁴⁸ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Omasi na fetomi keta na yami funuma kwa nemiya be kwana givikavinikuwa vitana tamo togikuma maise? ⁴⁹ Iyau tova nubwayouna Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai nukusi ta fakwafakwa eatu a ggisawakedana namoga nenesiyai eatu ava uḡuna yo muka kwata givikaviniku? Eatu nakiyai, ebe avana Guyau fonakituna i bwaduwiya, ina vivenemokena.” ⁵⁰ Eyo kana tomuniyeina matatafusi si butuwa atu Yeisu si sinanoviya.

⁵¹ Tufunakata tamokaḡa o nuyaḡa tofwanei i sinawaminiya keta Yeisu i muniya. Tanake yota si anuvanwa be sita givikaviniya, ⁵² eava kana nuyaḡa si sinayauya atu gonegonena i dibwana.

Yeisu Si Nutoninuvenuveiya

Madiu 26:57-68, Nuke 22:54-55,63-71, Yoni 18:13-14,19-24

⁵³ Namoga sabu Yeisu si niiya tovibwanaose kasi toviketanuneina yana numai. Nokomai tovibwanaose nakanakasisi matatafusi keta tokawakawa yota visime kana tovisawavenena si yokowa. ⁵⁴ Fita i muniya simokağa sasane keta i niya tovibwanaose kasi toviketanuneina yana numa kana wasiketai. Nokomai i nuvitoiya tuiyo nukusi keta kaiyai i vivikivanavana.

⁵⁵ Tovibwanaose nakanakasisi keta Diu Kawakawa matatafumokesi si nuwasa Yeisu kana tokanakakikakina ebe yo sina nuvimiya. Atu muka tamo sita nisağai. ⁵⁶ Tokanakakikakina-vikanonono yagwanisi o si bwaduwa Yeisu fasinei atu yasi sifufumokesi muka tamo ita nuvifotei.

⁵⁷ Namoga tunisi si misiniya eketa nofemaise Yeisu fasinei si bwaduvikanononowa, ⁵⁸ “Ka nowaniya i bwaduwa, ‘Nimai Numa Kodukodu namoga nimasiyai si yoniya o ana yakweniya atu kuyadayada tonusi nenei ana yona-savaviniya muka namoga nimasiyai.’ ” ⁵⁹ Eatu muka tamo yasi sifufunama tamo ita nuvifotei.

⁶⁰ Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina sabu matasiyai i otowamisiniya keta Yeisu i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Yasi vinoisima fasinei tamo avana kuna bwaduwiya o muka?”

⁶¹ Atu Yeisu muka tamo avana ita bwaduwei naki i manava. Tovibwanaose kasi toviketanuneina yota i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “O venemokena kwağa Togifafafana Gigibokeinana, Guyau ta sawadavadaviya kwağa Natuna?”

⁶² Yeisu i bwaduwa, “Ika Iyau. Yawane matatafumi kwana kitiya Namoga Natuna ina fakwasiotoga Tofiwanaonaona kikikatainei keta abamei busibusi nenei ina nenemiya.”

⁶³ Tovibwanaose kasi toviketanuneina kana nuya i kiganiniya* keta i bwaduwa, “Muka yota tana vinuwadadana tokanakakikakina fasisiyai. ⁶⁴ Yana bwadu- tafakaikokona Guyau nenei naki kwa nowaniya eketa namaise kwata bwadu?”

Eketa matatafusi si bwaduwa, “I goyona na fasinei kana nufota be ina mateya.”

⁶⁵ Tunisi si vibutuwa si nufunataniya. Matana si sumiya eyo si munuya atu si bwaduwa, “Taki kwağa Guyau yana tomatakawa, ku iyaveiki aitevana i munuu!” Eyo tuiyo si givikaviniya eketa si munuya.

Fita Yeisu I Vikeweya

Madiu 26:69-75, Nuke 22:56-62, Yoni 18:15-18,25-27

⁶⁶ Fita yawane wasiketai i fakwafakwa atu tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kaetoga gumayogu i nemiya. ⁶⁷ Tovanama i kitiya Fita kaiyai i vivikivanavana, i toneye-dewadewiya keta i bwaduwa, “Kwağa o noko namoganama Yeisu tene Nasaneti nukusi.”

⁶⁸ Eatu Fita i vikewa i bwaduwa, “Iyau muka ata sanamane i ava fasinei ku bwadubwadu,” keta i kikinomana kawa nenei. Tovanama nenei kamukamu i kwaeya.

⁶⁹ Tamoka gumayogunama yota Fita i kita-savaviniya, keta aviyaonana namoga nokomai si misimisiniya i iyavisiya i bwaduwa, “Nofe tanake Yeisu unana tamokağa!” ⁷⁰ Eatu Fita yota i vikewa-savaviniya.

Muniyai aviyaonana namoḡa nokomai si misimisiniya Fita si iyaviya si bwaduwa, “Bwadu venemokena, kwaḡa o unasi tamokaḡa uḡuna kwaḡa yota tene Ganini.”

⁷¹ Atu Fita i vikewatautauna i bwaduwa, “Guyau matanei a iyaiyavimiya venemokena! Namogānama kwa bwadubwaduwiya o muka ata sanamanei.”

⁷² Tovanama nenei kamukamu yana kwae i vinuwiya eketa Fita nuwatana i kakwaniya Yeisu yana bwadu, “Kuna vikeweikuwa kawa tonu muniyai yo kamukamu yana kwae ina vinuwiya.” Eketa i kafuwaiya keta i bwediya.

15

Yeisu Fainato Naunei I Misiniya

Madiu 27:1-2,11-14, Nuke 23:1-5, Yoni 18:28-38

¹ Nuwabunimokeyai tovibwanaose nakanakasisi be tokawakawa yota visime kana tovisawavenena keta Diu Kawakawa matatafusi si yokowa keta si vikanusufusufufuwa Yeisu fasinei. Eyo nimana si kiyona keta si niya Noma tovisime Fainato nimanei si teniya. ² Eketa Fainato Yeisu i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “O kwaḡa fiyao Diu yasi Tufomu?”

Eketa Yeisu i nufata i bwaduwa, “Ika. Na naki ku bwaduwa maise.”

³ Eketa tovibwanaose nakanakasisi Yeisu si vinoiya iba yagwanisi goyosi fasisiyai. ⁴ Yota Fainato Yeisu i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Tamo avana kuna bwaduwiya o muka? Ku kitai goyona kana yagwana fasinei si vivinoiwa!” ⁵ Atu Yeisu muka tamo avana ita bwaduwei eketa Fainato i mayaḡa.

Fiyao Diu Nuwanuwasi Yeisu Ina Mateya

Madiu 27:15-26, Nuke 23:13-25, Yoni 18:39—19:16

⁶ Manamana tamokatamokaḡa Venuvisinatana kana Ka kana tovai, tova matatafuna Fainato finisina tamokaḡa deniyai i vivikikinomaniya namoḡa yasi nuwanuwai maise. ⁷ Na tovanama nenei namoḡa kana wava Banabasi o deniyai i fakwafakwa. Tanake o tunisi tovigwaeḡa nukusi Noma gabemani nukusi si vigwaeḡa, keta yota tunisi namoḡakaokaogosi atu si nuvimatisiya. Eketa Noma tonuaviya si givikaviniya keta deniyai si teniya. ⁸ Sabuveka si yokowa keta Fainato si vikokoniya be tamo aitevana ita ketoyauya, naki manamana tamokatamokaḡa i fufufuniya maise.

⁹ Eketa Fainato i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Omasi nuwanuwami fiyao Diu yami Tufomu ana ketoyauya fasimiyai?” ¹⁰ Nofemaise i iyavisiya uḡuna waniya i mikisanamaniya vitana tovibwanaose nakanakasisi o Yeisu si vikumaiḡiya, na fasinei si katuteweiya nenei. ¹¹ Eatu tovibwanaose nakanakasisi o sabuveka si ketoyakayakanisiya be Fainato sina vikokoniya be Banabasi ina ketoyauya fasisiyai atu muka Yeisu. ¹² Atu Fainato i iyave-savavinisiya i bwaduwa, “Atu namoḡa nofe kwa weneweniya Diu yami Tufomu o namaise ana iyavei?”

¹³ Si vikafinafina si bwaduwa, “Ku giviogonaḡanaḡai!”

¹⁴ Atu Fainato i iyave-savavinisiya i bwaduwa, “Atu avao uḡuna? Avi goyona i fufuniya yoke?”

Atu si finadewadewa si bwaduwa, “Ku giviogonaḡanaḡai!”

¹⁵ Eketa namoḡa nuwatasi kana kata fasinei, Banabasi i ketoyauya atu tonuaviya i visimeisiya keta Yeisu si nafanafasiya eyo i katuteweiya be sina giviogonaḡanaia.

*Tonuaviya Yeisu Si Sawaviniya**Madiu 27:27-31, Yoni 19:2-3*

¹⁶ Tonuaviya Yeisu si niiya Fainato yana numa kaikaiwabuna kana wasiketai eyo unaunasi si wenevakukusisiya. ¹⁷ Kwame yabeyabenina Yeisu si vikotoniya keta kisisiko naḡanina kikikwanekwanena nenei gedgedu si fufuniya keta debabounei si teniya. ¹⁸ Keta si sawaviniya si bwaduwa, “Ae mukanono. Naki Diu yasi Tufomu!” ¹⁹ Kiwanai si munumunuya be si nufunataniya eatu naunei vifotuwai kaetutusi si viketogunisiya vitana kana venufotafota tufomu maise. ²⁰ Si sawaviniya muninei, kwame yabeyabenina si visaniniya eatu Yeisu tauna kana nuya si vikotoniya eketa si oviya si kikinomaniya menanai be sina giviogonaḡanaiya.

*Yeisu Si Giviogonaḡanaiya**Madiu 27:32-44, Nuke 23:26-43, Yoni 19:17-27*

²¹ Si niniya atu ke'ta tofwanei namoḡa tamokaḡa Saimoni tene Sainini si venusaiya kawayavatei i nemiya. Tanake Anekisenida keta Nufusi amasi. Namoḡanama si nuyakayakaniya keta Yeisu kana ogonaḡanaḡa i uniya. ²² Yeisu si oviya keta si niiya kabaḡa kana wava Gonigota nenei. Gonigota kana nuwanuwa o Navakanuwa kana Kabaḡa. ²³ Nokomai bubu kana wava meya, waini nukusi si viniya eketa Yeisu si venenuvanuviya eatu i dibutoyoiya.* ²⁴ Eketa si giviogonaḡanaiya atu kana nuya fasinei, nao daisi nenei si vikaneeneiya. Nofe ketaketanama nenei, kana nuya si vitukuwiya tututausi nenesiyai.

²⁵ Nuwabuni 9 kana fafari nenei Yeisu si giviogonaḡanaiya. ²⁶ Kana bwaduvinoi viviginiwina si tutuvifotiya kuetana i bwadubwaduwa, **TANAKE DIU YASI TUFOMU.** ²⁷ Togikuma nasi nuwa Yeisu nukusi si giviogonaḡanaisiya, tamokaḡa kukikikatainei eatu tamokaḡa o kukikimawanei.†

²⁹ Namoḡa sabu ketai si niniya be si nenemiya eatu si nunuwautuutuna atu si bwadubwaduwa, “Ake, naki ku sanamaniya! Omasi Numa Kodukodu kuta yakweniya eatu kuyadayada tonusi nenei kuta yona-sawaviniya, mukanono! ³⁰ Make nao ogonaḡanaḡa nenei ku sobunemai be tauḡu ku gifafafaneu!”

³¹ Tamoka ketaketanama nenei tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena tututausi nenesiyai Yeisu fasinei si sawaviniḡa si bwaduwa, “Mani namoḡa i gifafafanisiya atu tauna o muka kana fata! ³² I bwaduwa avage tana Togifafafana Gigibokeinana keta yota Isineni kana tufomu. Make nao ogonaḡanaḡai ita sobunemiya tata kitiya be tata vitumaḡaniya.” Namoḡa kasi nuwa o kuniniuna si giviogonaḡanaisiya yota si sawanuketuwaiya.

*Yeisu Yana Mate**Madiu 27:45-56, Nuke 23:44-49, Yoni 19:28-30*

³³ Tovanama vanavana i nemiya sinefounei, noko fafaninama matatafuna kumanovana i gikafufuya keta i fakwa kana nivaniva vanavana i niya tonusi yana fafari. ³⁴ Tovanama nenei Yeisu kayona nakasinei i bwauwa

15:21 Noma 16:13 * **15:23** Waini keta meya nukusi si viniya o kuvavana kana kafa nuvitutuma. **15:24** Same 22:18 **15:27** Aiseya 53:12 † **15:27** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 28 si nunatuya. Eketa Guyau fonakituna i vivenemokena bwadu noko, “Aviyaonana totaniyagunu sinesiyai tanake na kana sawasawa.” **15:29** Same 22:7, 109:25, Maka 14:58, Yoni 2:19 **15:34** Same 22:1

i bwaduwa, “*Enoi, Enoi, nama sabatani?*” Kana givina o, “Yaku Guyau, yaku Guyau, ava uḡuna ku sinanoveiku?”

³⁵ *Namoḡa tunisi nokomai si misimisiniya si nowaniya keta si bwaduwa, “Kwa vaneneḡa, kana kita kamo Inaitiya i weneweniya.”*

³⁶ *Namoḡa tamokaḡa i dibwana i niya eketa banou i viketokutuviya waini yuyuna nenei. Eyo kiwana bwatanei i tunevaneiya be Yeisu ina yumiya fasinei eketa i bwaduwa, “Yabe ta kitai, kamo Inaitiya ina nemiya ogo-naḡanaḡai ina kakiya.”*

³⁷ *Eatu Yeisu kayona nakasinei i bwauwa eketa yawasina i kakaviya.*
³⁸ *Eketa Numa Kodukodu kusinena kafa dawanafafana kana nuya i kasaniniya etanei atu i sobuwa sifunei.*

³⁹ *Tonuaviya kasi kaimatana ogoḡanaḡa naunei i misimisiniya i kitiya namaise Yeisu i mateya eketa i bwaduwa, “Bwadu venemokena namoḡa nofe o Guyau Natuna.”*

⁴⁰ *Tunisi vivine o matakedawanauna si misiniya atu si tonetoneiya. Sine-siyai o Meni ne Magidana eketa Sanome yota venuwana Meni o Yemesa gwadiyei keta Yosese ayosi.* ⁴¹ *Nofe vivinesima o nauna Yeisu Ganini nenei si muniya keta yota si okakikakiniya. Vivine yota yagwanisi nukusi nokomai si misiniya atu Yeisu si tonetoneiya. Vivinesima o Yeisu kaena si kwafuya eketa si niya Yenusanema.*

Yeisu Kana Odewadewa

Madiu 27:57-61, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42

⁴²⁻⁴³ *Tene Animatiya kana wava Yosefa o tanake Diu Kawakawa tamo kana namoḡa nakasina. Tanake o i kitakitanufota Guyau yana kafa visime fasinei. Eketa gidewadewa kana kuyadayada atu naki i vivinaviya be yo Sabati ina vibutuwa fasinei, eketa Yosefa na yana katevatu i niya Fainato nenei keta i vikokona Yeisu tofwana fasinei.* ⁴⁴ *Fainato i sabanutuḡa tovanama Yeisu yana mate fasinei i biganowana keta tonu-aviya kasi kaimatana i weniya keta i nutoninuveveiya taki Yeisu naki i mateya.* ⁴⁵ *Tovanama kaimatana nenei sanamana i widewadewiya, tofwa i sawateweiya Yosefa nenei.*

⁴⁶ *Yosefa nuya kwayakwayana i kimwaniya eketa tofwa ogoḡanaḡai i kakiya keta i waminiya muniyai yo vatunuma vigabanina si taniya nenei i teniya. Eyo gabana nakasina i katubwatabwataviniya keta vatunuma kawana i tenefotiya.* ⁴⁷ *Meni ne Magidana keta Meni Yosese ayona o si kitiya namaniyei Yeisu tofwana i teniya.*

16

Yeisu Yana Misini-Savavineina

Madiu 28:1-8, Nuke 24:1-12, Yoni 20:1-10

¹ *Tovanama Sabati kana kuyadayada i kakaviya, Meni ne Magidana yota Meni Yemesa ayona keta Sanome bubu mamadisi si vikimwaneya Yeisu tofwana kana vitowa fasinei.* ² *Wiki kana kuyadayada kafa viuḡu nenei tovanama vanavana i vaneya, si niya vatunuma nenei.* ³ *Si niniya atu ke'ta tofwanei tututausi si vikanuntoniya si bwaduwa, “Aitevana gabana ina katuniyei vatunuma kawana nenei fasitiyai?”*

⁴ *Gabananama nakatamokena atu i kabwatabwataviniya i makaviniya eketa tovanama matasi i kanakasiya si kitiya kawa kakayauna.* ⁵ *Eketa*

vatumuma sinenei si kanasuna, tamokağa tufunakata kana nuya kwayakwayana kukikikataisi si kitiya i fakwafakwa eketa si mayağa. ⁶ Eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwana matuta. A sanamaniya Yeisu tene Nasaneti si gviogonağanaiya kwa nunuwasiya eatu tanake weka muka. Tanake naki i misini-savaviniya. Kwa kitai, nofemai si teniya. ⁷ Atu kwana niya kana tomuniyeina keta Fita nukusi nofemaise kwana iyavisiya kwana bwaduwa, ‘Tanake i viviketanuna Ganini eketa nokomai yo kwana kitiya. Naki nauna i iyavimiya maise.’”

⁸ Tovanama nokomaise si nowaniya, vivinesima si mayağa keta na yasi akikinikuna vatunuma sinenei si kikinomana-nemiya keta si vikadibwadibwana si niya. Si matuta eketa muka tamo aitevana sita iyavei avana namoğa tufunakasina i nusifufuwisiya.

[Tunisi Naumokena Viginiwa Muka Sita Katukanasunei 16:9-20.]

Yeisu I Kikinomana Meni Ne Magidana Nenei

Madiu 28:9-10, Yoni 20:11-18

[⁹ Wiki kana kuyadayada kafa viuğu nenei tovanama Yeisu nuwabunimokeyai i misini-savaviniya, nauna Meni ne Magidana nenei i mikikikinomana. Nofe gumayogunama nenei Yeisu kanunu goyosi kasi ⁷ i nukakisiya. ¹⁰ Aviyaonana namoğa Yeisu nukusi si nidadana o nuwatasi i dauna eketa Yeisu fasinei si bwedibwediyi. ¹¹ Atu Meni i niya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Ei! Yeisu naki i misini-savaviniya, iyau tauku matamokekuwai a kitiya!” Eatu yana bwadu muka sita vitumağaneai.

Yeisu Kana Tomuniyeina Kasi Nuwa Nenesiyai I Nikikinomana

Nuke 24:13-35

¹² Munifotai tomuniyeina kasi nuwa Yenusanema si teweiya keta si niniya atu Yeisu i nikikinomana nenesiyai. Si kitiya vitana tamo avi namoğa. ¹³ Si makaviniya keta unaunasi kasi tufo si iyavisiya atu tasike yota muka sita vitumağaneisi.

Yeisu Yana Tonowana Kasi 11 Nenesiyai I Nikikinomana

Madiu 28:16-20, Nuke 24:36-49, Yoni 20:19-23, Bunanige 1:6-8

¹⁴ Munifotai tonowana kasi 11 si kakawa eatu Yeisu i kikinomanisiya. Keta i dageisiya uguna katekatesi yana gua eketa muka na yasi vitumağana, na nenei aviyaonana yana misini-savavineina muninei si kitiya muka sita vitumağaneisi.

¹⁵ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwana kikinomana fwayafwaya kana matatafu nenei be biga dewadewana kwana yauniya matatafusi nenesiyai. ¹⁶ Aitevana ina vitumağanikuwa keta givibutabuta ina viya nao gifafafana ina nisaiya, eatu aitevana muka ina vitumağaneiku nao vimatadawana ina nisaiya. ¹⁷ Kaku tovitumağana kiyakiyaya kafa nuwatatabau fifiwanisi sina saviviniya. Kaku wawai kanunu goyosi namoğa nenesiyai sina nukakisiya yota meya kiousi tunisitunisi muka kasi sanamana nenesiyai sina nusifufuwa. ¹⁸ Mwata goyosi sina givikavina yota taki ukowa onaonasi sina yumiya, muka ina navisi. Nimasi sina dawana tovisafwavinağa tofwasiyai eketa sina bwina.”

Yeisu Yana Vane Abamai

Nuke 24:50-53, Bunanige 1:9-11

¹⁹ Tovanama Tuveka Yeisu i nusifufukooğa, Guyau i vaneiya abamai eketa

kikikatainei vifotu kabaina nenei i fakwasimotoḡa. ²⁰ Eketa tomuniyeina si numamananiya namoḡa nenesiyai. Eatu Tuveka i ovivitsiya eketa yana fiwanai kiyakiyaya kafa nuwatabau si saviviniya namoḡa matasiyai. Nofe ibasima nenesiyai yasi numamana i vivenemokena.]

Bunanige

Givimayeta

Tonowana yasi *Bunanige* o Nuke yana nufunufu kana nusavi. Kana uḡu nakasina o i bwadubwaduwa namaise Yeisu kana tomuniyeina Kanunu Tafutafuna i viketanunisiya eketa biga dewadewana si yauniya “Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai” (1:8).

Nufunufu nofe i vivisawavenena namaise biga dewadewana Yeisu fasinei si yauniya eketa namaise ekanesiya i vibutu.

Iba nakatamokena nufunufu nofe nenei o Kanunu Tafutafuna yana savivina. Kabwaga Matana kana kuyadayada nenei i sobunemiya na fiwanina tovitumaḡana nenesiyai Yenusanema sinenei, yota ekanesiya kana toviketanuneina tamokatamokaḡa i viketanunisiya keta i givifiwanisiya. *Bunanige* o nofe biganama dewadewana yana fiwana i vivisawavenena tovitumaḡana tamokatamokaḡa yawasisiyai eketa ekanesiya nenesiyai.

Viwakakakina kasi gidewadewa. (1:1-26)

Yeisu yana visime kana kafa nusafu keta yana bwadudabadaba. (1:1-14)

Yudasa kana kivi kana toḡafota. (1:15-26)

Toviwakakaki Yenusanema sinenei. (2:1—8:3)

Toviwakakaki Yudiya keta Sameniya sinenei. (8:4—12:25)

Fauno i numamana Yeisu fasinei. (13:1—28:31)

Fauno yana kamudadana nauna. (13:1—14:28)

Vikanunusifusifufu Yenusanema nenei. (15:1-35)

Fauno yana kamudadana kana vinuwa. (15:36—18:22)

Fauno yana kamudadana kana vitonu. (18:23—21:16)

Fauno i vifinisina Yenusanema, Sisaniya keta Noma nenei. (21:17—28:31)

Yeisu Yana Tonowana I Iyavisiya Vitana

Kanunu Tafutafuna Ina Nemiya Nenesiyai

¹ Iye agigiku Tiofino, nauna nufunufu a mikiviginiwiya sinenei iba matatafuna aviyavana Yeisu i vibutuwa i saviviniya be i visawavenena ² kana nivaniva kuyadayadanama nenei i vaneya abamai. Muniyai yo ina makaviniya abamai, Kanunu Tafutafuna yana fiwanai yana tonowana nauna i mikigibokisiya, fiyaosima i gisawakedanisiya. ³ Yana kuvavana be yana mate muninei, tauna i vimaikitiya namoḡasima nenesiyai ketaketa yagwanina nenesiyai vitana i visawavenemokeniya naki i yawasasavaviniya. Kuyadayada 40 kana kawasasai tauna i kikikinomana eketa i nunusifufuwisiya Guyau yana kafa visime fasinei.

⁴ Eketa tamoka tova tanake nukusi si fakwafakwa atu i visimeisiya i bwaduwa, “Muka Yenusanema kwana teweteweyei atu nofemai kwana fotafota kana nivaniva Amaku kakavenena i bwadudabedabiya ina venimiya. Nauna a bwaduwiya kwa nowaniya. ⁵ Yoni namoḡa i givibutibutisiya ukowa nenei atu kuyadayada muka yagwanina muninei Amaku Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.”

*Guyau Yeisu I Vaneiya Abamai**Madiu 16:19-20, Nuke 24:50-53*

⁶ Tovanama yota si vikaninisağa, Yeisu si nutoninuvenuviya si bwaduwa, “Tuvaka yo, nofe tova kafa visime kuna vene-savaviniya Isineni ebe tauna ina visimeiya?”

⁷ Eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Ibasima sina kikinomana kasi tova o kasi tutuya o tanake Amakuğa yana visime nenei eketa muka kana fata kwana sanamane. ⁸ Eatu maise! Tovanama Kanunu Tafutafuna ina nemiya nenemiyai, ina givifiwanimiya be sifufuku kwana yauniya nofemai Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai.”

⁹ I nusifufukooğa muninei, matasiyai Guyau i vaneiya abamai. Tovanama busibusi i tenefotiya, muka yota sita kitai.

¹⁰ Yana vanenama nenei, tonowana si kawavitatavağata kawasasakaoğowai. Tovanama nenei, namoğa nasi nuwa kasi nuya kwayakwayasi kuniniusi si misiniya ¹¹ eketa si iyavisiya si bwaduwa, “O fiyao Ganini, avamasi yami uğu yo kwa misimisini nofemai kawasasakaoğona kwa tonetoneyei? Na Yeisunama kwa kitiya i vaneya abamai, naki maisemoka yota ketanama nenei ina makaviniya.”

*Giboke, Yudasa Kana Kivi Kana Toğafota Fasinei**Madiu 27:3-10*

¹² Koya Onive nenei tonowana si makavinisiya Yenusanema. Sabati kana waneba kana kedawanau maisemoka. ¹³ Tovanama si kikinomana menana nakasinei, numanama si fakwifakwiya nenei si kanasuna eketa si vaneya totomu kuetana nenei.

Nofemaise kasi wava. Fita, Yoni, Yemesa, Anideneya, Finifi, Tomasi, Batonomiu, Madiu, Yemesa Anafasi natuna, Saimoni tanake Senoti* eketa Yudasa Yemesa natuna. ¹⁴ Tunisi vivine keta Meni Yeisu ayona yota sisitaina namoğa nukusi si yokoyokowa eketa nuwanuwa tamokağa nenei si kawakawanunukuwa.

¹⁵ Tamoka tova tovanama tovitumağana kasi yagwana kamo ¹²⁰ si yokowa nenei, Fita kasi sinefouwai i misiniya eketa i nusifufuwa i bwaduwa, ¹⁶⁻¹⁷ “Unaunaku, Guyau fonakituna Yudasa fasinei naki i vivenemokena. Tova manatuwaimokena, gwadinama fasinei Kanunu Tafutafuna i bwaduvioğoniya tufomu Deivida nenei. Yudasa tanake o tonowana sinekiyai bunanige nenei i ovivita eatu muniyai, namoğa i viketanunisiya eketa Yeisu si tabiya.”

¹⁸ (Yana viwaifufuninama gabanina i viya eketa fwayafwaya i kimwaniya. Nokomai i kunowa keta fekunama nenei manawana i biyavaniya eketa kamokamona i tetena. ¹⁹ Fiyao Yenusanema matatafusi bigana si nowaniya eketa fwayafwayanama fonasiyai si weniya *Akenedama*, kana givina o ufaufa fwayafwayana.)

²⁰ Eketa Fita i tenesaviya i bwaduwa, “Same nenei namoğanama fasinei Deivida i viginwiya,

‘Yana numa ina nukawakakava

eatu muka tamo aitevana ina fakwiyei.’

1:8 Madiu 28:19, Maka 16:15, Nuke 24:47,48 **1:9** Maka 16:19, Nuke 24:50,51 **1:13** Madiu 10:2-4, Maka 3:16-19, Nuke 6:14-16 * **1:13** Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona, tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumuwa. **1:18** Madiu 27:3-8 **1:20** Same 69:25, 109:8

Keta yota i viginiwiya,
'Tamo aitevana kana kivi ina viya.'

21-22 Eketa nofe tova namoḡa tamo tana vinuwadaniya be nukusi kana savivina ebe mani namoḡa kana iyavisiya namaise Guyau, Tuveka Yeisu mateyai i sinaviyawasiya fasinei. Atu namoḡanama tanake tova kana matatafu Tuveka Yeisu nukusi ka nidadana tovanama Yoni i givibutabutiya nenei eketa kana nivaniva nenetiyai Guyau i oviya eketa i vaneiya abamai. Eketa naki kana nufota tamo tana ginakasiya."

²³ Eketa tomuniyeina namoḡa nasi nuwa si ginakasiya. Yosefa Basabasi, (kana wava yota Yasitusi) eketa Mataiyasi. ²⁴⁻²⁵ Munifotai nofemaise si kawanunukuwa si bwaduwa, "Tuveka yo, kwaḡa katekate matatafuna ku sanamanisiya. Ku visawaveneiki namoḡasima nasi nuwa nenesiyai, aitevana ku gibokei kivi kana toḡafota fasinei ebe nukusi kana bunanige, uḡuna Yudasa naki i teweikiya i niya tauna yana kabaḡai." ²⁶ Daisi nenei si vikaneeneiya fiyao Diu yasi ketaketai eketa si viketokinaniya Mataiyasi kasi 11 sinesiyai i kanasuna tanake nukusi si vitonowana.†

2

Kanunu Tafutafuna I Nemiya

Keta Yeisu Kana Tomuniyeina I Vimaisiya

¹ Kabwaga Matana kana kuyadayada i vikanatutuya nenei, tovitumaḡana matatafusi si yokowa kabaḡa tamokaḡa nenei.* ² Sabanutuḡai butu abamei si nowaniya vitana maise fonimana fifiwanina i sobunemiya eketa namai si nunuvitoḡa nenei, numanama matatafuna i gikafufuya. ³ Eketa si kitiya aviyavana vitana kai noyakaina maise i sobunemiya eyo i kataneneḡa eketa tovitumaḡana tamokatamokaḡa debabounei i toḡa. ⁴ Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa tanake yana givisawakedanai, fona tuninatunina muka sita sanamanei nenesiyai si yibutuwa si nunusifufuwa.

⁵ Atu noko tovanama nenei, fiyao Diu tasike Guyau kana tovimogumu fwayafwaya kana matatafu nenei si nemiya Yenusanema si fakwa Kabwaga Matana kana Ka fasinei. ⁶ Tovanama sabu butuna si nowaniya eketa si yokowa eatu nuwatasi si kafibaubauwa uḡuna tamokatamokaḡa tauna fonakitunei i nowaniya tomuniyeina si nunusifufuwa.

⁷ Tututausi si mayaḡa eketa si bwaduwa, "Au, kwa vaneneḡeisi! Fiyaosima si nunusifufuwa o fiyao Ganinimoka! ⁸ Atu namaise yo kita fonakitutiyai si nunusifufu ta nowanowanisi? ⁹ Fafani tuninatunina nenesiyai ta nemiya. Tunisi fiyao Fatiya, Mediya, Enami. Tunisi Mesofotamiya, Yudiya, Kafadosiya, Fonutusi, be Eisiya, ¹⁰⁻¹¹ Finigiya be Famufiniya, Itifita, yota tunisi Sainini niniunei Nibiya kana fafani nenei. Fiyao Diu keta yota Kani Kwauna eatu nofe tova Diu kodukodu si munimuniya nukusi, wagawaga Noma nenei. Tunisi Kiniti

1:21-22 Madiu 3:16, Maka 1:9, 16:19, Nuke 3:21, 24:51 † **1:26** Noko sanunama o maise. Fiyao Diu nenesiyai o gabana musumususi nenesiyai kasi wava sina viginiwa eketa owa nenei sina kivitotoḡa. Eyo owa sina newiya kana nivaniva tamo gabana ino fekuwa. Gabaninama avi wava etanei, na namoḡanama o gigibokeinana. Si vitumaḡaniya nefe ketaketanama nenei, i vivisawavenena Guyau yana giboke. (Ona 16:33) * **2:1** Venuvisinatana kana Ka muninei, kuyadayada kana vi50 nenei Kabwaga Matana si kakawiiya. (Visime Tafu 23:15-21, Visime Nuvinavinana 16:9-11)

simuna nenei eketa yota Anabiyei. Eatu matatafuta fonakitutiayi Guyau iba nakanakatamokesi naki i saviviniisiya fasisiyai o ta nowanowanisiya si nunusifufuwina!”¹² Matatafusi si mayağa yota nuwatasi si kafibaubauwa eketa si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi nofe kana nuwanuwa?”

¹³ Eatu tunisi si sawaviniisiya si bwaduwa, “Kamo si ukowayuwa nakasina na fasinei nofemaise si nunusifufuwa.”

Fita Namoga I Numamanisiya

¹⁴ Eatu Fita i misiniya tonowana kasi 11 nukusi eketa kayona nakasinei sabu i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku fiyao Diu yota aviyaonana Yenusanema kwa fakwafakwa, ata givimayeta eatu kwata nowanautuutuya avana nofe kana nuwanuwa.”¹⁵ Kima muka kata ukowakowayu, taki maise kwa vivinuwadadana. Nofe 9 kana fafani yawane nuwabuni, yota namoga nofe kawasasanama nenei, muka sita ukowakowayu.†¹⁶ Eatu aviya-vana nofe i kikinomana o naki avana Guyau yana tomatakawa Yoweni i bwaduwiya maise,

¹⁷ ‘Guyau nofemaise i bwaduwa.

Tova kasi kafa nusafuwai

namoga matatafusi nenesiyai Kanunuku ana bisiwaiya.

Eketa natunatumi namoga be vivine fonaku sina bwaduviogoniya.

Yami tufunakata katekatevatusi sina kenokita

yota yami namoga vituvekasi sina kenokavakavayuna.

¹⁸ *Noko tovasima nenesiyai,*

kaku kaetoga namoga be vivine nenesiyai, Kanunuku ana bisiwaiya

ebe fonaku sina bwaduviogoniya namoga nenesiyai.

¹⁹ *Kafa nuwatabau atai kawasasakaogona nenei ana saviviniisiya*

yota kiyakiyaya ana visawavenena tanowai fwayafwaya nenei

maise ufaufa be kikanakanata keta yota siyou badobadona.

²⁰ *Vanavana ina kumanovaniya*

yota yamayamana ina yabeniya maise ufaufa,

eyo muniyai, kuyadayada nakasina keta kaikaiwabuna ina kikinomana

nenei, Iyau Tuveka ana nemiya.

²¹ *Eatu aviyaonana vitumağanai sina bwauwa Tuveka nenei,*

gifafafana sina nisaiya.’”

²² Fita yota yana bwadu i tenesaviya, “Fiyao Isineni, Yeisu tene Nasaneti sifufuna nofe kwa vanenegei. Tututaumi kwa sanamaniya namaise Guyau fiwana i veniya be savivina fifiwanamokesi keta yota kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniisiya. Noko si visawavenena venemokena tanake gewa Guyau nenei i nemiya.”²³ Guyau waniya kana uğu i vinuwadadaniya eketa visime kana toodibutoyoğa nimamiyai si teniya, be nukusi kwa giviogonağanaiya eketa kwa nuvimiatiya.²⁴ Eatu Guyau i ketoyauya mate kana kuvavana kunukubana nenei eketa mateyai i sinaviyawasa-savaviniya uğuna mate muka fifiwanina be ina sinaviyewai.²⁵ Nofe namogaanama fasinei tufomu Deivida i viginiwiya i bwaduwa,

† **2:15** Taki gevageva sina kawa, nao waini sina yuwa. Tasike naki nuwabuni o maneka si kakawa atu gevageva o navinaviyai. Eketa nuwabuniyai 9 kana fafani nenei, muka ukowayu kana tova.

2:17 Yoweni 2:28-32 **2:23** Madiu 27:35, Maka 15:24, Nuke 23:33, Yoni 19:18 **2:24** Madiu 28:5,6, Maka 16:6, Nuke 24:5 **2:25** Same 16:8-11

'Tova nubwayouna yaku Tuveka Guyau naukuwai a tonetoneiya.

*Muka kaku kaniyabina ana matuteisi
uḡuna tanake niniukuwai.*

26-27 *Muka kuna venumakanoveiku tomate yasi kabaḡai*

o ka Kaetoḡa Tafutafuna kuna kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.

Na fasinei yaku sebobo avi nakata be semwanai a oseoseya,

a sanamane-budowanemokiya tofwaku kuna kitavikaviniya fasinei.

28 *Yawasi kana ketaketa ku visawasawenikuwa*

eketa tafakaiu yana yagova nenei sebobo ina tewesafukuwa.' "

²⁹ Fita sifufu i nusaviya i bwaduwa, "Unaunaku, nofe bwadu venemokena a iyaiyavimiya, waḡata Deivida i mateya keta si tauniya atu kana kididikunama o kimoki kita nukusi yawane i fakwafakwa. ³⁰ Nofe nenei ta sanamaniya gewa muka tauna fasinei ita bwadubwadu eatu tanake Guyau yana tomatakawa eketa naki i bwaduvioḡoniya vitana susukwana nenei tamo yana gabu ina viya. ³¹ I kitavaneya kunauna vitana Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana, yawane mateyai ina misinisavaviniya tovanama i bwaduwa, 'Guyau muka ina venumakanovei tomate yasi kabaḡai o tofwana ina kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.'

³² Guyau nofe Yeisunama mateyai i sinaviyawasa eketa matatafuki o kana tokita. ³³ Guyau i vitoḡavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei. Eketa Amana Kanunu Tafutafuna i bwadudabedabiya maise nenei i viya eketa i bisiwaḡa nenekiyai. Avana nofe kimoki kwa kitakitiya keta kwa nowanowaniya. ³⁴ Kwa sanamaniya Deivida muka ita vane abamai eatu tauna i bwaduwa,

'Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,

"Kukikikataiku ku nuvitoḡa vifotu kabaina nenei

35 kana nivaniva nifanifaiu ana tenisiya

kaeyafayafaweu ya kafa vasafasafa." '

³⁶ Atu kwami fiyao Isineni matatafumi o kwata sanamaniya nofe namoḡanama Yeisu kwa nuvimatiya eatu Guyau i ginakasiya yata Tuveka keta yota kata Togifafafana Gigibokeinana."

³⁷ Si vanevaneneḡa eatu tovanama sifufu nofe si nowaniya, katekatesi i kayavana eketa Fita be tunisi tonowana si iyavisiya si bwaduwa, "Ae, unau-naki! Namaise kata fufuna ebe Guyau ita vinuwateweyeiki?"

³⁸ Eketa Fita i iyavisiya i bwaduwa, "Tamokatamokaḡa kwa ugevinaimi be Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wawai ka givibutabutaimi ebe yami go'yona kasi vinuwateweyeina fasinei yo muniyai, kami nuwagabubu Kanunu Tafutafuna, Guyau ina venimiya. ³⁹ Guyau yana bwadudabadaba ina saviviniya fasimiyai keta natunatumi be yota matatafusi aviyaonana kedawanauwai si nenemiya fasisiyai. Tasike aviyaonana Tuveka yata Guyau ina wenisiya be sina nemiya nenei, namoḡasima tauna Kanununa ina venisiya." ⁴⁰ Fita yana sifufu yagwanina nenesiyai i matakawisiya i bwaduwa, "Aviyaonana kimoki muka Yeisu sita vitumaḡanei, Guyau ina vimatadawanisiya. Na uḡuna kwa kawanunukuwei be i gifafafaneimi."

⁴¹ Eketa kuyadayadanama nenei namoḡasima bwadu si vitumaḡaniya be si givibutibutisiya o kasi yagwana 3,000. Keta namoḡasima o Yeisu kana tomuniyeina nukusi si vikatutamokisiya.

Tovitumaḡana Yasi Fakwafakwa

⁴² Tova nubwayouna tovitumaḡana, tonowana yasi visawavenena si vanevaneneisiya eketa yota unaunasi nukusi, kanunu keta kwafini nenesiyai, si vivikaovivita. Tovitumaḡana Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya si fufufuniya keta yota si kawakawanunukuwa.

⁴³ Yenusanema kana matatafu tovanama si kitisiya tonowana kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanisi si savisaviviniisiya eketa Guyau kana vimogumogu i nakatamoka nenesiyai. ⁴⁴ Tovitumaḡana si yokoyokowa eketa iba matatafuna si vivitukuwa tamo nenei. ⁴⁵ Atu tunisi yasi fwayafwaya be nogonogo si vivikimwaneina eketa unaunasi aviyaonana na kasi dauna nukusi, noko gabaninama si venivenisiya. ⁴⁶ Tovatova Numa Kodukodu nenei si vivikaninisaḡa. Eatu ka fasinei o yasi numai semwanai yota nuwasobuwai si kakaviyaowa. ⁴⁷ Guyau si davadaviya eketa namoḡa matatafusi tovitumaḡana si vifotuwisiya. Naki tovatova namoḡa gifafafana si ninisaiya keta Tuveka tovitumaḡana kasi yoko i gifivinakasiya.

3

Fita Tovikokona Fenafenana I Gidewadewiya

¹ Tamoka tova navinavi tonusi kana fafari nenei fiyao Diu yasi tova kawanunuku kana tutuya nenei, Fita keta Yoni si niya Numa Kodukodu nenei.* ² Na tovanama nenei namoḡa tamokaḡa fenafenana i tufuwiiya si nukivaiya keta Numa Kodukodu kana kani kana ketakawana si weneweniya Kiwaḡa nenei si teniya. Tova matatafuna yana sabu nokomai si teneteniya ebe aviyaonana si niniya Numa Kodukodu nenei, gabana i vivikokonisiya. ³ Tovanama i kitisiya Fita keta Yoni kabegomokena be Numa Kodukodu kana kani kana ketakawanai sina kanasuna, i vikokonisiya i bwaduwa, “Ae, tamo gabana kwata venikuwa.”

⁴ Tovanama si toneiya nenei Fita i iyaviya i bwaduwa, “Ku toneyeiki.” ⁵ Eketa i kitatonitonisiya avage vitana nenesiyai gabana ita nisaiya. ⁶ Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Muka tamo gabana nenekuwai eatu aviya-vana nenekuwai o ana veniwa. Yeisu Togifafafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai, ku misini be ku nidadana!”

⁷ Eketa Fita i ova kikikatainei keta i sinavitowamisiniya. Naki na tovanama nenei kaeyafayafana keta kaematakisina si fiwana. ⁸ I venuotowamisiniya keta i vibutuwa i nidadana. Naki na kusifusifuna nukusi atu si kanasuna Numa Kodukodu sinenei Guyau i sawasawadavadaviya.

⁹ Namoḡa matatafusi si kitiya i ninidadana keta si nowaniya Guyau i sawasawadavadaviya. ¹⁰ Si kitakinaniya tanake gwadinama ketakawana Kiwaḡa nenei gabana i toḡatoḡavikokona eatu aviya-vana nenei i kikinomana fasinei o si sabanutuiya.

Fita Sabuveka Nenesiyai I Nusifufuwa

2:44 Bunanige 4:32-35 * **3:1** Numa Kodukodu sinenei tovibwanaose kawa nuwa si vivibwanaoseya. Nuwabuni 9 kana fafari keta tonusi navinavi. Nofe tutuyasima nenesiyai kawanunuku kana tova. Tamo yota kawanunuku kana tutuya o vanavanasonuwai.

11 Tovikokonanama Fita keta Yoni i nutavaḡasisiya atu namoḡa matatafusi si mayaḡa eketa si dibwana si nemiya kabaḡanama si weneweniya *Sonomoni yana nukefakefa* nenei.† 12 Tovanama Fita i kitisiya sabuveka si yokoyokowa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku fiyao Isineni, namaise yo kwa sabanutuḡa iba nofe i kikinomana fasinei? Avana uḡuna yo kwa tonetonemanonoweiki vitana kima tututauki yama fiwanai o taki yama eyaeyanai kata visaviviniya yo namoḡa nofe ita nidadana? Naki Guyaumu o yana fiwana i saviviniya. 13 Ebenaamu, Aisake be Yakobo yota waḡawaḡata matatafusi yasi Guyau kana kaetoḡa Yeisu i gikaikawabuya. Eatu kwa katuteweiya yami toviketaneine nenesiyai. Yota Noma tovisime Fainato i vivinuwadadana be ita ketoyauya eatu kwa dibutoyoia. 14 Yeisunama o naki tafutafuna keta toeyaeyanamoka atu kwa vikeweiya. Tumadama yo Fainato kwa sawanuyakaniya be tonuvimate i ketoyauya. 15 Kwami Yawasivaḡata kana Tokavenena kwa nuvimatiya eatu Guyau i sinaviyawasiya. Eketa kima o kana tokita.

16 Uḡuna kima Yeisu kana wava ka vitumaḡaniya eketa gwadinama nofe sanasananimi kwa kitakitiya o i dewadewa. Yeisu kana wava kana vitumaḡana nenei, namoḡa nofe matatafumi matamiyai naki i dewadewamoka.

17 Unaunaku, a sanamaniya kami toviketaneine nukusi aviyavana kwa fufuniya Yeisu nenei o muka kana sanamana nenemiya. 18 Eatu manatuwaina avana Guyau i bwaduwiya yana tomatakawa matatafusi nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana yana kuvavana fasinei o naki i vivenemokena. 19 Na uḡuna yami go'yona nenesiyai kwa ugevinaimi be kwa makavinaimi Guyau nenei ebe yo yami go'yona ina vinuwateweisiya. 20 Tuveka yawasimi ina givisekausiya ebe yo kami Togifafafana Gigibokeinana ina vininitiya tanake Yeisu. 21 Tata tukuya Yeisu abamai ina fakwafakwa kana nivaniva Guyau iba matatafuna ina givikiouya naki manatuwaina i bwaduwiya yana tomatakawa tafutafusi nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya maise. 22 Mosese i bwaduwa, ‘Tuveka yami Guyau tututauki sinemiya tamo aitevana ina ginakasiya fasimiya ebe ina vitomatakawa maise iyau.‡ Eketa matatafuna avana ina nusufufuwimiya kwana nowanautuutuya. 23 Taki aitevana noko tomatakawanama fonana muka ina muniyei, nao tauna i nunuvisiya eketa Guyau ina nuyauniya yana namonamoḡa nenesiyai.’

24 Eketa aviyavana nofe tovasima si kikinomana, nao Guyau yana tomatakawa matatafusi i vibutuwa Samuwena nenei eketa i nemiya, si bwaduvioḡoniya. 25 Noko tomatakawasima o kita natunatusi. Eketa Guyau dedeni i fufuniya waḡawaḡata nenesiyai o kita i nunatuta tovanama i bwaduwa Ebenaamu nenei, ‘Susukwau nenesiyai eketa namoḡa matatafusi fwayafwaya etanei ana sawanuwagabubuwiya.’ 26 Tovanama Guyau kana kaetoḡa Yeisu i gibokiya, i vininitiya nauna kita fiyao Diu nenetiyai uḡuna nuwanuwana yata fufunagoyo nenesiyai ina ugevinita be ina sawanuwagabubuwiya.”

† 3:11 Numa Kodukodu kana kabaḡa gabana nenei si kanifanakiwaniwiya. Kani kusinena o vadavada si kiyona. Sonomoni yana nukefakefa nakasina o gagasa kuweyaina. Numa Kodukodu atu kumenanina. 3:13 Yauna 3:15 3:14 Madiu 27:15-23, Maka 15:6-14, Nuke 23:13-23, Yoni 19:12-15 ‡ 3:22 Fiyao Diu si sanamaniya Mosese tanake kasi tomatakawa nakatamokena. (Visime Nuvinavinana 18:15,18) 3:23 Visime Nuvinavinana 18:19 3:25 Kabikona 22:18

4

*Diu Kawakawa Nausiyai**Fita Keta Yoni Tututausi Si Misinifafanisiya*

¹ Fita keta Yoni namoḡa si nunusifufuwisiya eatu tunisi tovibwanaose be Numa Kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina eketa yota tunisi Sadusi si nemiya nenesiyai.* ² Fita keta Yoni namoḡa si vivisawavenena vitana Guyau namoḡa mateyai ina sinaviyawasisiya naki maisemoka Yeisu i sinaviyawasiya, na fasinei si nuwagoyowisiya.† ³ Eketa si tabisiya eatu naki i vimatasisinovanovana fasinei, deniyai si tenefotisiya kana nivaniva nuwabuni. ⁴ Atu yagwanisi aviyaonana Fita keta Yoni yasi sifufu si nowaniya, si vitumaḡana eketa namoḡa kasi sawasawa o i vaneya 5,000 maise.

⁵ Kuyadayada kana vinuwa nenei, fiyao Diu toviketanuneina be tokawakawa yota Mosese yana visime kana tovisawavenena si yokowa Yenusanema. ⁶ Sinesiyai o tovibwanaose kasi toviketanuneina Anasi keta Kaiyafasi be Yoni yota Anekisenida, keta yota tovibwanaose kasi toviketanuneina yana sabu nukusi.‡ ⁷ Tuiyo si iyavisiya eketa Fita be Yoni si ovisiya keta nausiyai si misiniya eyo si nutoninuvenuvisiya si bwaduwa, “Avi fiwana o avi wava nenei eyo namoḡa nofe kwa gidewadewai?”

⁸ Eketa Kanunu Tafutafuna yana fiwanai namoḡa kasi toviketanuneina be kasi tokawakawa Fita i iyavisiya i bwaduwa, ⁹ “Nofe kimoki avage tofenafena yana dewadewana i nisaiya fasinei kwa nunutoninuvenuvikiya. ¹⁰ Na fasinei nuwanuwaku kwami keta yota Isineni kana matatafu kwata sanamaniya. Yeisu Togifafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wawai namoḡa nofe naumiya i misimisiniya, i dewadewamoka. Yeisunama kwa giviogonaḡanaia eatu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. ¹¹ Tanake fasinei Guyau Fonakituna nenei i bwaduwa,

*‘Koḡonanama kwami tokiyona kwa dibutoyoiya
i visabuova.’§*

¹² Eketa muka tamo yota aitevana ina gifafaneita. Uḡuna muka tamo yota namai avi wava fwayafwaya nofe etanei Guyau namoḡa ita venei be ina gifafaneita, naki mukamokena!”

¹³ Tovanama si kitisiya Fita keta Yoni na yasi katevatu keta nuwatasi i niiya tasike naki kuwekuwedunisi, muka tamo Mosese yana visime kana sanamana nenesiyai eatu yasi nusifufu nenei o si sabanutuḡa. Yota si kitakinanisiya tasike Yeisu nukusi. ¹⁴ Yota namoḡanama i dewadewa o si kitiya nukusi si misimisiniya, eketa si tuka. ¹⁵ Na fasinei Diu

* **4:1** Numa kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina. Tanake visime kana savivina kana tokitavinanu. Tanake tauna o yota tovibwanaose eketa yota tanake o tovibwanaose kasi toviketanuneina sifunei i savisavivina. † **4:2** Sadusi yokonama muka misinisavavina o tamo Togifafana Gigibokeinana nenei sita vitumaḡana. ‡ **4:6** Fiyao Noma si ginakasiya Anasi nawana Kaiyafasi be Anasi kana kivi ina viya be tanake tovibwanaose kasi toviketanuneina. Eatu Diu yasi ketaketai o tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kivi ina toḡateweiya matema kana tovai. Na uḡuna Noma Kaiyafasi si ginakasiya eatu Nuke yawane Anasi i kanavikaviniya tovib-

wanaose kasi toviketanuneina. § **4:11** Fiyao Diu tokabitamo yasi sabuova o gabana nenesiyai numa si kikiyona. Sabuova iba nakasina venemokena. Numa gunisi nenei si vivimisiniisiya keta yota fita namai si vikananisaga nenei. Sabuovanama o tanake Yeisu. (Same 118:22, Aiseya 28:16, Efeso 2:19-21)

Kawakawa yasi kafa yokoyoko nenei si vikikinomanisiya eatu tasikega si vikanunusifufufuwa.

¹⁶ Si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi tata fufuniya noko namoḡasima nenesiyai? Yenusanema kana matatafu kiyakiyaya kafa nuwatabau nofe naki si sanamaniya eketa muka kata fata tana vikewa. ¹⁷ Eatu ibanama fasinei muka tana kitamokeyi be ina kananiyaniya namoḡa nenesiyai. Tana sawanuvimatutisiya ebe muka yota Yeisu kana wava sina visavivinei namoḡa kasi kawasasai.”

¹⁸ Muniyai yota si wene-savavinisiya si kanasuna eketa si sawanuvimatutisiya be mukamokena yota Yeisu kana wava sina visavivinei o sina visawavenena. ¹⁹ Atu Fita keta Yoni si iyavisiya si bwaduwa, “Taki kwami fonami kana muniya, nao Guyau kana kusifuvisinataniya. O nofe Guyau matanei dewadewana? Tututaumi kwa vinuwadaneimi. ²⁰ Na fasinei namoḡa kasi iyaveina aviyavana ka kitiya Yeisu i saviviniya yota ka nowaniya yana visawavenena, muka kana onovei.”

²¹ Eketa Namoḡa matatafusi o Guyau si sawasawadavadaviya tofenafena i dewadewa fasinei. Nofe fasinei Diu Kawakawa si bauwa avi ketaketai Fita keta Yoni sita vimatadawaneisi ebe muka namoḡa sita givinuwigoyoweisi, eketa si sawanuvimatutisiya nakasina keta naki si ketoyausiya. ²² Gwadinama i tufufena, kiyakiyaya kafa nuwatabau i kikinomana nenei o kana manamana 40 i teweiya.

Tovitumaḡana Si Kawanunukuwa Fiwana Fasinei

²³ Tovanama Fita keta Yoni si ketoyausiya, si niya keta kasi sabu si nusifufuwisiya matatafuna avana tovibwanaose nakanakasisi be tokawakawa si iyavisiya maise. ²⁴ Tovanama si nowaniya, tamo nenei kayosi nakasinei si kawanunukuwa Guyau nenei si bwaduwa, “Tuveka yo, ka kisimokeyi Tovisime, kwaḡa abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai kasi tokifufuna. ²⁵ Fonau Kanunu Tafutafuna i nusifufuwiya waḡaki Devida ka kaetoḡa nenei eketa i bwaduvioḡoniya tovanama i bwaduwa,

*‘Ava uḡuna yo Kani Kwauna si kayokuḡa
yota Isineni namoisi ketaketa kasi vinuwateweteweyaina
si fufunakaḡoweisi Guyau nenei?’*

²⁶ *Tufomu yagwanisi keta tovisime fwayafwayai si gidewadewa aviya fasinei
eketa si vikatutamokisiya avage sina nuaviya Tuveka nenei
eketa yota yana Togifafafana Gigibokeinana nenei.’*

²⁷ Naki avana Devida i bwaduwiya o i vivenemokena. Menana nofe nakasinei tufomu Enoda Anitifasi be Noma tovisime Fonitiyasi Fainato be yota Kani Kwauna eketa yota fiyao Isineni tututausi si vikatutamokisiya eketa ka kaetoḡa tafutafuna Yeisu gigibokeinana si vinifainiya. ²⁸ Kwaḡa fifiwanamokeu eketa aviyavana nauna ku vinuwadaniya keta ku sawateweiya be sita saviviniya, maisemoka yota si saviviniya. ²⁹ Tuveka yo, yasi sawanuvimatuta nenekiyai ku nowaniya eketa kima ka kaetoḡa ku givikatevatuki ebe yo fonau ka yaunei. ³⁰ Ya fiwana ku veneiki be ka kaetoḡa tafutafuna Yeisu kana wavai namoḡa kana givibwina yota

kiyakiyaya kafa nuwatabau kana savivinisiya ebe yo namoḡa ya fiwana sina kitiya.”

³¹ Tovanama si kawanunukukooḡa, kabainama namai si yokowa nenei i kanikunikuniya. Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa Guyau fonana si yauniya na yasi katevatu.

Tovitumaḡana Si Vivitukuwa Yasi Nogonogo

³² Tovitumaḡana matatafusi katekatesi be yasi nuwanuwa naki tamokaḡa. Muka tamo aitevana iba tamo ita katutatana i eatu tututausi nenesiyai si vikakakavenena. ³³ Guyau tonowana i givifiwanisiya venemokena eketa Tuveka Yeisu yana misini-savavineina fasinei wakakana si siya namoḡa nenesiyai. Eketa Guyau yana omukumukutana o tovitumaḡana matatafusi nenesiyai. ³⁴⁻³⁵ Tamo tova tasike aviyaonana na yasi fwayafwaya o numa si vivikimwaneina eketa gabana si nenemiya tonowana nenesiyai. Ebe aviyaonana na kasi dauna nao si venevenisiya. Na nenei eketa tovitumaḡana sinesiyai muka aitevana tamo iba ita nuwasai.

³⁶ Yosefa o kafa kita i fufuniya. Tonowana yota si weniya Banabasi kana nuwanuwa, Namoḡa Amaona. Tanake Nebi tufuwina Saifunusi simuna nenei. ³⁷ Yana fwayafwaya i vikimwaneiya eketa gabanina i nemiya eketa tonowana i venisiya.

5

Ananaiyasi Eketa Safaina

¹ Atu tamoka tovitumaḡana kana wava Ananaiyasi kawana Safaina nukusi yasi fwayafwaya atu tunina si vikimwaneiyya. ² Tunina gabana i givikaviniya tauna fasinei eketa kawana o sanasanamanisi. Eatu tufotufu gabana i viya eketa tonowana i venisiya.

³ Eketa Fita Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, “Ananaiyasi, namaise yo Seitani ya nuwanuwa i kani yo Kanunu Tafutafuna nenei ku sawavigema, eyo fwayafwaya gabanina ku viya tunina ku givikaviniya tauḡu fasiweu atu ku vikanonono vitana matatafuna kuta veneiki? ⁴ Nauna o kwaḡa ya fwayafwaya yo muniyai ku vikimwaneiya. Eatu gabanina ku viya nenei aviyavana ya nuwanuwa maise o nenesiyai kuta visaviviniya, eatu fufuna nofe avi goyo ku fufuniya? Muka vitana kimaḡa nenekiyai kuta vikanonono, eatu yota Guyau nenei!”

⁵ Tovanama Ananaiyasi nofemaise i nowaniya, i fekuwa matematena. Aviyaonana iba nofe si nowaniya matatafusi si matuta. ⁶ Tufunakata tunisi si otowamisiniya keta kwafinina si waminiya, eyo si unakikinomaniya keta si tauniya.

⁷ Vanavana kana bai tonusi muninei Ananaiyasi kawana si kanasuna namai Fita i fakwafakwa nenei eatu aviyavana i kikinomana o muka yasi sanamana. ⁸ Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Yamasi kwa iyaveiku o naki maise gabana kana nakata na kawami kwa nisaiya tovanama yami fwayafwaya kwa vikimwaneiya?”

Eketa si bwaduviyewa, “Ika, na naki maise.”

⁹ Eatu Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Namaise yo na kawami nuwanuwa kwa givifakiniya eyo Tuveka kanununa kwana anuvanuvai? Kwa nowaniya!

Tufunakatasima kawami si tauniya o ketakawanai kaeyasayasaisi, eketa kwami yota sina unakikinomanimiya.”

¹⁰ Naki tovanama nenei Fita naunei si fekuwa matematesi. Tovanama tufunakata si kanasuna, si kitisiya matematesi eketa si unakikinomanisiya keta kawasi niniunei si taunisiya. ¹¹ Ekanesiya kana matatafu Yenusanema sinenei yota matatafusi aviyaonana biga si viya si matuta nakasina.

Tonowana Namoga Yagwanisi Si Gidewadewisiya

¹² Kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina tonowana si saviviniisiya namoga nenesiyai. Eketa tovitumaḡana matatafusi Numa Kodukodu sinenei si vivikaninisaḡa eatu kabainama si weneweniya *Sonomoni yana nukefakefa* nenei. ¹³ Yenusanema kana matatafu sinenei namoga tovitumaḡana si vifotuwisiya nakasina. Eketa kasi matutai muka kana fata sina tuyanomwanisi. ¹⁴ Eatu muniyai namoga be vivine sabuvekamoka Tuveka Yeisu si vitumaḡaniya eketa si kenokananasuna tovitumaḡana kasi sabu nenei. ¹⁵ Noko nenei keta namoga tovisafwavinaga si nemiina ke'ta nenesiyai eketa si vikenofanina kivaya be sita nenesiyai, ebe yo tovanama Fita ina nemiya nenei ita givikaviniisiya o taki kanukanununaḡa ita givikaviniisiya ebe sina bwina. ¹⁶ Yenusanema niniuna menanisima nenesiyai sabuveka yasi tovisafwavinaga be yota aviyaonana kanunu goyosi si nuwafisiya si nemiisiya eketa matatafusi si dewadewa.

*Diu Kasi Toviketanuneina Si Anuvanua
Be Tonowana Sina Sawatanisiya*

¹⁷ Eatu tovibwanaose kasi toviketanuneina keta kana sabu matatafusi Sadusi kunuma nenei si sinegoyowa. ¹⁸ Noko yasi uḡunama fasinei, tonowana si givikaviniisiya keta deniyai si tenefotisiya. ¹⁹ Eatu na nuwabunanama nenei Tuveka kana kaetoga tamokaḡa abamei deni kasi kawa i yausiya atu i kikinomanisiya keta i bwaduwa, ²⁰ “Kwa nai kwa misini Numa Kodukodu kana wasiketai be biga nofe yawasi kiouna fasinei namoga matatafusi kwa iyaveisi.” ²¹ Guyau kana kaetoga abamei fonana si muniya keta tovawedanai si kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai eketa si vibutuwa namoga nenesiyai si vivisawavenena.

Eatu na tovanama nenei tovibwanaose kasi toviketanuneina kana sabu nukusi si yokowa eketa Diu Kawakawa keta Isineni kasi toviketanuneina matatafusi si wenevakukusisiya. Eyo tuiyo si teweiisiya si niya deniyai tonowana kasi tuova fasinei. ²² Eatu tovanama tuiyo si niya deniyai tonowana si kitaokavisiya. Eketa si makaviniisiya si simana si bwaduwa, ²³ “Deni kasi dawanafota ka kitisiya naki dewadewasi yota kana tuiyo o naki noko. Eatu tovanama kawasima ka yausiya, muka tamo aitevana sinenei!” ²⁴ Tovanama Numa Kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina eketa tovibwanaose nakanakasisi sifufu nofe si nowaniya, nuwatasi i bauwa keta si vinuwana avamasi yota ina kikinomana.

²⁵ Eatu tovanama nenei, namoga tamokaḡa i kanasuna eketa i bwaduwa, “Ei, kwa nowaniya! Namoisima deniyai kwa tenisiya nofe tova Numa Kodukodu kana wasiketai si misimisiniya, Yeisu bigana si vivisawavenena namoga nenesiyai.” ²⁶ Eketa tuiyo kasi toviketanuneina yana tuiyo nukusi si niya Numa Kodukodu nenei eketa tonowana si ovisiya. Eatu

muka nuyakayakanai sita savivinei uḡuna si matuta namoḡa gabanai sita kifonufonuwisiya fasinei.*

²⁷ Tovanama si nemiisiya Diu Kawakawa nausiyai si vimisiniisiya. Eketa toviwbwanaose kasi toviketanuneina i numatamatanisiya i bwaduwa, ²⁸ “Ka sawatanimiya muka namoḡa nenesiyai kwana visawavenena gwadinama nofe kana wawai. Eatu mukanono! Fonaki kwa teweiya eketa yami visawavenena Yenusanema i gikafufuya. Yota kwa gwaeiya be kwa vivinoikiya gwadinama yana mate fasinei.”

²⁹ Eatu Fita tonowana nukusi fasisiyai i nufata i bwaduwa, “Guyau fonana kana muniya eatu muka namoḡa. ³⁰ Kwami fiyaomima o Yeisu ogonaḡanaḡai kwa nuvikukiya keta kwa nuvimatiya atu Guyaunama waḡawaḡata si kodukoduwa nenei mateyai i sinaviyawasiya. ³¹ Eketa Guyau Yeisu i vitoḡavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei Tovisime keta Togifafafana namoḡa fasisiyai. Nofe i saviviniya be kita Isineni i ovivitita be ina ugevinita yata fufunagoyo nenesiyai ebe ina vinuwateweita. ³² Nofe ibasima o venemokena uḡuna kima o kasi tokita keta kasi toviwakakaki maise yota Kanunu Tafutafuna. Tanake o Guyau i vininitiya aviyaonana yana bwadu kana tomuniyeina nenesiyai.”

³³ Tovanama Diu Kawakawa Fita yana bwadu si nowaniya, sinesi i nubusubusuwaniya eketa nuwanuwasi tonowana sina nuvimatiya. ³⁴ Atu namoḡa tamokaḡa kana wawa Gamaniyeni o Diu Kawakawa sinesiyai Fanasi yoko nenei. Tanake visime kana tovisawavenena eketa namoḡa matatafusi si vifotuwiya. Matatafusi nausiyai i misiniya eketa tuiyo i visimeisiya keta tonowana si vikikinomanisiya menanai tova bwatanaḡa. ³⁵ Eketa Diu Kawakawa i iyavisiya i bwaduwa, “Yaku sabu fiyao Isineni, aviyavana kwa nuwenuwiya fiyaosima nenesiyai kwana saviviniya fasinei kwana vinuwadadanadewadewa. ³⁶ Kwana tukuya manamana aviyesi naki i kakaviya nenesiyai, namoḡa kana wawa Tiyodasi avage i onavaneya vitana tanake tamo toviketanuneina nakasina. Eketa namoḡa kasi yagwana 400 maise si kanasuna kana sabu. Eatu Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa tovanama tonuaviya si nuvimatiya nenei, kana tomuniyeina si kafiyauyauna eketa yasi savivinana i viibakaokaogowa. ³⁷ Muninei yota kasi saifa kana tovai, Yudasa tene Ganini yota Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa namoḡa nuwatasi i kaniya be si muniya. Eatu tonuaviya yota si nuvimatiya keta kana tomuniyeina si kafiyauyauna. ³⁸ Eatu a iyaveimi, nofe namoisima avana si savisaviviniya muka kwana sawatanaisi naki kwa teneisi. Taki yasi viweikanakanata o taki tututausi yasi vinuwadadana nenei si savisavivina nao yawane ina kakaviya. ³⁹ Eatu taki visime nofe Guyau nenei nao muka kami fata kwana sawatanaisi. Akata kwana nuwatanamananiya vitana Guyau tauna nenei kwa nunuaviya.”

Yana nusifufu fasinei Diu Kawakawa nuwatasi i kaniya. ⁴⁰ Eketa Numa Kodukodu kana tuiyo si iyavisiya keta tonowana si kanasuna-nemiisiya eketa si nafanafasisiya. Nokomai si sawatanisiya be muka Yeisu kana wawa sina nunusifufuwei eyo muniyai si ketoyausiya.

⁴¹ Na yasi sebobo Diu Kawakawa si teweiya uḡuna si sanamananiya Guyau i numwasimwasinisiya be i sawateweisiya sina kuvavana Yeisu kana wawa

* **5:26** Fiyao Diu gabanai namoḡa si nunuvmateya. Eatu Noma yasi visime nenei o sawa-sawatanana eatu tamo tova kayokuga nenei eketa naki visimenama si yakweyakweniya. **5:28** Madiu 27:25

fasinei. ⁴² Tova nubwayouna Numa Kodukodu kana wasiketai yota namoḡa yasi numa nenesiyai, si viketotonisiya si vivisawavenena eketa yota biga dewadewana si yauyauniya vitana Yeisu tanake o Guyau yana Togi-fafafana Gigibokeinana.

6

Toovivita Nasi 7 Si Gibokisiya

¹ Noko tovasima nenesiyai Yeisu kana tomuniyeina kasi yoko i dibwanamoka. Keta tunisi Diu atu tobwadu-Giniki si kanaonuonuwu tobwadu-Ibeniu nenesiyai yasi vivinekwafukwafuna fasisiyai. Uḡuna tova nubwayouna aviyavana kasi nuwagabubu kana tovituku muka vivinesima sita kitakitaisi.

² Na fasinei tonowana kasi 12 tomuniyeina matatafusi si wenevakukusisiya eketa nenesiyai si bwaduwa, “Muka kana kita dewadewana be Guyau fonana kana savivina kana onovei eatu kwafini kana ovivita nenei kana saḡa. ³ Na fasinei unaunaki, sinemiya namoḡa kasi 7 aviyaonana yasi dewa dewadewasi be Kanunu Tafutafuna keta nuwatasuyasuya nenei si maḡa kwa vinuwadadaneisi ebe savivina nofe nenei sina vitoovivita. ⁴ Ebe kima naki kana viketotonikiya kawanunuku keta Guyau fonana kana yauneina nenesiyai.”

⁵ Tomuniyeina matatafusi tonowana si vinowanisiya eketa si ginakata maise. Sitiveni o tanake tovitumaḡana venemokena yota Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa. Keta yota Finifi, Fonokonusi, Nikano, Timoni, Fanimenasi. Eketa Nikonasi tene Anitiyoki o tanake muka tene Diu eatu nuwatana i kaviniya keta Diu yasi kodukodu nenei i kanasuna. ⁶ Tomuniyeina nofe fiyaosima si nemiisiya eketa tonowana nimasi si dawana etasiyai eketa si kawanunukuwa.

⁷ Noko nenei tomuniyeina Guyau fonana kana yauneina si tenesaviya eketa Yenusanema sinenei tomuniyeina kasi yoko naki i nakatamoka. Yota tovibwanaose yagwanisi vitumaḡaninama si vitumaḡaniya.

Sitiveni Kana Givikavina

⁸ Sitiveni o naki Guyau yana omukumukutana keta yana fiwana nenei i maḡa be kiyakiyaya kafa nuwatabau fifiwanisi i saviviniya namoḡa kasi kawasasai. ⁹ Eatu tunisi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko kana wava *Ketoketoyausi* si managibuwiya. Fiyaosima o menana nakanakasisi maise Sainini, Anekisenidiya yota fafani Sinisiya eketa Eisiya nenesiyai si nemiya. Nofe fiyaosima si vibutuwa Sitiveni nukusi si vikawabwadubwaduwa. ¹⁰ Eatu nuwatasuyasuyanama Kanunu Tafutafuna i veniya maise o nenei i nusifufuwa. Na uḡuna muka kasi fata be fonana sina fatai.

¹¹ Na fasinei makamakaviunai namoḡa tunisi si kanadibidibiisiya keta Sitiveni fasinei si vikanononowa si bwaduwa, “Kima ka nowaniya iba goyosi i bwaduwisiya Mosese keta Guyau fasisiyai.” ¹² Noko bwadunama namoḡa i visimwananakasisiya yota tokawakawa keta visime kana tovisawavenena nukusi Sitiveni si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si niiya Diu Kawakawa nenesiyai.

¹³ Eyo muniyai namoḡa tunisi tovikanonono si kanasunisiya keta si bwaduwa, “Nofe gwadinama o tova matatafuna Numa Kodukodu tafutafuna keta Mosese yana visime i manamanagibuwiya. ¹⁴ Ka nowaniya i bwaduwa avage nofe Yeisunama tene Nasaneti Numa Kodukodu

ina nuyauniya yota kata sanu Mosese waḡawaḡata i visawavenisiya ina dawanatamatanina.”

¹⁵ Namoga matatafusi Diu Kawakawa sinenei Sitiveni si toneye-vaḡasiya atu tafakaina si kitiya o vitana Guyau kana kaetoḡa abamei maise.

7

Sitiveni Yana Sifufu

¹ Eketa tovibwanaose kasi toviketaneina Sitiveni i nutoninuvenuviya, “O vinoisima nofe venemokena?”

² Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Unaunaku keta amamaku, yaku sifufu kwa vaneneḡei. Waḡata Ebenaamu muniyai yo i niya Anani menana nenei eatu yawane i fakwafakwa Mesofotamiya kana tovai, Guyau Etanemokenei i kenokikinomana nenei. ³ I iyaviya i bwaduwa, ‘Ya menana keta ya sabu kuna teweiya atu fwayafwayanama ana visawaveniwa nenei kuna niya.’ ⁴ Eketa Ebenaamu Mesofotamiya i teweiya eatu i niya Anani i fakwa. Amana i mateya muninei, Guyau i nemiiya fwayafwayanama nofe tova ta fakwifakwiiya nenei.

⁵ Noko tovanama nenei nofemai muka tamo Guyau fwayafwaya matatafuna ita venei o taki kasimina ebe ina vitoniwagei, atu i bwadudabedabiya vitana susukwana nukusi fwayafwayanama yawane sina vitoniwagiya. Eatu noko tovanama nenei Ebenaamu muka tamo natuna. ⁶ Yota nofemaise Guyau i iyaviya i bwaduwa, ‘Susukwau sina viyauyauna mani fwayafwayai. Tonifwayafwaya susukwau sina vikaetoisiya keta yota sina vitoagoyogoyowisiya manamana 400 sinenei. ⁷ Atu yawane tonifwayafwayasima yasi vitoagoyogoyo fasinei ana vimatadawanisiya eatu susukwau sina kikinomana-nemiya nofemai ebe nenekuwai sina kodukoduwa.’

⁸ Eketa Guyau Dedeni kiyakiyayana Ebenaamu i veniya o nuffina. Na fasinei tovanama Ebenaamu natuna namoga Aisake i tufuwa eketa kuyadayada 8 muninei i nuffiniya. Muniyai Aisake natuna Yakobo i nuffiniya yota Yakobo natunatuna kasi 12 i nuffina. Noko tasike o kita waḡawaḡata.

⁹ Yakobo natunatuna taisi Yosefa si sinegoyowiya eketa si vikimwaneiia tovitamaneina nenesiyai keta si viya i vitovikaetoḡa Itifita nenei. Atu Guyau o Yosefa nukusi ¹⁰ eketa i ovivitiya tovanama namoga dauna nenei si teneteniya. Guyau nuwatasuyasuya i veniya na uḡuna Itifita tufomu nuwatana i oviya keta Yosefa i teniya yana numa eketa yota Itifita kana matatafu kana tovisime.

¹¹ Muniyai Itifita keta Kenani kasi matatafu noga i gikafufusiya keta namoga si kuvavana nakasina keta yota kabwaga kana nisaḡa i dauna. ¹² Atu tovanama Yakobo i biganowana vitana Itifita nenei kabwaga, kawa tamokaḡa waḡawaḡata i visimeisiya si niya nokomai. ¹³ Tovanama yasi nai kana vinuwa nenei, Yosefa tauna wakakana i siiya unaunana nenesiyai. Nokomai Itifita tufomu Yosefa ugunina i sanamanisiya. ¹⁴ Eketa Yosefa yana matakawa i niya amana Yakobo keta yana sabu matatafusi nenesiyai ebe sina nemiya Itifita. Noko tovanama nenei o kasi yagwana 75. ¹⁵ Eketa Yakobo i sobuwa Itifita keta nokomai yo waḡawaḡata nukusi

7:2 Kabikona 12:1 **7:4** Kabikona 11:31, 12:4 **7:5** Kabikona 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 **7:6** Kabikona 15:13,14 **7:7** Yauna 3:12 **7:8** Kabikona 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18
7:9 Kabikona 37:11,28, 39:2,21 **7:10** Kabikona 41:39-41 **7:11** Kabikona 42:1,2 **7:13** Kabikona 45:1,16 **7:14** Kabikona 45:9,10,17,18, 46:27 **7:15** Kabikona 46:1-7, 49:33

si vikamatemateya. ¹⁶ Eatu kwafinisi si makavinisiya menana Sekemu nenei keta kididikunama nauna Ebenaamu siniva nenei i kimwaniya fatana matanakasina Amo fasekwina nenesiyai, nokomai si tenisiya.

¹⁷ Tova i niketamwakufwamoka be Guyau avana yana bwadudabadaba Ebenaamu nenei ina vivenemokena, kata sabu Itifita sinenei naki i nakatamoka. ¹⁸ Muniyai tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei. ¹⁹ Yata sabu i nonusiya eketa i givikuvavanisiya. I nuyakayakanisiya be natunatusi fwefweyasi menanai sita tenisiya ebe sita vikamatemateya.

²⁰ Noko tovanama nenei Mosese i tufuwa. Gwadimonamonanama o kotokiwaga Guyau matanei. Ayona keta amana si kitavikavina-samwagauwiya yamayamana tonusi yasi numa sinenei. ²¹ Eatu tovanama si tenekikinomaniya menanai, tufomu natuna gumayogu i fayaiya eketa i weinakasiya maise tauna natuna. ²² Itifita namoisi yasi ketaketa matatafuna kana sanamana nenei i gumağa, maise yota yana nusifufu be yana savivina nenesiyai fifiwanisi.

²³ Tovanama Mosese kana manamana 40 i nisaiya, i vinuwadadana be tauna yana sabu Isineni ina venufotisiya. ²⁴ Eatu i kitiya tene Itifita tene Isineni i munumunuya eketa fasinei i badiwaga tene Itifita i nuvimatiya. ²⁵ Mosese i nuwanuwa vitana tauna yana sabu sita sanamaniya vitana tanake nimanei Guyau ina gifafafanisiya ebe muka sina vikaetoğa Itifita nenesiyai, eatu muka sita kitanamananei.

²⁶ Kuyadayada kana vinuwa nenei Mosese i kitisiya fiyao Isineni kasi nuwa si vivikamunumuwa eketa i anuvanua be ina katuvisiya. I bwaduwa, 'Ei, na naunau atu ava fasinei yo kwa vivikamunumuwa?'

²⁷ Atu tomanini gwadinama Mosese itutukatuiya keta i iyaviya i bwaduwa, 'Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?' ²⁸ Omasi kuna nuvimatikuwa maise foma tene Itifita ku nuvimatiya?' ²⁹ Tovanama Mosese bwadunama i nowaniya, i matuta keta i dibwana i niya fafani Midiyani nenei i viteneyauyauna. Nokomai i vikawana keta natunatuna namoğa nuwesi si tufuwa.

³⁰ Nokomai i fakwa kana nivaniva manamana 40 eatu tamoka tova koya Sainai niniunei wanakikaoğowai Guyau kana kaetoğa abamei i kikinomaniya kai nununuinei kisisiku sinefounei. ³¹ Tovanama Mosese noko i kitiya, i mayağa eketa i vaniya niniunei be ina toneye-dewadewiya. Eatu Tuveka kayona i nowaniya i bwaduwa, ³² 'Iyau o wağawağau Ebenaamu, Aisake eketa Yakobo yasi Guyau.' Tovanama Mosese bwadu noko i nowaniya, i akikinikuna na yana matuta yota i matuta kai kana toneyeina fasinei.

³³ Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, 'Fwayafwayanama nenei ku misimisiniya o tafutafuna, na fasinei ka kaevatakutakuna ku kaki. ³⁴ Naki a kitiya Itifita namoisi yaku namonamoğa si givigivikuvakuvavanisiya. A nowaniya yasi noita na fasinei a sobunemiya be ana ketoyausiya. Eketa ku vaneneğa, ana teweiva kuna makaviniwa Itifita be kuna ovivitsiya.'

³⁵ Eyo Sitiveni yana sifufumokena i nusaviya, "Eketa nofe Mosese o tamoka gwadinama fiyao Isineni si dibutoyoia tovanama si bwaduwa,

7:16 Kabikona 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosuwuwa 24:32

7:17 Yauna 1:7,8

7:19 Yauna

1:10,11,22

7:20 Yauna 2:2

7:21 Yauna 2:3-10

7:23 Yauna 2:11-15

7:29 Yauna

18:3,4

7:30 Yauna 3:1-10

7:35 Yauna 2:14

‘Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?’ Guyau kana kaetoḡa abamei kisisiku nununuinei i kikinomaniya, yana ovivita nenei Guyau Mosese i vininitiya tovisime keta yota toketoyau. ³⁶ Itifitei i kikinomanisiya kana tovai, kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniisiya. Maise yota Gibo Yabeyabenina nenei keta yota fwayafwaya nunumonumona nenei manamana kana yagwana 40 sinenei.

³⁷ Tamoka Mosesenama yota fiyao Isineni i iyavisiya i bwaduwa, ‘Tutautami sinemiyai Guyau tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vitomatakawa maise iyau.’ ³⁸ Mosese o fiyao Isineni nukusi tovanama si yokowa fwayafwaya nunumonumona nenei eatu Guyau kana kaetoḡa abamei koya Sainai nenei Mosese i nusifufuwiya. Guyau yana bwadu fakwafakwa-waḡasina i nowaniya eketa i tenetamaniya nenetiya.

³⁹ Eatu waḡawaḡata si dibutoyoiya keta si tutukatuiya eatu si nuwayewa Itifita fasinei. ⁴⁰ Eketa Anoni si iyaviya si bwaduwa, ‘Guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunita. Noko namoḡanama Mosese Itifitei i kikinomana-nemiita eatu muka tata sanamanei avao i kanasiya.’ ⁴¹ Eketa kaivakuku tamokaḡa si ginivaviya kana kitakita maise bunumakau mwanavauna eketa nenei si vibwanaoseya keta aviyavana nimasiyai si fufuniya avage si kawiiya. ⁴² Na fasinei Guyau i saḡakuwakufutisiya keta i teweiisiya be si kodukoduwa kinavinavi, vanavana keta yamayamana nenesiyai. Naki maise Guyau fonakituna sinenei, yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya si bwaduwa,

*‘Kwami fiyao Isineni tovanama kwa fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei manamana 40 sinenei,
yami kavenenakaḡo yomuyomu o muka kwata vibwanaoseyeisi
nenekuwai.*

⁴³ *Yami iduiduwa Moneki kana bonu
eketa yami iduiduwa kinavinavi Nefani mayauna kwa unadadaniisiya.
Noko kifukifufunasima kwa fufunisiya be nenesiyai kwa kodukoduwa.
Na fasinei namoḡa ana teweiisiya yami menanamokeyai sina vimiya
be sina niimiya Babinoni muninei sasanemokenei.’ ”*

⁴⁴ Yota Sitiveni i bwaduwa, “Waḡawaḡata Vada Tafutafuna si unadadaniya tovanama si fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei. Namaise Guyau Mosese koya Sainai etanei i gisawakedaniya, naki maisemoka i fufuniya. ⁴⁵ Yota si tenetamaniya waḡawaḡata nenesiyai Yosua yana tovai, Guyau yana ovivitai be fwayafwaya nofe si viya mani namoḡa nenesiyai. Eketa Vada Tafutafuna si nemiiya nofemai i fakwa kana nivaniva tufomu Deivida yana tovai.

⁴⁶ Guyau Deivida yana nusuyai i niya keta Deivida i vikokona vitana ita sawateweiya be Numa Kodukodu ita yoniya Yakobo ugunina yasi kafa kodukodu Guyau nenei fasinei. ⁴⁷ Eatu Sonomoni Numanama i yoniya. ⁴⁸ Eatu Guyau Etanemokenei o muka namoḡa yasi kikiyona ita fakwifakwiyeisi. Maisemoka Guyau yana tomatakawa manatuwaina i viginiwiya maise,

⁴⁹ *‘Tuveka i bwaduwa,*

7:36 Yauna 7:3, 14:21, Ginaḡanaḡa 14:33 **7:37** Visime Nuvinavinana 18:15,18 **7:38** Yauna 19:1—20:17, Visime Nuvinavinana 5:1-33 **7:40** Yauna 32:1 **7:41** Yauna 32:2-6 **7:42** Emosi 5:25-27 **7:44** Yauna 25:9,40 **7:45** Yosua 3:14-17 **7:46** 2 Samuwena 7:1-16, 1 Sifusifufu 17:1-14 **7:47** 1 Tufomu 6:1-38, 2 Sifusifufu 3:1-17 **7:49** Aiseya 66:1,2

*“Abama o kaku kwabudoga
eatu fwayafwaya o kaeku kana kafa vasafasafa.*

Eketa avi numa simo o kwata yonai fasikuwai?

*Muka tamo kabaḡa dewadewana kami fata kwana gidewadewai ebe
ana fakwiyei,*

⁵⁰ *uḡuna Iyau taumokeku iba matatafuna abamai keta fwayafwayai
a fufunisiya.” ’ ’*

⁵¹ Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Kwami naki katekatemi guasi. Taniyami kwa gifota eketa muka Guyau yana bwadu kwata munimuniyei. Kanunu Tafutafuna kwa adibutoyotoyoiya naki maisemoka waḡawaḡami. ⁵² Guyau yana tomatakawa i visimeisiya, matatafusi si givikuvavansiya. Yota tobwadukikinomana Toeyaeyanamoka yana nemi fasinei o si nuvimatiya. Eketa tovanama tauna i nemiya, kwami kwa viwaiufuniya keta kwa nuvimatiya. ⁵³ Guyau kana kaetoḡa abamei i visimeisiya eketa yana visime si venita eatu muka kwata kitavikaviniya.”

Sitiveni Gabanai Si Tutuvimatiya

⁵⁴ Tovanama Diu toviketununeina nofe bwadunama si nowaniya, sinesi si nubusubusuwanina keta niḡosi si kitanavikavikavina nenei. ⁵⁵ Atu Kanunu Tafutafuna Sitiveni i vimaiya. I kitakawavitata abamai eketa i kitiya Guyau kana kaiwabu keta yota Yeisu i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina nenei. ⁵⁶ Eketa i bwaduwa, “Kwa kitai! A kitakitiya abama kana kawa kakayauna eketa Namōḡa Natuna i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina nenei.”

⁵⁷ Tovanama nenei, taniyasi si gifota atu si vikafinafina eketa si kududuwana Sitiveni fasinei. ⁵⁸ Si sinakanikaniya keta si kikinomaniya menana nakasina kwaunei eyo si vibutuwa gabanai si fonufonuya. Kana tovinoisima kasi nuya si kikakiya eketa namōḡa tufunakasina kana wava Sauno naunei si dawana.

⁵⁹ Tovanama gabanai si fonufonuya nenei, i bwaukikinomana, “Tuveka Yeisu, kanunuku ku katuvai.” ⁶⁰ Eketa i fekuwa kaetutunei eatu i bwauwa, “Tuveka yo, muka yasi go’yonanama nofe kuna tukuyal!” Tovanama nofe i bwaduwiya muninei i vidawana.

8

¹⁻² Eketa Sitiveni kana nuvimate fasinei Sauno i visawadewadewiya. Tunisi Guyau kana tovimogumogu Sitiveni kwafinina si odewadewiya eketa fasinei si bwediutukwasoḡa.

Namōḡa Ekanesiya Si Vitoagoyogoyowisiya

Na kuyadayadanama nenei ekanesiya Yenusanema sinenei daunamataina si nisaiya. Na nenei keta tovitumaḡana matatafusi si kafiyauyauna Yudiya keta Sameniya fafanisima nenesiyai eatu tonowanāḡa Yenusanema si fakwa. ³ Atu Sauno i anuvanuya be ekanesiya ina nuyakweyakweniya. Eketa i niya numa tamokatamokaḡa nenesiyai, namōḡa be vivine i nusoni-kikinomanina keta i sinakanikanisiya eketa deniyai i tenisiya.

Biga Dewadewana Finifi I Yauniya Sameniya Sinenei

⁴ Eatu tasike aviyaonana si kafiyauyauna, nao si fanakwaniuḡa menana nenesiyai eketa biga dewadewana si yauniya. ⁵ Eketa maise Finifi o i sobuwa menana tamoka nakasina Sameniya sinenei eketa i numamana Togifafafana Gigibokeinana fasinei. ⁶ Matatafusi yana sifufu si nowaniya eketa si nafanafiya uḡuna kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya si kitisiya. ⁷ Kafa kita maise kanunu goyosi namoḡa yagwanisi si nuwafisiya, i nukakisiya keta si gionovisiya na yasi kwaesinasinae nukusi. Yota yagwanisi tanaisi matematesi keta fenafenasi i gidewidewisiya. ⁸ Eketa noko menaninama nakasina namoisi si sebobowa nakatamokena.

Saimoni Toibaiba

⁹ Eatu noko menaninama nakasina nenei namoḡa tamokaḡa kana wawa Saimoni i fakwafakwa eketa tova nubwayouna i viviboḡauwa eketa fiyao Sameniya o yana savivinasima nuwatasi i viya. Tova matatafuna i onaonavaneya vitana tanake o namoḡa tamo nakasina. ¹⁰ Namoḡa matatafusi, muka kasi wava be na kasi wava nenesiyai, yana si-fufu kana nowana nenei si bwaduwa, “Namoḡa nofe o Guyau yana fiwana matasikauna.” ¹¹ Tova nubwayoumataina nuwatasi i kaniya yana oibaibasima nenesiyai. Na nenei keta naki tanakeḡa fonana si vanevaneneiya.

¹² Eatu tovanama Finifi biga dewadewana i numamaniya Guyau yana kafa visime fasinei yota Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wava fasinei, namoḡa si vitumaḡaniya. Noko nenei namoḡa keta vivine i givibutibutisiya. ¹³ Saimoni tauna yota biga i vitumaḡaniya eketa yota givibutabuta i viya. Noko nenei i vibutuwa Finifi i munimuniye-dadaniya uḡuna tova matatafuna kiyakiyaya kafa nuwatabau Finifi i savisaviviniya o kafa mayaḡa tanake nenei.

¹⁴ Yenusanema sinenei tovanama tonowana si biganowana vitana fiyao Sameniya Guyau fonana si katuviya, Fita keta Yoni si visimeisiya si niya nenesiyai. ¹⁵⁻¹⁶ Tovitumaḡanasima kiouisi o naki givibutabutaḡa si viya Tuveka Yeisu kana wawai eatu Kanunu Tafutafuna o yawane muka sita vai. Na uḡuna Fita keta Yoni si kikinomana nokomai eketa Guyau si kawanunukuwiya be Kanunu Tafutafuna tovitumaḡana noko ina venisiya. ¹⁷ Eketa tovanama nimasi si dawana tovitumaḡanasima debabousiyai Kanunu Tafutafuna si viya.

¹⁸ Eatu Saimoni i kitanisaiya vitana namoḡa Kanunu Tafutafuna si viya tovanama tonowana nimasi si dawana debabousiyai. Na nenei gabana i tuniya, ¹⁹ eketa i vikokonisiya i bwaduwa, “Fiwana nofe yota iyau kwa veneiku, ebe aitevana nimaku ana teniya nenei kana fata Kanunu Tafutafuna ita viya.”

²⁰ Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Kana nufotamoka kwaḡa keta ya gabana Guyau ita nuyaunimiya. Nofe o Guyau yana kakavenena eatu ku nuwanuwa avage gabana! kuta kimwaniya! ²¹ Muka tamo ka tukutuku ita fakwafakwa nofe mudadavanama nenei uḡuna katekateu o muka dawaniniina Guyau matanei. ²² Eketa nofe nuwanuwanama goyona nenei ku ugevinau ebe Tuveka ku kawanunukuwei. Kamo kana kita ya vinuwadadanasima katekateweu ina vinuwateweisiya. ²³ Tumadama yo ya nuwasinae nenei nuwanuwa goyona i vivisimeiya.”

²⁴ Eatu Saimoni i bwaduwa, “Fasikuwai Tuveka kwata kawanunukuwiya ebe avana kwa bwaduwiya muka nenekuwai ita kikinomana.”

²⁵ Eketa nauna Fita keta Yoni yasi vitumaḡana fasinei tututausi si viwakakasiya keta yota Tuveka Yeisu bigana si nusifufuwiya tovitumaḡana kiouisi nenesiyai. Tovanama yasi makavina Yenusanema nenei, kunausi biga dewadewana si yauniya menana yagwanisi nenesiyai Sameniya sinenei.

Finifi Etiyofiya Kana Namoga Nakasina I Givibutabutiya

²⁶ Tamoka tova Tuveka kana kaetoḡa abamei Finifi i iyaviya, “Ku misini be kugagasa ketanama Yenusanemei i sobusobuwa be i niniya Gasa, nenei kuna niya.” (Ketanama noko namoga nofe tova muka sita vaavaḡai.)

²⁷ Keta Finifi i noḡokawawa atu ke'ta tofwanei tene Etiyofiya i venusaiya. Namogaḡanama o tanake tamo namoga nakasina, Etiyofiya kana tufomu gumayogu kana wava Kanidesi yana gabana matatafuna kana tokitavikavina. Namogaḡanama i niya Yenusanema kodukodu fasinei. ²⁸ Tovanama i makamakaviniya Etiyofiya, yana waganusoni sinenei i niniya eatu Guyau yana tomatakawa Aiseya yana viginiwa i gigaḡanaiya.

²⁹ Eketa Kanunu Tafutafuna Finifi i iyaviya, “Ku nai noko waganusoni nama niniunei.”

³⁰ Eketa Finifi i dibwanamoka waganusoninama niniunei eketa i nowaniya namoga Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya, i gigaḡanaiya. Eketa Finifi i nutoninuvenuviya, “Na viginiwanama ku gigaḡanaiya simo kana sanamana ku viyiya?”

³¹ Eketa yana bwadu i fatiya, “Muka. Namaise masi ata sanamane taki muka tamo kana givimayeta nenekuwai?” Noko nenei i vikokoniya Finifi keta i vaneya nukusi si toḡanuwa.

³² Guyau fonakitunanama i gigaḡanaiya nenei o nofemaise i bwaduwa,

“Vitana maise sifi si niya be kayona sina kanibasiya

eketa vitana maise sifi mwanavauna utuutuna kana tanakakanu fasinei naki i numananavamoka.

Maisemoka tanake muka tamo kayona.

³³ *Si sawanuketuwiiya eketa si sawanoviya.*

Muka tamo tauna yana dana keta weyo kasi sanamana uḡuna yawasina fwayafwayai si viteweiya.”

³⁴ Keta namoga nakasina Finifi i nutoninuvenuviya, “Yamasi kuta iyavikuwa, Guyau yana tomatakawa tauna fasinei i bwadubwaduwa o taki tamo aitevana fasinei?” ³⁵ Eketa noko viginiwanama nenei Finifi i vibutuwa eketa biga dewadewana Yeisu fasinei i givimayeta.

³⁶ Eketa si niniya eatu tovanama si nemiya sawa nenei namoga nakasina i bwaduwa, “Ake! Ukowa nofe. Muka tamo kaku nusiwataka, kuta givibutabutikuwa.”* ³⁸ Eketa namoga nakasina i nusawataniya waganusoni kana tovidibwana atu nasi nuwa si sobuwa ukowai, eyo Finifi i givibutabutiya.

³⁹ Tovanama ukowei si vanenemiya, Tuveka Kanununa Finifi i sinasamwagauwiya eketa i niya tamo menana nenei. Noko nenei Namoga nakasina Finifi muka yota ita kitai eatu na sebobona yana ketai i niya.

8:32 Aiseya 53:7,8 * **8:36** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 37 si nunatuya. Finifi i nufata, “Taki Yeisu Togifafafana Gigibokeinana nenei ku vitumaḡana katekateu matatafunei, nao ana givibutabutiya.” Eketa namoga nakasina i bwaduwa, “Ika, a vitumaḡaniya tanake Yeisu Togifafafana Gigibokeinana o tanake Guyau natuna.”

40 Eatu Finifi i kikinomana Adiyotusi menana nakasina nenei eketa menana matatafuna nenesiyai biga dewadewana i yauna-niyya kana nivaniva i nemiya Sisaniya menana nakasina nenei.

9

Sauno I Vitomuniya Yeisu Fasinei

Bunanige 22:6-16, 26:12-18

1 Eatu Sauno na nuwagoyona i bwadu-kamanamana, “Tasike aviyaonana Yeisu kana tovitumaḡana ana nuvimatisiya.” I misiniya keta i niya Yenusanema tovibwanaose kasi toviketanuneina nenei, 2 eketa i vikokoniya be nufunufu ina viginiwisiya numa kafa yokoyoko kasi toviketanuneina nenesiyai Damasiko sinenei. Noko nufunufusima nenesiyai tovibwanaose kasi toviketanuneina sawateweyeina Sauno i veniya ebe noko menanasima nenesiyai avi namoḡa o avi gumayogu ina nisaiya Yeisu yana Ke'ta* nununei i niniya, ina givikaviniya be ina nemiisiya Yenusanema deniyai.

3 Eketa i niniya Damasiko nenei eatu tovanama menana i ninikitekitiya, abamei mayesina matakikikwanena visabanutuḡai i tafafifiniya. 4 Sauno i fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo i nowaniya i bwadubwaduwa nenei, “Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku?”

5 Sauno i nutoniya i bwaduwa, “Aiye o kwaḡa aitevana?”

Eketa i nufata i bwaduwa, “Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa. 6 Nofe tova kuna misiniya keta kuna kanasuna menana nakasinei ebe nokomai tamo aitevana ina iyaviwa avana kuta fufuniya.”

7 Namoḡasima Sauno nukusi si niniya, si misinivaḡata keta kawasi si kataka uḡuna kayonaḡa si nowanowaniya eatu muka sita kitakitai. 8 Sauno fwayafwayai i otowamisiniya keta i toneya eatu muka tamo aviyavana ita kitakitai. Na fasinei unaunana nimanei si givikavina eketa si kanasuniya Damasiko. 9 Kuyadayada tonusi sinesiyai matana i kwava eketa yota muka ita kaka keta muka ita yuyu.

10 Damasiko nenei tomuniyeina tamokaḡa kana wava Ananaiyasi. Tuveka kenokitai i iyaviya i bwaduwa, “Ananaiyasi yo!”

Eketa i nufata i bwaduwa, “Tuveka, iyau weka.”

11 Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, “Ku misini be ke'ta kana wava Dawaniniina nenei ku nai ebe Yudasa yana numai ku nutoninuvanuva namoḡa kana wava Sauno tene Tasusi fasinei. Nofe tovanama nenei i kawakawanunukuwa nenekuwai. 12 Kana kenokita nenei namoḡa kana wava Ananaiyasi i kitiya avage i nemiya eketa nimana i dawana tofwanei eketa i kita-savaviniya.”

13 Eatu Ananaiyasi i nufata i bwaduwa, “Tuveka yo, namoinama fasinei biga yagwanina a nowaniya vitana ka tovitumaḡana tafutafusi i givigivikuvavanisiya Yenusanema sinenei. 14 Yota nofe o tovibwanaose nakanakasisi sawateweyeina si veniya eketa i nemiya nofemai, ebe aviyaonana neneweu si kodukoduwa matatafusi ina givikavinisiya.”

15 Atu Tuveka Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, “Ku nai! A vitoniwagiya ina vikaetoikuwa ebe fasikuwai Kani Kwauna yasi tufomu nukusi yota

* 9:2 Ke'ta kana tomuniyeina. Wava nofe o Yeisu kana tomuniyeina kasi wava. Ke'ta kana nuwanuwa o Gifafafana o Yawasivaḡata kana ke'ta. Tanake o Yeisu. Yoni 14:6 nenei, Yeisu tauna i veniya Ke'ta.

fiyao Isineni ina numamanisiya. ¹⁶ Iyau taumokeku ana visawaveniya namaise kuvavana kana nakata yawane ina kuvavaniya kaku wava fasinei.”

¹⁷ Eketa Ananaiyasi i niya keta i kanasuna numai. Nokomai nimana i dawana Sauno debabounei eyo i kawatakana i bwaduwa, “Unaku Sauno, gwadinama ketai ku kitiya tovanama ku nenemiya nofemai o Tuveka Yeisu. Gwadinama i vinitikuwa neneweu kuna kita-savavina fasinei yota Kanunu Tafutafuna nenei kuna maḡa.” ¹⁸ Muka mwanenenama atu vitana iyana gwenavisi maise Sauno matanei si fekuwa eketa i kita-savaviniya. I otowamisiniya eketa Ananaiyasi i givibutabutiya. ¹⁹ Nokomai Sauno kabwaga i kawa keta fiwana i viya.

Sauno Damasiko I Numamana

Eketa Sauno i fakwa tomuniyeina nukusi kuyadayada kawaviya Damasiko nenei. ²⁰ Muka mwanenena tu Sauno i vibutuwa i numamana numa kafa yokoyoko nenesiyai vitana Yeisu o Guyau natuna.

²¹ Matatafusi aviyaonana Sauno yana numamana si nowaniya si mayaḡa. Tututausiḡa si vikanunutoniya, “Nofe namoḡanama o Yeisu kana tomuniyeina i vivitoagoyogoyowisiya Yenusanema sinenei. Kamo ava tu i nemiya tamoka nuwanuwanama fasinei, tovitumaḡana ina givikaviniya be ina niisiya tovibwanaose nakanakasisi nenesiyai?” ²² Eatu Sauno i fiwanamataiya yana numamana nenesiyai vitana Yeisu o tanake Togifafana Gigibokeinana. Eketa fiyao Diu Damasiko kana tofakwa muka kasi fata yana bwadusima fasisiyai avana tamo sina bwaduwei.

²³ Kuyadayada aviyesi i kakavisiya muninei, Diu fiyaosi Sauno si viwaifufuniya be sita nuvimatiya. ²⁴ Kuyadayada be nuwabuna menananama kasi ketakawana† si toneye-vaḡasisiya kana nuvimate fasinei. Eatu yasi viwaifufuninama o Sauno naki isanamaniya. ²⁵ Nuwabuna tamokaḡa nenei tunisi kana tomuniyeina kautu nakasinei unavai si otanotanowiya menaninama kana kani kana nugiginabu nenei.

²⁶ Tovanama Sauno i kikinomana Yenusanema, i anuvanava be tomuniyeina ita tuyanomwanisiya eatu matatafusi si matutiya. Muka sita vitumaḡanei vitana tanake o naki Yeisu kana tomuniyeina. ²⁷ Eatu Banabasi Sauno i oviya keta i niya tonowana nenesiyai. Eketa i nusifufuwisiya namaise Damasiko ketai Sauno Tuveka i kitai, yota namaise Tuveka Sauno i nusifufuwei. Keta yota i iyavisiya namaise Sauno Damasiko sinenei na yana katevatu Yeisu kana wavai i numamana.

²⁸ Eketa nokomai tonowana nukusi si fakwa keta Tuveka kana wavai i numamana-fanakwaniḡa Yenusanema na yana katevatu. ²⁹ Yana nusifufuwai fiyao Diu atu tobwadu-Giniki nukusi si vikawabwadubwaduwa atu ketaketa si nuwasa kana nuvimate fasinei. ³⁰ Tovanama tomuniyeina tunisi si biganowana, si oviya keta si sobuwiya Sisaniya eketa wakai si vitoiya i niya Tasusi tauna yana menanai.

³¹ Noko nenei eketa Yudiya, Ganini keta Sameniya fafanisima nenesiyai ekanesiya kana matatafu biganei si fakwa. Eketa Kanunu Tafutafuna tomuniyeina i givikatevatusiya keta yasi vitumaḡana i givifakiniya. Na nenei tomuniyeina kasi sabu i nakata yota Tuveka kana vifotu i nakata.

Fita Yana Nai Nida Keta Yofa Nenesiyai

9:23 2 Kononita 11:32,33 † **9:24** Damasiko menana nakasina kana kani badobadosi gabana nenesiyai si tutukanisanisiya keta tututausi si gigifafanisiya kasi aviya nenesiyai. Eketa kasi kanisima nenesiyai ketakawana yagwanisi si fufunisiya.

³² Fita yana nidadana menana tu menana nenesiyai eatu tamoka tova, menana Nida nenei tovitumaḡana i venufotisiya. ³³ Nokomai namoḡa kana wawa Aniyasi i venusaiya. Namog'anama tanaina matemateni eketa i matamataveya manamana 8. ³⁴ Fita i iyaviya i bwaduwa, "Aniyasi, Yeisu Togifafana Gigibokeinana i gidewadewiwa! Ku misini be ka sita ku kuwai." Eketa na tovanama nenei Aniyasi i dewadewa. ³⁵ Tovanama Nida keta Sanoni menanisima namoisi si kitiya Aniyasi i dewadewa eketa Tuveka si vitumaḡaniya.

³⁶ Yofa menana nenei gumayogu tomuniyeina kana wawa Tabita. (Giniki fonasiyai o kana wawa Dokasi.) Tova matatafuna i nuwagabubuwa namoḡa nenesiyai keta yota i ovivita goyogoyo nenesiyai. ³⁷ Eatu noko tovanama nenei Fita yawane Nida i fakwafakwa eatu gumayogunama i visafwawinaḡa keta yawasina i kakaviya. Kwafinina si gidewadewiya keta numa kuetana kana totomu nenei si teniya. ³⁸ Eatu Nida menana o Yofa niniunei eketa tovanama Yofa tomuniyeina si nowaniya Fita Nida i fakwafakwa, namoḡa kasi nuwa si visimeisiya si niya kana tuova fasinei si iyaviya si bwaduwa, "Ae, nofe tova tata venuniya."

³⁹ Eketa Fita nukusi si niya. Tovanama si kikinomana, si vaneiya numa kuetana kana totomu nenei. Nokomai vivinekwafukwafuna yagwanisi si misinifiniya keta si bwedibwediya atu si visawaveniya kasi nuyasima tuninatunina i kwanisiya na yawasinei. ⁴⁰ Eketa Fita matatafusi i vikikinomanisiya eatu kaetutuna i viketogunisiya eketa i kawanunukuwa. Tovanama i nusafuwa i saḡaviniya gumayogu matemateni nenei eketa i bwaduwa, "Tabita, ku misini!" Eketa gumayogu matana i kanakasiya eatu tovanama Fita i kitiya, i otowamisiya keta i nuvitoiya. ⁴¹ Gumayogu nimanei i givikavina eketa i sinavitowamisiya. Eyo vivinekwafukwafuna keta tunisi tovitumaḡana i wenisiya keta i visawavenisiya vitana Dokasi naki i yawasa-savaviniya.

⁴² Yofa kana matatafu bigana si nowaniya keta sabu Tuveka si vitumaḡaniya. ⁴³ Eketa nokomai Fita i fakwa kuyadayada matayagwanina namoḡa kana wawa Saimoni nukusi. Nofe namog'anama o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nongongo fakifakinisi kasi tokifufuna.†

10

Fita Keta Koniniyasi

¹ Menana Sisaniya nenei namoḡa tamokaḡa kana wawa Koniniyasi, tanake tamo tonuaviya kasi 100 kana kaimatana Itani tonuaviya kunumisi nenei. ² Namog'anama o toeyaeyana eketa yota yana sabu matatafusi nukusi Guyau kana tovimogumu. I nuwagabubuwa goyogoyo nenesiyai eketa yota tova nubwayouna i kawakawanunukuwa Guyau nenei. ³ Tamoka tova vanavana i kavigeniya kana bai tonusi nenei, kenokita nenei i kitaututuya Guyau kana kaetoḡa abamei i nemiya eketa i bwaduwa, "Koniniyasi!"

⁴ Eketa Koniniyasi i toneiya na yana matuta eatu i nutoniiya, "Tuveka yo, avamasi ya nuwanuwa?"

† **9:43** Diu yasi sanamana nenei nofe namog'anama o gavigavina uḡana yomuyomu matematesi kwafinisi i givikavina (Visime Tafu 11:39-40). Fita yana fakwa namog'anama nukusi i visawavenena vitana nuwanuwana be Kani Kwauna nukusi sina savivina tamo nenei.

Eketa i nufata, “Tova nubwayouna ya kawanunuku keta ya nuwagabubu gogogoyo nenesiyai Guyau nuwatana i oviya vitana maise bwanaose mamadina. ⁵ Nofe tova namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovoi. ⁶ Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.”

⁷ Tovanama kaetoḡanama i nusifufukooḡa keta i mowa, Koniniyasi kana kaetoḡa nasi nuwa keta yana tonuaviya tamokaḡa tanake Guyau kana tovimogumogu i wenisiya. ⁸ Eketa kana kenokitanama fasinei matatafuna i nusifufuwisiya muninei yo i visimeisiya si niya Yofa.*

Fita Kana Kenokita

⁹ Kuyadayada kana vinuwa vanavana etatiyai, namoḡasima Yofa si venukitekitiya. Nofe kawasasanama nenei Fita i vaneya kudukudu kayavenina etanei kawanunuku fasinei. ¹⁰ Eketa i vitanona eatu vivine yawane kabwaga si ḡigimwanemwaneneiya nenei o i kenokita. ¹¹ I kitiya abama i kawiya eatu vitana aviyavana maise nuya nafanafana noyana nufunina nenesiyai vitana tamo aitevana ita otanotanowei. ¹² Nuyanama sinenei o yomuyomu be tooyaḡaḡa keta yota manuwa. ¹³ Kayokayo i kikinomana i bwaduwa, “Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawal!”

¹⁴ Eatu Fita i nufata i bwaduwa, “Muka Tuveka, nao matatafusi viviketo-fotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata ḡiginuvanuvaisi.”†

¹⁵ Kayokayo i kikinomana-savaviniya i bwaduwa, “Aviyavana tamo Guyau i givieyaeya muka kuna visawagoyowei.”

¹⁶ Tamoka kenokitanama i kitiya kawa tonu muniyai yo nuyanama i vanesavaviniya abamai.

¹⁷ Kenokitanama kana sanamana fasinei Fita yawane i vivinuwadadaniya eatu namoḡa kasi tonu Koniniyasi i visimeisiya naki Saimoni yana numai si kikinomana eketa yana ketakawanai si misimisiniya. ¹⁸ Eketa si nutoniya, “Na tamo wagawaga kana wawa Saimoni Fita?”

¹⁹ Fita o yawane kenokitanama i vivinuwadadaniya atu Kanunu Tafutafuna i iyaviya i bwaduwa, “Ei, namoḡa nasi tonu si nunuwasiwa. ²⁰ Na fasinei ku misini ku sobu be nukusi kwa nai. Muka kuna vinuwana uḡuna Iyau a visimeisiya.”

²¹ Fita i sobuwa nenesiyai keta i bwaduwa, “Iyau weka tauku kwa nunuwasiwa. Namaise yo kwa nemai?”

²² Namoḡa si nufata si bwaduwa, “Noma tamo kaimatana Koniniyasi i visimeikiya ka nemiya. Tanake namoḡa toeyaeyana yota Guyau kana tovimogumogu eketa fiyao Diu matatafusi si vivifotuwiya. Guyau kana kaetoḡa tafutafuna abamei i nusifufuwiya fasinei eketa ka nemiya ka tuova, tana niya yana numai be ya sifufu ina vaneneiya.” ²³ Eketa Fita namoḡasima i katuvisiya yana numai keta nokomai si banuwa.

Fita Koniniyasi Yana Numai

Eketa tova i katakiya i gidewadewa keta nukusi si niya. Atu yota tunisi Yofa tovitumaḡana kaena si kwafuya. ²⁴ Kuyadayada kana vinuwa

* **10:8** Sisaniya atu nanakoyei o Yofa i fakwa, kana kedawanau kana fwafwa 53 kinomita.

† **10:14** Taki tene Diu yomuyomu sawasawatanana ina givikaviniya o ina kaniya, nao naki i gaviya (Visime Tafu 11). Noko kana nuwanuwa o muka namoḡa nenesiyai sina viyao yota muka sina tuyanomwanisi kodukodu kana tovai, kana nivaniva sina vibwanaoseya be sina eyaeya-savaviniya.

nenei i kikinomana Sisaniya. Koniniyasi yana sabu keta yana yaoyao i vakukusisiya keta yana numai si fotafota. ²⁵Tovanama Fita i kanakanasuna yana numai, Koniniyasi i venufotefotiya keta kaetutuna i viketogunisiya eketa i koduwa Fita kanonovanei. ²⁶Atu i sinavitowamisiniya keta i iyaviya, “Ku misini, iyau o namoḡamoka.”[‡]

²⁷Eketa nasi nuwa si nunusifufuniya si kanasuna sinenei eketa Fita i kitisiya sabu si yokowa. ²⁸I iyavisiya i bwaduwa, “Kwa vaneneḡa! Matatafumi kwa sanamaniya Diu kama kwenava, muka tamo Kani Kwauna kana tyanomwanimi o yota kana venufotaimi. Eatu Guyau naki i visawavenikuwa gewa muka mani namoḡa ana visawagavigaviyeisi. ²⁹Eketa tovanama kwa nemiya kaku tova fasinei, muka ata kabisawa. Eyo kwa iyaveiku namaise yo a nemai?”

³⁰Eketa Koniniyasi i vibutuwa i nusifufuwa, “Kuyadayada nufunina i kakavisiya vanavana i kavigeniya kana bai tonusi, nao yaku numai a kawakanunukuwa. Eatu tovanama nenei, namoḡa kana nuya nukawanamanamaneinasi naukuwai i kikinomaniya. ³¹Eketa i nusifufuwa i bwaduwa, ‘Koniniyasi, ya kawanunuku be ya nuwagabubu goyogoyo nenesiyai Guyau nuwatana i oviya. ³²Namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovai. Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.’ ³³Eketa muka mwanenena a visimeisiya fasiweu eketa a viagigikuwa naki ku nemiya. Na fasinei nofe tova matatafuki ka yokowa ka vanevaneneiwa Guyau matanei be matatafuna avana Tuveka i visimeiwa fasikiyai ku nusifufuweiki.”

Fita Yana Sifufu

³⁴Eketa Fita i vibutuwa i nusifufuwa i bwaduwa, “Nofe tova a nuwatanamaniya gewa Guyau muka tamo aitevana yana nusuyai ita ninai. ³⁵Eatu kunuma tuninatunina nenesiyai aviyaonana Guyau si vivimogumoguwiya keta si fufufuna dawaniniina nenei nao i katukatuvisiya. ³⁶Eketa Yesu Togifafafana Gigibokeinana o namoḡa kata matatafu yata Tuveka. Aitevana ina vitumaḡaniya, nao kana fata Guyau ina vijaowiya. Nofe biganama dewadewana fasinei o Guyau i vinitiya Isineni nenesiyai. ³⁷Aviyavana matatafuna Yesu yana mudadava Yudiya kana matatafu nenei o naki kwa sanamaniya. Yoni i numamana givibutabuta fasinei muniyai yo Yesu mudadava nofe i vibutuwa Ganini nenei. ³⁸Ka kitiya namaise Guyau Kanunu Tafutafuna nenei Yesu tene Nasaneti i vimaiya keta yota i givifiwaniya. Yesu i niya menana yagwanina nenesiyai iba dewadewasi i savivisiya, yota namoisima Seitani yana fiwana sifunei matatafusi i gidwadewisiya uḡuna Guyau o tanake nukusi.

³⁹Namaise yana mudadava Yudiya kana matatafu keta yota Yenusanema sinenei, nao kima tonowana kana tokita keta kana toviwakakaki. Si giviogonaḡaniya keta si nuvimatiya. ⁴⁰Eatu kuyadayada kana vitonu nenei Guyau i sinaviyawasiya eketa i vimaikitikiya. ⁴¹Mateyai yana misini-savavineina muninei muka namoḡa matatafusi sita kitai. Naki kimaḡa o nukusi ka kawa keta ka yuwa. Namoi kima o Guyau i gibokikiya sifufuna kana yaugenyaniya fasinei. ⁴²Yesu i visimeikiya be namoḡa kana numamanisiya be kana viwakakakisiya vitana tanake o Guyau

[‡] **10:26** Guyau i visimeya tanakeḡa nenei tata kodukoduwa (Yauna 20:3-5, Visime Nuvinavinana 5:7-9, 6:13, 10:20, keta yota Nuke 4:5-8, Kenokita 19:10, 22:8-9). **10:34** Visime Nuvinavinana 10:17

i ginakasiya yawayawasisi keta matematesi kasi tonuvisi. ⁴³ Guyau yana tomatakawa matatafusi Yaisu fasinei si viginiwa si bwaduwa, taki namoḡa sina vitumaḡaniya nao kana wavai Guyau yasi go'yona ina vinuwateweisiya.”

Kanunu Tafutafuna I Sobuwa Kani Kwauna Nenesiyai

⁴⁴ Fita yawane i nunusifufuwa eatu bwadu nofe kana tovaneneḡa matatafusi nenesiyai Kanunu Tafutafuna naki i sobunemiya. ⁴⁵ Eketa Diu tovitumaḡana nunuffinisi Yofei Fita kaena si kwafuya si mayaḡa uḡuna Kani Kwauna eatu Kanunu Tafutafuna i sobunemiya nenesiyai. ⁴⁶ Si nowanisiya meyasi i kaviniya keta Guyau si davadaviya.

Eketa Fita i bwaduwa, ⁴⁷ “Kanunu Tafutafuna si viya naki maisemoka kita ta viya. Na fasinei muka tamo aitevana ina viketofoteita kasi givibutabuta fasinei.” ⁴⁸ Eketa i visimeisiya be Koniniyasi yana sabu nukusi sina givibutubutisiya Yaisu kana wavai. Noko muninei Fita si vikokoniya be kuyadayada aviyesi nukusi nokomai sita fakwa.

11

Fita Yana Savivina Fasinei I Nusifufuwa

¹ Tonowana keta tunisi tomuniyeina Yudiya fafani sinenei, si nowaniya vitana yota tunisi Kani Kwauna o Guyau fonana naki si katuviya. ² Eketa tovanama Fita i vaneya Yenusanema tunisi Diu tovitumaḡana nunuffinisi si managibuwiya si bwaduwa, ³ “Kwaḡa o ku kanasuna tasike muka nunuffinisi yasi numai keta nukusi kwa kawa!”

⁴ Eketa Fita i vibtuwa i givimayeta nenesiyai aviyavana i kikinomana kana matanabobotai. ⁵ I bwaduwa, “Yofa a fakwafakwa atu a kawakawanunukuwa nenei a kenokita. A kitiya abamei vitana aviyavana maise nuya nafanafana. Eatu noyana nufunina nenesiyai vitana aitevana tamo i otanowei nenekuwai. ⁶ Eketa sinenei, a kitisiya yomuyomu-menana keta yomuyomu-wanawanaki yota tooyaḡaḡa keta manuwa. ⁷ Eketa kayokayo a nowaniya i iyavikuwa, ‘Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!’

⁸ Atu a nufata a bwaduwa, ‘Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi.’

⁹ Eketa abamei kayokayo i bwadu-savaviniya i bwaduwa, ‘Aviyavana tamo Guyau i givieyaeyi muka kuna visawagoyowei.’ ¹⁰ Tamoka ibanama kawa tonu i kikinomana muniyai yo matatafuna i savaviniya abamai.

¹¹ Na naki kawasasanama nenei namoḡa kasi tonu Sisaniyei si visimeisiya numanama a fakwafakwa nenei si kikinomana. ¹² Kanunu Tafutafuna i iyavikuwa be namoisima nukusi kana niya eatu muka na yaku vinuwana. Nofe tovitumaḡanasima nasi 6 Yofei o kaeku si kwafuya keta Koniniyasi yana numai ka kanasuna. ¹³ Eketa i nusifufuwikiya namaise Guyau kana kaetoḡa abamei i kitiya yana numa sinenei i kikinomaniya keta i iyaviya i bwaduwa, ‘Namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa be Saimoni Fita si ovoi. ¹⁴ Ebe ya sabu nukusi Guyau fonana i nusifufuweimi kami gifafafana fasinei.’

¹⁵ Eketa a vibtuwa be a nunusifufuwa eatu namaise Kanunu Tafutafuna kafa viuḡuwai* i sobunemiya nenetiyai naki maisemoka yota i sobunemiya nenesiyai. ¹⁶ Eketa a tukuya Tuveka Yaisu yana

* **11:15** Fita i nusifufuwa aviyavana i kikinomana Kabwaga Matana kana tovai fasinei. (Bunanige 2:4) **11:16** Bunanige 1:5

bwadu, ‘Yoni ukowa nenei i givibutabuta, atu Guyau o Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.’¹⁷ Naki mayemayetamokena gewa tovanama Tuveka Yeisu Togifafana Gigibokeinana ta vitumaḡaniya be kakavenenanama Guyau i venita maise tasike yota i venisiya. Keta iyau o aitevana yo Guyau ata nusawatanai?”

¹⁸ Tovanama nofemaise Fita nenei si nowaniya, kana managibu si onoviya atu Guyau si sawadavadaviya si bwaduwa, “Mukanono. Gewa Guyau naki Kani Kwauna kawasasa i venisiya sina ugevinisiya be yawasivaḡata sina nisaiya.”

Ekanesiya Anitiyoki Sinenei

¹⁹ Yeisu kana tovitumaḡana dauna nakasina si nisaiya tovanama Sitiveni yana mate muninei eketa si kafiyauyauna. Tunisi si niya Foenisiya yana fafari nenei yota simuna Saifunusi eketa Anitiyoki menana nakasina nenei, Yeisu bigana si yaugyaniya fiyao Diuḡa nenesiyai. ²⁰ Eatu tunisi tovitumaḡana simuna Saifunusi nenei keta Sainini menana nakasinei, si niya Anitiyoki menana nakasinei eketa Ginisi namoisi si numamanisiya biga dewadewana Tuveka Yeisu fasinei. ²¹ Eketa Tuveka yana fiwana nenei i ovivisiya keta namoḡa yagwanisi si vitumaḡana eketa si ugevinisiya Tuveka nenei.

²² Ekanesiya Yenusanema sinenei si biganowana nofe fasinei eketa Banabasi si visimeiya i niya Anitiyoki. ²³⁻²⁴ Banabasi tanake o namoḡa dewadewana yota Kanunu Tafutafuna nenei imaḡa eketa yota tovitumaḡanaona. Tovanama i kikinomana keta Guyau yana sawanuwaḡabubu i kitanisaiya namoḡa noko nenesiyai, i sebobowa kitagoyona. Atu matatafusi i vatoniya be Tuveka Yeisu kana vitumaḡana nenei sina viketonisiya venemokena. Eketa namoḡa sabuveka Tuveka si vitumaḡaniya.

²⁵ Nokomai Banabasi i misiniya keta i niya Tasusi, Sauno kana nuwasa fasinei. ²⁶ Eketa tovanama i nisaiya, i oviya keta i makaviniya i nemiiya Anitiyoki. Naki manamana kana matatafu nasi nuwa ekanesiya nukusi si vivikaninisaḡa eketa namoḡa sagisagigi nenesiyai si vivisawavenena. Eketa Anitiyoki nenei tomuniyeina si mikiwenisiya *Yeisu kana sabu*.

²⁷ Noko tovanama nenei tunisi Guyau yana tomatakawa Yenusanemei si sobunemiya Anitiyoki. ²⁸ Sinesiyai o namoḡa tamokaḡa kana wava Agabusi. Kanunu Tafutafuna yana fiwanai i misiniya keta i bwaduvioḡoniya vitana tova kabegomokena, noga nakasina ina kataneneḡa Noma yana kafa visime kana matatafu nenei. Nofe ibanama i vivenemokena tovanama Konodiyasi yana vitufomu Noma nenei kana tovai. ²⁹ Na fasinei tomuniyeina Anitiyoki sinenei si vinuwadadana vitana gabana sina giviyobuwa tututausi kasi nufotai be sita vininitiya unaunasi Yudiya nenei si fakwafakwa fasisiyai. ³⁰ Nuwaḡabubunama si viya eyo Banabasi keta Sauno nimasiyai si teniya be yo nokomai tovitumaḡana kasi tokawakawa sina venisiya.

12

Tovitumaḡana Kasi Vitoagoyogoyo

¹ Tovanama Banabasi keta Sauno si niya Yenusanema kana tovai, tu-fomu Enoda Aganifa i vibtuwa be tunisi tovitumaḡana ekanesiya sinenei

i givigivikuvakuvavanisiya. ² Yana tonuaviya i iyavisiya keta Yoni tawaḡana Yemesa kayona si nuonosiya fetowai. ³ Tovanama Enoda i kitiya vitana aviyavana i fufuniya o kafa sebobo Diu nenesiyai, yana tonuaviya yota i iyavisiya keta Fita si givikaviniya. Nofe si fufuniya o Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana tovai. ⁴ Tovanama Fita deniyai si teniya, Enoda yoko nufunina tonuaviya i tenisiya be sina kitavikaviniya. Yoko tamokaḡa sinenei tonuaviya nasi nufunina ebe yo yasi tovatovai Fita sina vivinanuya. Enoda nuwanuwana be Venuvisinatana kana Ka muninei, namoḡa matatafusi matasiyai atu ina nutonikuekuiya. ⁵ Na fasinei Fita deniyai si tenefotiya. Eatu ekanesiya o yawasisi matatafunei si kawakawanunukuwa Guyau nenei kana ovivita fasinei.

Fita Kana Ketoyau Deniyai

⁶ Eketa kana nuwabuna be tova ina katakiya nenei vitana Enoda Fita ina nutonikuekuiya, eatu Fita tonuaviya kasi nuwa kasi sinefouwai i banubanuwa. Nimana si nudigwanisiya seni nuwesi nenesiyai eatu yota tunisi tuiyo o deni kawana si kitavikaviniya.

⁷ Sabanutuḡai Tuveka kana kaetoḡa abamei i kikinomana Fita niniunei eketa totomu i mayesiya. Kaetoḡanama Fita niniuna i ketogadiya nenei, i weikenokitiya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Ku venumisini!” Eketa seni nimanei i kakakisiya. ⁸ Eyo kaetoḡanama i bwaduwa, “Ku kanibubuna be ka kaevatakutakuna ku kotoneina.” Eketa Fita i fufuniya, eyo kaetoḡanama yota i bwaduwa, “Ka kwame nenei ku waminu be ku muniyeiku.”

⁹ Eketa Fita i muniya keta si kikinomana. Eatu muka ita sanamanei vitana kaetoḡanama yana visanafu o venemokena, yana nuwanuwa vitana ita kenokenokita. ¹⁰ Tuiyo yoko tamokaḡa si niunisiya eketa si nemiya yota yoko kana vinuwa nenei, muniyai yo si nemiya ke'ta kana kawa vikainumuna nenei. Ketanama o i niniya menana nakasina kuweyaina. Deni kana kawa tauna i kayauya eatu si kikinomana keta si niya tamo ke'ta nenei si sobuwa. Eyo nokomai kaetoḡanama Fita i vateweiya keta na tovanama nenei i mowa.

¹¹ Tovanama nenei Fita nuwatana i kanabunabuya eketa i bwaduwa, “Nofe o naki a sanamaniya gewa venemokena Tuveka kana kaetoḡa abamei i visimeiya keta Enoda nimanei i sinavikuwa ebe muka fiyao Diu yasi nuwanuwa maise ina fufuniya.”

¹² Tovanama Fita naki i kitiya Guyau i guguiya, eketa i niya Meni, Yoni Maka ayona, yasi numai. Numanama nenei tovitumaḡana yagwanisi si yokowa eketa si kawakawanunukuwa. ¹³ Eatu Fita kawa kana vinuwa kumananina nenei i nufisifisika eketa kaetoḡa kakaabana kana wava Noda i nemiya kawa kana kiyau fasinei. ¹⁴ Tovanama Fita i nutoniya nenei, Noda kayona i kinaniya. Eatu sebobo i tewesafuya eketa kawa muka ita yauya atu i venukanasuna keta i iyavisiya i bwaduwa, “Aiyui! Fita nofe ketakawanai i misimisiniya.”

¹⁵ Eatu si iyaviya si bwaduwa, “Kamo ku wafa!” Eatu i tenekasikasiyei muka yo si bwaduwa, “Ei, nai o Fita yana kaetoḡa abamei!”*

¹⁶ Eatu Fita yawane i teniya be i nunufisifisika. Tovanama kawa si yauya nenei, si kitiya eketa si mayaḡa.

12:4 Yauna 12:1-27 * **12:15** Diu si vitumaḡaniya vitana tamo tova Guyau kana kaetoḡa abamei i visimeisiya yana namonamoḡa tamokatamokaḡa kasi ofafafa fasinei. (Same 91:11, Madiu 18:10 keta Ibeniu 1:14)

¹⁷ Atu Fita nimanei i nusawatanisiya ebe sina manava, eatu i nusifufuwisiya namaise Tuveka deniyai i vikikinomanei. Yota i iyavisiya i bwaduwa, “Yemesa keta tovitumaḡana tunisi kwana nusifufuwisiya aviyavana i kikinomana fasinei.” Eyo Fita Yenusanema i teweiya atu i niya tamo menana nenei.

¹⁸ Nuwabuniyai deniyai tonuaviya nuwanuwa yaona i vanisiya Fita yana bwavi fasinei. ¹⁹ Tovanama Enoda i biganowana, yana tonuaviya i visimeisiya be si nuwasa eatu muka sita nisaḡai. Na fasinei tuiyosima Fita si kitavikaviniya, Enoda Aganifa i nutonikuekuisiya. Eketa tonuaviya i sawanuyakanisiya be tuiyosima sina nuvimatisiya. Noko muninei Enoda Yudiya i teweiya eatu i sobuwa Sisaniya menana nakasina nenei i toḡanovenoviya.

Enoda Aganifa Yana Mate

²⁰ Enoda i nuwagoyowa fiyao Taya keta Saidoni nenesiyai. Na fasinei si vikatatamokisiya eketa si niya kana kita fasinei. Tufomu tauna kana tookakikakina kana wava Banasitasi nuwatana si kaniya eketa Enoda i vikokoniya be sita viyaowa uḡuna kasi kabwaga kana ketama nonowana o Enoda yana fafaniyai. ²¹ Eketa tovanama noko kuyadayadanama i vikanatutuya, tufomu kanibubuna Enoda i kotonisiya keta kana kwabudogai i nuvitoyia atu nenesiyai i numamana. ²² Tovanama sabu kayona si nowaniya, si vibutuwa si nukatubwaubwauwiya, “Oa! Nofe o tanake naki guyau kayona, muka namoḡa!”

²³ Sabanutuḡai Tuveka kana kaetoḡa tamokaḡa abamei Enoda i vikawagasiya eketa i visafwavinaga nakasina, uḡuna namoḡa muka ita iyaveisi be Guyauḡa sita gikaikaiwabuya. Noko fasinei mwatanaiya sinena si venuyayaniya eketa i vidawana.

²⁴ Eatu tovitumaḡana si viketotonisiya be Guyau fonana si yaugeyaniya eketa namoḡa sabu Yeisu si vitumaḡaniya.

²⁵ Tovanama Banabasi keta Sauno yasi bunanige Yenusanema si nusafuwa, Yoni Maka si oviya keta nukusi si makavinisiya Anitiyoki.

13

Banabasi Keta Sauno Kasi Giboke

¹ Ekanesiya Anitiyoki nenei sinesiyai o tunisi tomatakawa yota tunisi tovisawavenena. Kasi wava o Banabasi, Simiyoni (kana wava venuwana Bowa), Nusiyasi tene Sainini, Manaeni (tanake tufomu Enoda Anitifasi nukusi vikatufutufuwasima), eketa yota Sauno. ² Tamoka tova tovitumaḡana matatafusi si yokowa eketa Tuveka nenei si kodukoduwa keta si vivikokowana, eatu Kanunu Tafutafuna nenesiyai i bwaduwa, “Banabasi keta Sauno kwana tenesinisiya. A gibokisiya yaku nuwanuwa sina saviviniya fasinei.” ³ Yasi vikokowana keta kawanunuku muninei, nimasi si dawana Banabasi keta Sauno debabousiyai eyo muniyai si teweisiya si kikinomana.

Banabasi keta Sauno Yasi Kamudadana Saifunusi Simunai

⁴ Eketa Kanunu Tafutafuna yana visime nenei nasi nuwa si sobuwa Senusiya eketa wakai si tamana Saifunusi simunai. ⁵ Tovanama Sanamisi menana nenei si kikinomana, fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinesiyai Guyau fonana si yauniya namoḡa nenesiyai. Noko tovanama nenei o Yoni Maka nukusi, kasi toovivita.

⁶ Simunanama si vaonosiya keta si nemiya kana nivaniva Fafosi. Nokomai tene Diu toibaiba keta tomatakawa-vikanonono kana wava Ba-Yeisu si venusaiya. ⁷ Namoinama o tene Noma kana wava Segiusa Fonasi nenei i fakwafakwa. Segiusa tanake simuna kana tovisime yota tanake tamo tonuwatasuyasuya. Nuwanuwana be Guyau fonana ina vaneneiya, na fasinei Banabasi keta Sauno i wenisiya be sina venufotiya. ⁸ Eatu toibaibanama Ba-Yeisu (Giniki fonasiyai o Enimasi) muka nuwanuwana be tovisimenama ina vitumaḡana eketa i sawafafanisiya.

⁹ Eketa Sauno, kana wava yota Fauno, Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa eketa Ba-Yeisu i kitamanonowiya. ¹⁰ Eketa i iyaviya i bwaduwa, “Kwaḡa o Seitani natuna! Matatafuna avana dewadewasi ku vivikaniyabinisiya. Kanadibidibi keta vikanonono nenei ku saiya. Tova matatafuna Tuveka yana ketaketa dawaniniisi eatu ku viviviisiya! ¹¹ Eketa ku vaneneḡa, Tuveka yana fiwana ina vimatadawaniwa be matau ina kwava ebe muka kana fata vanavana yana mayesina kuna kitai tova bwatana nenei.” Kimokimokima tu sowa keta kumanovana Ba-Yeisu matana i sowiya. Muka tamo avana ita kitai, na fasinei namoḡa i gifisaḡa be nimanei sita givikavina be sita niyiya.

¹² Tovanama tovisimenama i kitiya aviyavana i kikinomana Ba-Yeisu nenei, i vitumaḡana uḡuna visawavenena noko Tuveka fasinei nenei i mayaḡa.

Fauno I Numamana Fisidiya Anitiyoki Sinenei

¹³ Fauno unaunana nukusi Fafosi menana si teweiya eatu wakai si niya Fega menana nenei Famufiniya yana fafari nenei. Nokomai Yoni Maka i venuteweisiya eatu i makaviniya Yenusanema. ¹⁴ Eketa Fega nenei si misiniya keta si vaneonota keta fafari Fisidiya kana Anitiyoki menana nakasina nenei si kikinomana.

Eketa kuyadayada Sabati si kanasuna numa kafa yokoyoko nenei si nuvitoḡa. ¹⁵ Mosese yana visime keta yota Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa kasi ginaḡanaḡa muninei, numa kafa yokoyoko kana toviketaneina bwadu si vininitiya Fauno keta Banabasi nenesiyai si bwaduwa, “Unaunaki, taki tamo bwadu-vatoneina nenemiyai maise o namoḡa kwa nusifufuweisi.”

¹⁶ Eketa Fauno i misiniya, nimanei namoḡa i nusawatanisiya eketa nenesiyai i bwaduwa, “Fiyao Isineni keta kwami Kani Kwauna atu Guyau kana tovimogumogu, kwa vaneneḡeiku!

¹⁷ Kita fiyao Isineni manatuwaina yata Guyau i gibokisiya waḡawaḡata eketa kasi sabu i givinakasiya tovanama yasi vikaetoḡa Itifita sinenei kana tovai. Eatu yana fiwana utubasinei Itifitei i kikinomanisiya. ¹⁸ Eketa manamana 40 fwayafwaya nunumonumonei i kunuwanisiya. ¹⁹ Eketa Guyau fiyao Kenani kunuma 7 i vatanisiya eatu yasi fwayafwayanama kita i venita eketa ta vitoniwagiya. ²⁰ Tovanama waḡawaḡata si kanasunavauvauwa Itifita kana tovai atu i nemiya kana nivaniva 450 manamana i kakavisiya muninei yo Kenani si fakwa.

Eketa noko muninei Guyau i venisiya tovisime be si visimeisiya kana nivaniva tomatakawa Samuwena yana tovai. ²¹ Fiyao Isineni Samuwena

si vikokoniya nuwanuwasi tamo yasi tufomu eketa Guyau Beniyamina fasekwina nenei Kisi natuna Sauno i venisiya keta namoinama i vidibwanisiya manamana 40. ²² Eatu muniyai Guyau Sauno i viyauniya eatu Devida i ginakasiya yasi tufomu. Eketa namoḡanama fasinei Guyau i bwadukikinomana i bwaduwa, ‘A kitanisaiya Yese natuna Devida o nuwataku i oviya. Yaku nuwanuwa matatafuna maise kimoki ina saviviniya.’

²³ Naki maise Guyau i bwadudabadaba Devida nenei, eketa susukwana nenei kita fiyao Isineni kata togifafafana i nemiiya o Yeisu. ²⁴ Muniyai yo Yeisu yana mudadava i vibutuwa, Yoni Togivibutabuta i numamana Isineni matatafusi nenesiyai vitana fufuna goyosi nenesiyai sina ugevinisiya be ina givibutibutisiya. ²⁵ Tovanama Yoni yana mudadava i nunusafuya, namoḡa i iyavisiya, ‘O kwami kwa nuwanuwa vitana iyau Togifafafana Gigibokeinaku? Iyau o muka eatu gwadinama munikuwai i nenemiya o muka ita nufotaiku kana kaevatakutakuna ana kakiya.’

²⁶ Kwami unaunaku, Ebenamu susukwana eketa yota Kani Kwauna Guyau kana tovimogumogu, kwa vaneneḡa! Guyau matakawa i vininitiya nenetiya namaise namoḡa i gigifafaneisi fasinei. ²⁷ Fiyao Yenusanema kasi toviketaneina nukusi muka sita sanamane Yeisu o tanake Togifafafana. Sabati tamokatamokaḡa numa kafa yokoyoko sinenei si vanevaneneisiya namoḡa si giginagaḡa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa Togifafafananama fasinei, eatu muka nuwatasi ita mayesiya eketa si sawanuketuwiiya be ina mateya. Noko ketaketanama nenei eketa tomatakawa yasi viginiwasima noko i vivenemokena. ²⁸ Noko fiyaosima keta kasi toviketaneina muka tamo goyona sita kitanisaḡai Yeisu nenei ebe yo ina mate. Eatu Fainato si vikokoniya be yana tonuaviya ina nuyakanisiya be sina nuvimatiya.

²⁹ Eketa avana Guyau yana tomatakawa si viginiwisiya matatafuna tanake fasinei naki maisemoka si savivine-koḡoiya. Muniyai oḡonaḡaḡai si kakiya keta kididiku nenei si teniya. ³⁰ Atu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. ³¹ Kuyadayada yagwanina kana tomuniyeina i kikinomanisiya. Namoisima aviyaonana nukusi nauna si kamudadana Ganini nenei eatu si vaneya Yenusanema. Tasike si kitiya eketa nofe tova si viviwakakakisiya Yeisu fasinei namoḡa nenesiyai.

³² Nofe tova Banabasi nukusi biga dewadewana ka iyaiyavimiya. Avana Guyau yana bwadudabadabanama waḡawaḡata nenesiyai, ³³ naki maisemoka i fufuniya eketa tovanama Yeisu i sinaviyawasiya mateyai i vivenemokena kita natunatusi nenetiya. Naki maisemoka Devida i viginiwiya Same kana vinuwa nenei i bwadubwaduwa Yeisu fasinei,

*‘Kwaḡa Iyau natuku,
kimoki o Iyau amau.’*

³⁴ Guyau Yeisu mateyai i sinaviyawasiya eketa mukamokena yota ina mate-savivinei. Nofe savivinanama fasinei o Guyau i bwaduwiya waḡawaḡata nenesiyai i bwaduwa,

13:22 1 Samuwena 13:14, 16:12, Same 89:20 **13:24** Maka 1:4, Nuke 3:3 **13:25** Madiu 3:11, Maka 1:7, Nuke 3:16, Yoni 1:20,27 **13:28** Madiu 27:22,23, Maka 15:13,14, Nuke 23:21-23, Yoni 19:15 **13:29** Madiu 27:57-61, Maka 15:42-47, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42 **13:31** Bunanige 1:3 **13:33** Same 2:7 **13:34** Aiseya 55:3

‘Namaise Deivida a bwadudabedabiya kana sawanuwagabubu tafutafuna keta venemokena, naki maisemoka yota nununei ana sawanuwagabubu wimiya.’

³⁵ Eketa tamo yota viginiwa Same nenei Deivida i bwadubwaduwa,

‘Muka ka Kaetoḡa Tafutafuna kuna kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.’

³⁶ Kwa nowaniya, yawane Deivida na yawasinei avana Guyau i nuwenuwiya maise i saviviniya, eyo i mateya eketa namai waḡawaḡana si matamataveya nenei ninusiyai si odewadewiya eketa tofwana i kaniniya.

³⁷ Eatu namoinama Guyau i sinaviyawasiya mateyai tofwana muka ita kaniniya.

³⁸⁻³⁹ Eketa unaunaku, biganama ka nunusifufuwimiya kwana nowanautuutuya. Yeisu nenei eketa Guyau kana fata be yami go'yona ina vinuwateweisiya. Muka kana fata be ketoyau kwana nisaḡai taki Mosese yana visime matatafuna kwana muniya, atu Yeisu kwana vitumaḡaniya nao Guyau matanei ketoketoyaumi go'yona matatafuna nenesiyai. ⁴⁰ Na fasinei kwana kitavikavinimiya be avana tomatakawa si viginiwisiya muka ina kikinomana nenemiyai. Si bwaduwa,

⁴¹ *‘Fiyaomima kwa adibudibutoyoikuwa, kwa vaneneḡa!*

Kwa bau be kwa vikamatemate,

uḡuna kwami tomanagibu yami tovai bunanige ana gikikinomaniya nene-

miyai.

Naki taki aitevana tamo ibanama fasinei ina iyavimiya,

eatu kimoki muka kwana vitumaḡanei.’”

⁴² Eketa tovanama Banabasi keta Fauno numa kafa yokoyoko si teweteweiya, namoḡa si kamanemanisiya be Sabati venuwanei Guyau yana bwadu sita nusifufuwe-savaviniya nenesiyai. ⁴³ Tovanama si kafiyauyauna muninei, yagwanisi fiyao Diu yota aviyaonana Kani Kwauna eatu Diu yasi ketaketai si kodukoduwa, Fauno keta Banabasi si muniisiya. Eketa namoisima si nusifufuwisiya eketa si kamanemanisiya be vitumaḡana sina tenesaviya Guyau yana omukumukutana kanonovanei.

⁴⁴ Sabati kana vinuwa nenei menana nakasinei sabuvekamoka si yokowa numa kafa yokoyoko nenei Tuveka bigana kana vaneneḡa fasinei. ⁴⁵ Tovanama Diu namoisi si kitiya yoko sagisagigi, si sinegoyowa eketa si vibutuwa Fauno yana sifufu si sawavigoyowiya.

⁴⁶ Atu Fauno keta Banabasi na yasi katevatu si nusifufuwa si bwaduwa, “Kana fatamoka be Guyau fonana kana yauneina fasinei o nauna kwami fiyao Diu nenemiyai, eatu kuniniumi kwa katuniiya. Nofe i vivisawavenena gewa tututaumi kwa nunuvisimiya keta kwa nuwanuwa avage yawasi-vaḡata kana nisaḡa o muka ita nufotaimi. Na fasinei nofe tova yota Kani Kwauna nenesiyai ka tonetoneya. ⁴⁷ Nofemaise Tuveka i visimeikiya tovanama i bwaduwa,

‘A gibokiwa kuna vikimayeta Kani Kwauna fasisiyai,

ebe yo kwaḡa neneweu namoḡa kana matatafu fwayafwayai ana gifafafanisiya.’”

⁴⁸ Eketa tovanama Kani Kwauna fiyaosi si nowaniya Fauno yana bwadu, si sebobowa nakasina eketa Tuveka si daviya biga dewadewana fasinei. Eketa tasike aviyaonana Guyau waniya i gibokisiya be yawa-sivaḡata sina nisaiya fiyaosima o Yesu si vitumaḡaniya. ⁴⁹ Eketa Tuveka bigana i mutuna fafaninama kana matatafu nenei.

⁵⁰ Atu Diu namoisi si ketoyakayakana Kani Kwauna vivine kaikaiwabusi atu Guyau kana tokodukodu, yota tunisi namoḡa na kasi wava Anitiyoki sinenei. Eketa tasike fiyaosima o namoḡa tunisi si ketoyakayakanisiya be Fauno keta Banabasi si vitoagoyogoyowisiya eketa yasi fafaninama nenei si kwavinisiya keta si kikinomana. ⁵¹ Na fasinei Fauno keta Banabasi kaeyafayafasi kasi kafusisima si nubutusiya be i visawavenena vitana Guyau i nuwagoyowa fiyaosima nenesiyai. Eyo si niya Ikoniumu menana nenei. ⁵² Eatu tomuniyeina Anitiyoki nenei si sebobowa nakasina eketa Kanunu Tafutafuna i kitavikavinisiya yasi fakwafakwa nenei.

14

Fauno Keta Banabasi Ikoniumu Sinenei

¹ Avana Anitiyoki nenei i kikinomana, naki maise yota Ikoniumu nenei. Fauno keta Banabasi yasi fufunavaḡata maise eketa si kanasuna Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei eketa yasi numamana nenei fiyao Diu keta Kani Kwauna sabuveka Yesu si vitumaḡaniya. ² Eatu Diu tunisi si dibutoyoḡa Yesu kana vitumaḡana fasinei eketa Kani Kwauna fiyaosi si ketoyakayakanisiya yota yasi nuwanuwa si kaniya be muka tovitumaḡana sina muniyeisi. ³ Noko nenei Fauno keta Banabasi si fakwa matanubwayouna eatu si numamana na yasi katevatu Tuveka yana omukumukutana nenetiya fasinei. Eketa Tuveka i givimeyameyaniya nenesiyai be kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina si saviviniya eketa nofe ketaketanama nenei namoḡa i visawavenisiya vitana biga nofe o venemokena.

⁴ Eatu namoḡa Ikoniumu menana sinenei si takisiya keta tunisi o fiyao Diu yasi badiyai si niya atu tunisi o tonowana nenesiyai. ⁵ Kani Kwauna keta fiyao Diu na kasi toviketaneina nukusi si viwaifufunisiya ebe tanasona nenei sita vibutusiya be gabanai sita tutuvimatisiya. ⁶ Eatu tovanama Fauno keta Banabasi si biganowana, si dibwana si niya kawakawana Naikoniya nenei, menana nakanakasisi Nisita keta Debi keta yota menana kuniniusi nenesiyai. ⁷ Eketa nokomai si tenesaviya biga dewadewana Yesu fasinei si nunumamana.

Fauno Keta Banabasi, Nisita Keta Debi Nenesiyai

⁸ Namoḡa tamokaḡa menana Nisita nenei i nunuvitoḡa. I tufuwiiya fenafenana eketa muka ita ninidadana. ⁹ Tamoka tova Fauno yana numamana i vanevaneneiya. Fauno dawaniniina i toneiya eketa i kitanisaiya vitana namoḡa i vitumaḡana ina dewadewa fasinei, ¹⁰ eketa Fauno kayona nakasinei i iyaviya i bwaduwa, “Unaku, kaeyafayafaweu ku misini!” Noko tovanama nenei kaena si dewadewa, i venuotowamisiniya keta i nidadana.

¹¹ Tovanama namoḡa si kitiya avana Fauno i fufuniya, Naikoniya tutausi fonasiyai si bwaubwauwa, “Ei, Vivinuwa si vinamoḡamoka eketa

si sobunemiya nenetiya!" ¹² Banabasi o kawakawa na fasinei si weniya Seiyusi eatu Fauno tanake tonusifufu na fasinei si weniya Emesi. ¹³ Seiyusi yana numa kodukodu o menana nakasina kana ketakawanai. Yana tovibwanaose keta yana namonamoğa nukusi bunumakau keta kanibubuna bwanaosesi si nemiina uğuna nuwanuwasi Fauno keta Banabasi nenesiyai sina vibwanaoseisiya.

¹⁴ Atu tovanama Banabasi keta Fauno si nowaniya, kasi nuya si kiganiniya atu si dibwana si kanasuna sabu kasi sinefouwai si finafina, ¹⁵ "Eiyoi, unaunaki! Ava o nofe kwa savisavivinei? Kima o naki namoğamoka maise kwami. Biga dewadewana ka nemiiya nenemiya ebe nofe ibakaokaogosima naki kwana onovisiya eatu kwana sağavinimiya Guyau na yawasina nenei. Nofe Guyaunama o tanake abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai kasi tokifufuna. ¹⁶ Manatuwaina yasi tovai namoğa matatafusi i kitamokisiya be tututausi yasi nuwanuwai si sağa. ¹⁷ Eatu kwa kitiya, kiyakiyaya tamokatamokağa si visawavenena yana nuwadoğa i vivenemokena nenemiya gewa Guyau i fakwafakwa. Bwabwau abamei keta kabwaga kasi tutuya i venevenimiya eketa kabwaga be sebobo nenesiyai katekatemi i vivimaisiya." ¹⁸ Banabasi keta Fauno naki maise yasi kikitana eatu Nisita fiyaosi yawane si kamanamana nuwanuwasi be sina vibwanaoseya nenesiyai.

Fauno Gabanai Si Fonufonuya Nisita

¹⁹ Muniyai fiyao Diu Anitiyokiyei eketa Ikoniumuwei si nemiya keta namoğa yasi nuwanuwa si kaniya eketa Fauno si vikaniyabiniya. Eyo si vikatutamokisiya keta Fauno gabanai si fonufonuya. Yasi nuwanuwa vitana naki ita mate eketa si soni-kikinomania menana nakasina kukwauna. ²⁰ Eatu tovanama tomuniyeina tunisi si yokofifiniya, i misiniya eketa i kanasuna-savaviniya menana sinenei.

Kuyadayada venuwanei Fauno keta Banabasi si misiniya keta si niya Debi menana nakasinei.

²¹ Tovanama biga dewadewana nokomai si numamania, namoğa yagwanisi si vitomuniya Yeisu fasinei. Eyo si makavinisiya Nisita, Ikoniumu keta Anitiyoki menana nenesiyai Fisidiya yana fafaniyai. ²² Menana tamokatamokağa nenei tomuniyeina si vavatonisiya be yasi vitumağana ita fakwafakwa fifiwanina Yeisu nenei si bwadubwaduwa, "Kita kuvavana yagwanina sinenei tana kanasuna eyo muniyai Guyau yana kafa visime nenei tana kanasuna." ²³ Eketa ekanesiya tamokatamokağa nenesiyai yasi tokawakawa si ginakasisiya. Eyo kawanunuku keta vikokowana nenei Tuvekanama si vitumağaniya nimanei si tenisiya. ²⁴ Noko muninei Fauno keta Banabasi fafani Fisidiya nenei si vaonota keta si niya Famufiniya. ²⁵ Tuveka bigana si numamania Fega namoisi nenesiyai eyo si sobuwa Ataniya menana nenei. ²⁶ Eyo nokomai wakai si tamana Anitiyoki menana nenei. Nofe menaninama nenei o waniya tovitumağana kawanunukuwai Fauno keta Banabasi Guyau nimanei si tenisiya be sita bunanigeya. Eketa Guyau yana omukumukutana nenei bunanigenama naki si nusafuya.

²⁷ Tovanama si kikinomana Anitiyoki, ekanesiya si wenevakukusisiya eketa matatafuna si simana-kikinomana namaise Guyau i savivina yasi bunanige sinenei yota namaise Kani Kwauna kawasasa i venisiya Yeisu

kana vitumaḡana fasinei. ²⁸ Eketa Fauno be Banabasi tova matanubwayouna nokomai si fakwa tomuniyeina nukusi.

15

Vikanunusifusifufu Yenusanema Nenei

¹ Nofe tovanama nenei tunisi Diu tovitumaḡana Yudiyei si sobunemiya Anitiyoki menana nakasinei eketa si vivisawavenena Kani Kwauna tovitumaḡana nenesiyai, si bwadubwaduwa, “Mosese yana visime maise sina nuffinimiya. Taki nofe kiyakiyayanama muka nenemiyai, nao Guyau muka ina gifafafaneimi.” ² Eatu Fauno keta Banabasi nukusi si ovigwaeḡa nakasina. Na uḡuna Fauno keta Banabasi yota tunisi tovitumaḡana sinesiyai si vinuwadadansiya sina niya Yenusanema, tonowana keta tokawakawa nenesiyai nofe nuwanuwana nama fasinei. ³ Eketa Anitiyoki ekanesiya si vibiyawasisiya keta si visimeisiya yasi ketai. Si vaonota Foenisiya keta Sameniyai fafanisima nenesiyai ke'ta tofwanei menana nenesiyai si nunusifufuwisiya namaise Kani Kwauna si vivitumaḡana Yeisu nenei. Eketa tovitumaḡana matatafusi si sebobowa nakasina biga nofe fasinei.

⁴ Tovanama si kikinomana Yenusanema, ekanesiya keta tonowana be yota tokawakawa si venufotifotisiya. Eyo Fauno keta Banabasi yasi bunanigenama sinenei matatafuna aviyavana Guyau i saviviniya, si bwaduwe-kikinomaniya. ⁵ Atu tunisi Fanasi tovitumaḡana si misiniya eketa si bwaduwa, “Kani Kwauna fiyaosi tana nuffina keta yota tana visimeisiya be Mosese yana visime sina muniisiya.”

⁶ Tonowana keta tokawakawa si yokowa keta nofe nuwanuwasiya fasisiyai si nusifufuwa. ⁷ Si vikanunusifusifufuwa matanubwayouna muniyai yo, Fita i misiniya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, kwami tututaumi naki kwa sanamaniya manatuwaina Guyau i gibokikuwa sine-miyai ebe biga dewadewana ana numamaniya Kani Kwauna nenesiyai sina nowaniya be Yeisu sina vitumaḡaniya. ⁸ Guyau katekate tamokata-mokaḡa kana tosanamana eketa Kanunu Tafutafuna i kavenena nenesiyai naki maise kita Diu i venita, noko i visawavenena yana giboke. ⁹ Eketa muka tamo namai kana tunina Guyau ita tenei tasike atu kita nenetiyyai uḡuna yasi vitumaḡanai katekatesi i givieyaeya. ¹⁰ Eketa nofe tova avana fasinei yo Guyau kwa aanuvanuvai? Waḡawaḡata nukusi visimesima nofe muka tata munimuniyeisi atu nofe tova dauna kwa tewetewe-vaneiya tomuniyeina kavanasiyai.* ¹¹ Avi goyo! Kima ka vitumaḡaniya Tuveka Yeisu yana omukumukutana nenei gifafafana ta nisaiya. Naki maisemoka yota tasike Kani Kwauna.”

¹² Sabu matatafusi si numananava atu si vaneneḡa Banabasi keta Fauno si nusifufuwa namaise yasi bunanige sinenei Guyau kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

¹³ Tovanama Banabasi keta Fauno si nusifufukooḡa, Yemesa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, kwa vaneneḡeiku!”

¹⁴ Fita naki i givimayeta nenetiyyai namaise Guyau nauna i visawavenena yana vinuwadadana Kani Kwauna fasisiyai eketa tunisi i gibokisiya tauna

15:1 Visime Tafu 12:3 **15:7** Bunanige 10:1-43 **15:8** Bunanige 10:44, 2:4 * **15:10** Mosese yana visime kana yagwana 613. Diu fiyaosi visime tunina yagwanina si vinuwadadansiya eketa si vikatutamokiya Mosese yana visime nukusi avage tamo nenei. Tamo tova noko visimesima fasisiyai si bwadubwaduwa maise digwana vikaina (Ganetiya 5:1). Yeisu kana digwana o tunina (Madiu 11:28-29).

yana namonamoḡa. ¹⁵ Guyau yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya naki maisemoka yota i kikinomana i bwadubwaduwa,

¹⁶ *‘Deivida nifanifaina yana kafa visime si givigoyuya.*

Eatu ana savavinikuwa

keta ana yona-savaviniya

be yota ana givifiwaniya.

¹⁷ *Ebe namoḡa tufotufo kana nufota Tuveka sina nuwasiya*

yota Kani Kwauna aviyaonana kaku wavai sina nemiya,

Tuvekanama i bwadubwaduwa maise yota ina saviviniya.’

¹⁸ *Eatu kana sanamana o manatuwaina nunuvisineinana.”*

¹⁹⁻²¹ Eketa yota Yemesa i nusaviya i bwaduwa, “Tova nubwayouna menana tu menana nenesiyai, Mosese yana visime Sabati tamokatamokaḡa si giginagaḡa keta yota si nunumamaniya numa kafa yokoyoko sinesiyai. Nofe fasinei iyau yaku vinuwadadana o kita muka tana gividauniya Kani Kwauna fiyaosi aviyaonana naki si saḡasaḡavinisiya Guyau nenei. Eatu naki nufunufu tata vininitiya nenesiyai be ita gisawakedanisiya ebe avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiyya muka sina kaniya. Eketa yota muka sina kudokaokaoḡo. Muka yomuyomu kayona kikidubina sina kaniya. Yota muka ufaufa sina yumiya.”

Nufunufu Kani Kwauna Tovitumaḡana Fasisiyai

²² Eketa tonowana be tokawakawa keta ekanesiya matatafusi Yemesa yana givisawakedana si visawadewedewiya. Eketa toviketaneina namoḡa nuwesi, Yudasa kana wawa kana vinuwa Basabasi keta Sainasi, tututausi sinesiyai si gibokisiya. Eketa si visimeisiya Fauno keta Banabasi nukusi sina niya Anitiyoki be yasi vinuwadadanamokena maise sina matakawisiya. ²³ Si vininitisiya nufunufu nukusi sinenei i bwadubwaduwa maise.

“Kima unaunami tonowana keta tokawakawa, yama nuwagabubu kwami Kani Kwauna tovitumaḡana kwa fakwafakwa Anitiyoki, Siniya keta Sinisiya fafanisima nenesiyai.

²⁴ Nofe biga ka nowaniya o tunisi namoḡa sinekiyai muka yama sawateweyeina nenei atu si nemiya nenemiyai keta avana si iyavimiya, yami nuwanuwa si gividaunisiya. ²⁵ Na fasinei ka nusifufuwa keta ka visawadewedewiya keta namoḡa ka gibokisiya eketa ka visimeisiya nenemiyai unaunata goyosi Banabasi keta Fauno nukusi. ²⁶ Namoisima yawasisi kafa sinae nenei eatu kunuwaneina nenei, si vitobunanigeya Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wawa fasinei. ²⁷ Na fasinei Yudasa keta Sainasi ka vivisimeisiya nenemiyai na nima nufunufusi ebe avana sina bwaduwiya kawasiyai sina visawavenemokeniya.

²⁸ Kanunu Tafutafuna keta yota kima yama vinuwadadana o muka vitana gisawakedana yagwanina, eatu naki nofemaiseḡa o muka kwana fufunisi. ²⁹ Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiyya, muka kwana kaniya. Muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona kikidubina kwana kaniya. Muka kwana kudokaokaoḡo.

Taki visime nofe kwata kitavikaviniya, nao dewadewana. Oiyoo.”

³⁰ Eketa namoḡamokesi si visimeisiya Yenusanemei keta si sobuwa Anitiyoki. Nokomai ekanesiya si wenevakukusisiya keta nufunufunama si venisiya. ³¹ Tovanama si ginaḡanaiya, si sebowa nakasina yana bwadugivifiwana fasinei.

³² Yudasa keta Sainasi tututausi o tomatakawa keta bwadubwadu nenesiyai si givikatevatusiya yota yasi vitumaḡana si givifiwaniya. ³³ Noko muninei Anitiyoki si fakwa kuyadayada kawaviyamoka, eyo ekanesiya si visimeisiya keta na yasi nuwatakabonu atu si makavinisiya Yenusanema ekanesiya nenesiyai.† ³⁵ Eatu Fauno keta Banabasi si fakwa Anitiyoki, tunisi namoḡa sabu nukusi si vivisawavenena yota si nunumamana Tuveka Yeisu fasinei.

Fauno Keta Banabasi Si Venusisina

³⁶ Kuyadayada kawaviya muninei Fauno Banabasi i iyaviya i bwaduwa, “Unaku, tata makavinita be unaunata tata venufotisiya namai nauna Tuveka Yeisu bigana ta numamaniya menanasima matatafuna nenesiyai be ta kitaisi namaise yasi dibwadibwana.” ³⁷ Banabasi i vinowana eketa nuwanuwana Yoni Maka ita oviya nukusi. ³⁸ Atu Fauno muka ita visawadewadewei sina ovai uḡuna nauna yasi kamudadana nenei muka nukusi sita fakwa kana nivaniva kafa nusafu, eatu Famufiniya yana fafaniyai i venumakanovisiya. ³⁹ Nofe fasinei Fauno keta Banabasi si vibanasiya eketa si venusisina. Banabasi Maka i oviya keta wakai si niya Saifunusi simuna nenei. ⁴⁰ Eatu Fauno o Sainasi i gibokiya eketa tovitumaḡana si yokowa keta Tuveka yana omukumukutana nenei si tenisiya eyo si gionovisiya. ⁴¹ Eketa Siniya be Sinisiya yasi fafani nenesiyai si kamudadana eketa ekanesiya si vavatonisiya.

16

Timoti, Fauno Keta Sainasi I Tuyanomwanisiya

¹ Fauno keta Sainasi si niya Debi menana nakasina nenei eyo si niya Nisita menana nenei. Tamoka tomuniyeina kana wava Timoti nokomai i fakwafakwa. Ayona o ne Diu tovitumaḡana eatu amana o tene Ginisi. ² Tovitumaḡana Nisita keta Ikoniumu nenesiyai Timoti si kitavaneiya. ³ Fauno nuwanuwana Timoti nukusi sina niya na fasinei i nuffiniya. Nofe i saviviniya uḡuna fiyao Diu noko menanisima nenesiyai si fakwafakwa, matatafusi si sanamaniya vitana Timoti amana o tene Ginisi. ⁴ Fauno, Sainasi keta Timoti si niya menana tamokatamokaḡa nenesiyai Kani Kwauna tovitumaḡana si iyavisiya avana tonowana keta tokawakawa Yenusanema si vinuwadadanisiya ebe sita muniisiya. ⁵ Eketa ekanesiya yasi vitumaḡana i fiwanamoka keta kuyadayada tamokatamokaḡa, kasi naḡa i kekeno-vanevaneya.

Fauno Kana Kenokita

⁶ Fauno unaunana nukusi Kanunu Tafutafuna i sawatanisiya Guyau yana bwadu kana yauneina Eisiya sinenei na fasinei si fanakwaniuḡa Finigiya keta Ganetiya kawakawanasima nenesiyai. ⁷ Tovanama si nemiya Maisiya fafani kana nabaonota nenei, si anuvanuva be Betiniya fafani-nama nenei sina kanasuna eatu Yeisu Kanununa muka ita sawateweyeisi. ⁸ Eketa si tamana Maisiya yana fafaniyai eketa si sobuwa Tonowasi menana nakasinei.

† **15:33** Tunisi viginwiwa nenesiyai o kana nukusi 34 si nunatuya. Atu Sainasi i vinuwadadana femai ina fakwa. **15:38** Bunanige 13:13

⁹ Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno i kenokita. Kenokitanama nenei i kitiya tene Masedoniya i misimisiniya atu i nunukeketiya i bwadubwaduwa, “Ku tamananemai Masedoniya ebe ku oviviteiki.” ¹⁰ Eketa Fauno kana kenokita muninei naki na tovanama nenei ka gidewadewa kana toḡa Masedoniya fasinei. Noko nenei ka sanamaniya Guyau i vivisimeikiya be biga dewadewana kana numamaniya noko fiyaosima nenesiyai.

Fauno I Niya Finifai

¹¹ Eketa wakai Tonowasi menana nakasina ka teweiya atu dawaniniina ka niya Samotenesi simuna nenei. Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya Neyafonisi menana nenei. ¹² Nokomai yo kaeyai ka niya Finifai. Menana noko na kana wawa kawakawana Masedoniya Noma fiyaosi si fakwifakwiya nenei. Finifai ka fakwa kuyadayada matayagwanina.

¹³ Ka fakwafakwa atu Sabatiyai menana ka teweiya atu ka kikinomana keta ka niya ukowai yama nuwanuwa vitana nokomai tamo kawanunuku kana kabaḡa kata nisaiya. Eatu tunisi vivine si yokowa kawanunukuwa fasinei eketa ka nuvitoḡa keta ka nusifufuwisiya Yeisu fasinei. ¹⁴ Gumayogu tamokaḡa si vanevaneneikiya o tasike Kani Kwauna kasi wava Nidiya ne Tayatina. Tasike nuya yabeyabena-fofonina si vivikimwaneina. Tasike Guyau nenei si kodukoduwa eketa Tuveka katekatesi i yauya nenei keta Fauno yana sifufu si nowanautuutuya. ¹⁵ Nidiya kasi givibutabuta na yasi sabu nukusi muninei, si katuvikiya yasi numai atu si bwaduwa, “Taki kwa sanamaniya kima Tuveka kana tovitumaḡana, kwata nemiya yama numai tata fakwa.” Nuwataki si kaniya eketa ka niya yasi numai.

Fauno Keta Sainasi Deniyai

¹⁶ Tamoka tova ka niniya kawanunuku kana kabaḡai eatu tamoka kaetoḡa kakaabana i venusaikiya. Kanunu goyona i nuwafiya keta i kanakanaveneveniya be tova munina avana sina kikinomana fasinei i nunusifufuwina. Toniwaga gabana nakasina si viviya noko ketaketanama nenei. ¹⁷ Fauno nukusi i munimuniyedadanikiya atu i bwaubwauwa, “Oi, kwa kitaisi! Nofe namoisima o Guyau Etanemokenei yana tobunanige. Gifafafana kana ke'ta si nunumamanimiya.”

¹⁸ Kuyadayada yagwanina tamoka fufuninama i niya kana nivaniva Fauno dibuna i toyoḡa. Isaḡaviniya gumayogu nenei eketa kanunu goyona i iyaviya, “Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wavai a nunuyakayakaniwa gumayogu ku gionovei!” Keta naki tovanama nenei, kanunu goyona gumayogu i teweiya.

¹⁹ Tovanama toniwaga si kitanisaiya vitana yasi gabana kana ke'ta naki i kaonosiya, Fauno keta Sainasi si givikaviniya eketa si sinakanikanisiya si niisiya kafa vivitamaneina kana kabaḡai ebe tovisime matasiyai sina misiniya. ²⁰ Tovanama si niisiya tovisime nenesiyai, si bwaduwa, “Nofe namoḡa o fiyao Diu, yata menana sinenei vikasanegwanegwa si gigikikinomaniya namoḡa nenesiyai. ²¹ Sanunama kita fiyao Noma nenetiyaika muka kana sawateweyeina o si vivisawavenena.”

²² Sabu i kanakasisiya keta Fauno be Sainasi si vibutusiyai. Tovisime yasi tonuaviya si iyavisiya si bwaduwa, “Kasi nuya kwa kiganini be kaiyai kwa kanuwa-tamatamaneina.” ²³ Si munusiya nakasina yo muninei deniyai

si tewekanasuniya eyo tokitavikavina si visimeiya be ina kitavikavina-dewadewisiya. ²⁴ Eketa deni sinenemokenei i tenisiya keta kai daudaunisi nugiginabusi nenesiyai kaesi i vikanakuma.

²⁵ Nuwabuna sinefouna sasana Fauno keta Sainasi si kawakawanunuwa keta si oseosedavadava Guyau nenei eatu deni sinenei finisina matatafusi si vanevaneneisiya. ²⁶ Eketa naki noko tovanama nenei nikuniku fifiwanina i dibwana keta deni kana yafani i nikuniya. Deni kana kawa matatafusi i kayausiya yota finisina kasi seni si kamwanumwanuwa. ²⁷ Tovanama tokitavikavina i kenoviniya keta i kitiya deni kasi kawa kakayausi, i nuwanuwa vitana finisina sita dibwana eketa yana feto i soniyaginiya be tauna ita nuvimiya. ²⁸ Eatu Fauno i fina, “Oi, muka tauḡu kuna givigoyou! Kima matatafuki o weka!”

²⁹ Eketa tokitavikavina i bwauwiya toovivita kimayeta fasinei eketa i mataboḡana i kanasuna deni sinenei namai Fauno keta Sainasi si fakwafakwa nenei. Na yana matuta keta i akikinikuna atu nausiyai i koduwa. ³⁰ Eketa i kikinomanisiya keta i kawanunukuwisiya, “Ae amamaku, avamasi ata fufuniya be gifafafana ata nisaḡai Guyau nenei?”

³¹ Eketa si nufata si bwaduwa, “Ku vitumaḡana Tuveka Yeisu nenei be ina gifafafaniwa maise yota ya sabu.” ³² Eketa Tuveka bigana si nusifufuwiya nenei eketa yota sabu matatafusi yana numa sinenei. ³³ Nuwabunanama nenei deni kana tokitavikavina Fauno keta Sainasi i niisiya keta kasi gikona i kigona. Muka mwanenena tu yana sabu matatafusi nukusi si givibutibutisiya. ³⁴ Eyo deni kana tokitavikavina i kanasuniya yana numai keta i vibiyawasisiya. Yana sabu matatafusi nukusi si sebobowa nakasina uḡuna naki Guyau nenei si vitumaḡana.

³⁵ Tova i katakiya nuwabuni, menana nakasina kana tovisime yasi tonuaviya si visimeisiya deni kana tokitavikavina kana matakawa si niya namoḡa kasi ketoyau fasinei.

³⁶ Eketa tokitavikavina Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Tovisime bwadu si vininitiya nenekuwai be Sainasi nukusi ana gionovimiya fasinei. Nofe tova kwa noḡokawawa na yami nuwatakabonu.”

³⁷ Eatu Fauno tonuaviya nenesiyai i bwaduwa, “Muka tamo kana goyona sita kitai nenekiyai eatu sabu matasiyai si kimunuwa keta yota deniyai si tenikiya. Eatu kima o Noma tufuwina! Eketa yota nofe tova, avage nukamumunai sina vikikinomanikiya. Mukamokena! Kwana iyavisiya tovisime tututausi sina nemiya nofemai keta deniyai sina kikinomanikiya.”

³⁸ Eketa tonuaviya si makavinisiya tovisime nenesiyai keta Fauno fonana si yauya. Tovanama tovisime si nowaniya vitana Fauno keta Sainasi o fiyao Noma, si matuta. ³⁹ Na fasinei si niya Fauno keta Sainasi nenesiyai eketa si vikokonisiya kasi vinuwateweyeina fasinei. Eyo deniyai si kikinomanisiya keta si kamanemanisiya be menana sina teweiya. ⁴⁰ Fauno keta Sainasi deniyai si kikinomana keta si niya Nidiya yasi numai keta nokomai tovitumaḡana nukusi si vikaninisaḡa keta si vatonisiya Yeisu kana vitumaḡana fasinei, eyo menana si teweiya.

17

Fauno Keta Sainasi Tesanonaika Sinenei

¹ Fauno keta Sainasi, Finifai si teweiya atu si niya Amuffonisi keta Afononiya menana nakanakasisi nenesiyai eketa si kikinomana Tesanonaika menana nakasina nenei. Noko menananama nenei, numa kafa

yokoyoko i fakwafakwa fiyao Diu fasisiyai. ² Eketa Fauno manatuwaina naki kana iduwa maise eketa Sabati tonusi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei i kanakanasuna, eketa Guyau fonakituna nenei namoḡa nukusi si vivikanunusifufuwa. ³ Guyau fonakituna kasi sanamana i gigivimayeta nenei o i tewetewetutuya nenesiyai vitana Togifafafana Gigibokeinana o kana nufotamoka be ina kuvavana keta ina mateya eatu yota ina misini-savaviniya. Eketa Fauno i iyavisiya i bwaduwa, “Yeisunama nofe a nunusifufuwiya nenemiyai o Togifafafana Gigibokeinamokena.” ⁴ Fauno yana sifufuwai tunisi Diu nuwatasi i kaniya. Maise yota Ginisi namoisi Guyau kana tokodukodu o sabuvekamoka yota vivine nakanakasisi o muka tonusi, eketa Fauno be Sainasi si visabutamokisiya.

⁵ Atu Diu tunisi si sinegoyowa uḡuna namoḡa yagwanisi Fauno yana bwadu si vitumaḡaniya na fasinei tonikaokaḡo si nuviyokoyokowa kafa vitamaneina kana kabaḡai, eketa nukusi vigwaḡa si vibutuya. Si dibwana si niya Yeiseni yana numai keta yana numa kana kawa si yakweniya. Si kanasuna sinenei Fauno keta Sainasi si nuwasisiya be sita kikinomanisiya yokoyoko nenesiyai. ⁶ Atu tovanama si nuwasawayosisiya, Yeiseni keta tovitumaḡana tunisi nukusi si givikavinisiya keta si sinakanikanisiya si niisiya menana nakasina kana tovisime nenesiyai, si finafina atu si bwadubwaduwa, “Nofe namoḡasima o fwayafwaya kana matatafu nenei goyona si gigikikinomanisiya eatu nofe tova yota si nemiya yata menana nenei. ⁷ Eatu Yeiseni i katuvisiya yana numai. Matatafusi tufomu Sisa yana visime si yakweyakweniya avage si bwadubwaduwa o yota tamo tufomu kana vinuwa kana wava Yeisu.”

⁸ Tovanama menana kana tovisime keta sabuveka bwadu nofe si nowaniya, si kayokuḡa venemokena. ⁹ Eketa tovisime si nuyakayakanisiya Yeiseni keta tunisi tovitumaḡana eketa gabana nakasina si nufata ebe yo muka goyona tamo yota ina kikinomana, eyo si gionovisiya keta si niya.

Fauno Keta Sainasi Beneya Sinenei

¹⁰ Noko nuwabunanama nenei tovitumaḡana si visimeisiya Fauno keta Sainasi si niya Beneya. Tovanama si kikinomana nokomai, si niya Diu yasi numa kafa yokoyoko nenei. ¹¹ Beneya fiyaosi yasi fufuna muka maise fiyao Tesanonaika. Beneya fiyaosi nuwanuwamokesi be biga dewadewana sina vanevaneneiya. Kuyadayada tamokatamokaḡa Guyau fonakituna nenei si kitakitavinanuwa taki avana Fauno i bwadubwaduwiya o venemokena. ¹² Nofe nenei fiyao Diu yagwanisi si vitumaḡana Yeisu nenei, maise yota Ginisi vivine keta namoḡa nakanakasisi.

¹³ Atu tovanama fiyao Diu Tesanonaika sinenei naki si sanamaniya vitana Guyau fonana Fauno i nunumamaniya Beneya sinenei, tasike yota si niya nokomai keta namoḡa si visimwanakasisiya ebe Fauno sina nuwagoyowiya. ¹⁴ Tovitumaḡana omatakayakayakanai Fauno keta tovitumaḡana tunisi nukusi si visimeisiya si niya gibowai, atu Timoti keta Sainasi si fakwa Beneya. ¹⁵ Namoḡasima Fauno kaena si kwafuya si niya kana nivaniva Etenisi menana nenei si vanoviya. Eyo si makavinisiya Beneya, Sainasi keta Timoti kasi matakawa vitana sina venudibwana be sina niya Fauno nenei.

Fauno Etenisi Nenei

¹⁶ Fauno yawane Etenisi nenei Sainasi keta Timoti i fotifotisiya atu kaivakuku yagwanisi nokomai i kitiisiya eketa nuwanuwa i munuya. ¹⁷ Na fasinei numa kafa yokoyoko sinenei i vibutuwa i gigisawakedana fiyao Diu

nenesiyai keta yota Kani Kwauna aviyaonana Guyau kana tokodukodu nenesiyai. Yota kuyadayada tamokatamokaḡa i niniya kafa vitamaneina kana kabaḡai eketa aitevana tamo nokomai i ninisaiya, na naki nukusi si vivikanunusifufuwa.

¹⁸ Sinesiyai o Efekuniyani eketa Sitoiki tovisawavenena. Fiyasima o Fauno nukusi si vikawabwadubwaduwa. Fauno i nunumamana biga dewadewana Yeisu fasinei eketa yota tomate yasi misini-savavineina fasinei. Eketa tunisi tututausi nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi nofe kawana yafayafana i aanuvanuva be ina bwaduwei?” Tunisi si bwaduwa, “Kana kita kamo yana iduiduwa fasisiyai i nunusifufuwa.”

¹⁹ Eketa Fauno si katuviya yasi kafa yokoyoko kana kabaḡai kana wava Aneofagusi eketa si iyaviya si bwaduwa, “Nuwanuwaki kata sanamaniya, avi visawavenena masi nofe kiouna ku bwadubwaduwei? ²⁰ Iba tunisi ku bwaduwisiya o kima muka tamo tova kata nowananuvanuvasi na fasinei kasi sanamana kuta givimayesikiya.” ²¹ Nokomaise si bwaduwa uḡuna Etenisi namoisi keta yauyauna nokomai si fakwafakwa, tova matatafuna nuwanuwasi be sina vanevaneneḡa ketaketa kiouisi be fasisiyai sina nunusifufuwa.

²² Eketa Aneofagusi kawakawa nausiyai Fauno i misiniya keta nenesiyai i bwaduwa, “A kitiya kwami Etenisi fiyaomi yami kodukodu kasi vifotu o kasi ketaketa tuninatunina nenesiyai. ²³ Nofe a bwaduwiya uḡuna yaku nidadana menana nakasina nenei o yami kafa kodukodu a kitisiya. Eketa yami didiḡa tamokaḡa nenei o kwa ginivaviya i bwadubwaduwa, ‘Guyau muka kata sanamanei, neneweu ka vivifotuwa.’ Kwami muka Guyaunama kwata sanamanei atu nenei kwa kodukoduwa fasinei, nofe tova ana iyavimiya.

²⁴ Guyaunama o fwayafwaya keta iba matatafuna sinenei i fufunisiya. Tanake o abama keta fwayafwaya kasi Tuveka keta muka numa kodukodu namoḡa yasi kikiyona nenesiyai ita fakwafakwa. ²⁵ Eketa tanake o mukamokena tamo namoḡa yasi ovivita fasinei ita nuwanuwa. Uḡuna tanake tauna o namoḡa yawasisi keta iba matatafuna i venivenisiya. ²⁶ Kafa viuḡuwai namoḡa tamokaḡa i fufuniya keta namoḡanama nenei sabu si kikinomana keta nofe tova fwayafwaya kana matatafu nenei si fakwafakwa. Tanake yota tova i tenisiya yota kabaḡa kasi niva i dawana be kabaḡasisi nenesiyai sina fakwa.

²⁷ Iba nofe i saviviniya ebe namoḡa Guyau sina nuwasiya. Ebe kamo yasi nuwasai sina nisaiya. Atu tanake muka tamo sasanei kita tamokata-mokaḡa nenetiya. ²⁸ Tamo toviginiwa i bwaduwa, “Tanakema nenei yo ta fakwafakwa keta ta savisavivina eketa ta mudamudadava.’ Eketa maise yota tututaumi yami toviginiwa si viginiwiya i bwadubwaduwa, ‘Kita o natunatuna.’ ²⁹ Bwadu venemokena, kita o Guyau natunatuna. Na fasinei muka tata nuwenuweisi vitana Guyau kana kikitana maise kifukifufuna namoḡa si giniginivavisiya gonudi o siniva o gabana nenesiyai.

³⁰ Tova manatuwaina namoḡa muka Guyau sita sanamanei na fasinei i kitateweisiya. Eatu nofe tova fafari matatafuna nenesiyai namoḡa i nunutunitunisiya be sina ugeviniya yasi fufunagoyo nenesiyai. ³¹ Uḡuna tanake tova naki i tenesiniya keta i vinuwadaniya avi tovai venemokena nenei namoḡa ina nuvisita. Namoinama naki i gibokiya be ina nuvisiya kana matanabobotai. Visawavenemokena kana kiyakiyaya i fufuniya tovanama namoḡanama mateyai i sinaviyawasiya.”

³² Tovanama namoḡa si nowaniya Fauno yana sifufu misini-savavineina fasinei, tunisi si sawaviniya, eatu tunisi si bwaduwa, “Kima nuwanuwaki be yota nofe fasinei tamo tova kuna nusifufuwe-savaviniya.”
³³ Eketa Fauno yoko noko sinenei i kikinomana keta i niya. ³⁴ Eketa namoḡa tunisi si muniya Fauno keta Yesu si vitumaḡaniya. Yokonama sinesiya i o Aneofagusi kana tovisime tamokaḡa kana wava Dionaisiosi yota gumayogu tamokaḡa kasi wava Damanisi keta yota tunisi namoḡa.

18

Fauno I Niya Kononita

¹ Nofe muninei Fauno Etenisi menana nakasina i teweiya atu i niya Kononita. ² Nokomai tene Diu i venusaiya kana wava Akwina. Tanake tonimenana Fonutusi nenei, kakimokimoki Itaniyei na kawana Finisika nukusi si nemiya. Uḡuna Noma kana tufomu Konodiyasi Diu matatafusi i iyavisiya be Noma sina teweiya.* Na fasinei Fauno i niya be ina kitisiya. ³ Tasike o vada kasi tokifufuna yomuyomu kwafinisi nenei naki maise Fauno, eketa nukusi si fakwa atu si mudadava. ⁴ Kuyadayada Sabati tamokatamokaḡa Fauno numa kafa yokoyoko nenei Diu keta Ginisi fiyaosi nukusi si vivikanunusifufuwa. I aanuvanua be nuwatasi ina kaniya be Yesu sina vitumaḡaniya.

⁵ Tovanama Sainasi keta Timoti Masedoniyei si sobunemiya Kononita nenei, Fauno vada kana mudadava i teniya atu tova matatafuna i nunumamana Diu nenesiyai i bwadubwaduwa, “Yesu o tanake Guyau i gibokiya Togifafafana Gigibokeinana.” ⁶ Atu tovanama Diu si dibutoyoḡa keta Fauno si sawavigoyowiya, i nubutuya kafusisima kana nuya nenesiyai keta i bwaduwa, “Taki Guyau ina vivimatadawanimiya, nao kwami kami kuvana. Tututaumi kwa vinoimi eatu muka iyau kwana vinoiku. Nofe tova keta i niniya, Yesu bigana ana niya be Kani Kwauna nenesiyai ana numamaniya.”

⁷ Eketa Fauno numa kafa yokoyoko i teweiya keta i niya namoḡa kana wava Taitiyusi Yasitusi yana numa nenei. Gwadinama o Kani Kwauna eatu Guyau kana tokodukodu. Yana numa o i misiniya numa kafa yokoyoko niniune. ⁸ Numanama kafa yokoyoko kana toviketaneineina o Kinisifasi, kana sabu matatafusi nukusi yana numa nenei Tuveka si vitumaḡaniya. Yota yagwanisi namoḡa Kononita sinenei aviyaonana Fauno yana biga si vaneneiya, si vitumaḡana keta si givibutubutisiya.

⁹ Nuwabuna tamokaḡa Fauno kana kenokita nenei Tuveka i nusifufuwiya i bwaduwa, “Muka kuna matuta! Muka kuna numananava eatu nusifufu kuna tenesaviya! ¹⁰ Iyau kwaḡa nukusi eketa muka tamo aitevana ina munuu o ina givigoyou. Uḡuna namoḡa yagwanisi menana nofe sinenei o Iyau yaku namonamoḡa.” ¹¹ Eketa Fauno nokomai i fakwa manamana tamokaḡa keta yamayamana 6, Guyau yana biga namoḡa nenesiyai i gigisawakedana.

¹² Tovanama Noma toviketaneineina Ganiyo si ginakasiya eketa fafari Akaiya sinenei i vitovisimeya kana tovai, Diu tunisi si vikatatamokisiya keta Fauno si vikaniyabiniya eketa si niya nofe tovisimenama nenei kafa vifonayau kana kabaḡai. ¹³ Si vinoiya si bwaduwa, “Nofe namoḡanama o

* **18:2** Noma menana o Noma yana kafa visime nakasina venemokena Itani yana fafariyai. A.D. 49 nenei nokomai vikasanegwanegwa nakanakasasi Noma sinenei na fasinei tufomu Konodiyasi Diu namoisi i vikikinomanisiya.

namoḡa nuwatasi i kanikaniya eketa Guyau kana kodukodu fasinei muka visime sita munimuniyei.”†

¹⁴ Atu noko tovanama nenei Fauno kawana i nakanakiya be ina nusufufuwa, ava Ganiyo i bwaduwa, “Kwami Diu fiyaomi, namoḡa nofe avi goyona o avi fufuna tamo goyomataina i savivinei, eyo iyau yami sifufu ana vaneneḡei? ¹⁵ Nofe o naki kwa ovigwaeḡa avage bwadubwadu be wava keta yota tututaumi yami visime fasisiyai, eketa tututaumi kwa gidawadawaniniyei. Ibasima nofe nenesiyai naki a dibutoyoḡa.” ¹⁶ Eketa kafa fonayau kana numei i vikikinomanisiya. ¹⁷ Eketa sabu matatafusi Sosideni si givikaviniya, tanake o numa kafa yokoyoko kana toviketaneina tamo, eketa kafa fonayau kana wasiketai si navinaviya. Eatu Ganiyo i kitaisi yo i toḡakaokaogowa.

Fauno I Makaviniya Anitiyoki

¹⁸ Fauno i fakwa Kononita tovitumaḡana nukusi kuyadayada yagwanina muniyai yo, i teweisiya eatu Finisika keta Akwina nukusi si niya menana Kenikiniya nenei. Nokomai Fauno tamokaḡa namoḡa i iyaviya keta kunukununa i totuya vitana i vikiyakiyaya gewa yana bwadudabadaba Guyau nenei naki i saviviniya. Eketa Fauno, Finisika keta Akwina wakai si toḡa keta si sinanakata fafari Siniya fasinei.

¹⁹ Si tamana keta si kanasuna Efeso. Fauno nokomai Finisika keta Akwina i tenisiya atu i kanasuna numa kafa yokoyoko nenei fiyao Diu nukusi si vivikanunusufufufuwa. ²⁰ Fiyao Diu Fauno si vikokoniya be nukusi sina fakwa matanubwayouna, atu i dibutoyoḡa. ²¹ Atu yana nai nenei i iyavisiya i bwaduwa, “Taki Guyau ina sawateweikuwa maise, ana makavinikuwa nenemiyai.” Eketa tamo waka nenei i toḡa keta Efeso i teweiya. ²² Tovanama i saniniya Sisaniya, i vaneya Yenusanema eketa ekanesiya i venufotisiya eyo kavananei i sobuwa Anitiyoki.

²³ Tova bwatana nenei tovitumaḡana nukusi si fakwa Anitiyoki, muninei i fanakwaniḡa i niya menana tu menana Ganetiya keta Finigiya fafanisima nenesiyai tomuniyeina matatafusi i vavatonisiya.

Afonosa Na Yana Katevatu I Numamana Efeso

²⁴ Tene Diu tamokaḡa kana wava Afonosa, tanake o tonimenana Anekisenidiya Itifita yana fafaniyai, i niya keta i kikinomana Efeso menana nenei. Tanake tonusifufu dewadewana keta yota Guyau yana bwadu i sanamana-budowanemokiya. ²⁵ Namoḡa tunisi yasi visawavenena Tuveka yana Ke'ta fasinei nuwatana i viya eketa yana visawavenena nenesiyai i nusaitetemoka Yeisu fasinei. Atu Afonosa o sanasanamanina Yoniḡa yana givibutabuta fasinei. ²⁶ I vibutuwa keta i nusufufuwa na yana katevatu numa kafa yokoyoko sinenei. Tovanama Finisika keta Akwina si nowaniya yana nusufufu, si katuviya yasi numai eketa nuwatana si tanakakikakiniya Guyau yana Ke'ta avana muka ita sanamaneisi fasisiyai.

²⁷ Keta noko tovanama nenei Afonosa nuwanuwana be ina niya Akaiya yana fafaniyai be ina numamana, tovitumaḡana Efeso sinenei si sawakatevatuya yana savivina fasinei eketa nufunufu tamokaḡa si viginiwiya tomuniyeina nenesiyai Akaiya sinenei be si matamatakawisiya

† **18:13** Nofe Diusima si bwadubwaduwa avage Fauno muka ita vivisawavenena vitumaḡana kana venemokena avana Noma yana visime i sawateweina maise, atu si bwaduwa tanake ketaketa kiouna i vivisawavenena avana Noma yana visime muka ita sawateweyi, eketa nuwanuwasi be Noma kana tovisime Fauno ina vimatadawaniya. (Bunanige 16:20-21 keta 17:7) **18:18** Gi-naḡanaḡa 6:18

vitana Afonosa sita venufotefotiya. Tovanama i kikinomana nokomai, aviyaonana waniya tovitumaḡana Guyau yana omukumukutana nenei i ovivitisiya nakasina. ²⁸ Tamokaḡa ketaketa i saviviniya o vikawabwadubwadu fifiwanisi nenesiyai fiyao Diu i vatanisiya sabu yagwanisi kasi manawasasai. Guyau fonakituna nenei i misiniya tu i nusifufuwisiya vitana Yeisu o tanake Togifafafana Gigibokeinamokena.

19

Fauno I Niya Efeso

¹ Noko tovanama nenei Afonosa o Akaiya yana fafaniyai Kononita menana nenei, Fauno o uwama kana ke'ta kuweyaina i vaonota keta i kikinomana Efeso. Nokomai tunisi tomuniyeina i venusaisiya. ² Keta i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Kwami Kanunu Tafutafuna kwa viya tovanama kwa vitumaḡana Yeisu nenei?”

Eketa si nufata nenei si bwaduwa, “Muka, kima muka tamo kata nowaniya Kanunu Tafutafuna fasinei.”

³ Eketa Fauno i bwaduwa, “Taki nanemaise, o avi givibutabuta kwa vai?”

Eketa si nufata, “Givibutabutanama Yoni i visawavenena namoḡa nenesiyai.”

⁴ Eketa Fauno i bwaduwa, “Yoni namoḡa i givibutibutisiya be ina vikiyakiyaya vitana yasi fufunagoyo nenesiyai naki si ugevinisiya. Iiyavisiya tasike sita vitumaḡana tanake aitevana munifotai i nenemiya nenei, tanake o Yeisu.”

⁵ Namoga Fauno yana bwadu si nowaniya eketa i givibutibutisiya Tuveka Yeisu kana wavai. ⁶ Tovanama nimana debabousiyai i dawana, Kanunu Tafutafuna i vimaisiya keta si vibutuwa si nunusifufuwa meya tuninatunina nenesiyai yota Guyau fonana si bwadubwaduvioḡona. ⁷ Namogaḡamokesi o kasi yagwana 12.

⁸ Yamayamana tonusi sinesiyai tova matatafuna Fauno i niniya numa kafa yokoyoko nenei na yana katevatu i nunusifufuwa fiyao Diu nenesiyai be nuwatasi ina kaniya Guyau yana kafa visime fasinei. ⁹ Atu tunisi debabousi si gua keta muka Guyau fonana sita vitumaḡane, eketa iba goyosi si bwadubwaduwisiya namoḡa nenesiyai Yeisu yana Ke'ta fasinei eketa Fauno i venuteweisiya. Eatu tomuniyeina i ovisiya keta si niya Tinanusi yana kafa visawavenena kana numa nenei. Nokomai tova-tova si vivikanunusifufufuwa Guyau yana kafa visime fasinei. ¹⁰ Fauno i saviviniya nokomaise kana nivaniva manamana nuwesi, eketa matatafusi fiyao Diu be Kani Kwauna si fakwafakwa Eisiya yana fafani nenei Tuveka yana bwadu si nowaniya.

Sikeva Natunatuna

¹¹ Keta Fauno yana bunanige nenesiyai Guyau kafa nuwatabau nakanakasisi i saviviniya. ¹² Nuya bidimisi Fauno i nunusikonisiya si niniina keta tovanama tovisafwavinaga nuyasima si gigisikonisiya, kasi katona si kakakaviya keta si bwinabwina yota kanunu goyosi si nuwafisiya si gionovisiya.

¹³ Diu tunisi tasike aviyaonana si niya menana tu menana nenesiyai kanunu goyosi si nunukakisiya namoḡa sininisiyai yota si aanuvanuva be Tuveka Yeisu kana wavai sita savivina keta namoḡa kanunu goyosi nenesiyai si bwadubwaduwa, “A vivisimeiwa Yeisu kana wavai namoinama

Fauno i numamaniya, ku gionvei.”¹⁴ Tene Diu tamokağa tovibwanaose kasi toviketanuneina kana wava Sikeva natunatuna namoğa kasi 7. Tasike yota avage si aanuvanuva kanunu goyosi namoğa nenesiyai si nukakisiya.¹⁵ Tamoka tova avage kanunu goyona si nuyakayakaniya be namoğa tamoka nenei ina kikinomana, atu kanunu goyona i bwaduwa nenesiyai, “A sanamaniya Yeisu keta yota a sanamaniya Fauno, atu kwami o aviyaonana?”¹⁶ Eketa namoğanama kanunu goyona i nuwafiya namoğasima kasi 7 i nukekemanisiya keta yana fiwanai matatafusi i tafisiya venemokena keta numei si dibwana si kikinomananemiya gonegonesi keta na ufaufasi.

¹⁷ Matatafusi Fiyao Diu keta Kani Kwauna Efeso si fakwafakwa si biganowana keta si matuta, eketa Tuveka Yeisu kana wava si vifotuwiiya venemokena.

¹⁸ Tovitumağana yagwanisi si niya keta si fonayauwa tovitumağana tunisi matasiyai yasi fufunagoyo fasisiyai.¹⁹ Yagwanisi aviyaonana si ooibaiba, yasi nufunufu si visiuna sabu matasiyai keta si guwanisiya. Taki noko nufunufusima sita vikimwaneisiya, fatasi kana nağa nakasina venemokena maise 50,000 siniva.*²⁰ Matatafuna nofe iba i kikinomana nenei keta Tuveka fonana i mutuna fifiwanamokena.

²¹ Nofe ibasima si kikinomana muninei, Fauno i vinuwadadana be ina onota Masedoniya keta Akaiya fafanisima nenesiyai muniyai yo ina niya Yenusanema. Tovitumağana nenesiyai i bwaduwa, “Muniyai yo ana niya Noma.”²² Kana toovivita nasi nuwa Timoti keta Enasitusi i visimeisiya si mikiniya Masedoniya atu tanake tauna i fakwa Eisiya simo tova matanubwayouna.

Vikasanegwanegwa Efeso Sinenei

²³ Naki noko tovanama nenei vikasanegwanegwa nakasina i kikinomana Efeso sinenei Yeisu yana Ke'ta fasinei.²⁴ Tamokağa namoğa noko-mai kana wava Demetiniyasi, tanake o siniva nenei kaivakuku be iba yagwanisi nukawanamanamaneinasi kana tokifufuna. Fiyao Ginisi yasi guyau gumayogu o kana wava Atemisi eketa Demetiniyasi numa musumususi i kikifufuna-vikuvikukuna guyaunama kana kafa kodukodu kana numa maise eketa namoğa si vivikimwaneya. Yana tobunanige matatafusi nukusi si kikifufuna be si vivikimwaneina keta gabana nakasina si viviya.²⁵ Yana tobunanige matatafusi i wenevakukusisiya yota tasike aviyaonana yasi savivina maise eketa nenesiyai i bwaduwa,

“Fiyao, kwa sanamaniya gabana nakasina kita ta viviya nofe savivinanama nenei.²⁶ Naki tututaumi kwa kitiya keta kwa nowaniya namaise Fauno i savisavivina Efeso sinenei eketa yota fafani Eisiya kana matatafu. Tanake namoğa yagwanisi nuwatasi i kanikaniya keta Atemisi kana kodukodu si visağaketuketuwiiya. Tanake i bwadubwaduwa, ‘Iba kafa kodukodu namoğa nimasiyai si kikifufuna o mukamokena guyau.’²⁷ Eketa kita aviyaonana kaivakuku kasi tokifufuna tana kitadewadewa be Fauno muka kata wava ina givigoyoi yota muka yata kaikaiwabu kana ke'ta ina guduya. Keta yota muka yata guyau kana kafa kodukodu kana numa ina viibakaokaoğo. Nofe tova Eisiya sinenei be fwayafwaya kana matatafu si kodukoduwa guyau Atemisi nenei, eketa kita matata ina fakina venemokena be kana wava muka ina bwavi.”

* **19:19** Visime Nuvinavinana 18:10-14 sinenei Guyau yana namoğa i iyaiyavisiiya tasike muka ita sawateweyeisi be sina fufuniya tamo iba, bogau, o yafune.

²⁸ Tovanama Demetiniyasi yana bwadu si nowaniya, kayosi i kuḡa keta si vikafinafina, “Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wawa o nakatamokena!” ²⁹ Namōḡa matatafusi menana sinenei kayosi si nowaniya eketa si vibutuwa si vikafinafina atu muka kana uḡu sita sanamane. Keta sabu si nemiya Gaiyusi keta Anisitako si givikavinisiya, tasike fiyao Masedoniya atu Fauno nukusi si ninidadana, keta si sinakanikanisiya keta si niisiya menana yana kafa nusifusifufu kana kabaḡai.† ³⁰ Fauno nuwanuwana be ina niya yoko matasiyai be ina nusifuwa, atu tomu niyeina muka sita sawateweyei. ³¹ Yota tunisi fafani Eisiya kana namōḡa nakanakasisi, tasike aviyaonana Fauno unaunana, kana matakawa fifiwanina si teweiya Fauno nenei be muka ina nai menananama yana kafa nusifusifufu kana kabaḡai.

³² Kafa nusifusifufu kana kabaḡai, sabu nuwatasi i bauwa venemokena. Tunisi namōḡa si vikafinafina iba tamo fasinei eatu tunisi o si vivikafinafina nuwanuwa tunisi fasisiyai. Namōḡa yagwanisi muka sita sanamane avana uḡuna yo si nai nokomai. ³³ Fiyao Diu namōḡa tamokaḡa si katutunetuniya kana wawa Anekisenida i niya yoko naunei keta namōḡa yoko sinenei si fina be ina bwaduwa. Eketa Anekisenida nimanee i nusawatana namōḡa matatafusi ina kanovisiya fasinei be yoko ita iyavisiya vitana fiyao Diu muka sita vikaiuḡune goyona nofe. ³⁴ Atu tovanama si kitiya tanake tene Diu, matatafusi vikafinafina si tenekasikasisiyemokiya tamo nenei si bwadubwaduwa, “Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wawa nakatamokena!” Kana nivaniva vanavana kana bai nuwesi i kakavisiya.

³⁵ Keta tamokaḡa menana kana namōḡa nakasina sabu i sawatanisiya keta nenesiyai i bwaduwa, “Fiyao Efeso, fwayafwaya kana matatafu si sanamaniya Efeso menana nakasina o tokitavikavina guyau Atemisi kana kafa kodukodu fasinei keta yota kana nawenawe maise kifukifufuna tafutafuna abamei i fekuwa. ³⁶ Matatafusi si sanamaniya nofe o venemokena, na uḡuna kwami ita kanovimiya eatu muka tamo fufuna goyona kwata savivinei. ³⁷ Kwami namōḡa nofe kwa nemiisiya wekamai, atu tasike muka avana sita gikumai numa kodukodu nenei o bwadu goyona sita bwaduwei yata guyau Atemisi fasinei.

³⁸ Kafa fonayau kana numa kakayauna yota kana namōḡa nakanakasisi o naki noko. Taki Demetiniyasi yana tobunanige nukusi nuwanuwasi be aitevana tamo sina vinoiya, kana nufota sina niya kana kabaḡai ebe yo nokomai tututausi sina vikavivinoiya. ³⁹ Atu taki yami nuwanuwa iba tunisi fasisiyai, nao menana kana namōḡa nakanakasisi yasi yokowai kana fata kwana nusifufuwisiya ebe sina gidawadawaniniisiya. ⁴⁰ Avamasi kimoki i kikinomana fasinei naki a matuta. Kita matata ita kata akata Noma namōḡa nakanakasisi sina vinuesanita sina bwaduwa vitana kita tata vivikasanegwanegwa. Nofe vikasanegwanegwanama muka tamo kana nuwatamayeta. Eatu taki nokomaise sina nuwanuwa kita fasitiyai, nao muka kana fata be tana gidawaniniyei.” ⁴¹ Tovanama menana kana namōḡa nakasina maise i bwaduwa muninei, namōḡa i gionovisiya si kikinomana keta kafa nusifusifufu kana kabaḡa si teweiya.

† 19:29 Menana yana kafa nusifusifufu kana kabaḡa o numa nakasina muka na kana kudukudu. Si fufuniya kana kita maise saonau kwafinina. Namōḡa yagwanisi taki 26,000 maise kana fata nokomai sina yokowa. Namōḡa nokomai si niniya eketa avi avikuvikukuna o vikaneganeḡa si matamatakwafukwafuwa.

20

Fauno I Niya Masedoniya Keta Ginisi Nenesiyai

¹ Tovanama noko vikasanegwanegwanama Efeso sinenei i kataniya, Fauno tomuniyeina i wenevakukusisiya eketa i vatonisiya ebe Yeisu sina munimuniya. Muniyai yo i vioiyoo-wisiya eketa i noḡokawawa Masedoniya yana fafaniyai. ² Yana kikinomana muninei i niya menana tamokatamokaḡa nenesiyai tovitumaḡana i vavatonisiya yana sifufu yagwanina nenesiyai, eyo muniyai i niya fafani Ginisi, ³ eketa nokomai i fakwa yamayamana tonusi. Kabegomokena be wakai ita niya fafani Siniya nenei eatu i biganowana vitana fiyao Diu tunisi si weifufuna kana munuwa fasinei noko kamudadananama nenei. Na fasinei yana nuwanuwa i giviniya eketa i makaviniya Masedoniyei i niya.

⁴ Namoga tunisi nukusi kaena si kwafuya maise Finusi natuna Sofata tene Beneya, fiyao Tesanonaika kasi nuwa Anisitako keta Sikanidasi, Gaiyusi tene Debi, Timoti, eketa fafani Eisiya namoisi kasi nuwa Tikikusi keta Tonofimusi. ⁵ Nofe namogaḡasima wakai si viketanuna eketa Tonowasi menana nenei si fotikiya, ⁶ Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka muninei, menana Finifai nenei ka toḡa. Eketa kuyadayada kana vi5 muninei menana Tonowasi nenei unaunaki ka nisaisiya eketa nokomai ka fakwa wiki tamokaḡa.

Fauno Yutiko I Sinaviyawasiya

⁷ Satadei vanavanasonuwai tovitumaḡana tunisi nukusi ka yokowa viyao kana ka yota Tuveka yana ka kana kiyakiyaya kana kawiiya fasinei, atu Fauno i numamanisiya. I nuwanuwa vitana nuwabuni Tonowasi ina teweiya, na fasinei i nusifufuwisiya kana nivaniva i vinuwabunasinefouwa. ⁸ Totomu kuetana namai ka yokowa nenei, kimayeta i kanatadenideniya. ⁹ Namoga tufunakasina kana wava Yutiko numa kana kiyonavifofofu kana vitonu nugiginabu nenei i nuvitoḡa. Fauno yana sifufu i soniya nubwayoumataina eketa Yutiko matana igoyomoka. Tovanama i kenonuwataunuwa, i kabwataviniya keta i fekuwa fwayafwayai. Tovanama si sobuwa keta si sinanakasiya, si kitiya matematena. ¹⁰ Fauno yota i sobuwa keta Yutiko tofwanei i tananiya eketa i nutaviya. Namoga i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwana nuwanuwa, namoga yawayawasina!” ¹¹ Munifotai i vanesavaviniya numai eketa Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya i fufuniya eketa tovitumaḡana nukusi si kawa. I nusifufuwisiya kana nivaniva tova i katakiya yo muniyai na menananama i teweiya. ¹² Tovitumaḡana o namoga dewadewana yawayawasina si oviya keta na yasi sebobo si niya numai.

Fauno Na Unaunana Si Niya Minitusi

¹³ Kimaḡa wakai ka venuviketanuna ka niya Asosi menana nenei, eatu Fauno i iyavikiya vitana kavananei ina nemiya nokomai yo kana totoiya. ¹⁴ Nokomai ka vikaninisaḡa keta i toḡa eketa matatafuki ka niya Mitinini menana nenei. ¹⁵ Nokomai ka teweiya eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya menana tamokaḡa nenei Kiosi simuna niniunei. Nokomai ka banuwa yo muniyai ka kanayauwa ka niya Samosi simunai eketa kuyadayada kana vinuwa nenei o ka kikinomana Minitusi. ¹⁶ Fauno muka nuwanuwana tova ina teweyei Eisiya yana fafaniyai, na fasinei muka kata kanasuna Efeso eatu ka venukatuvavaḡa. I soḡowa uḡuna

nuwanuwana be taki meyameyanina maise Yenusanema ita kikinomana Kabwaga Matana kana tovai.

¹⁷ Eatu tovanama ka kanasuna Minitusi, Fauno yana kisuya i niya Efeso ebe ekanesiya kana tokawakawa sita nemiya sita kitiya. ¹⁸ Tovanama si nemiya, i iyavisiya i bwaduwa, “Kwami naki kwa sanamaniya namaise yaku fakwafakwa kwami nukusi tova kana matatafu fafari Eisiya nenei, tovanama kafa viuḡuwai a nemiya eketa kana nivaniva kimoki. ¹⁹ Tunisi fiyao Diu si weifufuna be sita weikuvavanikuwa na nenei keta anuvanuva nakanakasisi nenesiyai a nisaisiya, na nakiyai atu nuwasobuwai yota tamo tova katekateku na yana bwedi nukusi atu Tuveka fasinei a bunanige ya.

²⁰ Muka tamo kami bwadu-ovivita ata givikaviniya, tovanama Guyau fonana nenei a numamana sagisagigi nenesiyai keta a visawavenena sabu nenemiyai yota numa nenesiyai. ²¹ Bwadu fifiwanina fiyao Diu eketa Kani Kwauna a venisiya. A iyavisiya vitana yasi go'yona nenesiyai sina ugevinisiya be Guyau nenei sina saḡa keta yata Tuveka Yeisu sina vitumaḡaniya.

²² Eketa sigifu nofe kwa nowaniya. Guyau Kanununa i visimeikuwa eketa ana niya Yenusanema, eatu muka ata sanamane i avana ina kikinomana nenekuwai, ²³ eatu menanasima nenesiyai a niniya, Kanunu Tafutafuna i gigimatakawikuwa vitana nokomai deni eketa dauna nakanakasisi nenesiyai sina tenikuwa. ²⁴ Yota taki sina nuvimatikuwa na muka fasinei ata nuwanuwa nakasina, eatu iba nakatamokena nenekuwai o nuwanuwaku Tuveka Yeisu bunanige i venikuwa ana nusafuya. Bunanigenama o Guyau yana omukumukutana bigana namoḡa ana iyavisiya.

²⁵ A numamaniya matatafumi nenemiyai Guyau yana Kafa visime fasinei. Eatu naki nofe tova a sanamaniya gewa kimoki keta i niniya, muka yota tafakaiku kwana kitai. ²⁶⁻²⁷ Muka tamo Guyau yana vinuwadadana kana matakawa ata givikaviniya, naki matatafuna a bwaduwekoḡoiya. Na fasinei bwadu venemokena nenei nofe tova ana iyavimiya. Taki aitevana tamo bwadu nofe muka ina vitumaḡane ebe muka yawasivaḡata ina nisaḡai, iyau muka kaku kuvana.

²⁸ Kwami toviketaneineina tututaumi kwana kitavikavinimiya yota tovitumaḡanasima matatafusi Kanunu Tafutafuna kanonovamiyai i tenisiya, kwana kitavikavina-dewidewisiya maise yomuyomu kasi tokitavikavina yana yomuyomu i kitakitavikavinisiya. Tasike Guyau yana namonamoḡa, tauna ufaufanei i kimwanetamanisiya. ²⁹ A sanamaniya tovanama ana venuteweimiya tonumamana-vikanonono sina nemiya sina tuyanomwanimiya eketa namoḡa yasi vitumaḡana sina givigoyuya, naki maisemoka anuketa-wanawanaki manimaninisi sina nemiya sifi waumisi nenesiyai eketa sina nuvimatisiya. ³⁰ Yawane yota tututaumi sinemiyai tunisi namoḡa sifufuvi-kanonono nenei sina visawavenena eketa tovitumaḡana nuwatasi sina kaniya ebe yasi visawavenenasima goyosi tovitumaḡana sina muniya. ³¹ Na fasinei matami ina fekuwa! Kwana tukuya, manamana tonusi sinesiyai na matainuku muka ata onovei yaku vivisawavenena tamokatamokaḡa nenemiyai kuyadayada be nuwabuna.

³² Tova nofe Guyau nimanei a tenitenimiya. Yana omukumukutana sifufuna, naki kwana vitumaḡanemokiya. Taki bwadunama kwana muniya,

yawasimi sina tafwa fifiwanisi eketa Guyau yana sawanuwagabubu ina venimiya naki yana bwadudabadaba tauna yana namonamoḡa tenetenesineinasi nenesiyai maise.

³³ Nukusi ta fakwafakwa nenei muka tamo aitevana yana gabana o kana kwame ata vai. ³⁴ Kwami naki kwa sanamanikuwa, iyau tauku nimakuwai kaku ovivita a ninisaiya eketa nenei yota unaunaku a oovivitisiya. ³⁵ Yaku savivinasima nenesiyai iyau tauku a vikafakita nenemiyai eketa a visawavenimiya vitana yata dibumusiḡa nenei kana fata goyogoyo tana ovivitisiya. Tana tukuya Tuveka Yeisu i bwaduwa, ‘Kavenena namoḡa nenesiyai o kana sebobo nakatamokena muniyai yo yuna.’ ”

³⁶ Tovanama i nusifufukooḡa matatafusi kaetutusi si viketogunina eketa i kawanunukuwa. ³⁷⁻³⁸ Yana sifufu nenei i iyavisiya i bwaduwa, “Muka yota tafakaiku kwana kita-savavinei.” Nofe bwadunama katekatesi i nuyavayavaniya, eketa matatafusi si nusiya si viyuiya eketa si bwedisitesitiya eyo si kwafuya nukusi si niya wakai.

21

Fauno Yana Nai Yenusanema

¹ Efeso tovitumaḡana kasi toviketanuneina ka vioiyoovisiya muninei, ka sinanakata keta dawaniniina ka niya Kosi simunai eketa nokomai ka banuwa. Nuwabuni ka niya Nodesi eyo ka tamana Fatana menana nenei ka saniniya eketa ka sobuwa. ² Nokomai waka tamokaḡa ka nisaiya ina tamana Foenisiya, nenei ka toḡa eketa ka kanayaukiya. ³ Ka nemiya Saifunusi simuna niniunei eketa kukikimawaki i fakwa eatu ka venukatuvaavaḡa Siniya yana fafaniyai. Wakanama o Taya menana nakasina kana nogonogo i totoiya ebe nokomai ina nusiwasiwaiya, na fasinei ka nikanasuna.

⁴ Nokomai tomuniyeina ka nisaisiya eketa wiki tamokaḡa nukusi ka fakwa. Nokomai Kanunu Tafutafuna yana visawavenena nenei, tomuniyeina Fauno si matakawiya be muka ina nai Yenusanema. ⁵ Eatu tovanama yama nai kana tova i nisaiya, ka misiniya eketa ka noḡokawawa. Tovitumaḡana matatafusi na kakawasi eketa na natunatusi menana si teweiya eatu si kwafukiya nukusi ka sobuwa gibowai. Nokomai matatafuki kaetutuki ka viketogunisiya eketa ka kawanunukuwa. ⁶ Nukusi ka vioiyoowa eketa kima ka toḡa-savavinikiya wakai eatu tasike si makavinisiya yasi menanai.

⁷ Yama kamudadana Taya nenei i kakaviya eketa ka kanasuna Toni-maisi menana nenei. Nokomai tovitumaḡana ka venuyofiyofisiya eketa nenesiyai ka fakwa kuyadayada tamokaḡa. ⁸ Kuyadayada venuwanei noko menananama ka teweiya atu ka niya Sisaniya menana nakasinei eketa nokomai Finifi yana numai ka fakwa. Tanake namoḡa tamo viv-inuwadadaneinana. Tovanama Yenusanema sinenei namoḡa kasi 7 si gibokisiya, tanake o nukusi si vinuwadadaniya ebe yo sina ovivita Guyau yana mudadava fasinei. Yota tanake Guyau fonana kana tonumamana namoḡa nenesiyai. ⁹ Tanake natunatuna vivine tutubonosi nasi nufunina. Tasike tamo tova Guyau fonana fasinei si bwadubwaduviogona.

¹⁰ Kuyadayada muka yagwanina muninei Guyau yana tomatakawa tamokaḡa kana wava Agabusi, fafani Yudiya nenei i sobunemiya Sisaniya. ¹¹ I nemiya nenekiyai, Fauno kana wakina i viya eketa tauna nimana keta

kaena i kiyona eketa i bwaduwa, “Naki nofemaise Kanunu Tafutafuna fonana, ‘Fiyao Diu kasi toviketaneina, toniwakina nofemaise sina yoniya eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya.’” ¹² Tovanama nofe bwadunama ka nowaniya, tovitumaḡana tunisi nukusi Fauno ka nuoneoniya ebe muka ina nai Yenusanema.

¹³ Eatu i bwaduwa, “Ava uḡuna nofemaise kwa bwedibwedi eyo katekateku kwa nunubudabudaniya! Iyau o muka vitana ata gidewadewa kaku kiyonaḡa fasinei, eatu naki a gidewadewa ebe Tuveka Yeisu fasinei ana mateya.” ¹⁴ Tovanama ka kitiya muka kana fata be yana nuwanuwa kana givinai, naki ka onoviya eatu ka iyaviya vitana avana Tuveka yana nuwanuwa maise ita saviviniya.

¹⁵ Kuyadayadasima i kakavisiya muninei, ka gidewadewa eketa ka noḡokawawa Yenusanema fasinei. ¹⁶ Sisaniya tomuniyeina tunisi nukusi ka niya, eketa si niikiya Munasoni tene Saifunusi yana numai eketa nokomai ka fakwa. Namogaḡanama nofe o tanake tamo tovitumaḡana nauna.

Fauno Yemesa I Venufotiya

¹⁷ Tovanama ka kikinomana Yenusanema, tovitumaḡana na yasi sebobo si venuyofiyofikiya. ¹⁸ Kuyadayada venuwanei Fauno nukusi ka niya Yemesa ina kitiya fasinei, eketa Yenusanema tovitumaḡana kasi toviketaneina matatafusi si nemiya nokomai. ¹⁹ I bwaduviagigikuwisiya muninei, matatafuna gunina ovina i nusifufuwekoḡoiya nenesiyai namaise yana bunanige sinenei Guyau i savivina Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

²⁰ Tovanama yana sifufunama si nowaniya Guyau si daviya. Eketa Fauno si iyaviya si bwaduwa, “Unaki, naki ku sanamaniya fiyao Diu nofemai sagisagigi Yeisu si vitumaḡaniya eketa matatafusi Guyau yana visime si oofekufekuwiya. ²¹ Eatu si nowaniya avage tovanama ku niniya Kani Kwauna yasi kabaḡa nenesiyai, matatafusi fiyao Diu ku vivisawavenena vitana Mosese yana visime sina saḡakuwakufutiya. Tamo iba avage ku iyaiyavisiya ebe natunatusi namogaḡa muka sina nuffina yota kata sanu muka sina muniyei. ²² Yawane ya nemi fasinei sina biganowana. Na fasinei avamasi tamo tana fufuniya ebe sina sanamaniya vitana bwadusima si nowanowanisiya o muka venemokena.

²³ Eketa avana kana iyaviwa, naki maisemoka kuna fufuniya. Nofemai namogaḡa kasi nufunina Guyau fasinei si kawayaba. ²⁴ Nukusi kwa nai Numa Kodukodu wasiketanei ebe givieyaeya kana fufuna kwa savivininei Guyau matanei. Eyo muniyai kuna nufata ebe debabousi sina kigosiya. Taki namogaḡa sina kitiwa nofe fufuninama kuna fufuniya, matatafusi sina sanamaniya gewa kwaḡa o Mosese yana visime ku munimuniya. Eketa sina sanamaniya gewa sifufusima fasiweu o sifufu-vikanonono.

²⁵ Eatu Kani Kwauna tovitumaḡana fasisiyai, nao yasi nufunufu ka viginiwiya yata nuwanuwanama fasinei eketa nofemaise ka iyavisiya ka bwaduwa, ‘Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiia, muka

kwana kaniya. Yota muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona kikidubina kwana kaniya. Eketa yota muka kwana kudokaokaogō.’ ”*

²⁶ Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei Fauno noko namoḡasima kasi nufunina i ovisiya eketa nukusi si givieyaesiya Guyau matanei. Muni-fotai i kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai i matakawisiya avi to-vai kasi givieyaeya kana tova ita kakavei fasinei. Ebe noko tovanama nenei kasi givieyaeya bwanaosesi, tovibwanaose sita vibwanaoseisiya tamokatamokaḡa fasisiyai.

Fiyao Diu Tunisi Fauno Si Givikaviniya

²⁷⁻²⁹ Kuyadayada 7 kabegomokena be givieyaeya kana fufuna ina kakaviya, tunisi fiyao Diu fafari Eisiya nenei Fauno si kitiya Numa Kodukodu kana kani sinenei. Eatu nauna o Fauno si kitiya Tonofimusi tene Efeso nukusi Yenusanema menana nenei, eatu si nuwanuwa vitana Fauno Tonofimusi ita kanasunei Numa Kodukodu kana kani sinenei. Namoga si visimwanakasisiya eketa Fauno si givikaviniya eatu si vikafinafina si bwadubwaduwa, “Fiyao Isineni kwa nemai. Kwa oviviteiki be namoga nofe kana mata ta tenei! Namogaḡanama nofe i vivisawavenenaniya yana nidadana nenesiyai, kita Isineni i sawasawavigoyowita yota Mosese yana visime keta yota Numa Kodukodunama nofe fasinei. Ginisi namoisi i nemiisiya kabaḡa nofe tafutafuna nenei eketa i weigavigaviya Guyau matanei.”†

³⁰ Tovanama namoga si nowaniya dagedage i toḡa Numa Kodukodu sinenei, Yenusanema kana matatafu nuwanuwa si viya eketa kabaḡa tuninatunina nenesiyai si dibwana nokomai. Fauno si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si kikinomaniya Numa Kodukodu kumenanina, eatu tuiyo kawa si venukatugudusiya. ³¹ Fauno si vivibaiya be sina nuvimatiya eatu Noma tonuaviya kasi toviketaneineina biga i nowaniya vitana fiyao Yenusanema namoga matatafusi si vivikamununuwa Numa Kodukodu kana kani sinenei. ³² Eketa yana tonuaviya kasi kaimatana nukusi i venuvakukusisiya eketa si dibwana sabu kuweyaisi. Tovanama sabuveka si kitisiya tonuaviya kasi toviketaneineina nukusi si nenemiya, vitana Fauno si munumunuya eava si onoviya.

³³ Tonuaviya kasi toviketaneineina i nemiya eketa Fauno i givikaviniya. Yana tonuaviya i visimeisiya eketa seni nuwesi nenesiyai si yoniya, munifotai eyo sabuveka i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Nofe o aitevana? Ava o i fufuniya?” ³⁴ Sabuveka sinesiyai namoga tunisi iba tamo fasinei si vivikafinafina, eatu namoga tunisi o naki si vivikafinafina-kaokaogowa. Vikafinafina i vikatumataiya eketa tonuaviya kasi toviketaneineina muka kana fata vidagedage kana uḡu ina sanamanei. Na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya numa fakinina nenei. ³⁵ Eatu

* **21:25** Nofe fufunasima nenesiyai vimomona i vivigoyona. Kudo — Yauna 20:14, Visime Nuvinavinana 5:18. Aitevana tamo gumayogu o namoga ina mataveiya gabana o nogonogo fasisiyai — Visime Tafu 19:29, 1 Kononita 6:15. Namoga eketa namoga nukusi gumayogu eketa gumayogu sina mataveya — Visime Tafu 18:22, Noma 26:27. Aitevana tamo tauna ugunina nukusi sina mataveya maise amana, ayona o taki natuna — Visime Tafu 18:6. Aitevana yomuyomu nukusi sina mataveya — Visime Tafu 18:23. Vimomona-kaokaogō — Efeso 5:3. Aitevana tamo namoga o gumayogu ina nuyakayakaniya ebe ina mataveiya — Kabikona 34:7, Visime Nuvinavinana 22:25-28. **21:27-29** Bunanige 20:4 † **21:27-29** Fiyao Diu si nuwanuwa vitana Kani Kwauna muka eyaeyasi, eketa yasi visime nenei Kani Kwauna kana fata sina kanasuna yasi kani sinenei. Eatu fiyao Diuḡa nao sina kanasuna kani kusinena — Isineni yasi kani eketa vivine yasi kani. Taki aitevana tamo visime nofe ina yakweniya, sina nuvimatiya.

tovanama i nemiya numa fakinina kana kaevaavaḡa niniunei, sabuveka si vibaimoka nuwanuwasi be Fauno sina givikaviniya, na fasinei tonuaviya si ginakasiya eketa si unamokiya ebe sina ofafafiya namoḡa nenesiyai. ³⁶ Sabuveka si omunitawisiya eatu si bwaubwauwa, “Kwa nuvimatei! Kwa nuvimatei!”

Fauno Sabuveka I Nusifufuwisiya

³⁷ Tovanama Fauno kabegomokena be numa sinenei sina kanasuniya, Giniki fonasiyai tonuaviya kasi toviketanuneina i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata ata nusifufuwiwa?”

Noko nenei tonuaviya kasi toviketanuneina i sabanutuḡa eketa i iyaviya i bwaduwa, “Omasi kwaḡa bwadu-Giniki ku sanamaniya? ³⁸ Iyau a nuwanuwa vitana kwaḡa bwatanemoka tene Itifita maise. I anuvanua be kama toviketanuneina nenesiyai ita nuaviya, eketa totaniyagunu kasi 4,000 na funumisi i viketanunisiya eketa si niya fwayafwaya nunumonumonei. Eketa kwaḡa namoḡauma?”

³⁹ Fauno i nufata i bwaduwa, “Muka, iyau tene Diu, a tufuwa fafari Sinisiya sinenei menana na kana wava Tasusi nenei. Kana fata kuta sawateweikuwa be namoḡa ata nusifufuwisiya?”

⁴⁰ Toviketanuneina i vinowana eketa Fauno kaevaavaḡa nenei i misiniya eatu nimanei namoḡa i nusawatanisiya. Tovanama i katanisiya, Ibeniu fonasiyai i nusifufuwisiya.

22

¹ Fauna i bwaduwa, “Amamaku keta unaunaku, kwa vaneneḡeiku eatu tauku ana tanafafafanikuwa iyau muka tamo goyona ata fufuniya.”

² Tovanama sabuveka Fauno si nowaniya tututausi Ibeniu fonasiyai i nunusifufuwisiya, vikafinafina si onoviya eatu si numananava.

³ Fauno i bwadu-savaviniya i bwaduwa, “Iyau tene Diu, a tufuwa menana Tasusi nenei fafari Sinisiya sinenei. Nokomai Yenusanema a kanakata eketa nuwatasuyasuya a viya. Kaku tovisawavenena o Gamaniyeni eketa waḡawaḡata yasi visime be kasi sanu matatafuna i visawavenikuwa fakinina venemokena. Nuwanuwaku nakasina be Guyau ana muniiye-dewadewiya, maisemoka kimoki kwami kwa munimuniya. ⁴ Na fasinei aviyaonana Yesu yana Ke'ta nununei si niniya, a givikuvavaniya eketa tunisi si mateya. Yaku visime nenei tovitumaḡana namoḡa keta vivine si givikaviniya eketa deni nenei si tenisiya. ⁵ Tovibwanaose kasi toviketanuneina keta tokawakawa matatafusi nukusi si sanamaniya a bwadubwaduwa venemokena. Nufunufu viviginiwisi si venikuwa ebe tunisi unaunasi fiyao Diu menana Damasiko nenei si fakwafakwa ata venisiya. Nokomai a niya Yesu kana tomuniyeyina ata nuwasisiya ebe ata kiyona eketa ata makaviniya Yenusanema ebe nofemai sita vimatadawanisiya.

⁶ Naki kuyadayada kana sinefou nenei, ketai a niniya eatu Damasiko niniunei abamei mayesina matakikikwanena visabanutuḡai i tafafifinikuwa. ⁷ A fekuwa fwayafwayai eketa kayokayo a nowaniya i bwadubwaduwa nenekuwai, ‘Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvavaneiku?’

⁸ Eketa a nufata a bwaduwa, ‘Aiye, kwaḡa aitevana?’

Eketa i nufata i bwaduwa, 'Iyau Yeisu tene Nasaneti, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa.' ⁹ Namogāsima nukusi ka niya o mayesina yota si kitiya eatu kayokayo i nunusifufuwikuwa o muka sita nowaniya.

¹⁰ Eketa a nutoninuvenuviya a bwaduwa, 'Tuveka, avamasi ana fufuniya?'

I iyavikuwa i bwaduwa, 'Ku misini be ku nai Damasiko. Nokomai tamo aitevana ina nusifufuwiwa ebe yaku nuwanuwa matatafuna kuna saviviniya.'

¹¹ Mayesina matakikikwanena matak i fwakiya eketa muka kaku fata tamo aviyavana ana kitai, na fasinei unaunaku nimakuwai si ova eketa si niikuwa Damasiko. ¹² Nokomai namoga tamokaḡa kana wava Ananaiyasi i fakwafakwa o Guyau nenei i kodukoduwa yota Mosese yana visime i munimuniye-dewidewisiya. Yota fiyao Diu matatafusi nokomai si vifotuwiya. ¹³ I nemiya niniukuwai i misiniya keta i bwaduwa, 'Unaku Sauno, ku kita-savavineu!' Na naki tovanama nenei a toneya eketa Ananaiyasi a kitiya.

¹⁴ Eyo Ananaiyasi i iyavikuwa i bwaduwa, 'Waḡawaḡata yasi Guyau i gibokiwa ebe yana nuwanuwa kuna sanamaniya. Toeyaeyanamoka naki ku kitiya eketa ku nowaniya i nusifufuwiwa. ¹⁵ Kwaḡa kuna viwakakakiya tanake fasinei ebe namoga matatafusi kuna iyavisiya avana ku kitiya eketa ku nowaniya. ¹⁶ Eketa muka yota kuna fotafota. Naki ku misini be givibutabuta ku vai. Tovanama kuna kawanunukuwa Tuveka kana wawai, ya go'yona ina gona-teweisiya.'

¹⁷ Tovanama a makavinikuwa Yenusanema, Numa Kodukodu kana kani sinenei a kawakawanunukuwa eatu a kenokita. ¹⁸ A kitiya Tuveka i nunusifufuwikuwa i bwaduwa, 'Namoga nofemai ya sifufu fasikuwai muka sina katuvai na fasinei dibwadibwaninei Yenusanema nofe tova ku teweyei.'

¹⁹ Eatu a iyaviya a bwaduwa, 'Tuveka, naki namoga si sanamaniya numa kafa yokoyoko tamokatamokaḡa nenesiyai ka tovitumaḡana deniyai a tenitenisiya eketa a munumunusiya. ²⁰ Eketa tovanama ka tokanakakikakina Sitiveni si nunuvimatiya, iyau nokomai a misiniya eatu yasi fufunanama a visawadewadewiya, eketa tonuvimatesima kasi nuya a toḡatanisiya.'

²¹ Eatu Tuveka i iyavikuwa i bwaduwa, 'Ku nai, a vivisimeiwa kedawanauwai Kani Kwauna nenesiyai.'

Fauno I Bwaduwa Tanake Tene Noma

²² Sabuveka Fauno si vanevaneneiya eatu tovanama nofe bwadunama si nowaniya, kayosi i kuḡa eketa si vibutuwa si vikafinafina, "Namoga nofe ina mateya! Muka kana nufota be ina fakwafakwa!" ²³ Eketa si vivikafinafina eatu kasi nuya nenesiyai si nunukwasikwasiya eketa fwayafwaya kafusisimina si teweteweina atai.*

²⁴ Toviketaneina yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya yasi numa fakinina kana kani sinenei. Eketa i visimeisiya ebe sina munuya eatu sina nutoninuvenuveiya be sina sanamaniya avana uḡuna fiyao Diu si kayokuḡa yo si finafina-takatakanei. ²⁵ Tovanama si vibutuwa kunava nenesiyai si yonayoniya be sina munuya, Fauno tonuaviya yasi kaimatana i misimisiniya i iyaviya i bwaduwa, "Noma yana

visime nenei o muka tene Noma kwana munu-kaokaoḡowe. Nauna kwata vinuesanikuwa ebe taki ata fufunagoyowa, enao kwata munukuwa.”

²⁶ Tovanama kaimatana Fauno yana bwadu i nowaniya, i niya toviketaneine nenei eketa i bwaduwa, “Avamasi kuna fufuniya? Namoga nofe o tene Noma.”

²⁷ Toviketanuneina i niya Fauno nenei eketa i iyaviya i bwaduwa, “Ku iyaveiku, venemokena kwaḡa tene Noma?”

I nufata i bwaduwa, “Ika. Iyau tene Noma.”

²⁸ Toviketanuneina Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Iyau gabana nakatamokena a nufata eketa a vitene Noma.”

Eatu Fauno i bwaduwa, “Iyau o Noma yasi tufuwa.”

²⁹ Tonuaviyasima vitana sita nutoninuvenuviya eatu si matuta keta si venuvamunimunikwana. Eketa tovanama toviketanuneina i sanamaniya vitana Fauno tanake tene Noma eatu i visimeisiya be si yoniya, eketa naki i matuta.

Fauno Diu Kawakawa Nausiyai I Misiniya

³⁰ Kuyadayada venuwanei tonuaviya kasi toviketanuneina nuwanuwana fiyao Diu Fauno si vinoiya fasinei kana uḡu ina sanamaniya. Na fasinei deniyai i giyauya eketa tovibwanaose nakanakasisi eketa Diu Kawakawa i visimeisiya eketa si yokowa. Eyo Fauno i nemiiya keta tafakaisiyai i misiniya.

23

¹ Fauno matana dawaniniina i niya Diu Kawakawa nenesiyai eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, yawasiku matatafuna a fakwiiya dawaniniina Guyau matanei, eketa katekateku o eyaeyana kana nivaniva kimoki.”

² Tovanama tovibwanaose kasi toviketanuneina Ananaiyasi nofe bwadunama i nowaniya, i nuwagoyowa eketa aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya, i visimeisiya ebe kawana sita nutafifuwafuwiya. ³ Eatu Fauno i kawafatiya i bwaduwa, “Guyau ina nutafiwa. Namoga matasiyai ka kita dewadewana eatu katekateu o gavigavina. Nanemai ku nuvitoiwa avage Mosese yana visime nenei kuna vinuesanikuwa, eatu visimemokena o kwaḡa naki ku yakweniya tovanama namoga ku visimeisiya ebe sita nutafikuwa.”

⁴ Aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya si iyaviya si bwaduwa, “Ava uḡuna Guyau yana tovibwanaose kasi toviketanuneina ku sawasawanuketuwe?”

⁵ Fauno i nufata i bwaduwa, “Unaunaku, muka ata sanamane gewa tanake o tovibwanaose kasi toviketanuneina. Guyau fonakituna i bwaduwa, ‘Muka yata sabu kasi toviketanuneina kuna sawanuketuwe.’”

⁶ Fauno i sanamaniya Diu Kawakawa sinesiyai tunisi Sadusi eatu tunisi o Fanasi, eketa kayona nakasinei i bwaduwa, “Unaunaku! Iyau tene Fanasi maise yota amaku. A vitumaḡaniya Guyau namoga matematesi ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kwa vivinuesanikuwa.”

⁷ Tovanama Fauno nokomaise i bwaduwa, Fanasi eketa Sadusi si vibutuwa si avigwavigwaeḡa nenei yoko si takiya eketa nuwesi i kikinomana. ⁸ Yasi vigwaeḡa uḡuna o nofemaise. Sadusi si bwaduwa avage muka tamo misini-savavineina yota muka tamo Guyau kana

kaetoḡa abamei eketa yota muka tamo kanunu. Eatu Fanasi o nofe ibasima si vitumaḡanisiya.

⁹ Vikawabwadubwadu i nakata, eketa tunisi visime kana tovi-sawavenena Fanasi kunumisi nenei si misiniya eketa si numanimaniniya si bwaduwa, “Namōḡa nofe muka tamo goyona ita fufuniya. Kana kita kamo tamo kanunu o tamo Guyau kana kaetoḡa abamei i nusifufuwiya.”

¹⁰ Avigwavigwaeḡa i nakatamoka eketa tonuaviya kasi toviketaneina i matuta Fauno sita sinabwegabwegiya, na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya si oviya eketa si niiya yasi numa kana kani sinenei.

¹¹ Na nuwabunanama nenei Tuveka i kenokikinomana keta Fauno kuniniuna i misiniya eketa i bwaduwa, “Kuna katevatumoka ebe namaise nofemai Yenusanema fasikuwai ku nusifufuwa, maisemoka yota Noma kuna nusifufuwa.”

Fiyao Diu Nuwanuwasi Fauno Sina Nuvimatiya

¹² Tovanama vanavana i vaneya, Fiyao Diu tunisi Fauno fasinei si weifufuna eketa matatafusi si tanaḡaiya muka sina ka o sina yu kana nivaniva Fauno sina nuvimatiya. ¹³ Namōḡa 40 na kasi tufo nukusi ketaketanama si vinowaniya ebe sina fufuniya. ¹⁴ Si niya tovibwanaose nakanakasisi yota Diu tokawakawa nenesiyai eketa si bwaduwa, “Kima ka tanaḡaiya Guyau matanei eketa muka tamo avana kana kaniya kana nivaniva Fauno kana nuvimatiya. ¹⁵ Eketa ka weifufuna vitana kwami keta Diu Kawakawa, tonuaviya kasi toviketaneina kwata vikokoniya be Fauno ita sobunemiiya nenemiyai. Seba kwana teweiya ebe sina bwaduwa vitana kwata nutoninuvenuveyei ebe yana sifufu kwata sanamanadewadewai fasinei, eatu ketai kana fotamatamataveya ebe kana nuvimatiya.”

¹⁶ Eatu Fauno auna namōḡa viwaifufunanama i ninowaniya eketa i kanasuna numa fakinina nenei Fauno i iyaviya. ¹⁷ Eketa Fauno tonuaviya yasi kaimatana tamokaḡa i weniya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Nofe tufunakatanama ku niyei ya toviketaneina nenei, ebe yana nuwanuwa ina nusifufuwiya.”

¹⁸ Eketa kaimatana namōḡanama i niiya toviketaneina nenei eketa i bwaduwa, “Yata finisina Fauno i wenikuwa eketa i vikokonikuwa namōḡa nofe tufunakasina a nemiiya ebe sifufu tamokaḡa ina iyaviwa.”

¹⁹ Toviketaneina namōḡanama nimanei i oviya keta i niiya kuniniuna eketa taniyanei i kanakununuwiya i bwaduwa, “Avi sifufu kuna iyaveiku?”

²⁰ I nufata i bwaduwa, “Fiyao Diu yasi nuwanuwa naki si givifakiniya eatu sina vikokoniwa ebe kumana Fauno kuna nemiiya Diu Kawakawa nausiyai avage sina nutonikuekuiya yasi sanamana fasinei. ²¹ Eatu muka yasi bwadu kuna nowaniya. Yasi namōḡa 40 na kasi tufo si fotafotamatamataveya be Fauno sina munuya. Naki si tanaḡaiya muka sina ka, muka sina yu kana nivaniva Fauno sina nuvimatiya. Nofe tova naki si gidewadewa eatu si fotafotamoka yasi vikokona kana nufata fasinei.”

²² Eketa tonuaviya yasi toviketaneina namōḡa tufunakasina i iyaviya i bwaduwa, “Nofe sifufu ku iyavikuwa kuna ogaguwiya.” Eketa i gionoviya i niya.

Fauno Si Visimeiya Tovisime Nakasina Finikesa Nenei

²³ Eketa toviketaneina yana kaimatana kasi nuwa i wenisiya eketa i visimeisiya i bwaduwa, “Tonuaviya kaeyai 200 kwana visiya yota 70 osi kasi totoḡa eketa 200 iyo namoisi. Kwana gidewadewa ebe nuwabuna

9 maise kwana niya Sisaniya. ²⁴ Yota osi kwana gidewidewisiya ebe Fauno ina toḡa. Kwana ofafafiya eketa kwana niya tovisime Finikesa nenei.” ²⁵ Munifotai tonuaviya kasi toviketanuneina nufunufu nofe-maise i viginiwiya.

²⁶ “Iyau Konodiyasi Nisiyasi, nufunufu a viginiwiya kwaḡa namoḡa nakasiu tovisime Finikesa neneweu. Agigiku.

²⁷ Namoḡa nofe o fiyao Diu si givikaviniya eketa kabegomokena sita nuvimatiya. Eatu a sanamaniya tanake tene Noma, na fasinei yaku tonuaviya nukusi ka niya keta ka ofafafiya. ²⁸ Eatu nuwanuwaku yasi vinoi kana uḡu ana sanamaniya fasinei eketa a niya Diu Kawakawa yasi kafa yokoyoko nenei. ²⁹ Nokomai a nisaiya gewa yasi vika-vivinoi o tututausi yasi visime fasinei eatu muka tamo Noma yana visime ita yakweniya ebe ana vimatadawanei mateyai o deniyai ana tenei. ³⁰ Tovanama Fauno kana viwaifufuna fasinei kana matakawa a viya, a venuvisimeiya i nemiya neneweu yota kana tovinoi a iyavisiya ebe yana goyona fasinei neneweu sina bwaduwe-kikinomanisiya.”

³¹ Eketa toviketanuneina i visimeya maise yana tonuaviya si saviviniya. Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno si oviya keta si kikinomaniya Enitifetinsi menana nakasina nenei. ³² Tovanama tova i katakiya, tonuaviya matatafusi si makaviniya yasi numa fakinina Yenusanema nenei, eatu osi kasi totoḡaḡa Fauno si niya Sisaniya menana nenei. ³³ Tovanama si kikinomana, Fauno keta nufunufu viviginiwina tovisime nimanei si tenisiya. ³⁴ Nufunufunama i ginaḡanaḡakoḡoiya muninei Fauno i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Kwaḡa o avi fafari?” Fauno i nufata i bwaduwa, “Iyau o Sinisiya fafaninama nenei.”

³⁵ Finikesa Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Ka tovinoisima nofemai sina nemiya munifotai yo ana vaneneimiya ebe ana vinuesaniwa.” Eketa yana tonuaviya tunisi i iyavisiya vitana Fauno sina niya Enoda yana numa tufomu kaikaiwabuna nenei keta sina toḡataniya.

24

Fauno I Misini-Kikinomana Finikesa Naunei

¹ Kuyadayada 5 muninei tovbwanaose kasi toviketanuneina kana wava Ananaiyasi yota tunisi Diu kana tokawakawa nukusi si sobuwa Sisaniya. Namoḡa kana wava Tetanusu nukusi si niya. Tanake tonusifufu yota Noma yasi visime kana tosanamana. Si niya si misiniya tovisime Finikesa naunei ebe Fauno sina vinoiya. ² Tovanama Fauno i kanasuna vikanunusi-fusifufu sinenei, Tetanusu i misiniya eketa yana bwaduvinoi i vikutuya.

“Yama namoḡa nakasiu, kwaḡa toviketanuneina na ya nuwata-suyasuya yota ya vinuwadadana dewadewasi, na fasinei biganei ka fakwa kawasasa nubwayouna keta iba yagwanina dewadewasi yama namonamoḡa nenesiyai si kikinomana.* ³ Kabaḡa tamokatamokaḡa nenesiyai matatafuki yama viagigiku nakatamokena neneweu tova

* **24:2** Finikesa yana vitovisime kana tovai o muka biganei. Tetanusu Finikesa i kakanadibidibiya be ita bwaduwa vitana avage Fauno ita goyona. Finikesa dauna nakasina namoḡa i venisiya. Na fasinei Fauno kana nutoninuvenuveina muninei, si fakwa manamana nuwesi i kakaviya eyo Noma kana tufomu Neno Finikesa fatana i viya. Nokomai vikamununuwa nakasina i kikinomana fiyao Diu atu Noma namoisi nukusi. Eketa Noma tonuaviya si misinimoka tu Yenusanema matatafuna si givigoyuya.

kana matatafu. ⁴ Muka ana visinatamatamaneu nakatamataina eatu a kawanunukuwiwa ka fata yama sifufu kabegona kuta vaneneiya.

⁵ Namoga nofe ka kitanisaiya tanake togivigoyo-onaona. Namai Diu si fakwafakwaniya nenesiyai avigwawigwaeḡa i gigikikinomaniya, yota tanake Nasanini yoko kana toviketaneina.† ⁶ I aanuvanva be Numa Kodukodu ita weigavigaviya, na fasinei ka givikaviniya.‡ ⁸ Taki tauḡu kuna nutoninuvenuveiya, nao yama bwadubwadu kana venemokena kuna kitiya.”

⁹ Eketa fiyao Diu matatafusi Tetanusi yana nusuyai si niya eketa si bwaduwa, “Bwadubwadu nofe matatafuna o venemokena.”

¹⁰ Eketa Finikesa nimanei i nusawateweiya eketa Fauno i bwaduwa, “Aiye yo Finikesa, a sanamaniya manamana kana yagwana kwaḡa ku vitonuviesana fafani nofe sinenei, eketa tauku ana tanafafanikuwa neneweu fasinei o a sebobowa. ¹¹ Taki tauḡu namoga kuna nutoninuvinuvisiya, sina iyaviwa vitana yawane kuyadayada 12 muka ita kakavei a vaneya Yenusanema Guyau nenei a kodukoduwa. ¹² Tovinoi nofe si kitikuwa muka tamo namoga nukusi kata vigwaeḡa Numa Kodukodu nenei. Muka tamo numa kafa yokoyoko o tamo kabaḡa menana nofe nenei namoga ata visimwanakasisi ebe sita vikamunumuwa. ¹³ Yota muka kasi fata aviyaonana tamo sina visawaveneu ebe yasi vinoi ina vivenemokena.

¹⁴ Eatu a iyaveimi, amamaki yasi Guyau nenei a kodukoduwa yota iyau Yeisu yana Ke'ta nununei a niniya. Eatu si bwaduwa avage nofe o Ke'ta-vikanonono, eatu Mosese yana visime yota Guyau yana tomatakawa yasi viviginiwa matatafuna a vitumaḡaniya. ¹⁵ Namaise yasi tumaḡana si teniya naki maisemoka yota yaku tumaḡana Guyau nenei a teniya vitana tova i nenemiya namoga dewadewasi be goyosi mateyai ina vitowamisiniye-savaviniya. ¹⁶ Nofe fasinei tova matatafuna Guyau matanei yota namoga matasiyai a anuvanvamoka ebe yaku nuwanuwa masamasanina keta yawasiku dawaniniina nenei ana fakwa.

¹⁷ Yenusanema a teweiya manamana simo matayagwanina, eatu bwatanemoka a makavinikuwa ebe yaku sabu sinesiyai goyogoyo si fakwafakwa, kasi nuwagabubu ana kavenena eatu yota Guyau nenei ana vibwanaoseya.§ ¹⁸ Givieyaeya kana fufuna a saviviniya eketa Numa Kodukodu sinenei a kodukoduwa eatu si nisaikuwa. Na tovanama nenei muka sabu nukusi yota muka tamo vikasanegwanegwa. ¹⁹ Eatu tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei o matasiyai eketa namoisima o sita nemiya nauweu, ebe si kitikuwa avi goyona a fufufuniya sita bwaduwe-kikinomaniya. ²⁰ Nofe namoisima o sita iyaviwa avi sinatamaneina si nisaḡai nenekuwai tovanama Diu Kawakawa nausiyai a misiniya. ²¹ Eatu iba tamokaḡamoka o tovanama nausiyai a misimisiniya, a bwauwa a bwaduwa, ‘A vitumaḡaniya

† **24:5** Yeisu tanake tene Nasaneti. Eketa aviyaonana si munimuniye-dadaniya nao yokonama si weniya Nasanini yoko. Tovanama Tetanusi nofemaise i bwaduwa, nao nofe yokonama i gigisobuwiya. Fiyao Yudiya kana matatafu nenei si kitakitasobuwa fafani Ganini namoisi nenesiyai, nofe fafaninama nenei o Nasaneti menana i fakwafakwa. (Yoni 1:46) Yota i bwadubwaduwa avage Fauno noko ketaketanama nenei i kodukoduwa nao Noma yana visime i yakweyakweniya.

‡ **24:6** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukusi 6b-8a si nunatuya. Ka weifufuna be kana nuvesianiya yata visime yana nuwanuwa maise, 7Atu tonuaviya kasi toviketaneina Nisiyasi i nemiya eketa na yana vikumaigi nenetiya i viya. 8Eketa Nisiyasi visime i venisiya vitana kana tovinoi nauweu ina misiniya. § **24:17** Manamana 5 i kakavisiya Fauno i venufota Yenusanema tova mwakufwana nenei be tovitumaḡana ina matakawisiya yana toḡa keta Biga dewadewana kana numamana fasinei. (Bunanige 21:17-28) **24:21** Bunanige 23:6

Guyau namoḡa matematesi ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kimoki kwa vivinuesanikuwa.’ ”

²² Yeisu yana Ke'ta fasinei Finikesa naki sanasanamanina eketa Fauno i sawataniya, eketa yasi yoko i gifotiya eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Tovanama tonuaviya kasi toviketanuneina Nisiyasi ina nemiya, yana sifufu ana vaneneiya eyo munifotai ana vinuwadadana taki Fauno i sinatamaniya o muka.” ²³ Eketa tonuaviya yasi kaimatana i visimeiya ebe ina toḡatana-dewadewiya eatu simokaḡa ina sawateweiya yana savivina nenesiyai yota unaunana ina sawateweiya ebe sina ovivita yana nuwanuwa nenesiyai.

Yeisu Fasinei Fauno I Visawavenena Finikesa Nenei

²⁴ Kuyadayada muka yagwanina muninei, Finikesa eketa kawana ne Diu kasi wava Dunusina nukusi si nemiya. Bwadu si vininitiya eketa Fauno i nemiya. Finikesa i vaneneḡa eatu Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana vitumaḡana fasinei Fauno i givimayeta. ²⁵ Eatu tovanama i tenesaviya i gigivimayeta namaise Guyau nuwanuwana yawasi dawaniniisi eketa kwafini yana viginini kana kunuwaneina eketa yota kafa nuesana kunnauta fasinei o Finikesa naki i matuta eketa i bwaduwa, “Naki nanemai ku onovei be ku nai, tovanama ana gidewadewa eyo ana wenesavaviniwa.” ²⁶ Eketa tova matatafuna Finikesa Fauno i wenewene-yewayewiya keta nukusi si nunusifufuwa. Fauno deniyai i fakwafakwa na fasinei Finikesa yana tumaḡana i teniya i nuwanuwa vitana Fauno nenei simokaḡa gabana ita visamwaḡauwiya kana ketoyau fasinei.

²⁷ Manamana nuwesi muninei Fonisiusi Fesitusi o Finikesa kana kivi i viya, eatu Finikesa fiyao Diu yasi nusuyai i niya eketa Fauno deniyai i kitamokiya.*

25

Fauno I Vikokona Be Tufomu Sisa Naunei Ina Misiniya

¹ Tovisime Fesitusi i kikinomana Sisaniya eketa i fakwa kana nivaniva kuyadayada tonusi i kakaviya muninei, eyo i vaneya Yenusanema.

² Nokomai tovibwanaose nakanakasisi eketa fiyao Diu kasi toviketanuneina si yokowa naunei eketa Fauno si vinoiya. ³ Si vikokoniya vitana yasi nusuyai ita niya be Fauno ita visimeiya ita vaneya Yenusanema uḡuna si viwaifufuna ketai sina nuvimatiya. ⁴ Eatu Fesitusi i nufata i bwaduwa, “Fauno o Sisaniya deniyai eketa tova kabegomokena ana makavinikuwa nokomai. ⁵ Eatu kami toviketanuneina tunisi nukusi kata sobuwa, ebe taki Fauno i sinatamaniya maise o nokomai yasi bwaduvinoi sita teniya.”

⁶ Yenusanema i fakwa kuyadayada taki 8 o 10 muninei i makaviniya Sisaniya. Kuyadayada kana vinuwa nenei kafa nunuesana kana kivi nenei i fakwasiotōḡa, eketa yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiiya naunei. ⁷ Tovanama Fauno i kanasuna totomuwai, Diu toviketanuneina aviyaonana Yenusanemei si sobunemiya, si misinifiniya eketa vinoivikanonono yagwanisi si bwaduwisiya eatu muka tamo namai kana venemokena.

* **24:27** Noma yasi visime i bwaduwa, manamana nuwesi sinenei namoḡa deniyai muka sina nuviesaniya nao sina giyaaya. Eketa na tovanama Finikesa Fauno ita giyaaya, fiyao Diu si nuwagoyowa nakasina uḡuna iba yagwanisi i fufunisiya muka sita sebowei. Na fasinei nuwanuwana aviyavana tamo ita fufuniya ebe nuwatasi ita givisebobowiya.

⁸ Eketa bwadusima fasisiyai Fauno tauna i tanafafaniya i bwaduwa, “Kwa nowaniya, iyau muka tamo goyona ata fufuniya Diu visime nenei o Numa Kodukodu nenei o tufomu Sisa nenei.”

⁹ Eatu Fesitusi nuwanuwana Diu toviketaneina yasi nusuyai ina niya fasinei eketa Fauno i nutoninuvuviya i bwaduwa, “Namaise, ka fata tana vaneya Yenusanema ebe nokomai nofe vinoisima fasisiyai ana vinuesaniwa?”

¹⁰ Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, “Muka, uḡuna iyau nofe tova Sisa yana kafa nunuesana kana kivi naunei a misimisiniya. Yota iyau tene Noma, na fasinei nofemai kuta vinuesanikuwa. Tauḡu naki ku sanamane-dewadewiya muka tamo goyona ata fufuniya fiyao Diu nenesiyai. ¹¹ Eatu taki tamo avana a sinatamaniya ebe i nufotiya ana mateya, nao muka tamo avana. Eatu taki bwaduvinoisima nofe vikanonono, nao muka tamo aitevana kana fata be ina teneiku nimasiyai. Na fasinei nuwanuwaku Sisa naunei ana misiniya ebe ina vinuesanikuwa.”*

¹² Fesitusi yana togivisawakedana nukusi si vikanunusifufuwa Fauno yana bwadu fasinei eyo i nufata i bwaduwa, “Nuwanuwau Sisa fasinei o kuna niya Sisa nenei.”

Fesitusi Tufomu Aganifa I Nusifufuwiya Fauno Fasinei

¹³ Kuyadayada muka yagwanina muninei, tufomu Aganifa eketa nouna Benisi si kikinomana Sisaniya ebe Fesitusi i vitovisimeya kiouna fasinei si venufotiya. ¹⁴ Nokomai si fakwa kuyadayada yagwanina, eketa Fesitusi tufomu Aganifa i nusifufuwiya Fauno fasinei. I bwaduwa, “Finikesa yana to-vai, namoḡa tamokaḡa deniyai i teniya eketa namoḡamokena yawane noko i fakwafakwa. ¹⁵ Tovanama a niya Yenusanema, toviwbwanaose nakanakasisi eketa Diu tokawakawa si vinoiya eketa si vikokonikuwa ebe ketaketa ata fufuniya be sita nuvimatiya. ¹⁶ Eatu a iyavisiya vitana Noma yama visime nenei nauna namoḡa ina misiniya tovinuesana keta kana tovinoi nausiyai ebe tauna fasinei ina tanafafana muniyai yo kana visime ina nisaiya.

¹⁷ Tovanama fiyao Diu kasi toviketaneina nukusi ka nemiya nofemai muka ata fota. Nuwabuni a fakwasioḡa yaku kafa nunuesana kana kivi nenei eatu yaku tonuaviya a visimeisiya eketa Fauno si nemiiya naukuwai. ¹⁸ Eketa tovinoi si misiniya eketa a nuwanuwa vitana tamo avi fufuna goyomokena ita fufuniya fasinei o sita iyaveiku. ¹⁹ Eatu tututausi yasi kodukodu kana visime fasinei eketa yota namoḡa matematena kana wava Yeisu fasinei si ovigwaeḡa. Eatu Fauno i bwaduwaduwa avage namoḡanama o yawayawasina. ²⁰ Yasi avigwavigwaeḡasima fasisiyai a bauwa, na fasinei a vikokoniyai taki kana fata maise kata vaneya Yenusanema ebe vinoisima fasisiyai nokomai ata vinuesaniya. ²¹ Eatu Fauno i vikokona vitana deniyai ita fakwa kana nivaniva Sisa fonana ita nowaniya. Na fasinei tonuaviya a visimeisiya eketa deniyai si tene-savaviniya. Yaku kawasasa ana kitiya maise ana visimeiya Sisa nenei.”

²² Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, “Ake, iyau nuwanuwaku nofe namoḡanama yana sifufu tauku ana vaneneiya.”

Fesitusi i nufata i bwaduwa, “Kumana yo kuna vaneneiya.”

* **25:11** Naki tene Noma namoḡa kana nufota be ina vikokona tufomu Sisa kana kita fasinei. Ebe bwaduvinoi fasisiyai tufomuḡa ita vinuesana. Eketa taki tene Noma nokomaise yana bwadu ina taniya, nao muka tamo kana dawanafota.

Tufomu Aganifa Fauno I Vaneneiya
Bunanige 9:3-8, 22:6-11

²³ Kuyadayada kana vinuwa nenei, tufomu Aganifa keta Benisi kasi kwame dewabausi si kotonina eketa namoḡa si venuyofiyofisiya si ovisiya keta si kanasuniya kafa fonayau kana totomuwai. Tonuaviya kasi toviketaneina eketa menana kana namoḡa nakanakasisi si vinuwisiya eketa nukusi si kanasuna. Munifotai Fesitusi yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiiya nausiyai. ²⁴ Eketa Fesitusi i bwaduwa, “Tufomu Aganifa keta matatafumi namoḡa nakanakasimi kimoki naumiyai namoḡa nofe kwa kitakitiya. Fiyao Diu matatafusi Yenusanema keta Sisaniya sinenei, tanake fasinei si odowa nenekuwai. Si vikafinafina si bwadubwaduwa avage muka nuwanuwasi yawayawasina ina fakwa. ²⁵ Eatu muka tamo avi goyona ata nisaḡai ebe ana nuvimatei. Eatu tauna nuwanuwana Sisa naunei ina misiniya. Na fasinei ana visimeiya ina niya Noma.

²⁶ Eatu yawane muka ita mayesiku aviyavanamasi ana viginiwiya Sisa nenei namoḡa nofe fasinei. Na uḡuna a nemiiya matatafumi naumiyai ebe kwaḡa tufomu Aganifa nukusi tana nutonikuekuiya ebe yo aviya-vana tamo ana viginiwiya Sisa nenei. ²⁷ Muka ita nufotaiku be yana goyonanama muka kana sanamana eatu ina nai Sisa nenei. Nauna ana sanamaniya ebe kana fata Sisa ana matakawiya goyonanama fasinei.”

26

Fauno Tauna I Tanafafaniya

¹ Munifotai tufomu Aganifa Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Nofe tova a sawateweiwa ebe tauḡu fasiweu kuna nusifufuwa.” Fauno nimana i tataiya eketa tauna fasinei i tanafafaniya i bwaduwa, ² “Agigiku tufomu Aganifa, a sebobowa uḡuna kimoki mataweu fiyao Diu yasi bwaduvinoi matatafuna fasinei tauku ana tanafafanikuwa. ³ Kita Diu kata sanu yota yama nuwatabausima ka oovigwawigwaeisiya matatafuna sanasanamaniyu. Na fasinei a vivikokoniwa be kunuwaneina nenei yaku sifufu kuta nafanafiya.

⁴ Matatafusi fiyao Diu si sanamaniya yawasiku kabegokuwai kana nivaniva kimoki. Si sanamaniya namaise nauna a mikifakwa tauku yaku fafani nenei yota munifotai Yenusanema. ⁵ Muka vitana matayauy-oisi. Si sanamaniya iyau tene Fanasi eketa kama kwenava Guyau kana kodukodu fasinei o fakinamataina yo muniyai yoko tunisi. Yama visime matatafusi o fakinina venemokena eatu a munimuniisiya. ⁶ Kimoki avage nuwanuwasi kuna vinuesanikuwa uḡuna yaku tumaḡana a teniya vitana Guyau avana waḡawaḡata i bwadudabedabisiya ina saviviniya fasinei. ⁷ Yata fasekwa 12 yota yasi tumaḡana si teniya vitana Guyau yana bwadudabadabanama ina vivenemokena. Eketa vimogumoguwai nuwabuna be kuyadayada si kodukoduwa nenei. Tufomu yo, nofe tumaḡananama fasinei keta Diu toviketaneina si vivinoikuwa. ⁸ Ava uḡuna kwa nuwanuwa vitana Guyau muka kana fata be namoḡa matematesi ina sinaviyawasa?

⁹ A vinuwadadana ebe iba matatafusi ata fufunisiya avage Yeisu tene Nasaneti kana wava ata givigoyuya fasinei. ¹⁰ Eketa nuwanuwana o nauna Yenusanema a mikifufuniya. Tovibwanaose nakanakasisi nokomai visime si venikuwa eketa Guyau yana namonamoḡa yagwanisi deniyai a tenisiya. Yota kasi nuvimate fasinei a visawadewedewiya.

11 Tova matayagwanina numa kafa yokoyoko nenei a vimatadawanisiya. A fiwana namaise be yasi vitumaḡana Yeisu fasinei sita vikeweiya. Kayoku i kuḡa eketa a niya maniuna yasi menanai a venunuwasisiya be ata givikuvakuvavanisiya.

12 Tova tamokaḡa Yenusanema tovibwanaose nakanakasisi visime si venikuwa eketa si visimeikuwa ebe a niniya Damasiko menana nakasina nenei. 13 Tufomu yo, na tovanama nenei kuyadayada sinefounei ketai a niniya eatu mayesina matakikikwanemokena yo vanavana abamai a kitiya. Namog̃asima nukusi ka niniya i tafafinikiya. 14 Eketa matatafuki ka fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo bwadu-Ibeniu nenei a nowaniya i bwadubwaduwa nenekuwai, 'Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku? Kwaḡa tauḡu ka debana ku yaweyawiya.'

15 Eketa a nutoniya a bwaduwa, 'Aiye, kwaḡa aitevana?'

Eketa Tuveka i nufata i bwaduwa, 'Yau Yeisu, Yau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa. 16 Eatu ku otowamisini! A kikinomaniwa uḡuna a gibokiwa kaku kaetoḡa. Aviyavana kimoki ku kitiya yota aviyavana yawane ana visawaveniwa, kwaḡa kasi toviwakakaki. 17 Kwaḡa o ana ofafafiwa tauḡu ya sabu yota Kani Kwauna nenesiyai. Eketa a vivisimeiwa kuna niya nenesiyai, 18 matasi kuna gibwasasa ebe yasi fufunagoyo kana fata sina sanamaniya be kumanovana nenei sina saḡavinisiya mayesina nenei. Seitani yana fiwana nenei sina saḡavinisiya sina nemiya Guyau nenei. Munifotai sina vitumaḡanikuwa nenei, yasi go'yona ana vinuwateweisiya ebe yasi kabaḡa sita vitoniwagiya yaku namonamoḡa tafutafusi kasi kawasasai.'

19 Eketa tufomu Aganifa, nofe kenokitanama abamei i sobunemiya a muniya. 20 A vibutuwa a numamana fiyao Diu Damasiko sinenei yota Yenusanema sinenei eketa fafari Yudiya kana matatafu a numamananiya. Munifotai Kani Kwauna nenesiyai a numamana vitana yasi fufuna goyosi sina onovisiya eatu yawasisi Guyau sina veniya. A iyavisiya vitana yasi fufuna nenesiyai, sina visawavenena venemokena gewa naki i kavinisiya.

21 Biga nofe a numamaniya fasinei, tunisi fiyao Diu Numa Kodukodu sinenei si givikavinikuwa keta si anuvanuva be sita nuvimatikuwa. 22 Noko tovanama nenei kana nivaniva kimoki, Guyau yawane i oovivitikuwa. Na fasinei nofemai a misimisiniya ebe namoḡa matatafumi na kami wava atu i sobuwa muka na kami wava a iyaiyavimiya avana Guyau yana tomatakawa eketa Mosese si bwaduwisiya ina kikinomana. 23 Si bwaduwisiya vitana Togifafafana Gigibokeinana ina kuvavana keta yota mateyai ina mikimisini-savaviniya, keta ina numamana be biga dewadewana ina vikimayeta tauna yana sabu fiyao Diu eketa Kani Kwauna nenesiyai."

24 Fauno nofe ibasima fasisiyai i nunusifufuwa eatu Fesitusi i fina i bwaduwa, "Fauno, kamo ku wafa! Ya sanamana i nakatamataiya nenei debabouḡu i givigoyuya!"

25 Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, "Yama namoḡa nakasiu, iyau muka ata wafa. Avana a bwadubwaduwiya o kana venemokena keta yota na kana sanamana. 26 Nofe ibasima a nunusifufuwisiya o muka makamakav-iunai ita savivina, na fasinei a sanamaniya tufomu Aganifa o naki na ya sanamana eketa ibasima fasisiyai a nunusifufuwa menanai." 27 Fauno

i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Tufomu Aganifa, Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa ku vitumaḡaniya o muka? A sanamaniya ku vitumaḡaniya.”

²⁸ Eketa Aganifa Fauno yana bwadu i fatiya i bwaduwa, “Omasi ku vinuwadadana tova bwatana nenei yaku nuwanuwa kuna kaniya be ya vitumaḡanai ata vitumaḡana?”

²⁹ Fauno i nufata i bwaduwa, “Tova taki bwatana o nubwayouna, o muka kana tunina. Eatu yaku kawanunuku Guyau nenei o vitana kwaḡa keta aviyaonana kimoki kwa vanevaneneikuwa o Tuveka Yeisu kwata vitumaḡaniya eatu muka kwata vifinisina maise iyau.”

³⁰ Munifotai tufomu Aganifa keta tovisime Fesitusi keta Benisi yota aviyaonana nukusi nokomai si misiniya keta totomu si teweiya. ³¹ Eatu tututausi si vikanunusufisufuwa si bwaduwa, “Namoḡa noko muka tamo avana goyona ita fufuniya ebe yo ina nai deniyai o ina mate.”

³² Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata namoḡa nofe tana giyauya ebe ina niya, eatu naki tauna i bwaduwa nuwanuwana tufomu Sisa naunei ina misiniya ebe ina nuesana. Na fasinei muka kata fata tana giyauya.”

27

Fauno Yana Kamudadana Noma

¹ Noko tovanama nenei Fesitusi i vinuwadadana vitana Fauno keta finisina sina toḡa Itani fasinei, deni kana tokitavikavina, Fauno keta tunisi finisina si tenisiya Yuniyasi kanonovanei. Tanake o tufomu Sisa yana tonuaviya tomatakaikai kunumisi tamo kana kaimatana. ² Menana Adanamitiyumi nenei waka tamokaḡa i nemiya eketa Anisitako tene Tesanonaika fafani Masedoniya sinenei nukusi ka toḡa. Wakanama o fafani Eisiya gibo kafakainei ina venufanafana eketa menana nakanakasisi nenesiyai ina nikanakanasunaniya.

³ Kuyadayada kana vinuwa nenei ka kanasuna Saidoni menana nakasina nenei. Yuniyasi Fauno i kitanuwagabubuwiya eketa i sawateweiya i niya unaunana nenesiyai kana ovivita fasinei. ⁴ Munifotai kabaḡa noko ka teweiya. Fonimana ka viketosogaḡaniya eketa muka kama fata be yama kituḡa nenei kana dibwana. Na fasinei Saifunusi simuna kukwauna ka venufanafana. ⁵ Munifotai kawasasa ka venuonosiya eketa fafani Sinisiya eketa Famufiniya etasiyai ka venufanafana kana nivaniva ka kanasuna menana Maina nenei ka sobuwa Nisiya yana fafani sinenei. ⁶ Nokomai kaimatana waka tamokaḡa i nisaiya Anekisenidiyei i nemiya keta i niniya Itani, eketa nenei ka toḡa.

⁷ Dauna nakasina eketa kuyadayada yagwanina makamakanuwaki ka dibwana kana nivaniva menana Nidusi niniunei ka kikinomana. Eatu fonimana ka viketosogaḡaniya fasinei eketa ka venutamana Kiniti simuna i babikiya eatu ka venufanafana kana nivaniva menana Sanumone mutuna ka tutuuniya. ⁸ Kafakainei fonimana ka vituḡaiya kana nivaniva kafasiwaḡa kana wava Kafasiwaḡa Kiwaḡa nenei menana Nasiya niniunei ka kanasuna.

⁹ Yama dibwana wakai nubwayoumataina eketa Go'yona Kana Vibwanaose kana kuyadayada nakasina* naki i kakaviya. Nofe tovasima

* 27:9 Nofe kuyadayadanama o fiyao Diu yasi kuyadayada nakasina eketa Tafutafuna. Nofe kuyadayadanama nenei si vivimogumoguwa eketa tovibwanaose kasi toviketanutuneina i vivibwanaoseya namoḡa yasi go'yona fasisiyai. Visime Tafu 16, 23:26-32, Ginaḡanaḡa 29:7-11.

nenesiyai o gibo i sakasakanunuwa. Na fasinei Fauno i misiniya eketa yasi nona i kakiniya.

¹⁰ I bwaduwa, “Unaunaku, nuwatamiyai a teneteniya yata kamudadana kunauta o daunina. Yawane nogonogo eketa waka tauna tana teweisiya yota tunita tana mateya.” ¹¹ Eatu kaimatana Yuniyasi muka Fauno fonana ita nowaniya, eatu tonumunikuta eketa toniwaka fonasi i muniya. ¹² Noko kafasiwaḡanama muka kana fakwa dewadewana yauya kana tutuya nenei. Na fasinei namoḡa matayagwanisi nuwanuwasi kata sinanakata-savavinikiya ebe kata dibwana-nuvanua simuna Kiniti nenei ebe Fonikisi kafasiwaḡai kata toḡavikifafa. Uḡuna kafasiwaḡanama o Kiniti simuna i nutenekifafiya eketa tova matatafuna nunumanona.†

Vayuvayuyu Gibowai

¹³ Tovanama fonimana dibidibina gagasei i vibutuwa i siveginenginena, toviwakasefufesu si vinuwadadana vitana avana si weifufuniya sina saviviniya, na fasinei tutuvidauna si sinanakasiya eketa simuna Kiniti kafakainemokenei ka venufanafana. ¹⁴ Tova bwatana nenei yamududuwe fifiwanina i viyueyue-sobunemiya Kiniti simuna kuweyaina eketa waka i sinaviviya. ¹⁵ Toviwakasefufesu si anuvanua be fonimana kuweyaina waka sina visaiya eatu si vibaiwayosa uḡuna fonimana i givikavinikiya eketa si teweiyai fonimana i nutunemokikiya.

¹⁶ Tovanama Kauda simuna kabesona kukwauna ka venufanafana, eatu waka kana kimonou ka fiwanamokikiya keta ka sinanakasiya eketa toviwakasefufesu si yonavikavikaviniya.† ¹⁷ Tovanama si nusafuwa, unava nenesiyai waka tauna tofwana si takwaniya. Si matuta fonimana waka ita nuyakweyakweniya nai nidebadebana kana wava Satusi gunina nenei. Na fasinei naya na kana nogonogo matatafuna si unisiya wakai eatu wakanaga fonimana i nutunemokikiya.

¹⁸ Yoyo waka i tutuya nakatamataina fasinei eketa kuyadayada venuwanei waka kana nogonogo si vibutuwa si tewesobusobuwina gibowai. ¹⁹ Kuyadayada kana vitonu nenei naya kana nogonogo matatafuna yota tututausi nimasiyai si tewesobusobuwina. ²⁰ Tova i goyomoka nenei eketa muka tamo vanavana o kinavina kata kitaisi kana nivaniva kuyadayada yagwanina i kakavisiya. Fonimana fifiwanina i tene-savivaḡasiya eketa nuwanua yaona i vanikiya kama gifafafana fasinei.

²¹ Kawasasa nakatamataina namoḡa muka tamo sita kanuvanua. Na fasinei Fauno i misiniya kasi kawasasai keta i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, naki kwa kitiya. A iyavimiya Kiniti muka tana teweiyai eatu yaku bwadu muka kwata nowaniya. Na fasinei yami waka i goyowa yota yami nogonogo kwa teteweina. ²² Eatu nofe tova a iyavivimiya, wakaḡa ina gamomona eatu muka tamo aitevana yawasina ina niteweiyai, na fasinei katekatemi si watu. ²³ Guyaunama o yaku Tuveka nenei a kodukoduwa, nuwabuna kana kaetoḡa abamei i nemiya keta i misiniya niniukuwai. ²⁴ Eketa i iyavikuwa i bwaduwa, ‘Fauno, matuta ku onovei. Sisa naunei kuna misiniya ebe ina vinuesaniwa. Nofe

† 27:12 Kugagasa kafasiwaḡa tamokaḡa kana wava Kafasiwaḡa Dewadewana. Kana kedawanau 64 kinomita Fonikisi menana nakasina niniunei. † 27:16 Tova matatafuna waka nakanakasisi kimonou kabegona munisiyai si sonisoniya, namoḡa keta nogonogo kasi kafa kitanasiwasiwaḡa fasinei. Eketa tamo tova kimonounama si sinanakasiya waka nakasina etanei.

uḡunanama fasinei Guyau ya kawanunuku i nowaniya eketa kwaḡa neneuwe matatafumi wakai ina ofafimiya.’²⁵ Nofe fasinei unaunaku, katekateki si watu. Guyau avana i iyavikuwa maisemoka a vitumaḡaniya ina kikinomana.²⁶ Eatu fonimana o ina sivetunetunita kana nivaniva tamo simuna nenei ina nuwaneita.”

²⁷ Nofe naki kuyadayada kana vi14, yoyo keta fonimana i nutafiviniviniya Mediteneniya gibo nenei. Tovanama i vinuwabunasinefouwa, toviwakasefufu si kamukonisiya vitana fwayafwaya naki ka vevenukitekitiya.²⁸ Na fasinei unava si givigaviviniya eketa gibo yana viwagudabu si fwafwiya keta si kitiya kana niva 40 mita maise. Si fakwa kabesona yota si fwafwa-savaviniya eketa kana niva i makaviniya 30 mita maise.²⁹ Eketa toviwakasefufu si matuta uḡuna si nuwanuwa vitana fonimana waka ina nuwaneiya nibwaga nenesiyai. Eketa tutuvidauna nufunina waka kumunina si tewesobuwisiya, eatu tova si viyokaniya be ita venukatakiya.

³⁰ Toviwakasefufu si anuvanua be wakai sita dibwana, na fasinei kimonou si tewesobuwiya eketa si gisebaseba vitana waka mutunei tutuvidauna kasi tewesobuweina fasinei.³¹ Eatu Fauno kaimatana yana tonuaviya nukusi i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa nowaniya, taki toviwakasefufu muka wakai sina fakwa, nao muka tamo gifafana.”³² Eketa tonuaviya kimonou kana unava si tanaonisiya keta i kanuwiya.

³³ Tova i vibutuwa i gegegesiya, Fauno namoḡa matatafusi i kamanemansiya be sita kawa. I bwaduwa, “Nofe naki kuyadayada kana vi14 yami toḡafota nenei, muka tamo aviyavana kwata kanuvanuvai.³⁴ Nuwanuwaku kwana kawa ebe kwana fiwana. Eatu muka vitana kwana mate yota mukamoka tamo kwana kuvavana-nuvanua.”³⁵ Tovanama i nusifufukooḡa, maneka i viya eketa matatafusi matasiyai Guyau nenei i viagigikuwa, munifotai yo igikasimiya eketa ikaniya.³⁶ Namoḡa matatafusi kasi nutoḡona i kanakanakasiya eketa yota si kawa.³⁷ Wakai ka toḡa o kama yagwana 276.³⁸ Matatafusi si kawa eketa si kasiyuwa eyo munifotai, witi wakai si vikikinomanisiya eketa si tewesobusobuwisiya gibowai ebe waka ina kanakasiya fasinei.

Waka I Nubwegabwegiya

³⁹ Tovanama tova i mayesiya, toviwakasefufu simuna si kitiya eatu muka sita kitakinaniya. Gunina tamokaḡa si kitiya yota nafena dewadewana eketa nuwanuwasi vitana kabaḡanama nenei waka sita visesenavaneiya.⁴⁰ Noko uḡuna keta tutuvidauna kasi unava si kitanaonota keta si gavigavivina eatu kafa nunumunikuta si yausiya ebe waka sina numunikutiya. Naya kabegona naunei si sinanakasiya eketa i dibwanikiya numagama kuweyaina.⁴¹ Eatu nai nidebadebana nenei ka tuna. Waka mutuna i fwataoḡona eketa muka ita savivina eatu munina o yoyo nakanakasisi si nubwegabwegiya.

⁴² Tonuaviya muka nuwanuwasi finisina sina gayovane numagamai ebe sina dibwana, eketa si viwaifufuna sina nuvimatisiya.⁴³ Eatu kasi kaimatana nuwanuwana Fauno ina gifafaniya fasinei eketa yasi viwaifufuna i givigoyuya. I visimeya eketa aviyaonana kasi fata gayo sina mikitowa keta sina gayovaneya numagamai.⁴⁴ Tufotufu i iyavisiya ebe waka i nubwegabwegiya bidimisi yota aviyavana nunugayogayosi nenesiyai sina givikavina. Nofe ketaketanama nenei matatafusi numagamai si vaneya dewadewasi.

28

Fauno Manita Simunai

¹ Tovanama matatafuki dewadewaki ka gayovaneya nenei, ka sanamaniya vitana simuna kana wava Manita. ² Simuna namoisi si viyaowikiya venemokena. Bwabwau i vibutuwa sigwana eketa kwadudu na fasinei kai si kasiniya eketa matatafuki si katuvikiya.

³ Fauno kai i gigikwakwakwa eketa i kanakanata, etanei i tetewewevanevaniya eatu mwata tamokağa goyona kai kana inainai i vanayaginiya eketa Fauno nimanei i kanaononokeya. ⁴ Simuna namoisi mwata si kitiya eketa tututausi nenesiyai si bwaduwa, “Namoga nofe o venemokena tonuvimate eatu muka gibowai ita gavivina fasinei eketa fufuna dawaniniina kana guyau gumayogu* si kwabukwabuyuna.”

⁵ Fauno mwata i nukakiya eketa kai i kanasiya, eatu muka ita sinae.

⁶ Namoga yasi nuwanuwa vitana tofwana ita safana o sabanutugai ita feku matematenana. Eatu si kitanufotawayosa eketa yasi vinuwadadana si giviniya vitana Fauno tanake tamo guyau.

⁷ Simuna kana kawakawa kana wava Fubiniusi, yana fwayafwaya keta yana numa niniunei i nuvaneikiya. Tanake i katuvikiya eketa kuyadayada tonusi yana numai i kitavikavinikiya. ⁸ Tovanama ka sanamaniya Fubiniusi amana tofwana i nunuinaina yota bwenibweni i toğatoğateteweweiya, Fauno i kanasuna nenei keta kawanunuku muninei nimana i dawana tofwanei eketa i givibwiniya. ⁹ Tovanama namoga si kitiya, tovisafwavinağa matatafusi si nemiya Fauno nenei eketa i givibwiniya.

Fauno Simuna Manita Nenei I Niya Noma

¹⁰⁻¹¹ Manita namoisi nukusi ka fakwa yamayamana tonusi, si kitavikavinikiya venemokena. Tovanama yama noğokawawa nenei, kama nuwagabubu si kavenena yota kama ke'ta fasinei si ovivitiya eketa fiyao Anekisenidiya yasi wakai ka toğa. Wakanama kana nagimu nenei, kifukifufuna si vigionisiya yasi guyau natuyuwewuwe, Kasita eketa Fonakisi kasi fusa maise. Nokomai i fakwa kana nivaniva yauya kana tutuya i kakaviya yo munifotai ka kanayauwa. ¹² Ka vinaya ka niya Sainakasa menana nenei keta nokomai ka fakwa kuyadayada tonusi. ¹³ Eyo ka niya Negiumi menana nenei. Nuwabuni gagasa i siveya eketa ka venunumasana kana nivaniva menana Futeoni nenei ka kanasuna. ¹⁴ Tovitumağana tunisi nokomai ka nisaisiya eketa si vikokonikiya fasinei, nokomai ka fakwa wiki tamokağa. Eketa nokomai kavananei ka niya Noma.

¹⁵ Tovitumağana Noma sinenei fasikiyai si biganowana eketa si nemiya si venufotifotikiya. Tunisi o Afusi kafa vivitamanaina nenei eatu tunisi o kabağa kana wava Numa Wagawaga Tonusi nenei si nemiya eketa si toğatoğafotikiya. Noko tovanama nenei, kasi kitağa nenei Fauno i katevatuwa eketa Guyau i davadaviya.

¹⁶ Tovanama ka kikinomana Noma menana nakasina nenei, Noma toviketaneina Fauno si sawateweiya ebe kana kisina ina fakwa. Eatu tonuaviya tamokağa si teniya kana toğatana.

* **28:4** Namoga si nuwanuwa vitana nofe guyausima o aviyaonana tofufunagoyo si vivimatadawanisiya. Noko nenei si bwaduwa vitana nofe guyausima o mwata sita visimeiya yo Fauno ita kaniya.

17 Kuyadayada tonusi muninei Fauno Fiyao Diu toviketaneina i wenevakukusisiya eketa si yokowa. Fauno i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, muka tamo goyona ata fufuniya yata sabu nenesiyai o taki waḡawaḡata yasi visime ata yakweniya. Eatu Yenusanema sinenei si givikavinikuwa eketa Noma namoisi nimasiyai si tenikuwa. 18 Noma namoisi si nutoninuvenuvikuwa eatu muka tamo yaku goyona sita nisaḡai be yo sita nuvimateiku. Na fasinei nuwanuwasi sita gionovikuwa, 19 eatu Fiyao Diu muka nuwanuwana sita sebobowi. Na fasinei Noma namoisi a iyavisiya vitana tufomu Sisa naunei ata misiniya ebe ita vinuesanikuwa, eatu muka vitana tauku yaku sabu ata vivinoimi fasinei. 20 Nofe ibasima fasisiyai a wenimiya ebe nukusi tana nusifufuwa. Kita Fiyao Diu kata Togifafafana Gigibokeinana nenei a vitumaḡana. Nofe namoinama fasinei Guyau manatuwaina i bwadudabadaba vitana ita visimeiya kita Fiyao Diu nenetiya. Nofe uḡunanama fasinei seni nenesiyai si yonikuwa.”

21 Si nufata si bwaduwa, “Muka tamo nufunufu fasiweu Yudiyei kata nisaḡai, yota aviyaonana unaunata si nenemiya nofemai tamo sifufu goyona sita bwaduwei fasiweu. 22 Eatu ka sanamaniya o kabaḡa tunisitunisi nenesiyai kwami tovitumaḡana yokomima si sawasawanovimiya. Na fasinei nuwanuwaki ya nuwanuwa kata sanamaniya.”

23 Eketa kuyadayada tamokaḡa si vinuwadadaniya nenei namoḡa yagwanisi si nemiya yana kabaḡai. Fauno i visawavenena Guyau yana kafa visime fasinei. Nuwabuni i vibutuwa eketa i niiya kana nivaniva i nuwabuna. Mosese yana visime eketa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa nenesiyai i misinivikavina. Nuwanuwana Yeisu fasinei nuwatasi ina kaniya be sina vitumaḡaniya. 24 Tunisi namoḡa Fauno yana nusifufu nuwatasi i oviya eketa si vitumaḡana, eatu tunisi o muka. 25 Na nenei tututausi sinesiyai amanamanagibu nakasina eatu muniyai yo sita kafiyauyauna, Fauno yana bwadu kafa nusafu i venisiya i bwaduwa, “Kanunu Tafutafuna bwadu kana venemokena nenei tomatakawa Aiseya i veniya eketa waḡawaḡami i nusifufuwisiya i bwaduwa.

26 *Kuna niya tauḡu ya sabu Isineni nenesiyai eketa kuna iyavisiya kuna bwaduwa,*

*“Naki kwa vanevaneneḡa
eatu muka nuwatami ita mayemayesiya.*

*Naki kwa tonetoneya eketa ibasima Guyau i fufufunisiya kwa kitikitisiya,
eatu kasi nuwanuwa muka nuwatami ita mayemayesiya.*

27 *Nofe namoisima muka nuwatasi ita mayemayesiya uḡuna katekatesi i fakina.*

*Na taniyasi eatu avana si vanevaneneiya o muka sita nowanowaniya,
matasi si kinoḡowa uḡuna muka nuwanuwasi sina kita.*

*Taki nuwanuwasi fonaku sina muniya,
nao matasiyai sina kitikuwa
eketa taniyasiyai sina vaneneikuwa,
yota nuwatasi ina mayesiya*

*ebe kamo sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai
ebe ana givibwinisiya.”’*

28 Kwami Fiyao Diu o muka bwadu kana venemokena kwata vanevanenegei, na fasinei nuwanuwaku kwana sanamaniya vitana Guyau yana gifafafana kana matakawa, naki i vininitiya Kani Kwauna nenesiyai ebe tasike sina vaneneḡa.”†

30 Fauno yana numa si veniya eketa i fatafatiya, eatu nokomai mana-mana nuwesi i fakwiiya. Namoga matatafusi i katukatuvisiya tovanama si nenemiya kana venufota fasinei. 31 Na yana katevatu eketa katekatena matatafunei biga dewadewana i nunumamaniya Guyau yana kafa visime, yota Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana fasinei i vivisawavenena, eatu muka tamo kana sawatana.

† **28:28** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 29 si nunatuya. Fauno nofe i bwaduwiya muninei, vikawabwadubwadu keta fufuna nuwagoyo tututausi nenesiyai i kikinomana.